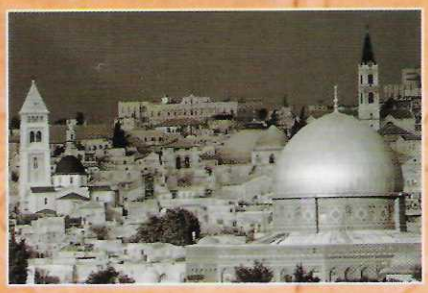
VCD'de 'Leonardo Da Vinci' belgeseli (3)

popüler tarih

Ekim 2000 Sayı 5 1.500.000TL

Dosya: Kudüs ve Filistin sorunu

Esir pazarından saraylara

CARİYELİĞİN BİNBİR YÜZÜ

ISSN 1302-6577

tarih
Popüler Tarih ◆ EKİM 2000 ◆ SAYI 5
İSTANBUL'DA İŞGAL GÜNLERİ ◆ DOSYA: KUDÜS VE FİLİSTİN SORUNU ◆ CARİYELİĞİN BİNBİR YÜZÜ

merakediyorum@googlegroups.com

LÜTFÜ TINÇ
lutfu.tinc@ntv.com.tr

29 Ekim'e giden yolda
1918 yılının önemi

Bu ayın konularından biri de İskender Özsoy'un toparladığı İstanbul'un işgal günleri tanıklıkları. Evet, o günleri yaşamış olan az sayıdaki kimi tanık, bugün hâlâ bizimle birlikte... Bu dönem, 'Mütareke yılları' diye de anılır. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. 1919'un Mart'ında da 'Payitaht' işgal kuvvetlerinin elinin altındadır. Ta ki 6 Ekim 1923'te İstanbul işgalden kurtulana dek. Tam dört buçuk yıl.

İşte o günlerde, çocuk da olsalar, olup bitenleri gayet iyi anımsayan bir Necdet Mahfi Ayral, bir Rakım Ziyaoğlu var karşımızda. Perihan Ongan, Niyazi Tarman, Fahriye Yen ve Berin Nadi de onları takip ediyorlar.

1920'lerin o puslu günlerinde Necdet Mahfi Ayral 12, Rakım Ziyaoğlu ise 14 yaşında. Perihan Ongan, Niyazi Tarman, Fahriye Yen ve Berin Nadi ise daha küçükler. Ama hepsinin anılarında işgal günlerinin derin izleri bugün de yaşıyor. Tabii 1923 Ekim'inin kurtuluş günleri de...

Elbette bu derin izler, o dört-beş yıl içinde olup biteni anlatmaya yetmiyor; tabii bizim sayfalarımız da!

Ancak bugünlerde okuduğum bir kitap, tam da bu noktaya ışık tutuyor: Popüler Tarih'in de yazı ailesine dahil olan sevgili Orhan Koloğlu'nun tam 43. kitabından söz ediyorum. Kitabın adı epey uzun: '1918 / Aydınlarımızın Bunalım Yılı / Zaferi Nihai'den Tam Teslimiyete'.

1918, gerçekten de çok önemli, tayin edici bir yıl. 600 yıllık bir imparatorluğun, bir kurtuluş savaşının ardından, dört-beş yıl içinde alacağı yeni çehreye giden yolda, en sancılı, en bunalımlı yıl. Orhan Koloğlu, 1918'in kronolojisini takip ederek şekillendirmiş kitabının akışını; dayandığı kaynakların önemli bir bölümü de, dönemin gazeteleri. Yani önsözde de belirttiği gibi Koloğlu, 'kamuoyunun oluşumu' çerçevesinde izlemiş 1918 yılını. Ama tabii, bu kaynaklarla yetinmemiş, 'Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki davranışlarımızı anlayabilmek için 1918'i çözümlemek zorundayız' düşüncesiyle, toplumun o dönemde içinde bulunduğu durumu yansıtan çok çarpıcı bilgiler de aktarıyor. Bunlardan biri, Osmanlı devletinin Mondros Mütarekesi'ni imzalamaya giden Türk heyetine verdiği talimat... Bir yandan Birinci Dünya Savaşı'nın taraflarından biri olarak 'eşit haklar içinde bir barış' isteyen Osmanlı, öte yandan Mondros'a giden heyetine şu talimatı veriyordu: "Almanya ile ilişkiler kesilmiş olduğundan, devletin ayakta durabilmesi için, İtilaf devletlerinden acele mali yardım istenecek..." Osmanlı devleti, barış pazarlıkları için masaya oturduğunda ilk iş, çekişe çekişe pazarlık etmesi gerekenlere avuç açıyordu. Çünkü 'Osmanlı Lirası' memleket dahilinde alım gücünün yüzde 80'ini kaybetmişti!

İşte 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi böyle imzalanmıştı. Şu tek olay bile, 1918 yılındaki ortamın, Kurtuluş Savaşı'nı ve yeni bir devleti nasıl dayattığını ortaya koyuyor...

Nice sayılarda her ay buluşmak dileğiyle.

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İçindekiler

Ekim 2000

KAPAK

26 Saraylardan konaklara cariyeliğin binbir yüzü
Osmanlı dünyasında, 'resmi' esir ticaretinden 1840'lara değin söz edilebilir. Ancak yasaklama, Mustafa Reşid Paşa'nın deyimiyle 'şer'î açıdan köleliğin kaldırılması' değil, sadece devletin, 'Ben bu işte yokum!' demesiydi. Nitekim saltanatın kaldırılışına kadar, ne saraylardan ne de rical ve zengin konaklarından cariyeler, halayıklar eksik olmamıştır.
Necdet Sakaoğlu

Kapak: Francesco Ballesio'nun 'Haremdeki Müzisyen' tablosu

3 Editörden

6 Okurlardan

12 Ayın tarihi
Tarihe Ekim'den bakış: Doğumlar, ölümler, olaylar, yıldönümleri.

16 Basında bu ay
25, 50, 75 ve 100 yıl önce Türk basınında Ekim ayından seçmeler.

18 Karakutu
MilliMücadele'de hava muharebeleri
Kansu Şarman

20 Tartışma
10 Soruda Cem Sultan olayı
Erhan Afyoncu

32 Hanedan
Diplomasi zoruyla akrabalık: Nakşıdil Sultan
Fikret Sarıcaoğlu

36 Taşıt
İstanbul'da atlı tramvay günleri
Vahdettin Engin

40 Devir
II. Abdülhamid: Kızıl Sultan mı, Ulu Hakan mı?
İlber Ortaylı

44 Sembol
Osmanlı armaları
Kemal Özdemir

48 Diplomasi
Süveyş'te satranç
Gültekin Yıldız

52 Ertuğrul Faciası
Sulara gömülen soru işaretleri
Sunay Akın

66 Tıraş
Jilet sakalın bacağını nasıl kırdı?
Gökhan Akçura

72 Tanıklık
İşgal günlerinde İstanbul
İskender Özsoy

78 Yıldönümü
Ankara: Başkent mi, Payitaht mı?
Lütfü Tınç

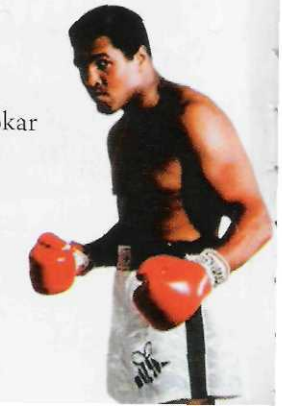
82 Dünya
Tarihin akışını değiştiren belge sahtekarlıkları
M.Tanju Akad

86 Kriminoloji
Hollywood cinayetleri
Rifat Dedeoğlu

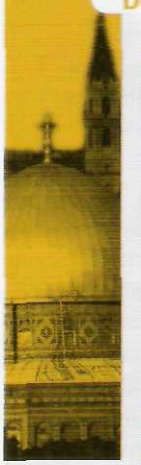
90 Olimpiyat
Clay: Kelebek gibi uçar, arı gibi sokar
Kenan Onuk

94 Ders kitapları
Kitaplardaki din propogandası
Seza Sinanlar

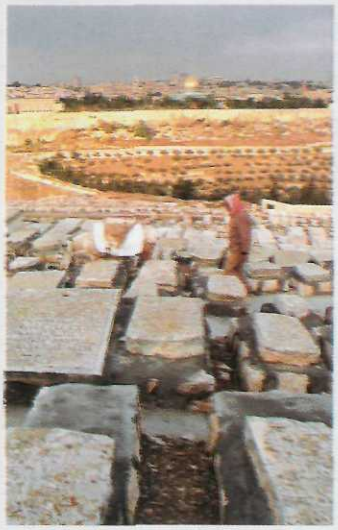
popüler tarih

DOSYA: KUDÜS ve FİLİSTİN SORUNU

58 Kudüs: Üç dinin kutsal kenti
Kudüs için, 'Osmanlı Modeli'nin gündeme gelmesi, bir anda şaşkınlık yarattı. Tarihe bakıldığı zaman, Türklerin eline geçtiği için yüzyıllar sürecek bir Haçlı Seferi'ne neden olan kent için, en iyi çözüme yine Türk idaresinde ulaştığı gerçeğine varılması karşısında, şaşırmamak mümkün değildi!
Orhan Koloğlu

62 Filistin: Bağımsızlık peşinde 52 yıl
Elli iki yıllık bir savaş ve çatışma bugün Filistinlileri, devletlerinin varolma koşullarını yeniden müzakere etme noktasına getirdi.
Derleyen: İsmet Akça

96 Ajanda
Sergiler, konserler, konferanslar, Ekim ayının etkinlikleri.
Nazlı Irmak

102 Sinema
Rock Hudson ve Doris Day
Haşmet Topaloğlu

106 Sahne
Operanın ilkleri
Metin And

108 Beyazcam
Kaçak dizisi ve telesafirlik
Aydın Erol

110 Halit Kıvanç'la Radyo Günleri

112 İnternet
Figen Onur Ertan

114 Gezi
Kazanova'nın Venedik'i
Özgür Ekşi

118 Kırk Ambar
'Lokman Hekim' dergisi
Feza Kürkçüoğlu

120 Kitap
Tarihseverlere öneriler ve yeni çıkan kitaplar.
Dilek İçinsel

123 Burç
Osmanlı'da Terazi: Mizan
Metin And

124 Albümlerden
Ünlü politikacı ve sanatçıların fotoğraf arşivleri.
Okşan Özferendeci

126 Müze
Balık Müzesi
Nuray Mestçi

128 Bulmaca
Sedat Yaşayan

130 Ayın fotoğrafı
İlk 29 Ekim'ler

NTV Haber Ajansı, Reklam ve Ticaret AŞ adına İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Müdür
E. Naci Başerdem
Yayın Yönetmeni
Adnan Bostancıoğlu
Yazı İşleri Müdürü
Lütfü Tınç
Editörler
Kansu Şarman
Barbaros Devecioğlu
Danışma Kurulu
Erhan Afyoncu, Gökhan Akçura, Fahri Aral, Ümit Bayazoğlu, Yücel Demirel, Ethem Eldem, Alpay Kabacalı, Haydar Kazgan, Ömer Koç, Orhan Koloğlu, Cüneyt Koryürek, İlber Ortaylı, Sami Önal, Necdet Sakaoğlu, Metin Sözen, Eser Tutel, Gültekin Yıldız
Görsel Yönetmen
Ayhan Koç
Fotoğraflar
Vural Yazıcıoğlu, Coşkun Aşar
Operasyonel Koordinasyon
Nedim Özkan

DOĞUŞ İLETİŞİM
Reklam Direktörü
Zeynep Metin Dalman
Reklam Müdürü
Aslı Gülkan Demirkol
Müşteri İlişkileri Yönetmenleri
Didem Sarısu Destici, Ebru Dağlı, Gina Eşit, Hilal Sayılan
Rezarvasyon
Buket Tıkman
Tel: (0 212) 347 03 03
(Dahili: 303-304)
Tel: (0 212) 347 03 23 (Direkt)
Faks: (0 212) 347 03 13
Satış Müdürü
Cemal Araz
Abone Tel: (0 212) 630 17 00

Yönetim Merkezi
Eski Büyükdere Caddesi, USO Center, No 59, Maslak 80660 / İstanbul
Tel: (0 212) 335 48 70 – 71
Faks: (0 212) 335 00 30
Baskı ve renk ayrımı
Stampa
Dağıtım
BBD

merakediyorum@googlegroups.com

Resmi tarih dogmasını aşmış bir yayın

Popüler Tarih dergisinin ikinci sayısını aldım. İlk sayısını maalesef alamamış bir okurunuz olarak, önce başarı dileklerimi iletmek istiyorum. Bir anlamda ikimiz de yeni sayılırız; yayıncı ve okur olarak. Her şey yeni başlıyor adeta. Tarih konusunda yayımlanan dergiler kısıtlı. Bu sahada *kaliteli basılmış bir yayının, ambalajı güzel pazarlanan bir mal gibi* avantajlı bir konumda olduğu düşünülebilir ve pazarda yeni okuyucu kitlesi yaratabilir. Yaratmalıdır da. Şunu itiraf etmeliyim ki derginizi iki arkadaşıma hediye ettim bile. Burada önemli olan, okurdan methiye değil eleştiri almaktır. Eleştiri beraberinde, daha iyinin oluşmasını *sağlayabilir sanırım. Bu bağlamda eleştirilerimi sıralamama müsaade* edilirse:

1. Gerçi mevcut tarih dergileri biraz kasvet kokuyor desek de, Popüler Tarih bu kasveti dağıtmak için olsa gerek, fazlaca renkli...

2. Derginin işlediği konuların çoğunun detaylı inceleme gerektirdiği *dikkate alınırsa, her sayıda hiç değilse* bir veya birkaç konuyu akademik değerde işlemek bana daha doğru görünüyor...

3. Yazarların kimliklerini belirtmek, *kabilse mail adreslerini ilave etmek.*

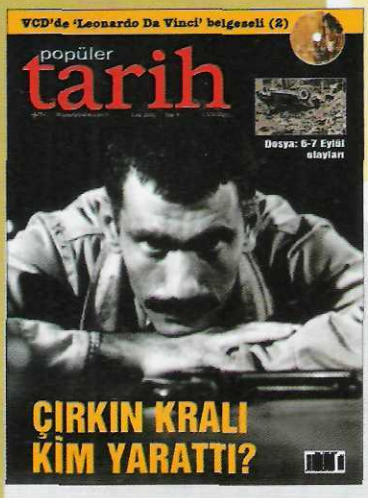
4. İşlenen konuların metinleri içinde yer alan bilgilerin kaynaklarının dipnot olarak belirtilmesine hassasiyet gösterilmek.

5. *Batıdaki emsal dergilerde* yayımlanan değerli makaleleri okurlarımıza sunmak...

İlk akla gelen düşüncelerimi sizlerle paylaşmak istedim.

Resmi tarih dogmasını aşmış bir yayınla karşılaşmak, çağdaş insanlık değerleri adına mutluluk veriyor.

Yeşua Loya / İstanbul

Basmakalıp anlatımın ötesinde

Derginizin üçüncü sayısını almış bulunmaktayım. Öncelikle Türkiye'de, çıktığı günden beri takip ettiğim Focus dergisinin başlattığı popüler bilim dergiciliğinin, tarih alanındaki boşluğunu doldurduğunuz için, teşekkür ederim. Okuduğum sayınızda gördüğüm kadarıyla derginiz, sayfa düzeni ve içerik bakımından oldukça başarılı, işlenen konular hakkında verilen bilgiler oldukça açıklayıcı ve doyurucu, konuların tarih içinde dağılımı ise oldukça farklı ve çeşitli. Çıktığınız bu yolda başarılı olacağınızı ve tarihi ülkemizde basmakalıp anlatımından çıkaracağınızı umut ederim.

Fırat Güneş / İstanbul

Bu dergi, yüzbinler satmalı

Popüler Tarih'in değerli yayın yönetmeni, editörleri ve dergiyi hayata geçirenler, sizleri kutluyorum. Tarih ve içindeki tüm olaylar ve kesitleri, ancak böyle bir dergiyle kitlelere sevdirilebilir. Umarım bunu Popüler Tarih yerine getirecektir. Mükemmel bir dergi... Ancak 4. sayısında tanıdım bu özel ve güzel dergiyi. Umarım yayın politikanız bu çizgide sürecektir. İşin içinde NTV'nin oluşu da anlamlı. NTV bu derginin bol reklam ve tanıtımını yapmalıdır. Bu dergi yüzbinler satmalı diye düşünüyorum. Ayrıca Doğuş İletişim olarak dergi, dergiler derken, 'Aydınlanma Devrimi'nin kültür politikalarını ve Cumhuriyet devriminin 'Aydınlanmacı' yüzüne dönük kültür programlarını yayımlamaya da başlanılması gerekir sanırım. NTV aydınlık yarınların TV kanalıdır, öyle olmalıdır. Popüler Tarih'in çok çok uzun soluklu olmasını diliyorum.

Kenan Babuş / Antalya

Yakın tarihe ilişkin konular

Derginizi ilk sayısından itibaren takip *ediyorum. Derginiz şu ana* kadar -yeni çıkmasına rağmen- çok iyi çalışmalar meydana getirdi. Bunun yanında, yayımladığınız yazıları hazırlayanları, bir cümle ile de olsa, *tanıtmanız, bence çok iyi olur...*

Ayrıca son dönemlerin tarihiyle (yakın tarih) ilgili çalışmalara ağırlık vermenizi isterim. Örneğin, Ağustos ayındaki sayınızda, Sevr Anlaşması ile *ilgili bir çalışmaya yer vermenizi* isterdim. Yeni çalışmalarınızda başarılı olmanız dileğiyle.

Ramazan Yenigelen / Turgutlu

İkinci Dünya Savaşı ve Bizans

Öncelikle yayın hayatınızın başarılı ve uzun olmasını diliyorum. Zira Türkiye gibi bir ülkede kültür dergisi çıkarmak ve onun devamını sağlamak çok zor. Hürriyet Yayıncılık bile, 'Yıllar Boyu Tarih' dergisini 1984 yılında kapatmak zorunda kalmıştı. Derginizin varlığını NTV'de yayınlanan reklamlarda öğrendikten sonra Ağustos sayınızı aldım ve çok beğendim.Tarih benim için hem bir hobi hem de bir meslektir. Ben bir sanat tarihçisi olarak, tarihin her dalına kendimi bilcim bileli ilgi duymuşumdur. Ancak İkinci Dünya Savaşı ve Bizans Tarihi bende ayrı yerlere sahiptir...

Kaan Berk / İstanbul

Trikopis'in teslim olduğu nokta

Derginizin 4. sayısındaki 'Trikopis'in son görevi' başlıklı yazıda, anılan komutanın bir kısım subayla birlikte esir alındığı tarih ve yer konusunda, yanlış anlamaya yol açacak ibareler yer almıştır. Bunu izninizle, aşağıdaki şekilde düzelteyim.

Ben Uşaklı, emekli bir vali yardımcısıyım. Bir süredir Uşak tarihi üzerinde çalışıyorum. Önümde Uşak Valiliği'nce yayımlanmış iki yıllık ve 'Uşak ve Atatürk' adlı üç eser var. Özetle:

Trikopis ve arkadaşları, 2.09.1922 günü akşam üzeri Uşak'ın Göğen Köyü sırtlarında teslim olmuştur. Esir komutanların, aynı gün saat 22. 30'da 5. Kafkas Fırkası Komutanı Dadaylı Halit Bey'in (Halit Akmansu) karargahına getirildikleri Çakmaklı Tepesi'nde, bugün bir anıt üzerinde, olayı özetleyen bir kitabe de bulunmaktadır.

Trikopis ve arkadaşları, 3.09.1922 günü Uşak'ta, bugün müze olan binada Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarılmışlardır. Mustafa Kemal, Halide Edip'in anlattığına göre, elini uzun süre sıktığı Trikopis'e , "Oturun General, yorulmuş olacaksınız" demiş ve kahve ikram etmiştir. (...) En iyi dileklerimle...

Ertuğrul Taylan / Ankara

Atatürkçü düşünceler

Yayınladığınız NTV MAG ve Popüler Tarih dergiler için geç de olsa tebrik ederim. Ayrıca Popüler Tarih dergisinde, Atatürk düşüncelerinin yaygınlaştırılması için ayrı bir bölüm oluşturursanız daha da memnun olacağız. Saygılar.

Hasan Turgut / İstanbul

Günümüzü anlamak için rehber

Keyifle okunan, okurken düşündüren, yeni bilgiler edinmek için istek uyandıran hoş bir yayın hazırlıyorsunuz. Başarınızın devamını dilerim. Derginiz yaşadığı ülkeyi ve dünyayı tanımak isteyenlerin yanı sıra tarih alanında akademik çalışma yapanların da yararlanabileceği yoğun emek harcandığı belli olan bir eser. Yayın anlayışınızın, demokrasi kültürünün ve yurttaşlık bilincinin gelişmesine katkı sunacağına inanıyorum.

- İlerleyen sayılarda Osmanlı'yı daha iyi anlayabilmek için taht kavgalarına, siyasi katliamlara, farklı nitelikteki başkaldırılara, Hamidiye Alayları'na, aşiret mekteplerine ve Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik yapısıyla ilgili uygulamalarına (devşirme, timar, vakıf, iltizam, müsadere, lonca sistemleri gibi) yer verebilirseniz yararlı olacaktır. Osmanlı halkının gündelik hayatı konusunda da yeterli bilgimiz yok.
- Cumhuriyet döneminde ise; çok partili sisteme geçiş çabaları, Şeyh Sait ve Menemen Olayları, Köy Enstitüleri, Halkevleri, Muğlalı olayı vb. bilinmeli.
- Yakın dönem siyasi tarih konularından; dünya savaşlarının yıkım ve kayıpları, Kore-Vietnam savaşları, ulusal bağımsızlık mücadeleleri okuyucuların ufkunu açacaktır.
- Ayrıca insanlık tarihindeki bilimsel gelişmelere, icatlara yer veren "bilim tarihi" bölümünün uygun olacağına inanıyorum.

Popüler Tarih'in yeni sayılarını sabırsızlıkla bekliyorum.

Yüksel Şahin / Çorum

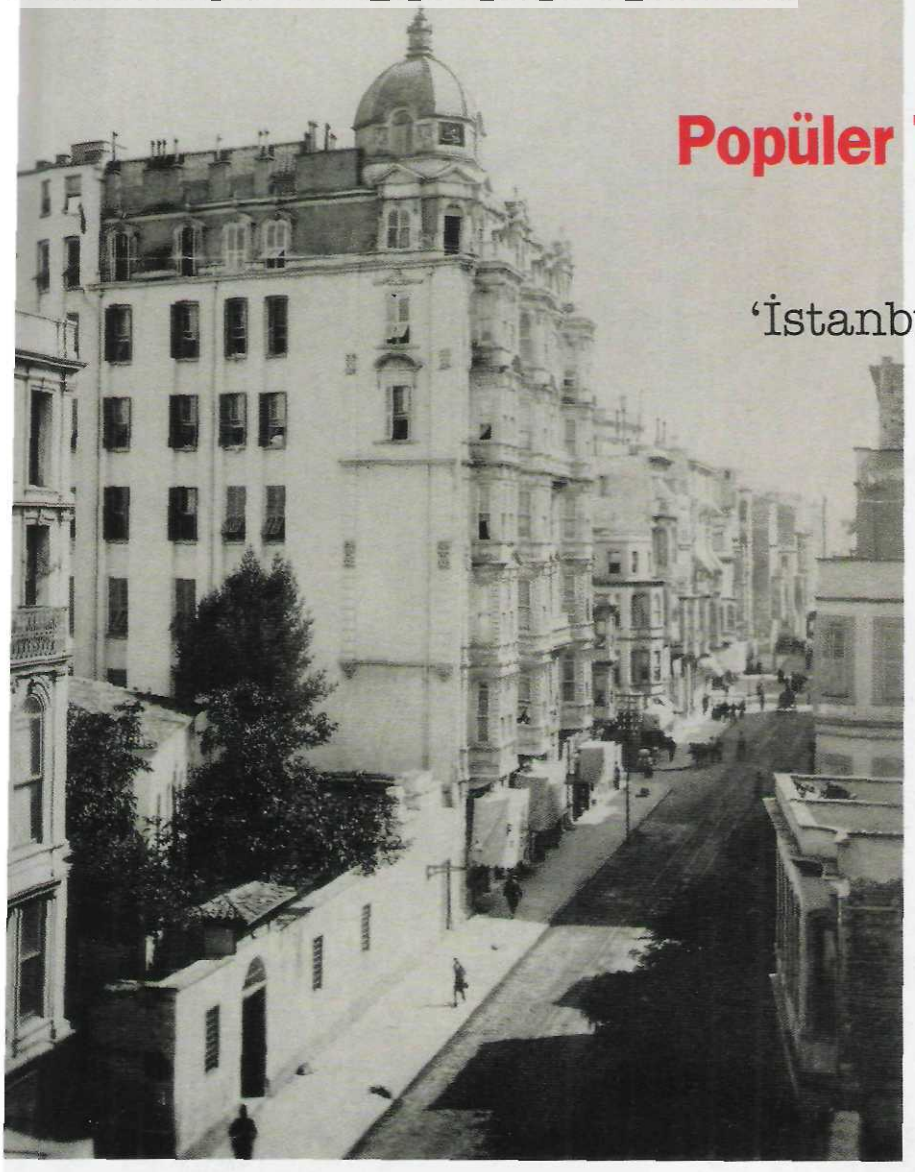
Eski uygarlıklar tanıtılmalı

Sevgili Popüler Tarih ekibi;

Derginizi Ağustos ayından itibaren takip etmeye başladım. Aynı görsel kalıpların, klişeleşmiş yayın biçiminin ve tekdüze fikirlerin ötesinde bir dergi. Ayrıca tarihin çoğu kişi üzerindeki 'sıkıcı ve anlaşılmaz' olduğu yönündeki etkisini de konuları güzel bir yelpazeye yayarak ortadan kaldırmışsınız. Sizden dileğim, bu yelpazeye ilk çağdaki medeniyetler, yaşamları ve tarihte önemli yerleri olan Persler, Büyük İskender dönemi, Kilikyalılar, Roma İmparatorluğu gibi Milat öncesine dayanan medeniyetler ile Bizans çağı, Selçuklular gibi diğer büyük medeniyetleri bütün yönleriyle bize sunarsanız sevineceğim. Umarım Türk insanı bu değerli eserden en iyi şekilde faydalanır. Nice sayılar dileğiyle.

M. Gökhan Şen / Isparta

merakediyorum@googlegroups.com

Popüler Tarih-Fotografevi Kültür Gezileri

'İstanbul Kazan Biz Kepçe'

Yaşadığımız kenti hangimiz gerçek anlamda tanıdığını söyleyebilir?
Günlük koşuşturma içinde hangimiz, çevremizdeki mekânların tarihi ve kültürel izlerini sürmeye zaman ayırıyoruz?
İstedik ki, zamanı bir an olsun yavaşlatarak, yüzyıllar boyunca herkesi kendine âşık etmiş bu kenti keşfe çıkalım.
Bu gezilerle, hem İstanbul'u renklerini yeniden keşfetmeye hem de değişime tanıklık etmeye çalışacağız.
İstedik ki, bu geziler yaşadığımız kentle tanışmaya bir başlangıç olsun... Geçmiş ve gelecek kültürlerin izlerini sürmek üzere, gelin yola koyulalım.

VEFA / ZEYREK GEZİSİ

- Valens / Bozdoğan Kemeri
- Şehzade Camii
- Vefa Lisesi
- Vefa Bozacısı
- Şeyh Vefa Türbesi
- Atıf Efendi Kütüphanesi
- Vefa Kilise Camii
- Süleymaniye Camii
- Mimar Sinan'ın Türbesi
- Gazanfer Ağa Medresesi
- Zeyrek Camii / Pantokrator Kilisesi

HALİÇ / BALAT GEZİSİ

- Gülcamii
- Aya Nikola Kilisesi
- Patrikhane ve Aya Yorgi Kilisesi
- Fener - Rum Lisesi
- Meryem Ana Kilisesi
- Kandemir'in Evi
- Stefi Stephan Bulgar Kilisesi
- Surp Hıreştegabet Ermeni Kilisesi
- Ohrida Sinagogu
- Blaherne Ayazma ve Kilisesi
- Ivaz Efendi Camii
- Anemas Zindanları
- Leon Surları
- Kabirler

POLONEZKÖY GEZİSİ

İstanbul'un epey bildik bir köyüdür Polonezköy. 1842'de kurulan ve Lehçe 'Adampol' adı verilen köy, her dönem yerli ve yabancı gezginlerin ilgisini çekmiştir. Büyük besteci Liszt, ünlü edebiyatçı Gustave Flaubert, şair-gezgin Pierre Loti'nin geçen yüzyıl içinde konuk olduğu Polonezköy'e bu kez Fotografevi gidiyor.

- Polonezköy, köy meydanı
- Mezarlık
- Kilise
- Madam Zofia Ryzy Anı Evi
- Adampol evleri
- Cam atölyeleri

BEYOĞLU I / PERA GEZİSİ

- Galatasaray Lisesi
- İlk Radyo binası (GS PTT'si)
- Tokatlayan Han
- Serkidoryan
- Sinemalar bölgesi
- Taksim Maksem
- Aya Triada Kilisesi
- Rumeli, Afrika ve Avrupa hanlar
- Ağa Camii
- Gül Baba Türbesi
- St Antuan Kilisesi
- Levanten Mahalle

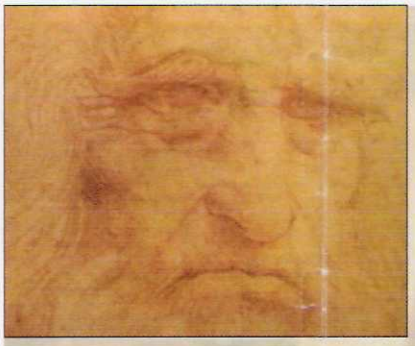
Geziler saat 10.00'da Fotografevi'nden Feza Kürkçüoğlu'nun rehberliğinde başlayacak. Transfer, rehberlik, kumanya 10 milyon TL.

1Ekim Pazar; Vefa-Zeyrek Gezisi
8 Ekim Pazar; Haliç-Balat Gezisi
15 Ekim Pazar; Polonezköy Gezisi
22 Ekim Pazar; Beyoğlu I / Pera Gezisi

Ayrıntılı bilgi için; Fotografevi, Galatasaray Meydanı, Tütüncü Çıkmazı, No: 4 (Yapı Kredi karşısı) Beyoğlu 80050 İstanbul

Tel: 0 212 251 05 66
Faks: 0 212 292 31 30

E-mail: adnangenc@fotografevi.com
Web: www.fotografevi.com.tr

Dünya tarihinin en büyük sanatçılarından biri olan Leonardo Da Vinci, Michelangelo ve Raffaello ile birlikte, Rönesans İtalya'sının en önemli üç ustası arasında sayılır. Ressam, heykeltraş, mühendis, mimar ve bilgin olarak Leonardo Da Vinci, 1452'de Vinci kasabasında doğmuş, yaşamının büyük bölümünü Floransa ve Milano'da geçirmiştir. İtalyan RAI televizyonunun 1972 yılında hazırladığı belgesel, dâhi sanatçının yaşamıyla ilgili en kapsamlı belgesel film çalışması olarak gösteriliyor. Filmin tarih danışmanlığını, Cesare Brandi yapmış. Yönetmenliğini Renato Castellani'nin üstlendiği belgeselde Da Vinci'nin, Vinci kasabasındaki çocukluğu, Floransa'da Verrocchio Usta'nın yanındaki çıraklık günleri, ressamlar locasına girişi, Milano'ya gidişi, Saray ressamı ve mühendis olarak yaptığı çalışmalar, Papalık Ordusu hizmetinde askeri ressam olarak geçirdiği yıllar anlatılıyor. Orijinali 35'er dakikalık 7 bölüm halinde hazırlanan Leonardo belgeseli, NTV televizyonunda 1997 yılında yayımlanmış ve büyük ilgi görmüştü.

Bu ay **Popüler Tarih** dergisinin okurlarına armağanı, tarih belgeselleri arasında ilk sıralarda yer alan Leonardo Da Vinci'nin üçüncü bölümü...

LEONARDO DA VINCI 3

VCD'de dev bir belgesel

merakediyorum@googlegroups.com

AYIN TARİHİ

1 EKİM
I. Mahmut tahta çıktı (1730).
Mao, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilk başkanı seçildi (1949).
Şair Ali Faik Ozansoy öldü (1950).
Hava Harp Okulu açıldı (1951).

2 EKİM
Alman general Hindenburg doğdu (1847).
Mahatma Gandhi doğdu (1869).
Rock şarkıcısı Sting doğdu (1951).
Rock Hudson AIDS'den öldü (1985).
Ege'deki tatbikatta Saratoga uçak gemisi Muavenet'i vurdu, 4 denizci öldü (1992).

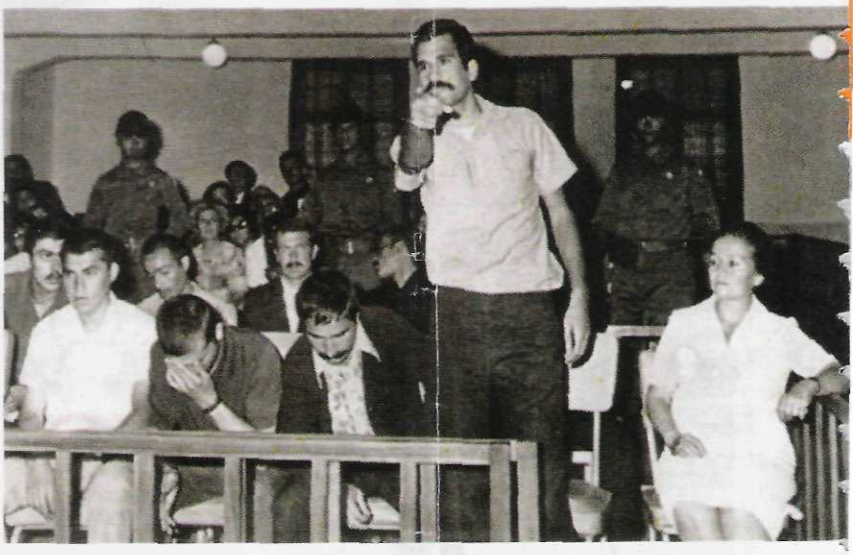
3 EKİM
Mudanya Konferansı toplandı (1922).
Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası hizmete açıldı (1931).
Savarona yatı, Heybeliada açıklarında yandı (1979).
İki Almanya birleşti (1990).

4 EKİM
Ressam Rembrant öldü (1669).
Medeni Kanun yürürlüğe girdi (1926).
Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na kişisel başvuru hakkını kabul etti (1986).
Moskova'da ordunun parlamentoyu top ateşine tutmasının ardından parlamenterler teslim oldu (1993).

5 EKİM
Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti (1908).
Türk-Yunan dostluk anlaşması yürürlüğe girdi (1931).
İspanya'da iç savaş başladı (1934).
FKÖ Ankara'da temsilcilik açtı (1979).

6 EKİM
İstanbul düşman işgalinden kurtuldu (1923).
Damat Ferit Paşa, Nis kentinde öldü (1923).
Kayseri Uçak Fabrikası açıldı (1926).
Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat öldürüldü (1981).
Doçent Dr. Bahriye Üçok öldürüldü (1990).
İşadamı Nejat Eczacıbaşı, ABD'de öldü (1993).

7 EKİM
İnebahtı Deniz Savaşı başladı (1571).
Yazar Edgar Allan Poe öldü (1849).
Son sadrazam Tevfik Paşa İstanbul'da öldü (1936).
Doğu Almanya kuruldu (1949).
İlk Türk otomobiline Anadol adı verildi (1966).
Filistinli gerillalar Achille Lauro gemisini kaçırdı (1985).
Besteci ve orkestra şefi Cemal Reşit Rey öldü (1985).
Eski milletvekillerinden Behice Boran öldü (1987).

Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına idam (1971)

16 Temmuz 1971 günü, Ankara 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanmalarına başlanan Deniz Gezmiş ve 17 arkadaşı ile ilgili nihai karar açıklandı. Deniz Gezmiş ile 17 arkadaşı, 9 Ekim 1971 günü, Ankara 1 No.'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nce idama mahkum edildiler. 'Anayasayı cebir yoluyla değiştirmeye teşebbüs' suçlamasıyla yargılanan sanıklardan 3'ü, Tuğgeneral Ali Elverdi başkanlığındaki mahkemece, delil yetersizliğinden beraat ettirilirken, davanın tek kadın sanığı Sevim Onursal, 5 yıl ağır hapse mahkum oldu. 9 Ekim 1971 günü, idama mahkum olan sanıkların isimleri şöyleydi: Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Atilla Keskin, Metin Yıldırımtürk, Ahmet Erdoğan, Recep Sakın, Mehmet Asal, Osman Arkış, Ercan Öztürk, Semih Orcan, Hacı Tonak, Mustafa Yalçıner, Cengiz Baltacı, Metin Güngörmüş, Mete Ertekin, Mehmet Nakipoğlu ve Mustafa Çubuk.

Mata Hari kurşuna dizildi (1917)

Asıl adı Margaretha Geertruida Macleod olan ve 7 Ağustos 1876'da Hollanda'da doğan dansçı Mata Hari, 'erkekleri baştan çıkartan kadın casus' imgesiyle özdeşleşmişti. Profesyonel dansçılığa, Paris'te 1905 yılında başlayan ve kısa bir süre sonra da 'Mata Hari' adını alan Margaretha, üstünkörü bildiği Doğu Hint danslarıyla ve seyircinin önüne neredeyse çırılçıplak çıkışıyla önce Paris'te sonra da öteki büyük kentlerde bir anda ünlendi. Mata Hari'nin casusluğuyla ilgili gerçekler tam olarak aydınlığa kavuşturulamadı. Buna rağmen, İngiliz kaynaklarının, Fransız gizli servisine Mata Hari'nin Lahey'de bir Alman görevlisiyle görüştüğünü bildirmesi sonrasında, Fransızlarca tutuklanan ve Alman gizli servisine yalnızca eskimiş bazı bilgiler verdiğini kabul eden Mata Hari, askeri mahkemece yargılandı, ölüme mahkum edildi. Ve 15 Ekim 1917 günü, kurşuna dizilerek öldürüldü.

Enver Sedat suikasti (1981)

Mısırlı subay ve siyaset adamı Enver Muhammet Sedat, 6 Ekim 1973'teki Arap-İsrail Savaşı'nın yıldönümünü kutlamak üzere düzenlenen askeri tören sırasında, 6 Ekim 1981 günü, radikal islamcı Cihad örgütü militanlarınca öldürüldü. 1970'ten öldürülmesine değin cumhurbaşkanı olarak görev yapan Sedat; iç politikada siyasal yapının liberalleştirilmesine, ekonominin çeşitlendirilmesine ve merkezi uygulamaların gevşetilmesine yönelik politikalar izlemişti.

Mudanya'da mütareke (1922)

Milli kuvvetlerce 12 Eylül 1922'de Yunan işgalinden kurtarılan Mudanya'da, 3 Ekim- 11 Ekim 1922 tarihleri arasında, Batı Cephesi Kumandanı İsmet Paşa'nın başkanlığında, İngiltere delegesi General Harrington, Fransa delegesi General Charpy ve İtalya delegesi General Mombelli'nin katılımlarıyla, Mudanya sahilindeki tarihi binada, 'Mudanya Konferansı' yapıldı ve 'Mudanya Ateşkesi' imzalandı.

Claudius zehirlendi! (MS 54)

Milattan Sonra 41-54 arasında Roma İmparatoru olan ve imparatorluğun egemenlik alanını Kuzey Afrika'ya kadar yayan, Claudius, izlediği politikalarla imparatorun hazine ve eyalet yönetimleri üzerindeki denetimlerini arttırdı. Kendisine karşı açıkça tertiplere girişen karısı Messalina'yı 48'de boşayan ve yeğeni Agrippina ile evlenen İmparator Claudius, bu evlilik Roma yasalarına göre doğru olmadığından, yasayı değiştirdi. Yeni karısının iktidar hırsını tatmin etmek için, onun oğlu Ahenobarbus'u (sonradan, Neron) evlat edinerek öz oğlunu imparatorluk hakkından yoksun bıraktı. Kendisine karşı olan saray görevlilerini saf dışı bırakan Agrippina, sonunda 13 Ekim 54'te Claudius'u mantarla zehirledi.

8 EKİM

Balkan Savaşı başladı (1912).
Eski Almanya Başbakanı Willy Brandt öldü (1992).
Nobel Edebiyat Ödülü Portekizli yazar Jose Saramago'ya verildi (1998).

9 EKİM

Belgrad yeniden Osmanlı hakimiyetine girdi (1690).
Nazilli Basma Fabrikası, Atatürk'ün de katıldığı bir törenle açıldı (1937).
Che Guevera, Bolivya'da öldürüldü (1967).
Deniz Gezmiş ve 17 arkadaşı idama mahkum oldu (1971).
Ankara Bahçelievler'de 7 TİP'li genç kurşuna dizildi (1978).

10 EKİM

İtalyan besteci Verdi doğdu(1813)
TİP eski başkanı Behice Boran öldü (1987).

11 EKİM

Mudanya Mütarekesi imzalandı (1922).
Milli Selamet Partisi kuruldu (1972).
Erden Kıral'ın yönettiği 'Bereketli Topraklar Üzerinde' filmi, Avrupa Film Festivali'nde birinci oldu (1981).
Aktör Yıldırım Önal öldü (1982).

12 EKİM

Amerika keşfedildi (1492).
Luciano Pavarotti doğdu (1935).
Meksiko City olimpiyatları başladı (1968).
6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk öldü (1987).
SSCB Başkanı Gorbaçov ile diğer cumhuriyet liderlerinin bir araya geldiği Devlet Konseyi Toplantısı'nda, 'KGB'nin lağvedilmesi' kararı alındı (1991).

13 EKİM

Roma İmparatoru Cladius, karısı Agripina tarafından zehirlenerek öldürüldü (MÖ 54).
İtalyanlar Derne'yi işgal etti (1911).
Ankara başkent oldu (1923).
Türkiye Mason Locaları kapatıldı (1935).
Günseli Başar, Türkiye Güzellik Kraliçesi seçildi (1951).
Yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı öldü (1973).
Tiyatrocu Kamran Yüce öldü (1986).

14 EKİM

Sekban-ı Cedid ordusu kuruldu (1808).
İstanbul'da ilk resmi nikah, Şehremini Muhittin Bey tarafından kıyıldı (1926).
Yassıada duruşmaları başladı (1960).

merakediyorum@googlegroups.com

15 EKİM

İtalyanlarla Uşi anlaşması imzalandı (1912).
Dansçı Mata Hari kurşuna dizildi (1917).
Atatürk Meclis'te, Nutuk'u okumaya başladı (1927).
Dünyanın en büyük hava gemisi 'Graf Zeppelin' ABD'de New Jersey'e indi (1928).
Nazi savaş suçlusu Hermann Goering intihar etti (1946).
Nobel Barış Ödülü, Nelson Mandela ve Frederik de Klerk'e verildi (1993).

16 EKİM

Kraliçe Marie Antoinette Fransa'da giyotinle idam edildi (1793).
Enver Sedat, Mısır Devlet Başkanı oldu (1970).

17 EKİM

II. Kosova Savaşı başladı (1448).
Besteci Chopin öldü (1847).
Gangster Al Capone vergi kaçırmaktan mahkum oldu (1931)
Türkiye'nin NATO'ya katılmasıyla ilgili protokol Londra'da imzalandı (1951).

18 EKİM

Türkiye Komünist Fırkası, Ankara'da resmen kuruldu (1920).
Bilim adamı Edison öldü (1931).
Sovyet ordusu Çekoslovakya'ya girdi (1944).
Gazeteci ve yazar Kemalettin Tuğcu, İstanbul'da öldü (1996).

19 EKİM

Turhal Şeker Fabrikası açıldı (1934).
Ankara Tıp Fakültesi açıldı (1945).
Yeni Gündem dergisi kapatıldı (1984).

20 EKİM

Fransa'yla Ankara Anlaşması imzalandı (1921).
Yunanistan NATO askeri kanadına yeniden girdi (1980).
Aktör Burt Lancaster öldü (1994).

21 EKİM

Trafalgar Deniz Savaşı başladı (1805).
Alfred Nobel doğdu (1833).
Tercüman-ı Ahval gazetesi yayınına başladı (1860).

22 EKİM

Amasya Protokolü imzalandı (1919).
Küba'daki füze krizi dünyayı bir nükleer savaş tehlikesiyle karşı karşıya bıraktı (1962).
Türkiye'nin Viyana Büyükelçisi Daniş Tunalıgil Ermeni teröristler tarafından öldürüldü (1975).

Çin'de 'Halk Cumhuriyeti' kuruldu (1949)

26 Aralık 1893'te Çin'in Hunan kasabasında doğan ve Çin Komünist Partisi'nin 1935'ten başlayarak fiili liderliğini, 1943'ten ölümüne kadar da (1976, Pekin) resmen başkanlığını yapan Mao Zedung, 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti. Böylece Çin tarihindeki 'Üçüncü Devrimci İç Savaş Dönemi'ne nokta koydu. Pekin'de, Göksel Barış Kapısı'nın üstündeki balkondan halka seslenen ve Halk Cumhuriyeti'nin ilanını bildiren Mao, ilk devlet başkanı oldu; artık dünyadaki insanların beşte birini o yönetiyordu.

Muavenet muhribi isabet aldı (1992)

Ege Denizi'nde NATO'nun 'Kararlılık Gösterisi 92' adlı tatbikatı sırasında, 2 Ekim 1992 günü, İzmir'in 80 mil batısında Sığacık Körfezi açıklarında bulunan ABD'nin Saratoga uçak gemisinden ateşlenen iki Sea Sparrow tipi füzeden biri, 3 mil ötedeki Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait Muavenet muhribinin kaptan köşkü ve sancak kısmına isabet etti. Olayda, gemi komutanı, bir subay, bir astsubay ve iki er şehit oldu. ABD yetkilileri füzelerin teknik bir hatadan değil, insan hatasından dolayı yanlışlıkla ateşlendiğini açıkladılar. Muavenet gemisinin vurulmasından sonra basında olayla ilgili pek çok iddia gündeme gelirken ABD, Türk donanmasına, kazanın tazminatı olarak, iki yeni fırkateyn verdi.

Venizelos Türkiye'ye geldi (1930)

27 Ekim 1930 günü, Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilen Yunanistan Başbakanı Venizelos ile Dışişleri Bakanı Mihalakopulos, Türkiye Başbakanı İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey tarafından karşılandılar. Gazi misafirlerine şunları söyledi: "Üzücü mazi, ebediyyen kapanacaktır. Artık aramızda harp olmayacak." Venizelos, Türk Milli Mücadelesi'nde Yunan güçlerinin Anadolu'dan çıkarılmasının ardından Yunanistan'ın başına geçmiş ve Atatürk ile birlikte iki ülkenin yakınlaşması için çalışmıştı.

Günseli Başar, Türkiye Güzeli (1951)

Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenciyken Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği Türkiye Güzellik Kraliçeliği Yarışması'na katılan Günseli Başar, 1951 yılının 13 Ekim günü, 'Türkiye Güzeli' seçildi.

Alfred Nobel doğdu (1833)

Dinamiti ve daha güçlü başka patlayıcı maddeleri geliştiren kimyacı, mühendis ve sanayici Alfred Nobel, 21 Ekim 1833'te İsveç'in Stockholm kentinde dünyaya geldi. 1850'de, Paris'te bir yıl süreyle kimya eğitimi alan Nobel, 1859 yılında, İsveç'te sıvı bir patlayıcı olan 'nitrogliserin' imalatına başladı. Ama 1864'te fabrikadaki bir patlama sonucu en küçük kardeşi Emil ile birlikte dört kişi öldü; İsveç Hükümeti fabrikanın yeniden kurulmasına izin vermedi. Çalışmalarını bir manavda sürdüren Nobel; dinamit ile bunun patlatılması için gerekli olan kapsülü geliştirdi. İngiltere ve ABD'den buluşunun patentini alan Alfred Nobel, deneylerini sürdürerek dinamit lokumunu ve sonra da 'balistit' adlı barutu buldu. Dünyadaki pek çok patlayıcı fabrikasının hisselerinin ve Bakü bölgesindeki petrol yataklarının sahibi olan Nobel, bu büyük servetini 'Nobel Ödülleri' olarak dağıtılmak üzere Nobel Vakfı'na bağışladı.

23 EKİM

Kırım Savaşı başladı (1853).
Almanya'nın NATO'ya girişiyle ilgili Paris Anlaşması imzalandı (1954).
Karun Hazinesi, 28 yıl sonra Türkiye'ye getirildi (1993).

24 EKİM

I. Belediyeler Kongresi başladı (1935).
Şair Behçet Kemal Çağlar öldü (1969).

25 EKİM

Ziya Gökalp öldü (1924).
SSCB, Birleşmiş Milletler'de Kars ve Ardahan'ı istedi (1947).
Çin Halk Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler'e alındı (1971).

26 EKİM

Yunanistan Başbakanı Venizelos, resmi bir ziyaret için Türkiye'ye geldi (1930).
İsrail ile Ürdün arasında barış anlaşması imzalandı (1994).

27 EKİM

Keman virtüozu Paganini öldü (1782).
Birleşmiş Milletler örgütü kuruldu (1945).
Paris Büyükelçisi İsmail Erez ve şoförü, Ermeni teröristler tarafından öldürüldü (1975).

28 EKİM

Türkiye'de ilk nüfus sayımı (13.650.000) yapıldı (1927).
Eğitimci ve siyaset adamı Nafi Atuf Kansu öldü (1949).

29 EKİM

Avrupa devletleriyle Osmanlı devleti arasında, Süveyş anlaşması yapıldı (1889).
Cumhuriyet ilan edildi (1923).

30 EKİM

Mondros Anlaşması imzalandı (1918).
İstanbul'da Boğaziçi Köprüsü hizmete açıldı (1973).
Bülent Ecevit, CHP Genel Başkanlığından istifa etti (1980).

31 EKİM

Martin Luther protestanlığı ilan etti (1517).
Takvim-i Vakayi yayına başladı (1831).
Macaristan'daki gösteriler ayaklanmaya dönüştü (1956).
Hindistan Başbakanı İndira Gandhi öldürüldü (1984).
İtalyan yönetmen Federico Fellini öldü (1993).

merakediyorum@googlegroups.com

100 YIL ÖNCE

MUSUL PETROLLERİ

Bir Alman gazetesinin haberine göre, Musul'da bulunan petrol madeni hakkında inceleme yapmak üzere, Berlin'deki Osmanlı-Alman ticaret sendikası tarafından özel bir uzman gönderilmiştir.
(Sabah, 19 Ekim 1900)

MARMARA'DA KÖPEKBALIĞI

Geçen Perşembe akşamı ıstakoz avlamak amacıyla Büyükada yakınında ağ bırakan balıkçılar, ertesi gün ağları yerinde bulamamışlardır. Balıkçılar yüzlerce ıstakoz yakaladıklarını hayal ederken, bir anda büyük bir köpek balığının ağlara takılıp kaldığını görmüşlerdir. Yakalanan köpekbalığı 5 metre uzunluğunda ve 200 okka ağırlığındadır.
(Sabah, 7 Ekim 1900)

YÜKSEKKALDIRIM'DA BASKIN

Galata'da Yüksekkaldırım'da bir dükkanda, Tanaş ve arkadaşları Petro ile Yorgi'nin sahte para imal ettiklerinin ihbar edilmesi üzerine, Beyoğlu Mutasarrıflığı zabıtalarınca adı geçen dükkana bir baskın düzenlenmiştir. Üzerlerinde çok sayıda sahte para bulunan bu şahıslar tutuklanmışlardır.
(Sabah, 4 Ekim 1900)

YANGIN İÇİN KONSER

Hasköy yangınında zarara uğrayanlar için Tepebaşı Tiyatrosu'nda gerçekleştirilecek konserin birinci kısmında, bahçede Karagöz oyunu, tombala vesaire oynanacaktır. İkinci kısımda ise Tiyatro dahilinde Avrupalı bestekârların en güzel eserleri icra edilecektir.
(Sabah, 8 Ekim 1900)

YALOVA KAPLICALARI AÇILDI

Bir süre önce keşfedilip tamirine karar verilen Yalova kaplıcalarında çalışmalar tamamlanmış ve dün yapılan bir merasimle kaplıcalar hizmete sunulmuştur.
(Sabah, 13 Ekim 1900)

CAHİL VE GENÇ ARABACILAR

Geçenlerde bir takım genç çocukların idare ettikleri yük arabaları Sirkeci civarında kazaya sebebiyet vermişti. Dün yine 8 yaşında bir çocuğun idare ettiği bir araba köprüden süratle geçerken iki kişiye çarparak yaralanmalarına sebep olmuştur.
(Sabah, 16 Ekim 1900)

75 YIL ÖNCE

İLK CUMHURİYET ALTINLARI

Darphane müdürü altınların basılması vesilesi ile verdiği beyanatta, bu olayı bayram olarak nitelendirmiştir. Müdürün ifadesine göre, darphanemiz Avrupa darphaneleri ile mukayese edilebilecek kadar mükemmeldir.
(Cumhuriyet, 6 Ekim 1925)

İSTANBUL'UN KURTULUŞU

İstanbul halkı dün, kurtuluşa erdiği günün yıldönümünde, büyük bir vecd ile törenler düzenlemiş ve sevinç gösterilerinde bulunmuştur.
(Cumhuriyet, 7 Ekim 1925)

TBMM AÇILDI

TBMM Gazi Paşa Hazretleri'nin de hazır bulunduğu bir toplantı ile dün açıldı. Resmi açılış sırasında mecliste 100 kadar mebus vardı. Pazartesi günü tekrar toplanmak üzere görüşmelere ara verildi.
(Cumhuriyet, 23 Ekim 1925)

BETONARME KÖPRÜ

Cumhuriyet idaresinin inşa ettiği ilk betonarme köprü Ödemiş civarında, Menderes nehri üzerindedir. 75 metre uzunluğundaki köprünün inşası için 70 bin lira harcanmıştır.
(Cumhuriyet, 15 Ekim 1925)

AVRUPA İLE HAVA İRTİBATI

Avrupa başkentleri ile İstanbul arasında pek yakında tayyare seferleri başlayacaktır. İstanbul-Paris ve İstanbul-Brindizi hatları, Avrupa'nın en büyük kentlerini havayolu ile şehrimize bağlayacaktır.
(Cumhuriyet, 21 Ekim 1925)

GAZİ BALIKESİR'DE

Büyük Gazimiz'in, Balıkesir'den bütün millete yükselen sesini dinleyiniz: "Türk Milletini, kendi nefsini bile anlamaktan alıkoyan sebep ve engeller imha edilmiştir, yıkılmıştır ve mütemadiyen imha edilecektir, yıkılacaktır. Millet tuttuğu yolda süratle, şiddetle yürüyecektir."
(Cumhuriyet, 10 Ekim 1925)

50 YIL ÖNCE

BİLET KARABORSASI

Sezonun açılmasıyla birlikte, Beyoğlu'ndaki sinemaların önlerinde gene karaborsacılar türedi. Yıllardır önü alınamayan karaborsacılığın artık tümüyle önleneceğini Valiliğin ısrarla belirtmesine karşın, pejmürde giyimli karaborsacıların faaliyetine polisin hâlâ seyirci kaldığı bildirildi.
(11 Ekim 1950)

ALTIN VE DÖVİZ AZALDI

Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı Ulus Gazetesi'nde yayımlanan ve Demokrat Parti iktidara geldikten sonra altın ve döviz stokunun 130 milyon 800 bin lira azaldığını aktaran haber, iktidarla muhalefetin arasını yeniden açtı. Başbakan Adnan Menderes, muhalefete çatarak, "Dünün hataları ve israfları, yarının ıstırabının kaynağı olacaktır" dedi.
(1 Ekim 1950)

İSTANBUL'UN İMAR PLANLARI

Türk Yüksek Mimarlar Birliği İstanbul Şubesi Başkanlığı, İstanbul şehrinin ıslahı için İçişleri ve Bayındırlık bakanlıklarına çok önemli bir rapor sundu. Yüksek Mimarlar Birliği raporunda, imar işleri kangren olmuş İstanbul'un sistemli ve planlı bir şekilde imarı için, şimdiye kadar hazırlanmış planların, uzman bir heyet tarafından incelenmesini istedi.
(11 Ekim 1950)

NÜFUS SAYIMI SONUÇLARI

22 Ekim günü yapılan Genel Nüfus Sayımı'nın sonuçları açıklandı. Buna göre, Türkiye'nin nüfusu 20.902.628 olarak belirlendi. Sonuçları değerlendiren uzmanlar, 1945 yılında yapılan son nüfus sayımından bu yana ülkemiz nüfusuna 2.112.454 kişinin daha eklendiğini ifade ettiler.
(27 Ekim 1950)

SABAHATTİN ALİ'NİN KATİLİ

Öykü ve roman yazarı Sabahattin Ali'yi öldürmek suçuyla yargılanan Ali Ertekin, 4 yıl hapse mahkum oldu. 'Yayın yoluyla hakaret' suçundan 3 ay hapse mahkum olan Sabahattin Ali, Kırklareli'nden Bulgaristan'a geçmeye çalışırken, kendisine rehberlik eden Ali Ertekin tarafından öldürülmüştü.
(15 Ekim 1950)

25 YIL ÖNCE

ASALA CİNAYETLERİ

Ekim ayında iki büyükelçimizin peş peşe suikastlere kurban giderek hayatlarını kaybetmesi ülkeyi mateme boğdu. 22 Ekim günü, Viyana Büyükelçiliği binasına gelen üç kişi, Büyükelçi Daniş Tunalıgil'in odasına girip Türk olup olmadığını sorduktan sonra, elçimizi otomatik silahlarla taradılar. Tunalıgil olay yerinde can verirken; 2 gün sonra, bu defa da Paris Büyükelçimiz İsmail Erez ve makam şoförü Talip Yener, otomobilde uğradıkları silahlı saldırı sonucunda yaşamlarını yitirdiler. Her üç cinayeti de, Ermeni terör örgütü ASALA üstlendi.
(27 Ekim 1975)

AMBARGO KISMEN KALKTI

ABD Temsilciler Meclisi, Türkiye'ye silah ambargosunu kısmen kaldırmayı öngören kanun teklifini, Türkiye'nin haşhaş ekimini kontrol etmesini isteyen ufak bir değişiklikle, 2 Ekim'de kabul etti. Karara göre, Türkiye'nin ABD'ye ısmarladığı ve bedelini kısmen ödediği silah ve teçhizat en kısa zamanda Türkiye'ye teslim edilecek. Karar, Ankara'da 'yetersiz' bulunurken, CHP Genel Başkanı Ecevit, Başbakan Demirel'in, ABD'nin haşhaş ekiminin kontrol edilmesiyle ilgili şartını reddetmesini istedi.
(3 Ekim 1975)

AP KÂRLI ÇIKTI

12 Ekim'de 27 ilde yapılan Senato üçte bir yenileme ve milletvekili ara seçimlerinin ilk sonuçları açıklandı; AP 27, CHP 25, MSP ise 2 senatörlük kazandı. Milletvekili ara seçiminde ise AP 5, CHP de 1 milletvekili çıkardı. Başbakan Demirel, seçim sonrası yaptığı açıklamada, koalisyonu devam ettireceklerini ifade etti.
(13 Ekim 1975)

merakediyorum@googlegroups.com

Milli Mücadele'de

Hava muharebeleri

Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma birkaç eski uçakla, bozuk uçak parçalarını Eskişehir Şimendifer Atölyesi'nde bir araya getiren Türk havacıları, Milli Mücadele'nin tüm safhalarında hem keşif görevi yaptılar hem de düşmanla savaştılar.

KANSU ŞARMAN

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, 25 Ağustos 1922 akşamı Cephe Tayyare Bölük Komutanlığı'na şu emri gönderdi: "26 Ağustos 1338 (1922) tarihinden itibaren ordumuz umumi taarruza başlayacaktır. Yarın öğleden evvel saat 06.00 ile 08.00 arasında düşman ihtiyat grubunun vaziyeti tesbit olunacaktır. Afyon cenup mıntıkasındaki düşman kıtaatının vaziyeti keşif yapılacak, harp tayyarelerimiz düşmanın keşif faaliyetine mani olacaktır."

Ertesi sabah Türk tayyareleri erkenden göreve çıktılar. Hava çok kötüydü, şiddetli bir fırtına vardı. Ancak bölük komutanı Yüzbaşı Fazıl Bey yönetimindeki tayyareciler daha ilk gün, 4 hava muharebesi yapıp düşmanın 3 keşif uçağını kendi hatları gerisine sürdüler. Yüzbaşı Fazıl Bey de Afyon Hasanbeli civarında bir düşman uçağını düşürdü.

Türk tayyarecileri kısıtlı imkanlarla sürdürdükleri savaşı çok az kayıpla, uçak ve yedek parça açısından da büyük ganimetler elde ederek sonuçlandırdılar. Milli Mücadele başlamadan önce birkaç uçakla kurulan tayyare bölüğü, Ekim 1922'de Yunanlılardan ele geçirilenler ayrıca İtalya ve Fransa'dan satın alınanlarla birlikte, 50 uçaklık bir filoya sahip olmuştu.

Oysa Birinci Dünya Savaşı sonunda ordunun tüm birimleri gibi, havacılar da her şeylerini kaybetmişti. 1919 sonunda Mustafa Kemal'in askerlerinin elindeki hava gücü kısmen hurda haline gelmiş, güçlükle hareket eden makinelerden ya da düşman kuvvetleriyle yapılan muharebelerde ele geçirilmiş kullanılmaz durumdaki uçaklardan ibaretti.

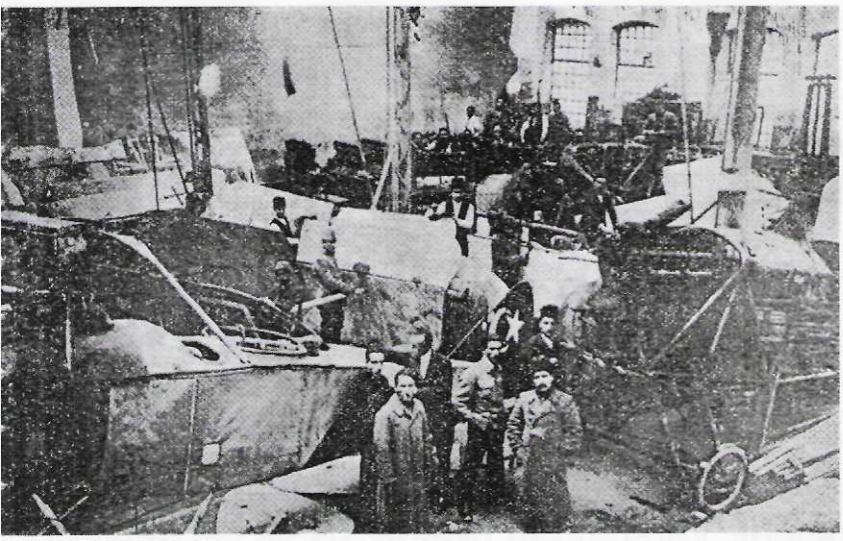

Garp cephesi tayyare bölüğüne ait bir Albatros D3 av uçağı. Uçak önünde bulunanlar Yüzbaşı Muhsin Alpagot, Küçük Zabit Pilot Halil bey ve Üsteğmen Sırrı bey (Askeri Müze Arşivi).

TAYYARELER ŞİMENDİFER ATÖLYESİNDE ONARILDI

Bozuk veya kırık-dökük tayyareler Eskişehir'deki şimendifer tamir atölyesinde onarılarak kullanılır hale getiriliyordu. Bu uçakların bir çoğu keşif görevinde kullanılabiliyordu.

Türk tayyarecileri 20 subay (pilot, teknisyen ve yer hizmeti), 10 sivil pilot ve 10 kişi de makinist ve tamirci olmak üzere, topu topu 40 kişiden oluşuyordu. Garp Cephesi'ndeki iki tayyare bölüğü Yüzbaşı Fazıl Bey'in komutasında İsmet Paşa'ya bağlı olarak görev yapıyordu. Ancak tayyare yedek parçası ve tamir malzemesi yoktu. Çoğunluğu

yurt dışından gelmesi gereken parçalar, kaçak yollardan İstanbul'daki gizli teşkilat 'Felah Grubu' tarafından ve işgalci kuvvetlerin depolarından rüşvet karşılığı temin ediliyordu.

Bu durum Sakarya Savaşı öncesinde öyle bir hal almıştı ki, uçakların bir bölümü kanatlarında kullanılan emayit adlı özel kaplamanın eksikliği nedeniyle yumurta akı ve patatesten yapılan karışımın sürüldüğü brandalar kullanılarak uçuruluyordu. İlk pilotlardan Sıtkı Tanman da anılarında, Fransız siyaset adamı Franklin Bouillon'un aynı günlerde Eskişehir'deki uçaklarımızı gördüğünde "Ne delice kahramanlık, elbette kazanırsınız azizim!" dediğini yazıyor.

Sakarya Savaşı'nın kazanılmasından sonra Türk ordusunun elinde keşif ve avcı uçağı olarak kullanılabilen toplam 16 tayyare kaldı. Büyük Taarruz günleri yaklaşırken hızla silahlarını arttırmaya başlayan Türk ordusu artık barış halinde olduğu Fransa ve İtalya'dan birçok askeri malzemeyle birlikte uçak da satın aldı.

ERZURUMLU NAFİZ BEY'İN DESTEĞİ

O günlerde Erzurum'un tanınmış ailelerinden Hacı Ahmetzade'lere mensup Nafiz Bey, büyük bir fedakarlıkla İtalyanlar'dan 3 uçak satın alarak İstanbul üzerinden kaçak yolla Anadolu'ya getirtmiş ayrıca bir telsiz istasyonunu da yurtdışından aldırarak Türk ordusuna hediye etmişti. Nafiz Bey bu uçaklarla düşmanın üzerine ilk bombayı atacak kişiye 200 Lira ödül vereceğini duyurmuştu.

Ancak özellikle uçak benzini hiç bulunmuyordu. Dışarıdan temin edilmesi ise uzun zaman alıyordu. Benzin hem Rusya'dan hem de Antalya yolu ile İtalyanlar'dan satın alınıyordu. Benzin at sırtında cepheye taşınıyordu.

KENDİ PERVANESİNİ DELEN UÇAKLAR

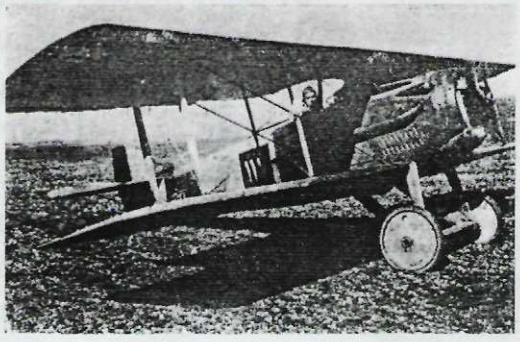
1921'de Paris'te toplanan Yüksek Barış Meclisi'nde, 'özel şirketler savaş halindeki ülkelerle silah ticareti yapabilir' yolunda bir kararının alınmasından sonra, Fransa ve İtalya'dan silahsız olarak teslim alınan uçaklara eski Alman uçaklarının Maksim makineli tüfekleri takıldı. Fakat Alman uçaklarının motor dişlilerine göre yapılan bu tüfekler yeni uçakların motorlarına uymuyordu. Pervane arasından ateş eden bu uçaklardan atılan mermilerin çoğu kendi pervanesini delerek pilotu zor durumda bırakıyordu. Büyük Taarruz sırasında birçok kez kendi mermileriyle pervanesi delinen uçak, alana geri dönmek zorunda kaldı.

Bu şartlar altında girilen Büyük Taarruz'dan sonra ele geçirilen her kentte, düşmana ait çeşitli tiplerde tayyareler, Türk hava gücüne katıldı. Özellikle İtalyanlardan satın alınan ve düşmandan ele geçirilen Spad av uçakları, 1922 başından itibaren büyük yarar sağladı. Büyük Taarruz'da avcı görevi yapan Spadlar, o günlerde Yunanistan'da çıkan iç karışıklıkları yazan Rizospatris, Elefteros Tipos ve Patris gazetelerini ve Türk ordusu tarafından esir alınmış Yunan askerlerinin teslim ol çağrılarını içeren bildirileri, cephe gerisine atarak Yunan ordusunun dağılmasını sağladılar.

Kurtuluş Savaşı boyunca Türk tayyarecileri Yunanlıların 15 uçağını sağlam ele geçirip 10 uçağını tahrip ettiler. Türklerin kaybı ise sadece 3 uçaktı. ■

Spad'larla Yunan mevzilerine atılan bildiri

Asker kardeşler,
Türklere teslim olduktan sonra çok iyi karşılandık. Bizi dilediğimiz gibi serbest bıraktılar. Eğer sizler de teslim olursanız söylediklerimizin tamamen birer hakikat olduğunu anlarsınız. Tek başına teslim olmak isterseniz uzaktan mendil sallayarak Türk siperlerine doğru yaklaşın. Bu yaklaşma sırasında Türk siperlerinden "Teslim, teslim" diye duyacağınız kelimelerden ürkmeyin. Eğer gruplar halinde teslim olacaksanız, üçer üçer gruplara ayrılarak ilerleyip beyaz mendillerinizi sallayın, Türk siperlerine 100 metre kala tüfeklerinizi yere atarak teslim olun. (...) Önce teslim olanlarla sonradan olanlar arasında istisnai bir muamele olmayacaktır. Söylediklerimizi dinleyerek hisse alırsanız rahat ve huzura kavuşursunuz.
Er Hristos Yoğokiu / Selanik
Er Pevko Anastasiu / Selanik
Çavuş Konstan Kiryakopulos / Atina (...)

İtalyanlardan satın alınan ve Büyük Taarruz'da birçok fayda sağlayan Fransız yapısı Spad uçağı (üstte). Türk ordusunun elindeki bozuk ve eski tayyareler Eskişehir'deki şimendifer atölyesinde onarılıyordu (üstte solda).

merakediyorum@googlegroups.com

On soruda Cem Sultan ve dönemi

Osmanlı tarihinin en ilginç simalarından biri olan Cem Sultan, hayatı boyunca Avrupa devletlerinin ve Osmanlı'nın siyasetini yakından etkiledi. Vatanından uzakta 13 yıl geçiren Cem Sultan, Osmanlı tarihinde, bu alandaki tek örnek...

ERHAN AFYONCU

1. Cem Sultan Fatih'in veliahtı mıydı?
2. II. Bâyezid tahta nasıl geçti?
3. Cem Sultan taht mücadelesini nasıl kaybetti?
4. Cem Sultan Mısır'dan niçin döndü?
5. Cem Sultan ilk önce hangi Hıristiyan devlete sığındı?
6. Cem Sultan Avrupa'da hangi ülkelerde kaldı?
7. Cem Sultan olayının Osmanlı ve Avrupalılara etkisi neydi?
8. Cem Sultan, Hanedan içinde, Hacca giden tek kişi midir?
9. Cem Sultan zehirlendi mi?
10. Cem Sultan'ın şairlik yönü nedir?

Cem Sultan'ın Bursa'da saltanatını ilan ettiği dönemi simgeleyen Batı kaynaklı bir gravür: Üç sorguçlu bir sarık, *incili* harmani ve hükümranlık alameti olan armasıyla... Gravürün Avrupa'da yapılmış olduğu, saçlarının uzunluğundan da anlaşılmaktadır.

1 Cem Sultan Fatih'in veliahtı mıydı?

Fatih'in üç oğlu olmuş, ancak ortanca oğlu Mustafa onun sağlığında, 1474'te ölmüştü. Fatih'in ölümünde 33 yaşında olan en büyük oğlu Bâyezid, Amasya Sancak Beyi iken çevresinin tesiri ile girdiği bazı eğlence meclisleri nedeniyle babasından sert tepki görünce bu alışkanlıklarını bırakmak zorunda kalmıştı.

II. Mehmed'in ömrünün son yıllarında gerçekleştirdiği mülk

ve vakıf toprakların önemli bir kısmını tımar sistemine dahil etme siyaseti yüzünden mağdur olanlar, Amasya'da şehzâde Bâyezid'ın etrafına toplanmaya başlamışlardı.

Fatih'in en küçük oğlu olan Cem, babasının ölümünde 22 yaşındaydı ve Konya Sancak Beyi idi. Ağabeyinde bulunmayan atak bir yapısı vardı. Babasının padişahlık döneminde doğduğu için tahta kendisinin geçmesi gerektiğine inanıyordu.

Ancak devlet ricali arasında fazla destekleyeni bulunmuyordu. En büyük destekçisi sadrazam Karamanî Mehmed Paşa idi. Bazı tarihçiler, Fatih'in devlet teşkilatına ait Kanunnâme'sinde şehzadelere hitaben yazılacak elkab anlatılırken, Cem'in elkabının yazılmasını, Fatih'in, kendi yerine geçmesi için, gönlünün Cem Sultan'da olduğuna işaret eden bir delil gibi yorumlamışlardır.

Ancak bu ifade Fatih Sultan Mehmed arzu ettiği için değil, Kanunnâme'yi Cem'in destekçisi sadrazam Karamanî Mehmed Paşa'nın kaleme alması nedeniyle yazılmıştır.

Dönemin tarihlerinde Cem'in, babası tarafından tahta hazırlandığı yönünde bir kayıt bulunmadığı gibi, İbn Kemal eserinde Fatih'in ölmeden önce yerine büyük oğlu Bâyezid'in geçirilmesini vasiyet ettiğini yazar. Ancak İbn Kemal'in eseri de II. Bâyezid'in hükümdarlığı döneminde yazıldığı için pek güvenilir değildir.

Osmanlı ile Akkoyunlular arasındaki Otlukbeli Savaşı (1472) sırasında İstanbul'a, Fatih'in öldüğü ve savaşın kaybedildiği haberlerinin ulaşması üzerine Cem Sultan, lalalarının da teşvikiyle tahta çıkmaya ve çevredeki devlet adamlarından biat almaya çalışmıştı. Bu hareketine neden olan lalaları, Fatih tarafından şiddetle cezalandırılmıştı.

II. Bâyezid'in bir minyatürü: Fatih Sultan Mehmed öldüğünde, en büyük oğlu Bâyezid, 33 yaşında, Cem ise 22 yaşında idi.

2 II. Bâyezid tahta nasıl geçti?

Fatih'in ölümü başlangıçta gizli tutulmuş, sadrazam Karamanî Mehmed Paşa Amasya'da bulunan şehzade Bâyezid'e kapıcıbaşılardan Keklik Mustafa'yı gönderirken, Cem'e de gizlice başka bir haberci göndermiştir.

Ancak Fatih'in ölümünün duyulması üzerine asker ayaklanmış, hükümdarın doktorunu ve sadrazamı öldürüp, evlerini yağmalamışlardır. Cem Sultan'ın merkezdeki tek destekcisinin ölmesi, olayların onun aleyhine gelişmesine neden olmuştur. Şehzade Bâyezid taraftarları o gelene kadar yerine İstanbul'da bulunan şehzade Korkud'u çıkarmışlardır. Cem'e giden ulak da şehzade Bâyezid'in damadı olan Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa tarafından yakalanarak öldürülmüştür. Ulağın öldürülmesi, bulunduğu yer itibarıyle İstanbul'a daha yakın olan Cem Sultan'ın babasının ölümünü haber alıp bir an önce payitahta gelmesini engellemiştir. Bu durum da, genç şehzadenin tahta çıkamamasının en önemli nedenidir.

Şehzade Bâyezid'e gönderilen haberci sekiz gün sonra Amasya'ya varmıştı. Babasının ölüm haberini alan Bâyezid ertesi gün yola çıktı ve dokuz gün sonra İstanbul'a ulaştı. Artık taht onundu.

BİBLİYOGRAFYA

- Nicolas Vatin, Sultan Djem, Ankara 1997.
- Jacques Lefort, Topkapı Sarayı Arşivlerinin Yunanca Belgeleri, Cem Sultan Tarihine Katkı, Çev. Hatice Gonnet, Ankara 1981.
- Mahmut Şakiroğlu-Günay Kut, "Cem Sultan", TDV İslâm Ansiklopedisi, VII (İstanbul 1993), s.283-286.
- Semavi Eyice, "Sultan Cem'in Potreleri Hakkında", Belleten, sayı: 145 (Ankara 1973), s. 1-49.
- Mustafa Cezar vd., Mufassal Osmanlı Tarihi, II, İstanbul 1958.
- Halil İnalcık, "A Case Study in Renaissance Diplomacy: The Agreement Between Innnocent VIII and Bâyezîd II on the Djem Sultan", Journal of Turkish Studies, III (1979), s. 209-230.

merakediyorum@googlegroups.com

Sultan Bâyezid ile Cem'in Yenişehir muharebesini tasvir eden Batı kaynaklı bir desen (üstte). Cem Sultan Karaman'da (sağda), G.M.D. inisiyalli Batı kaynaklı bir gravürden esinlenerek minyatür uzmanı Prof. Tahirzâde Hüseyin Behzad tarafından yapılmıştır. Cem'in atının ayakları altına atılan kadın, kendisini öldürmek isteyen kocasından kaçarak Cem Sultan'a sığınan bir Rum prensesidir.

3 Cem Sultan taht mücadelesini nasıl kaybetti?

II. Bâyezid'in padişah olması üzerine Cem Sultan, vakit geçirmeden, Konya ve çevresinden asker toplamaya başladı. Bursa'ya yaklaştığında, İstanbul'dan gönderilen askerlerle karşılaştı ve onları mağlup etti. Bu zaferin ardından Bursa, kapılarını ona açtı. Cem Sultan, Bursa'ya girince padişahlığını ilan edip hutbeyi kendi adına okuttu ve para bastırdı.

Cem Sultan daha sonra II. Bâyezid'e Çelebi Mehmed'in kızı Selçuk Hatun ile zamanın muteber ulemasından Mevlana İlyas ve tarihçi Şükrullah'ın oğlu Ahmed Çelebi'den oluşan bir heyet gönderdi. Bu heyet II. Bâyezid'e Osmanlı ülkesini iki kardeş arasında Anadolu ve Rumeli olarak ikiye bölmeyi teklif etti. Selçuk Hatun, II. Bayezid'e iki kardeş arasında kan dökülmemesi için, Rumeli ile yetinmesi tavsiyesinde bulundu. Ancak II. Bâyezid devletin bölünemeyeceğini söyleyerek bu teklifi reddetti.

II. Bâyezid'in kuvvetleri Bursa üzerine hareket edince, Cem ordusunu ikiye bölüp Yenişehir'e çekildi. Kendi adamlarından olan Astin Oğlu Yakup Bey ihanet etmiş ve onun Yenişehir'e çekilmesini sağlayarak tuzağa düşürmüştü. Cem'in Gedik Nasuh Bey kumandasındaki kuvvetleri İznik civarında Sinan Paşa tarafından bozguna uğratıldı. Bâyezid'in kumandasındaki ordu Yenişehir'e vardığı gün, İtalya'dan dönen Otranto fatihi Gedik Ahmed Paşa da onlara katılmıştı. Gedik Ahmed Paşa, Cem'in *eski lalası idi ve II. Bâyezid'i hiç* sevmezdi. Ancak Cem'e iltihakla asi duruma düşmemek için II. Bâyezid'in yanında kalmayı uygun bulmuştu. Önemli bir komutanın karşı tarafta bulunmasının yanında, Cem taraftarı olarak tanınan Gedik Ahmed Paşa'nın hasımlarıyla birlikte olması da manevi açıdan da bir sarsıntıydı.

Yenişehir Ovası'nda Göksu Çayı'nın kıyısında 20 Haziran 1481'de meydana gelen savaş, sabahleyin başladı ve öğlene kadar devam etti. Astin Oğlu'nun karşı tarafa geçmesinin ardından Cem'in ordusu iyice bozuldu ve şehzade kaçmak zorunda kaldı. Yolda eşkiyaların saldırısına da uğrayan Cem Sultan perişan bir şekilde Konya'ya vardı. Buradaki divan toplantısına yorgan içerisinde dört kişi tarafından taşınarak katılabildi. Üç gün istirahatin ardından ailesi ve sadık adamlarını alıp Konya'dan ayrıldı. Cem Sultan'ın Konya'dan ayrılışı çok dramatik olmuş, halk arkasından göz yaşları dökmüştür. Cem, peşinden gelen Gedik Ahmed Paşa'ya yakalanmadan Memluk Sultanlığı'na sığınmayı başarmıştı. Şehzadeyi belki kasden belki de bir ihmal neticesi yakalayamayan Gedik Ahmed Paşa'nın aleyhinde şüpheler artmış ve II. Bâyezid'e karşı olduğu yönündeki dedikodular çoğalmıştı.

4 Cem Sultan Mısır'dan niçin döndü?

Mısır'da büyük bir merasimle karşılanan mülteci Osmanlı şehzadesi Cem Sultan'a çok hürmet gösterilip, şerefine ziyafet ve eğlenceler tertip olundu. Cem, Mısır'daki durumunu bir mektup yazarak padişaha bildirdiği zaman, II. Bâyezid ona, "Saltanat davasından vazgeçerse, karşılığında *kendisine yıllık 1 milyon* akçe vereceği" cevabını iletti. Ancak Cem Sultan, düştüğü kötü duruma rağmen saltanat hırsından vazgeçmedi.

Bu sırada Osmanlı'nın saltanat mücadelesini fırsat bilen Karamanoğlu Kasım Bey, İçel'e gelerek çevredeki Türkmenleri

toplayıp eski topraklarını geri alma teşebbüsüne girişti. Konya'nın muhasaraya alınması üzerine Gedik Ahmed Paşa gönderildi. Kasım Bey'i mağlup eden Gedik Ahmed Paşa, İçel'e girip burada direnen Türkmenleri kılıçtan geçirdi.

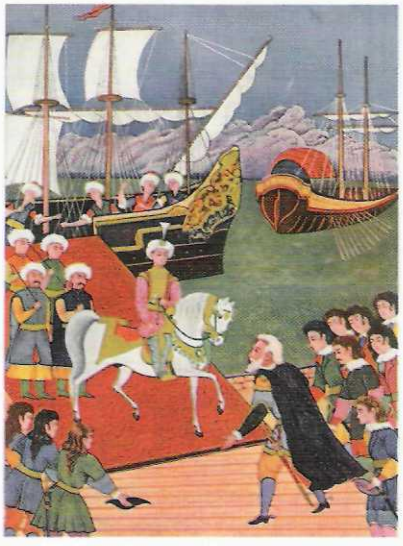
Kasım Bey, mağlup olduktan sonra Cem'i Anadolu'ya geri getirmek için faaliyete geçti. Cem Sultan'a çeşitli kişilerin ağzından davet mektupları yazdırdı. Hatta Gedik Ahmed Paşa'nın ağzından dahi mektup yazdırdığı iddiaları vardır. Bu durumda aklı ve yüreği saltanat hırsı ile dolu olan Cem, Sultan Kayıtbay'dan izin alarak Anadolu'ya geri döndü. Çukurova'ya gelerek burada Kasım Bey ile buluştu ve onunla bir anlaşma yaptı. Buna göre, tahtı ele geçirirse Karaman ülkesini Kasım Bey'e verecek, o da hayatta olduğu sürece Cem'e itaat edecekti.

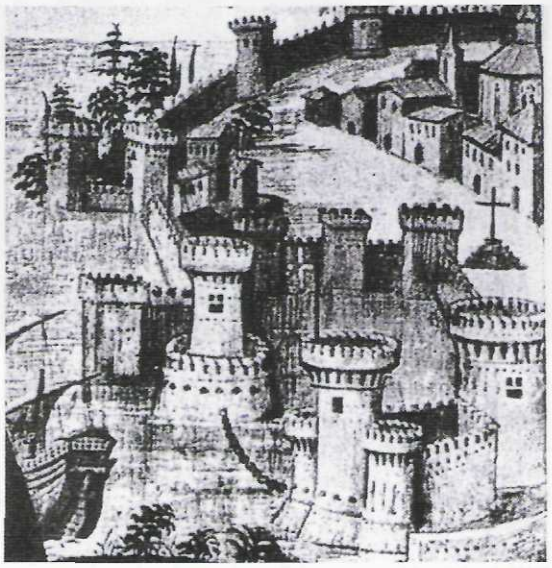
Şehzadenin Osmanlı topraklarına girmesi üzerine II. Bâyezid bir ordu toplayıp harekete geçmişti. Ancak padişah hâlâ Gedik Ahmed Paşa'ya güvenmiyor ve dedikodu kazanı da kaynamağa devam ediyordu. Cem'in Ankara üzerine gönderdiği kuvvetlerinin mağlup olması ile olayların hemen aleyhine döndüğü görüldü. Üzerine gelen kuvvetlerden çekilirken askerlerinin çoğu dağıldı. Kasım Bey, Aksaray'ı da ele geçiremeyince birlikte Akdeniz'e doğru çekilmeye başladılar. Cem Sultan, bütün bu durumuna rağmen, II. Bâyezid'in daha önce yaptığı anlaşma teklifini tekrar öne sürmesini kabul etmeyerek Anadolu'daki bazı eyaletlerin kendisine verilmesini istedi. II. Bâyezid, "mülkün bölünemeyeceğini ve boşuna Müslüman kanının aktığını" söyledi. Devletin topraklarının aile fertleri arasında bölünmesinin kabul edilmemesi, Osmanlıların Türk devlet geleneğinden uzaklaşarak, merkezi bir devlet yapısına gittiğini açıkca göstermekteydi.

5 Cem Sultan ilk önce hangi Hıristiyan devlete sığındı?

Cem, mücadeleyi kaybetmesinin ardından, Hersekzâde Ahmed Paşa'nın kuvvetleri tarafından takibe başlanmıştı. Sığınacak bir yer düşünen şehzade Karamanoğlu Kasım Bey ile nereye gideceğini müzakere etti. Kasım Bey, İran veya Arabistan'a gitmemesi gerektiğini, fetret devrinde Rumeli'ye geçen şehzadelerin başarılı olduğunu, onun da bu yolu izlemesi gerektiğini söyledi. Cem Sultan, onun tavsiyesine uyarak Rumeli'ye geçmek için Rodos şövalyelerinin yardımını almayı tasarlayarak bir adamını Rodos'a gönderdi. İlk gönderdiği adamından haber alamayınca Frenk Süleyman ve Doğan isimli iki adamını daha gönderdi. Kendisi de Kasım Bey'in yardımı ile Kerküs Limanı'na indi. Otuz kişilik maiyetiyle bir Karaman gemisine binip Anadolu'dan ayrıldığı sırada Rodos şövalyelerinin gönderdiği üç gemilik, Cem'in Rodos'a giriş iznini taşıyan filo da gelmişti.

Cem Sultan, tahtı ele geçirme rüyalarıyla Rodos gemisine binmesinden sonra, hayatının en karanlık dönemine adım atmıştı. Başına gelecekleri hesaplamadan, Rodos'a sığınmıştı. Oysa şehzadenin adamlarından Frenk Süleyman şehzadeyi şövalyelere iltica etmemesi konusunda uyarmış, ancak Cem, Frenklerin sözlerine sadık olduklarını söyleyerek onu dinlememişti.

6 Cem Sultan Avrupa'da hangi ülkelerde kaldı?

Cem'in Rodos'ta kalmasını mahzurlu gören şövalyeler onu Fransa'ya götürüp orada tarikatlarına ait şatolarda tutmayı uygun buldular. Cem Sultan ilk olarak 15 Ekim 1482'de Savoia Dükalığı'na bağlı Villefranche'a götürüldü. Burada veba salgını çıkınca nakledildiği Nice'te 4 ay kaldıktan sonra Chambery'e götürüldü. Cem, Rumeli'ye gitmek istiyor, şövalyeler buna izin vermiyordu. Şövalyelerin onu göndermeyeceğini anlayınca çeşitli defalar kaçmaya çalışmış, çeşitli ülkelerin krallarından yardım istemiş, ancak Rodos şövalyelerinin elinden kurtulmaya muvaffak olamamıştı. II. Bâyezid ise kardeşinin durumundan haber almak için Avrupa'ya casuslar gönderiyordu.

Pinturicchio'nun bir tablosunda Rodos (üstte). Cem Sultan Rodos'ta (sol altta), Prof. Tahirzâde Hüseyin Behzad tarafından yapılmıştır. Gemiden atla çıkan Cem'i, Rodos şövalyelerinin üstad-ı azamı Pierre d'Aubusson karşılıyor.

merakediyorum@googlegroups.com

Vatikan'da Borgia'ların dairesinin duvarına Pinturicchio'nun yapmış olduğu 'La disputa di S. Caterina' freski ve bu freskten 'Uzun Hasan'ın elçisi' detayı: Cem Sultan, beyaz at üzerindeki sarıklı figürdür. Arkadaki abidenin solunda ayakta duran sarıklı ve kaftanlı figür Uzun Hasan'ın elçisidir. Bu figür uzun yıllar, Cem Sultan sanılmıştır.

Papa VIII. Innocent, Cem'i Haçlı Seferi'nde kullanmak için Rodos şövalyelerinin üstad-ı azamı Pierre d'Aubusson ile anlaşıp 4 Mart 1489'da Cem'i Roma'ya getirtti. Ancak Cem, Osmanlı'lara karşı bir harekette yer almamak için direndi ve böyle bir hadiseye neden olursa lanetleneceğini belirtti. VIII. Innocent 1492 yılının Ağustos'unda ölünce, yerine VI. Alexandre Borgia geçmişti. O da hem Haçlı Seferi düzenleme fikrini taşıyor hem de II. Bâyezid'den bir şeyler koparmaya çalışıyordu. Fransa Kralı VIII. Charles, 1494 Eylül'ünde ordusuyla İtalya'ya girmişti. 1495 yılının ilk günlerinde Roma'ya geldiğinde Papa, Cem'i alıp St. Angelo şatosuna sığındı. Kral ile Papa arasındaki uzun görüşmeler sonucunda Cem Sultan, VIII. Charles'e verildi. Fransa Kralı'nın fikri, Cem'i de beraberine alarak Kudüs'e bir Haçlı Seferi düzenlemekti. Talihsiz şehzade böylece üçüncü kez sahip değiştiriyordu. Ancak 27 Ocak 1495'te Roma'dan ayrılan Cem Sultan, Fransa'ya varamadan 25 Şubat 1495'te Castel Capuana'da öldü.

Cem'in ölüm haberini alan II. Bâyezid, üç günlük yas ilan etmiş ve gıyabi cenaze namazı kıldırmıştır. Yaklaşık 13 yıl Avrupa ülkelerinde esaret hayatı yaşayan Fatih'in talihsiz oğlu, o ülkelerde 'Zizim' diye tanınmıştı.

Cem Sultan olayının Osmanlı ve Avrupalılara etkisi neydi?

Cem Sultan hadisesi Osmanlı'nın uzun süre Avrupa'ya karşı hareketsiz kalmasına neden olmuş, II. Bâyezid devamlı şüphe içerisinde yaşamıştır. Cem'in Avrupa'daki durumunu yakından takip etmiş ve onun bir karşı faaliyete karışmaması için azami çaba harcanmıştır. Birçok Avrupa ülkesine çeşitli tavizler verilmiş, paralar ve hediyeler gönderilmiştir. Rodos şövalyeleri Osmanlı'dan her yıl 45 bin altın almışlardır. Cem, Papalığa götürülünce bu para oraya gönderilmiştir. Ayrıca II. Bâyezid, Hıristiyanlar için kutsal sayılan çeşitli eşyaları da göndermiştir. (Rodos şövalyelerine, St. Jean Baptiste'in (Yahya) elini; Papa'ya, Hz. İsa'nın böğrünü deldiğine inanılan mızrak ile sirkeye batırılarak Hz İsa'nın susuzluğunu gidermiş olan süngeri.) Bu arada Venediklilere de çeşitli vergi muafiyetleri sağlanmıştır.

Fransa Kralı, Alman İmparatoru, Macar Kralı, Papalık ve Memluk Sultanı Cem'i ele geçirip kendi siyasi amaçları için kullanmaya çalışmışlardır. Avrupa'da Osmanlı şehzadesini kullanarak bir Haçlı Seferi düzenleme fikri hakim olmuştur. Cem ve .Mısır'da bulunan ailesi yüzünden gerilen Osmanlı-Memluk ilişkileri sonunda savaşa kadar varmıştır.

Cem Sultan olayından en fazla yararlanan, Rodos şövalyeleri olmuştur. II. Bâyezid'den 'Cem'in masrafları' adı altında her yıl 45 bin altın aldıkları gibi, kendileri için de Osmanlı toprak ve kıyılarında ticaret serbestisi kazanmışlardır. Rodos şövalyeleri, Cem'in Mısır'da bulunan annesi Çiçek Hatun'dan da para kopardıkları gibi, Memluk Sultanı Kayıtbay'dan da, Cem'i ona teslim edeceklerini söyleyerek, 20 bin altın almışlardır. Şövalyeler Cem'i ellerinde tuttukları sürece, Avrupa'nın çeşitli devletleriyle Papalık nezdinde itibar görmüşlerdir.

Cem Sultan'ın ölümü de Osmanlı devleti üzerindeki izlerini silememiştir. Hayatta kalan Murad adlı oğlu Rodos'ta bulunuyordu. Bu şehzade herhangi bir hadiseye karışmamış ve Hıristiyan olmuştu. Ancak Osmanlı padişahlarının onu yakından takip ettiği anlaşılmaktadır. Kanu-

nî 1522'de Rodos'u aldığında, Rodos şövalyeleriyle yaptığı anlaşmaya Cem'in oğlunu teslim şartını da koydurmuştu. Kanunî, Murad'ı ve onun Cem adını taşıyan oğlunu teslim alıp, öldürttü. Şehzade Murad'ın karısı ve iki kızını ise İstanbul'a göndertmiştir.

8 Cem Sultan, Hanedan içinde, Hacca giden tek kişi midir?

Cem Sultan, Mısır'a sığındığında Memluk Sultanı Kayıtbay'dan Hacca gitmek için müsaade istemişti. Sultanın bu hareketini onaylaması üzerine genç şehzade yanına annesini ve eşini alarak hacca giden kafileye katıldı. Cem Sultan hacca gittiği için o yılın hac kafilesi daha ihtişamlı olarak hazırlanmıştı. Mekke ve Medine'yi ziyaret eden şehzade Cem, 1482 yılı Mart ayının başlarında Kahire'ye geri dönmüştür.

Osmanlı hanedanından hacca gitmiş tek şahsiyet Cem Sultan olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, ne ondan önce ne de sonra, Osmanlı hanedanından başka hiç kimse hacca gitmemiştir. İmparatorluğun sona ermesinden sonra Sultan Vahdettin umreye gitmiştir.

9 Cem Sultan zehirlendi mi?

Cem Sultan'ın bir hastalıktan mı yoksa zehirlenerek mi öldüğü hâlâ tartışılan bir konudur. Ancak bazı tarihlerde yazıldığı gibi İstanbul'dan gönderilen Kapıcıbaşı Mustafa Ağa tarafından zehirli bir ustura ile traş edilerek öldürüldüğü yolundaki iddianın hiçbir dayanağı yoktur. Genel kanaat, Cem'in Fransa Kralı'na teslim edilmeden önce Borgia'lar tarafından, etkisini zaman içinde gösteren bir zehir ile öldürüldüğü yolundadır.

Talihsiz şehzadenin cesedi dahi, devletler arası kimi çekişmelere neden olmuştur. Cenazesi, namazı Celal ve Sinan beyler ile birkaç sadık adamı tarafından kılındıktan 86 gün sonra Gaeta'ya götürülmüştü. Fransa, Papalık, Napoli ve Osmanlı devletleri arasında birkaç yıl süren çekişmeden sonra Lecce'ye nakledilmiş, orada bir süre bekletildikten sonra 1499 yılında Napoli Kralı tarafından Osmanlı' ya gönderilmiştir.

Cem Sultan'ın cenazesi Bursa'da, Muradiye Cami haziresindeki Mustafa-i Atik türbesine gömülmüştür. Ancak 1855 Bursa depreminde, Cem'in sandukası kaybolmuştur.

10 Cem Sultan'ın şairlik yönü nedir?

Fatih'in talihsiz oğlu Cem'in ağabeyi II. Bâyezid ile olan mücadelesi ve vatanından uzakta geçirdiği acıklı hayatı kadar, şairliği de dikkat çekmektedir. Cem'in, Selman-ı Saveci'den çevirerek babasına ithaf ettiği Cemşid ü Hurşid (yât-ı Uşşâk)) adlı bir mesnevisi vardır. Ayrıca Fâl-ı Reyhân-ı Cem Sultan adlı 48 beyitlik bir mesnevisi daha bulunmaktadır.

Cem Sultan'ın Farsça şiirlerine bakıldığında, Osmanlı hanedanı arasında bu dili en iyi bilenlerden biri olduğu görülür. Türkçe şiirlerinde Bursalı Ahmed Paşa'dan etkilenmiştir. Aşktan söz ettiği, doğayı işlediği şiirleri çok güçlü olmasa da, Avrupa'da geçen ıstıraplı günlerinde daha etkili şiirler yazmıştır. Cem Sultan'ın biri Farsça diğeri ise Türkçe olmak üzere iki divanı vardır.

Cem bazı şiirlerinde ağabeyine acı sitemlerde bulunmaktadır. Bir şiirinde II. Bâyezid'e şöyle seslenmektedir: Sen pister-i gülde yatasun şevk ile handân / Ben kül döşenem külhan-ı mihnetde sebep ne?

Cem gibi şair olan II. Bâyezid ise ona şu şekilde cevap vermiştir: Çün rûz-ı ezel kısmet olunmuş bize devlet / Takdire rızâ virmiyesün böyle sebep ne? / Haceü'l-Haremeynüm diyüben da'vi kılırsun / Bu saltanat-ı dünyeviyeye bunca sebep ne? ■

Cem Sultan, Papa VIII. Innocent'in huzurunda (solda), Papa, Haçlı Seferi'nde kullanmak için Rodos şövalyelerinin üstad-ı azamı *Pierre* d'Aubusson ile anlaşıp Cem'i Roma'ya getirtmişti. Altta, Bihzad'ın yapıtı olduğu sanılan ve Washington'da, Freer Galery'de yer alan bir minyatür: Kimi uzmanlar, tasvir edilen kişinin Cem Sultan olduğunu öne sürerler.

merakediyorum@googlegroups.com

Saraylardan konaklara

Cariyeliğin binbir yüzü

Osmanlı dünyasında, 'resmî' esir ticaretinden 1840'lara değin söz edilebilir. Ancak yasaklama, Mustafa Reşid Paşa'nın deyimiyle 'şer'î açıdan köleliğin kaldırılması' değil, sadece devletin, 'Ben bu işte yokum!' demesiydi. Nitekim saltanatın kaldırılışına kadar, ne saraylardan ne de rical ve zengin konaklarından cariyeler, halayıklar eksik olmamıştır.

NECDET SAKAOĞLU

İnsanların para karşılığı alınıp satılması 19. yüzyılın ikinci yarısından beri, ulusal ve evrensel yasaklamalarla görece bitmiş sayılsa da, dünyanın dört bucağından yansıyan haberler, tarihin bu en eski ticaretinin 21. yüzyıla da taşınacağını gösteriyor.

Ortadoğu'daki monarşi ya da diktatörlük saraylarında, köle ve cariye bulunup bulunmadığını bilmediğimiz gibi, Afrika ülkelerinde, Uzakdoğu'da neler olup bittiğini de söyleyemeyiz.

Avrupa Birliği adaylığımıza karşın, 'başlık parası' adı altında ödenen bir bedelle ve hukuksal hiçbir geçerliliği olmayan 'imam nikâhı' yutturmacasıyla satılan kızlarımızın 'hür' olduklarını söylemek haksızlıktır.

1990'da, 'berdel' töresine kurban edilen ortaokul öğrencisi bir kızcağızın, traktör römorkörüne bağlanmış olarak götürülüşünü görmüştüm. Bu insanlık dışı olaya ilçe yöneticilerinin, engel olmaları gerekirdi. Çünkü kız, çocuk yaşta ve öğrenciydi. O Pazar gününü Murat Suyu boyunca toy avında değerlendiren kaymakam beyi akşam, avcı ekibiyle bir ziyafet sofrasında bulup sorduğumda, 'hukuken' müdahale etmelerinin olanaksızlığını; berdelin de başlık parasının da yörenin geleneği olduğunu açıklamıştı!

Arada, güncelerimi karıştırırken o cehennem yolcusu bedbaht kızcağıza dair yazdıklarıma takılırım. Satılmamak, okumak için başını duvarlara vurmaktan morarıp şişmiş alnı ve şakakları; bağlanmış ağzı, kolları ve ayaklarıyla gözümün önüne gelir; onun, esir haklarından bile yoksun bir 'mahkûm' olduğunu düşünürüm.

KÖLELİĞİN 'MEŞRU' OLDUĞU ZAMANLAR

Biz tarihe, insan alım satımının 'meşru' olduğu zamanlara bakalım: Osmanlı devletinin, İngiltere'nin baskısıyla esir ticaretini yasaklayışı oldukça erken bir tarihte, 28 Aralık 1846'dadır. Buna ilişkin fermanı yayımlayan Sultan Abdülmecid'in,

gerçi cariye kökenli 12 kadınefendisi, sözde dokuzu aşmayan ama gerçek sayıları bilinmeyen ikbâlleri (gözdeleri), ayrıca onlarca cariyesi, zenci kölesi vardı. Padişahı böyle onurlu bir karara ikna eden Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın da yalısından, konağından körpe cariyeler eksik olmazdı.

Öyle de olsa, söz konusu fermanın tarihsel önemi tartışılmaz.

Şu halde, Osmanlı dünyasındaki 'resmi' esir ticaretinden 1840'lara değin söz edilebilir. Ancak yasaklama, Mustafa Reşid Paşa'nın deyimiyle 'sedd-i bâb-ı rıkkıyet' (şer'î açıdan köleliğin kaldırılması) değil, sadece devletin, 'Ben bu işte yokum!' demesiydi. Nitekim saltanatın kaldırılışına kadar, ne saraylardan ne de rical ve zengin konaklarından cariyeler, halayıklar eksik olmamıştır.

NASIL TEMİN EDİLİRDİ?

Akla gelen ilk soru, bu 'satılık insanlar'ın nasıl temin edildikleridir. Yüzyıllar boyu esir ticaretinin bir kaynağı savaş, baskın ve akınlarla, denizlerde de korsanlık olmuştur. Bu yollardan ele geçirilen tutsaklar, devlet hazinesine vergi ödenerek esir hukukuna tabi olur, mal ve hayvan gibi alınıp satılırlardı. Daha istikrarlı kaynaklar, geçimini bu işe bağlamış kimi Afrika, Kafkasya ve Uzakdoğu topluluklarıydı. Bunlar, kendi çocuklarını esir olarak sattıkları gibi, komşu kabilelere baskınlar düzenleyerek yakaladıklarını tacir ve kaçakçılara satarlardı.

Cariyelerin, Uzakdoğulusu, zencisi, Berberisi, Yemenlisi,

Sir William Allan'ın 'İstanbul'da Esir Pazarı' adlı tablosu (Londra, The Fine Art Society). Sol sayfada J. Barcelon'un bir cariye figürü.

merakediyorum@googlegroups.com

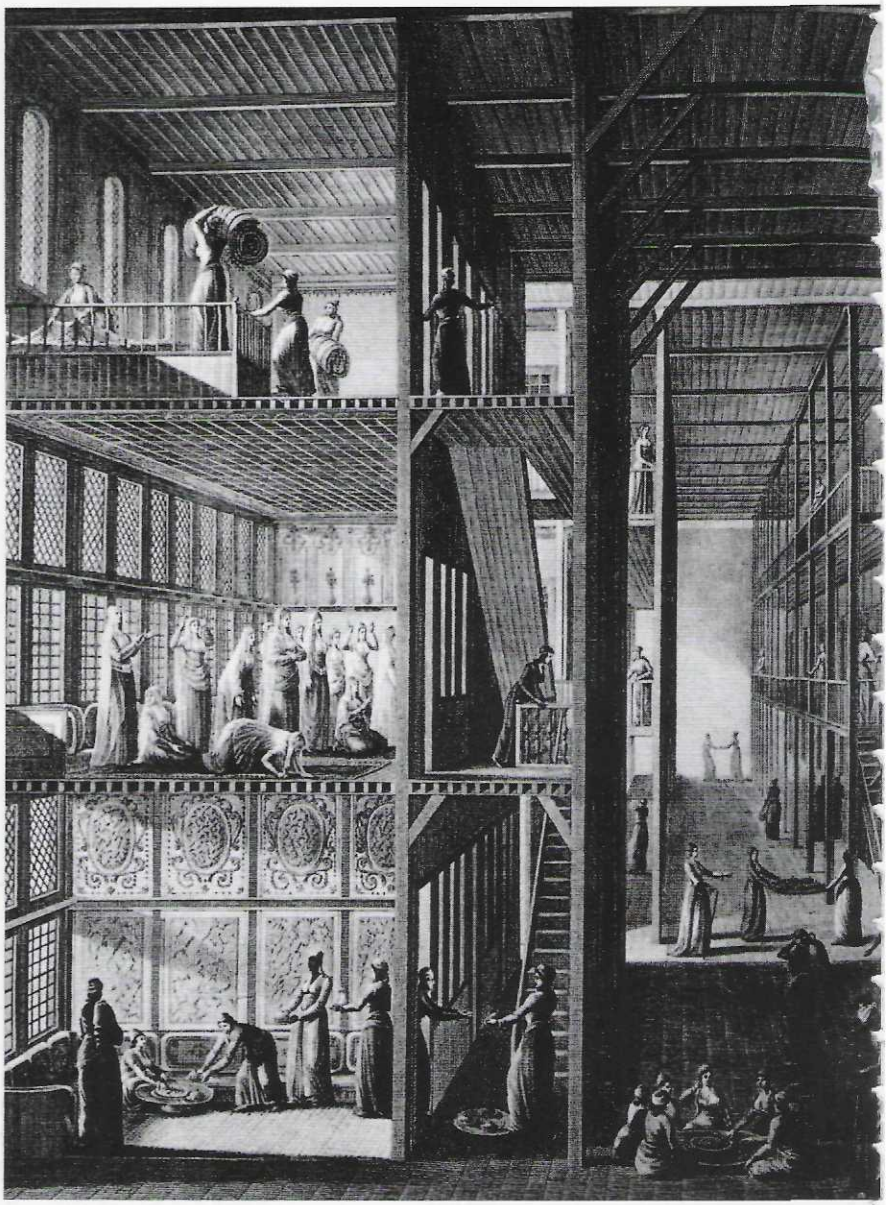

Melling'in hayali bir harem çizimi (sağda). Topkapı Sarayı'ndaki haremden gerçek bir görüntü: Gizli merdiven (sağ sayfada solda). Hırka-i Saadet ziyaretine gelen sultanların bekleme odasındaki bu gizli merdiven Mabeyn dairesi'nin üst katına çıkmakta ve oradan kadın efendiler dairesine geçmektedir. Giulio Rosati'nin 'Yeni Gelen Esirler' tablosu (altta).

Kime ne ad verilirdi?

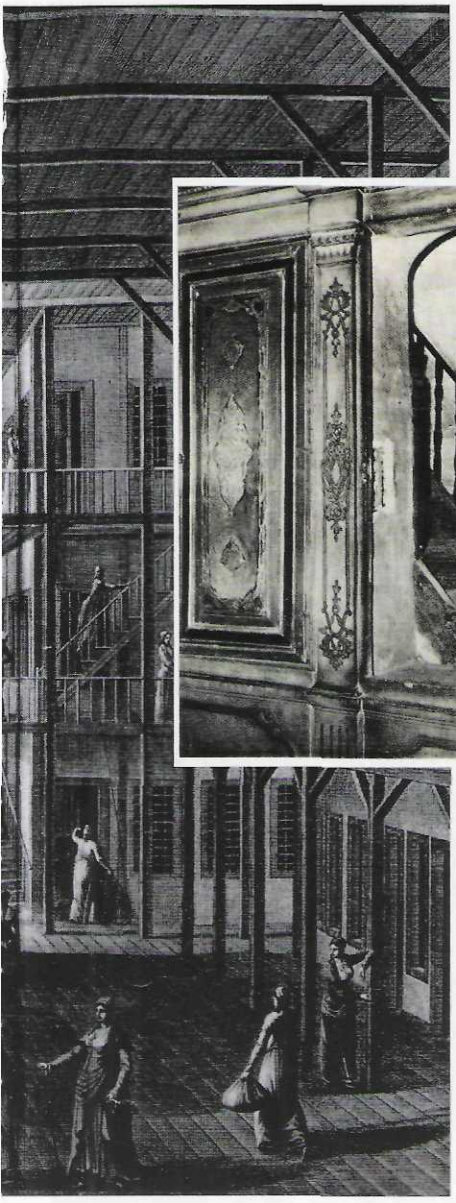
Esir erkeklere köle, kul, memlûk, abd-i memlûk, gulâm; kız ve kadınlara câriye, halayık, esire, memlûke denilirdi. Hadım edilmesi gereken kölelerin erkekliklerine, Hıristiyan ve Yahudi sünnetçiler değişik yöntemlerle son verirler; bu işlemlerden geçenlerin hayatta kalanları, yeni hallerine göre nitelendirilirlerdi: Sandalîler (penisi kesilenler), castratiler (tam temiz yani penis ve husyeleri kazınanlar), tilbiyeler (husyeleri ezilenler). Topladıkları köle ve cariyeleri esir pazarlarına getirenlere köle tâciri, celebdan; gerek bunların gerekse köle kaçakçılarının sevkettiği esir gruplarına sürü, üserâ; ambarları esir dolu gemilere üserâ sefinesi; müşterilere köle ve cariye satanlara esir tüccarı, esirci; satış yerlerine esir hanı, esirhane, esirci evi, esir pazarı; devletin bu satışlardan aldığı vergiye pençik resmi; bu vergiyi ödemeksizin esir satanlara köle kaçakçısı; köle edinenlere sahip, mevlâ, efendi, sahibe; bir kölenin ya da cariyenin esirliğinin sona ermesine ıtk, azat edilme; buna ilişkin özgürlük belgesine ıtıkname; kaçan köleye abd-i âbık; çocuk doğuran cariyeye ümm-i veled deniliyordu.

Çerkesi, Abazası, tutsak kökenli Fransızı, Rumu, İtalyanı, Giritlisi, Macarı, Rusu, Tatarı olduğu gibi, bunların tenleri, yüz çizgileri, gözleri, bakışları, ağızları, dişleri, alınları, burunları, elleri, parmakları, yürüyüşleri, ayakları, ayak bilekleri, endamları, boyunları, cinsellik özellikleri, becerileri, huyları, itaatkârlıkları için de -tıpkı cins atlarınki gibi- bir literatür ve eğitim yöntemleri söz konusuydu.

Pazarlık ve açık arttırmayla satılan esirlerin fiyatları, yaşlarına, sağlıklı ve güzel oluşlarına, becerilerine, ırklarına göre belirleniyordu. Kellik, diş çürüklüğü, uğursuzluk belirtisi sayılan boy, boyun kısalığı veya düztabanlık, fiyatı düşürürken, kusursuzluğunun ve güzelliğinin yanı sıra, saz çalan, dil bilen, becerileri olan esirler, 800-1000 Osmanlı Altını'na sahip buluyordu. Çirkinliğinden dolayı 'molada' denen bir hizmet halayığı ise beş-on altına alınabilirdi. Esirciler, satılığa çıkardıkları köle ve cariyeleri, allayıp pullarlar, ayıplarını gizleyecek hilelere başvururlar; saçlarını, dişlerini parlatır, yürüyüş, gülümseyiş, bakış öğretirlerdi. Alıcılarsa esiri tepeden tırnağa inceler, dişlerine, gözlerine, göğüslerine, bacaklarına bakar; bir

hekime veya ebeye de muayene ettirirlerdi.

Pey akçesi karşılığında esirin eve götürülerek uykusunun denenmesi mümkündü. Kimileriyse bu olanaktan yararlanıp cariyeleri *fuhuşta kullanıyorlardı.*

BİZANS'TAN KALMA PAZARLAR

Akdeniz havzasının en büyük köle pazarlarından olan İstanbul'da, Bizans'tan kalma iki esir pazar yeri vardı: Cariyelerin satıldığı Atik Bedesten (Cevahir Bedesteni) ile köle pazarı olan Yeni Bedesten (Sandal Bedesteni). Ayrıca Çemberlitaş'ın arkasında kervansarayı andıran ünlü Esir Hanı (1932'de yıkılmıştır), İstanbul'un birçok semtinde ve Üsküdar'da da esir pazarları bulunuyordu.

Evliya Çelebi, bir esnaf alayına katılan 'Esnaf-ı bâzirgân-ı esirciyân'ın tam iki bin kişi olduklarını, Gürcistan'dan, Abazistan'dan, Çerkesistan'dan ve Kırım'dan savaş ganimeti olarak getirdikleri kul ve cariyeleri süsleyip el ele tutuşturup geçirdiklerini, "Nice bin pâk ü pâkize esir kızlar ile sülün gözlü münevver yüzlü esir oğlanların şatırlar önünde saf saf yürüdüklerini" anlatır.

ESİRCİ EVLERİNDEN SATIŞ

1640 tarihli Narh Defteri'nde İstanbul'da 33 esir tüccarının, 8 esirci kadının, 19 esir tellalının bulunduğu yazılıdır. 1700'de Türkiye'ye gelen Tournefort, 'Relation d'un Voyage du Levant' adlı seyahatnamesinde, Bedestenlerle Esir Hanı çevresindeki insanlık ayıbı görüntüleri anlattıktan sonra, cins atlar gibi değerli olan güzel kızlarınsa esirci evlerinde satıldığını yazmaktadır.

Esir sahipleri, kul ve cariyelerini işe ve hizmete koşar; cariyelerini koynuna alabilir; eğittikten sonra satarak kazanç sağlar; gerektiğinde devletlilere hediye eder ya da sevap kazanma amacıyla özgürlüğünü vererek evlendirirlerdi. Hizmet cariyelerine halayık, horandegân, erkeklere de köle, kul denirdi. Cariyelerin en şanslı konumundakiler, harem süitlerinde çubuk tüttüren, kaymak, macun yalayan, oyuncakları ayna ud, kanun olan müstefrişelerdi. Bunlara 'odalık', 'gözde' de deniliyordu. Oryantalizmin ilgi odağı da bunlar olmuştur.

Üstte, Sir Frank Dicksee'nin 1892 tarihli 'Leyla' tablosu (Londra, The Fine Art Society). Altta ise, bir 'Kızlarağası' gravürü.

İslâm dünyasında köle ve cariye hukuku, Hz. Muhammed'in zamanından beri, Kur'an hükümleri, hadisler ve fetvalarla doygunlaşmış ve başlı başına bir külliyat oluşmuşken, ihtilaflar dışında buna bakılmaz; alım satım ve yararlanma, oluşagelen pratiklerle işlerdi.

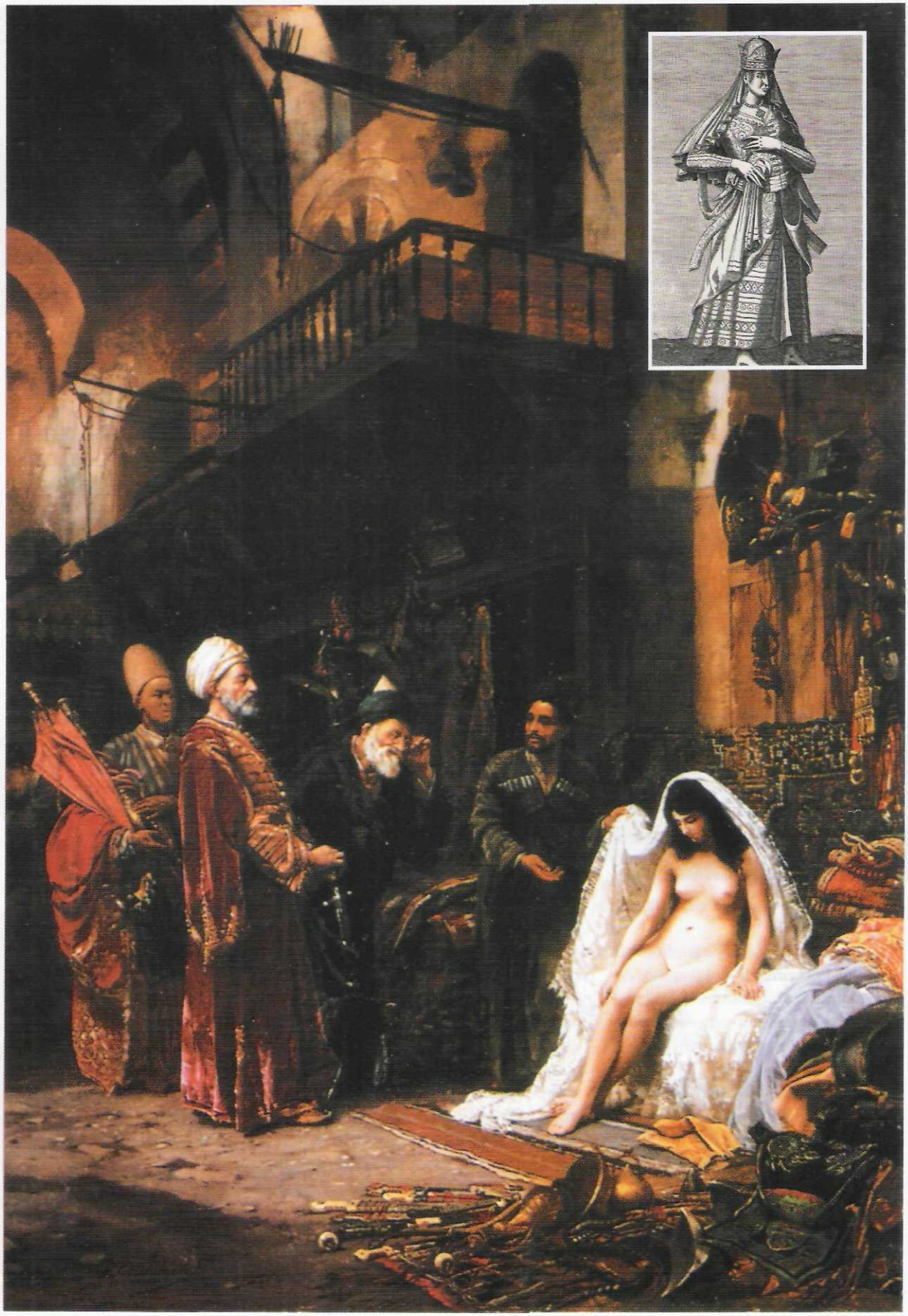
SARAY HAREMİNDEKİ CARİYELER

'Cariye' denilince Osmanlı Sarayı, özellikle de 19. yüzyıl ortalarına değin, padişahların ikametgâhları olan ve dünyanın sayılı harem dairelerinden birini içeren Topkapı Sarayı akla gelir. Dolmabahçe ve Yıldız sarayları haremlerindeki yaşantılar konusunda daha ayrıntılı bilgiler ve anılar varken 16. yüzyıldan 19. yüzyıla uzayan süreçte, gençliklerini ve güzelliklerini Topkapı'nın harem labirentlerinde solduran binlerce cariyenin acı tatlı yaşantıları, tarihe gömülmüş bir muammadır. Bu karanlık içinde, 'esvedin', 'huddam-ı harem', 'kara ağalar' denen, Sudanlı, Habeşistanlı yüz-

merakediyorum@googlegroups.com

Abdülaziz döneminde, 1864'den itibaren 12 yıl boyunca İstanbul'da Saray'da kalan Stanislas von Chelobowski'nin 1879 tarihli büyük boy bir yağlıboya tablosu: 'İstanbul'da Bir Esir Satışı' (sağda). Bir 'Valide Sultan' gravürü (sağ üstte).

lerce 'sandalî' harem ağasının yaşantısı da erimiştir.

Doğu ülkelerinde 'perde', 'zenane' de denilen haremin Osmanlı sarayındaki resmî adı, 'Dârüssaade' idi. Harem-i Has, Harem-i ismet-makrun, İffet-saray-ı şahane, Saray-ı duhterân, Sultana sarayı olarak da geçerdi. Taşlıklar çevresinde iç içe daireleri, köşkleri, sofaları, odaları, şirvanları, gurfeleri, koğuşları, dehlizleri, mahzen ve bodrumları, hamamları kapsayan Harem'deki cariyelerin dışarıya yansıyan biricik kayıtları, muhasebe defterlerindeki "cemaat-i cevari-i Saray-ı Cedid" işlemiydi. Haremdekiler, başta valide sultan ve hasekiler olmak üzere, has odalıklar, padişahın özel hizmetlerine bakan hazinedar ustalarla daha alt düzeydeki kalfa, gedikli ve acemi cariyeler, hepsi esir kökenliydiler.

HAREMİN YAPISI

16. yüzyıl sonlarında 300, 18. yüzyıl ortalarında ise 400 dolayında cariye bulunduğu saptanan saray haremine, 10-18 yaş arasındaki sağlıklı, güzel ve zeki kızlar kabul edilir; haremin renkliliği bakımından, Nemseli, Bosnalı, Macar, İspanyol, Rus, Rum, Çerkes asıllı, sarışın, ak tenli, buğday benizli, gözleri menevişli, siyah gözlü dilberler özenle seçilir; arada, Yemen, Berberistan güzelleri, zenci, dilsiz, cüce kızlar da alınırdı. Bunlar, haremin alt katlarındaki acemi koğuşlarında sıkı bir eğitimden geçirilerek kuralları, konuşma tarzını; sazendelik, hanendelik öğrenirler; dikiş, sofra, oda, hamam, yatak hizmetlerine alışırlardı. Birkaç yıl süren bu eğitim sırasında gelişip serpilen cariyeler, ikinci bir elemeden geçirilir; güzellikleri, işveleri, yeteneklerini ile dikkati çekenler, uygun zamanlarda padişaha sunulmak üzere valide sultan dairesinde veya hazinedar ustanın maiyyetine verilirken, diğerleri hizmet cariyesi olurdu.

Bunlar, en fazla dokuz yıl zarfında, ıtıknâmeleri düzenlenip elmas küpe, yüzük, altın sa-

'Nargile Yakan Cariye': Ünlü Fransız oryantalist Jean-Léon Gérôme'un yağlı boya bir tablosu.

at verilerek 'çırağ' edilir, saraydan ayrılırlardı.

Saray haremine özgü iç disiplin gereği -kadınlara aşırı düşkünlükleri nedeniyle bu disipline uymayan birkaçı dışında- padişahların cariyelerle uluorta görüşmesi, ilişki kurmaları söz konusu değildi. Haremdeki vakitlerini, valide sultanın, başhazinedar ustanın kontrolü altında geçirirlerdi. Ne şekilde olursa olsun, padişahla yatma şansını yakalayan (buna 'nâil-i firaş olmak' deniliyordu) bir cariye, odalık sanını kazanıyor; kendisine bir oda ya da daire tahsis ediliyor; çocuk doğurursa konumu daha da yükseliyor; ikbâl, haseki, kadınefendi oluyor, hizmetine cariyeler veriliyordu. ■

İki harem görüntüsü: Solda, III. Selim'in kızkardeşi Hatice Sultan'ın kabul odası (Melling'in gravürü) ve altta, Topkapı Sarayı'nda Valide Sultan Dairesi.

Haremde gündelik yaşam

Kendi daire ve odalarına kapanmayı seven hasekiler ve ikbâller için belki de tek tutku, daha çekici olmak için mütemadiyen süslenmek, takıp takıştırmaktı. Peşlerinde kalfalarıyla sofa ve taşlıklara çıktıklarında rakiplerini kıskandırmak isterlerdi. Hemen her gün berber ve kutucu cariyelere saçlarını taratır; kâkül ve zülüflerine değişik biçimler verdirirler; allık, rastık ve sürme ile makyajlarını yenilerler; saç örgülerine kıymetli taşlardan iğneler iliştirirler; hotozlarının önüne incili sorguç ve başbağı, tepesine elmaslı broş takarlardı. Bir tutkuları da hareme gelen bohçacılardan ve Bedesten mücevhercilerinin Yahudi kadın aracılarından alışveriş yapmaktı.

Harem bahçelerine 'halvet'e, saray dışına kapalı arabalarla 'beylik gezmeler'e çıkmak; padişahla birlikte yazlık köşklere göçmek, onlar için çok özel mutluluklardı. Kışınsa duvarları çinilerle kaplı ocaklı odalarda, şekerleme, macun, kokulu kaymak, yemiş, meyve, şerbet ve kahve yenilip içilerek; bekiz, kös, sürme oynanarak, fasıl dinlenerek; köçek, kalyonca, tavşanoğlanları oyunları, İstanbul Efendisi öykünmesi vb. taklitler izlenerek vakit geçirilirdi. Geceleri ise padişahın da izlediği daha zengin programlı eğlenceler tertip edilir; harem kilerinden ve Kuşhane mutfağından yiyecek içecek servisleri yapılırdı.

Harem denen muammadan tarih aynasına yansıyabilen görüntü aşağı yukarı bundan ibarettir.

merakediyorum@googlegroups.com

Yedinci Kadınefendi, Aimée Dubucq de Rivery olabilir mi?

Diplomasi zoruyla akrabalık

Osmanlı Hanedanı'na II. Mahmut gibi reformcu bir padişah hediye eden Nakşıdil Valide Sultan'ın bir Fransız prensesi olmasını arzu edenler, acaba kimlerdi?..

FİKRET SARICAOĞLU

İstanbul'daki Fransız Elçiliği'ne, *6 Şubat 1821'de* Paris'ten bir mektup geldi. Mektup 'Marlet' imzasını taşıyordu ve Osmanlı Sultanı II. Mahmud'un annesi hakkında ilginç bazı iddialar ortaya atıyordu. Görevliler tarafından pek ciddiye alınmayan mektup, elçilik arşivinin tozlu rafları arasına kaldırıldı.

Mösyö Marlet, aristokrat bir Fransız ailesine mensuptu ve *eniştesi olduğunu söylediği genç* bir kızın izini sürüyordu. Marlet'in yazdığına göre, Aimée Dubucq de Rivery adlı bu kız, öğrenim amacıyla gittiği Fransa'dan Martinique'e dönerken Cezayirli korsanların eline düşmüş ve onlar tarafından da Osmanlı Sara-

yı'na hediye olarak sunulmuştu. Dönemin padişahı I. Abdülhamid'in gözdeliğine kadar yükselmeyi başaran Aimée, Marlet'e göre o sırada Osmanlı tahtında oturan II. Mahmud'un annesi olmalıydı. Fransız İmparatoru Napolyon'un meşhur eşi Joséphine'in kuzeni olan Aimée, Osmanlı sarayında 'Nakşıdil' ismini almış ve Abdülhamid'in eşlerinden biri olarak Sultan Mahmud'u doğurmuştu.

O günlerin İngiliz gazetelerinde de yer alan ve Fransızca birkaç romana da konu olan bu öykü, tam 33 yıl sonra Osmanlı kamuoyunun gündemine tekrar geldi: İstanbul'da Fransızca yayın yapan La Turquie gazetesinde, Fransız Illustration'dan alıntı yapılmakta ve iddialar doğru ise, Fransa İmparatoru III. Napolyon ile Sultan Abdülaziz'in büyükannelerinin kuzen olduklarına dikkat çekiliyordu. Fransa ve İngiltere'nin Osmanlı devletine önce yanaşmak, sonra da onu etkisi altına almak istedikleri o günlerde, böyle bir akrabalık ilişkisinin altının çizilmesi ilginçti.

YEDİNCİ KADINEFENDİ

Nakşıdil Valide Sultan, belgelere göre Padişah I. Abdülhamid'in yedinci kadınefendisidir. Beş buçuk yaşında kafes hayatına giren ve padişah olduğu 49 yaşına kadar sarayda izole bir yaşam süren I. Abdülhamid'in, yedi eşi, iki cariyesi ve toplam 24 çocuğu olmuştu. Tahta çıktığı 1774 yılında, seleflerinden kalma sadece tek bir şehzade hayattaydı, o da Selim'di. Abdülhamid'in bu kadar çok eşi ve çocuğu olmasında, hanedanın kendinden sonra devamı endişesinin de önemli bir rolü olsa gerekti.

Yedinci Kadınefendi'nin saraya giriş ve padişahla nikah tarihlerini bilmiyoruz. Ancak ilk çocuğu şehzâde Murad'ın 22 Ekim 1783'de doğduğu düşünülürse, Topkapı Sarayı haremine en geç 1782 yılında dahil olduğu söylenebilir.

Eğer Aimée, birçok Batılı ve Türk tarihçisi tarafından kabul edildiği gibi, 1776 yılında doğmuş ve 1784'de kayıplara karışmış ise, Murad'ın annesi Nakşıdil'in Aimée ile aynı kişi olması mümkün değildir. Zaten, bu tarihlerde saraya alınan cariyelerin kaydedildiği defterlerde de Avrupa kökenli bir cariyeden bahis yoktur. Padişahın haremine girenler, 17. yüzyılın ortalarından

300 yıllık senaryo

Osmanlı hanedanı ile Fransa kraliyet ailesi arasında bir akrabalık bağı kurma çabaları çok gerilere, Kanunî Sultan Süleyman dönemine dek gider. İşin ilginç tarafı, o zamanki senaryonun da, Fransa'nın Osmanlı devletiyle yakınlaşmak ve müttefik olmak istediği bir döneme rastgelmesidir.

17. yüzyıl tarihçilerinden Peçuylu İbrahim, Celalzade Nişancı Bey'in 1550'lerde Fransa elçisiyle bu konuda yaptığı bir sohbeti, Tarih'inde şu şekilde nakleder: "Rahmetli Fatih Sultan Mehmed Han hazretlerinin babası olan Sultan Murâd zamanında denizde korsanlık ve leventlik eden iki levent kapudânı, büyük bir kalyona rastlarlar ve onu göz açtırmadan yakalarlar. Meğer Fransa Kralı, kızını kendine denk olan bir krala vermiş, çeyiz ve eşyaları, maiyeti ve hizmetçileri ile gemiye koyup göndermiş. Gemi ele geçirilince gerçeği öğrenirler ve hiç vakit yitirmeden padişah hazretlerine götürüp armağan ederler. Saadetli padişah görür ki, bu kız sanat kaleminin bir eşini daha yazmamış olduğu, kainat ressamının dünya yüzünde bir benzerini daha çizmemiş bulunduğu bir dilberdir, onu haremine alır. Söylendiğine göre bu kadın uzun süre Müslüman olmadı, ancak rahmetli Fatih Sultan Mehmed'e hamile kalınca İslam dinini kabul etti. Bu hakir kulunuz, Hâfız Paşa'nın vezirliği esnâsında bir gün Arz Odası'nda oturuyor idim. Fransa elçisi geldi, vezir-i azam dışarı çıkınca bir saat kadar elçi ile bu konu *üzerinde konuştuk. Bununla çok övündü ve dedi* ki: "Fatih Sultan Mehmed'den sonra gelen padişahlar Fransa krallarının akrabalarıdır. Topraklarımız öteden beri Osmanlı topraklarına bitişik olduğu halde bizden Osmanlı kaleleri ve beylerine hiçbir zaman dostluktan başka bir davranışta bulunulmadı. İşte kralımız akrabalık haklarına böyle saygı duyar. O temiz talihli kız Müslüman olmadı, bugün de türbesi kapalı ve kilitlidir, çoğu kez Galata'dan geçerken câmi'haremine uğrar ve türbesine bakarız. Fakat birkaç gün önce, sanki elçiye cevap hazırlamak istiyormuşuz gibi, bazı ahbaplarla bu konuyu görüşmüştük ve mesele bir açıklığa kavuşmamıştı. Sonra özel olarak bir gün gidip türbe bekçisinden sormuştum. Bekçi, 'Her gün sabah vakti üzerinde birer hatim Kar'an okunur, ancak Sultan türbeleri gibi beklenmez ve sürekli olarak kapısı açık tutulmaz; sabah Kur'an okunduktan sonra kapısı kapanır' dedi. Bunu elçiye anlattıysam da bir türlü kabul etmedi ve inadında *ayak direyerek inancından şaşmadı.*"

(Peçevi Tarihi, haz. Bekir Sıtkı Baykal, c. I, Ankara 1992, s.244-245)

Sol sayfada, uzun yıllar İstanbul'da kalan ressam Thomas Allom'un 'Gözde' adlı sulu boya çalışması (Victoria ve Albert Müzesi, Londra). Aimée Dubucq de Rivery'nin resmi (altta): Sultan Abdülaziz, ünlü Avrupa gezisi sırasında, Fransa'daki bir sergide, büyükannesi olduğu iddia edilen Aimée'nin madalyonunu bulur ve ister.

merakediyorum@googlegroups.com

Topkapı Sarayı'nın cariyeler dairesinin Sirkeci tarafından görünüşü (üstte). Reformcu padişah II. Mahmut (üstte sağda).

itibaren görüldüğü üzere, ya Çerkes ya da Gürcü cariyelerdir.

Sadece beş ay yaşayan Murad'dan sonra, 20 Temmuz 1785'te Nakşıdil'in ikinci çocuğu şehzâde Mahmud dünyaya geldi. Üçüncü ve son çocuğu ise, 28 Kasım 1786'da doğan Saliha Sultan oldu. O da, kardeşi Murad gibi kısa bir süre yaşadı ve bir yaşına basamadan öldü.

G. Godwin tarafından verilen bilgiye göre, Aimée 1787 yılında Fransa'da nikahlanmıştı ve oradaki evlilik kayıtlarında imzası bulunmaktaydı. Oysa o tarihte Nakşıdil'in oğlu Mahmud iki yaşına basmış, kızı Saliha ise henüz yeni ölmüş ya da ölmek üzereydi.

REFORMLAR VE AKIL HOCALIĞI

Nakşıdil'in, Aimée ile aynı kişi olduğunu göstermek için ileri sürülen bir başka iddia da, onun sarayda bulunduğu yıllar içinde Topkapı Sarayı'nda tahta reformcu padişahların çıkmasıydı. Batılı birçok yazara göre, Osmanlı reformları saraydaki bir yabancının akıl hocalığıyla gerçekleşmişti ve bu da Abdülhamid'in gözdesi Aimée Dubucq de Rivéry'den başkası değildi.

Gerçekten de, Abdülhamid'in ölümü ile reformcu bir padişah olan III. Selim tahta çıkmış ve 'nizam-ı cedit' adı verilen yenilikçi bir politika yürütmüştür. Ancak Selim'in, amcasının yedinci hanımı tarafından yönlendirildiği iddiası pek inandırıcı değildir. Çünkü Nakşıdil artık Topkapı Sarayı'nda yaşamamaktadır ve Sultan Selim'le diyaloğu yoktur.

Genellikle ölen her padişahın hareminin yaptığı gibi, Nakşıdil'de Topkapı'dan ayrılır ve Selim'in tahta çıkışından bir hafta sonra, 14 Nisan 1789'da Eski Saray'a taşınır. Bugün yerinde İstanbul Üniversitesi merkez kampüs binalarının yükseldiği Eski Saray, oğlu Mahmud'un tahta çıktığı 1808 senesine kadar

Nakşıdil'e ev sahipliği yapar. III. Selim'in akıl hocası olmak bir yana, azaltılan günlük geliriyle rahat bir hayat sürdürdüğü bile söylenemez. Abdülhamid'in haremi, Selim'i Abdülhamid hayatta iken tahta geçirme planlarını o zaman haber almış ve efendilerine haber vermişti. Bu yüzden de, Sultan Selim ile I. Abdülhamid'in haremi arasında soğuk rüzgarlar esiyordu. Hiç şüphe yok ki, Nakşıdil de bu olumsuz tavırdan nasibini almıştı.

NAKŞIDİL, VALİDE SULTAN

Nakşıdil'in Eski Saray günleri tam on yıl sürdü. Kanlı bir darbeden sonra, kardeşi IV. Mustafa'nın yerine geçen II. Mahmud'un ilk işlerinden biri de annesini Topkapı Sarayı'na aldırmak oldu. Tahta çıktıktan on gün sonra, 8 Ağustos 1808'de, kardeşi Dürrişehvar'ı bir araba ile annesine gönderdi ve yeni Valide Sultan'ı hesaplanan 'uğurlu saat'te alayla Topkapı'ya getirtti.

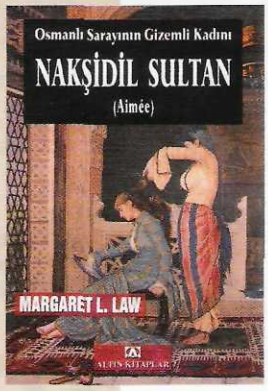
Hayırsever bir kadın olan Valide Sultan, ölümüne kadar geçen dokuz yılı, Eski Saray günlerinde kurduğu vakıfları ile uğraşarak geçirdi. Ayasofya Cami civarında ve Alemdağ Sarıkadı köyündeki çeşmeleri, bu köyde tamir ettirdiği cami ve suyolları yanında, Fatih Camii kıble tarafında da bir külliye yaptırdı. İmaret, sebil ve çeşmeden oluşan külliyesinde, ölümünden önce kendisi için inşa ettirdiği türbesi de bulunmaktaydı. Son günleri hasta yatağında geçen Nakşıdil Valide Sultan, 6 Eylül 1817'de Beşiktaş Sahilsarayı'nda öldü. Osmanlı teşrifat defterlerindeki kayıtlara göre, cenaze törenine padişah ve önde gelen devlet ricali katılmış; cenazesi, namazı kılındıktan sonra Fatih'deki türbesine defnedilmişti. Nakşıdil'in Aimée olduğunu ve Katolik olarak öldüğünü savunan iddialar, bu son bilgiler ışığında, tarihten çok, 'efsane' olarak gözükmektedir. ■

Solda 'Gözde' filminden bir sahne. Altta I. Abdülhamid'i tasvir eden bir gravür.

Hayal ile gerçek arasında: Romanlar, filmler

Nakşıdil Valide Sultan'ın kökeniyle ilgili iddialar, 1850'lerden itibaren uzun uzun tartışıldı. Bazıları, Marlet adlı Fransız aristokratının, Nakşıdil Valide Sultan'ın, Aimée Dubucq de Rivery olduğu yolundaki iddiaları, II. Mahmud'dan para sızdırmak için öne sürdüğünü söylerken bazı başka yazarlar da Aimée'nin doğum ve kayboluş yılları gözönüne alınırsa, onun şehzade II. Mahmud'un annesi olamayacağını savunuyordu. Ancak bu iddiaları ciddiye alıp romanlar kaleme alan İngiliz ve Fransız yazarlar da vardı. Doğuya bakışlarında hayal ile gerçeği, efsane ile tarihi birbiriyle karıştırmalarıyla meşhur bu romantik yazarlar, Nakşıdil efsanesinin yayılmasında büyük rol oynadılar. Zaman geçtikçe romanları; tiyatro oyunları, dizi filmler ve nihayet sinema filmleri izledi. Yunan Kraliyet Ailesi'nden Prens Michel de Grece'in 'La Nuit du Serail' adlı romanından uyarlanan ve J. Smith rejisörlüğünde çekilen 'The Favorite' (Gözde), bu filmlerin en yenisidir. Türkiye'de de oynayan bu film de, Nakşıdil Sultan ile ilgili Aimée efsanesi üzerine kurulmuştu. Filmin saray sahneleri de Topkapı Sarayı'nda çekilmişti. Geçen ay Türkiye'de de Altın Kitaplar tarafından basılan Margart L. Law'ın "Osmanlı Sarayının Gizemli Kadını, Nakşıdil Sultan (Aimée)" adlı romanı da Türk okuyucusundan ilgi görüyor.

merakediyorum@googlegroups.com

İstanbul'da atlı tramvay günleri

Hareket, her 10 dakikada bir...

Şirket-i Hayriyye vapurları, Boğaziçi'ni İstanbul'la bütünleştirerek kent hayatındaki kültürel dolaşıma üst tabakanın yaşam üslubunu katmışlardı. Atlı tramvaylar ise bu kültürel dolaşımı semtler arasına yayıp hızlandırdılar.

VAHDETTİN ENGİN

Abdülaziz döneminde, İstanbul sokaklarındaki ilginç görüntülerden biri de atlı tramvaylardı. İstanbul'da tramvay yapılması konusundaki ilk girişim, Meclis-i Mabir üyesi Rüstem Bey'den geldi. Rüstem Bey, hükümete yazdığı 14 Nisan 1868 tarihli bir yazısında, 'tramvay tabir olunan yolların inşasına dair' kendi buluşu olan tek raylı bir sistemden bahsetmekte, uygun fiyatla yolcu ve eşya taşınacağını beyan ederek imtiyaz istemekteydi. Söz konusu bu imtiyaz kendisine verilmiş, ancak tek raylı olarak öngörülen sistem uygulamaya geçememiştir.

Rüstem Bey'in bu girişimin-

Yıl 1885; Şişhane'de 6. Daire-i Belediye önündeki yazlık atlı tramvay yokuşu tırmanmış, bugünkü 'Meşrutiyet Caddesi'ne *doğru dönüyor* (solda).

den bir yıl sonra, Kostantin Karapano Efendi de 'tramvay inşaatı için' gerekli imtiyazı alır. Karapano Efendi'nin 1869 Ağustos'unda Bâbıâli'ye iletilen teklifine göre, Galata'dan Ortaköy'e, Eminönü'nden Aksaray'a ve ayrıca Aksaray'dan çeşitli kollarla Topkapı ve Yedikule'ye doğru atlı tramvay işletilecektir. Teklif benimsenir ve 30 Ağustos 1869'da mukavele imzalanır.

DÖRT HATLI PROJE

Karapano Efendi kurduğu İstanbul Tramvay Şirketi vasıtasıyla, zarar ve ziyanı kendine ait olmak üzere şu hatları inşa edecektir:

'Birinci Hat' Azapkapı'dan başlayarak Galata, Tophane,Beşiktaş ve Ortaköy'e; 'İkinci Hat' Eminönü'nden başlayıp Bâbıâli ve Soğukçeşme'den geçerek Divanyolu Caddesi ile Aksaray'da Yusufpaşa Çeşmesine kadar gidecek; 'Üçüncü Hat' Aksaray'da ikinci hattan ayrılarak Samatya ve Yedikule'ye varacak; 'Dördüncü Hat' ise Aksaray'dan Topkapı'ya ulaşacaktır.

1870 Mart'ında şirketin hazırladığı tramvay hattı haritaları ve istimlak planları onaylanır. Nisan ayı içinde ise Galata'da Arapçarşısı ve Çeşmemeydanı arasındaki sokakta, yolların düzenlenmesi çalışmalarına başlanır. 5 milyon 800 bin kuruş tutarında bir masraf yapan Osmanlı hükümeti, başkent yollarındaki gerekli düzenlemeleri altı ayda tamamlar ve şirkete teslim eder.

Bu şekilde hızlanan inşaat ve yolların taban döşeme çalışmaları 1870 Ekim'inde Azapkapı'dan Yorgancılarbaşı'na kadar olan 1000 arşınlık bir mesafeye ulaşmıştır. İstanbul tarafında ise Kasım ayında Ayasofya civarına dek varır. Aynı günlerde, Galata'da Mahmudiye Caddesi ve Çeşmemeydanı arasındaki alanda ilk demir çubukların yerleştirilmesine başlanır.

Ölümle biten büyük kazalar

İstanbulluların hayatında yeni ve aynı zamanda yabancı bir ulaşım aracı olarak yerini alan bu taşıtın hizmete girmesiyle beraber- insanların henüz yeteri kadar alışkanlık kazanamamaları gibi nedenlerle - kazalar da görülmeye başlanmıştı. Her ne kadar tramvay şirketi vardacılar istihdam etmekte idiyse de, zaman zaman kazaların meydana gelmesi önlenemiyordu. Tramvayın neden olduğu ilk ölümlü kaza, işlemeye başlamasından bir ay bile geçmeden, 26 Ağustos 1871 Cumartesi günü meydana geldi. Karaköy durağı yakınlarındaki kazada, Simeon isimli bir Hırvat, aracın altında kalarak can verdi. Görgü tanıklarının anlattıklarına göre, yan yoldan gelerek tramvay hattını geçmek isteyen Simeon, yaklaşan tramvayı görmesine rağmen, aniden rayları geçmeye kalkışmış, vatmanın bütün hızıyla çanı çalarak ikaz etmesine rağmen geri dönmeyince, önce atların ayakları altında kalmış, sonra da tekerleklerin üzerinden geçmesiyle can vermişti. Ölümle sonuçlanan diğer bir kaza, Beşiktaş-Ortaköy hattında meydana gelmişti. Saray hizmetkârlarından bazıları, tramvay Çırağan Sarayı önünden geçerken atlayarak binmeyi alışkanlık haline getirmişlerdi. Aynı şeyi yapmak isteyen küçük bir zenci çocuğu, tramvaya binmek için yanlış adım atıp rayların üzerine düşmüş ve ikiye bölünmüştü. Bunun üzerine infiale kapılan saray hizmetkârları vatman ve vardacıyı bir hayli tartaklamışlar ve mesele zabıtaya intikal etmişti. Davutpaşa'da meydana gelen bir başka ölümlü kaza sonucunda ise mahalle sakinleri tramvayı yoldan alıkoymuş, ancak güvenlik güçlerinin müdahalesiyle insanlar sakinleştirilebilmişti.

İstanbul Tramvay Şirketi'nin '1. Dönem' biletlerinden bir örnek. 1871-1875 tarihlerini kapsayan bu dönemde biletlerin üzerinde hatların adları yer almazdı.

merakediyorum@googlegroups.com

Üstte, Pera ya da diğer *adıyla Cadde-i* Kebir'de atlı tramvay, fayton ve arabalar: 1885'in yoğun trafiği... Altta, 1890 tarihli bir fotoğrafta, Şişli Atlı Tramvay Deposu'nun harası...

Yokuşlardaki panik çığlıkları

Özellikle yolcu sayısı fazla iken veya yağmurdan rayların kayganlaştığı durumlarda, tek at vagonları çekmekte hayli zorlanıyordu. Yokuşlarda ise atın gücü kesiliyor, takviye gerekiyordu. Şirket bu aksaklığı telafi için, yokuş başlarında küçük ahırlar ve at istasyonları inşa etmişti. Ahırlarda görevli seyis, tramvay yokuş başına geldiğinde yedek atı da vagona koşar, düzlüğe çıkıldığında atı geri alarak dönerdi. Tramvayın ilerlemesi atların gücüyle orantılı olduğundan yokuşu çıkarken ve inerken atlar bir hayli zorlanır, bu arada vagonların geri veya ileri kayması sonucu, insanlar birbirlerinin üstüne yığılır ve panik çığlıkları atarlardı.

DENEME SEFERLERİ

Azapkapı-Beşiktaş hattı çalışmalarının 1871 Haziran'ında tamamlanmasıyla deneme seferlerine geçilir. Hat boyunca Karaköy, Kabataş ve Beşiktaş'ta olmak üzere üç adet durak ve bekleme salonu inşa edilmiştir. Tramvayın vagonları Viyana'dan getirtilirken, bunları çekmek üzere gereken atlar da bu iş için yetiştirilmiş Macar katanaları arasından seçilmiştir.

Azapkapı-Beşiktaş hattı, 31 Temmuz 1871 tarihinde açılır. Bu münasebetle Tophane'de düzenlenen büyük törene, hastalığı sebebiyle hazır bulunamayan Sadrazam Ali Paşa'yı temsilen Şura-yı Devlet Reisi Kamil Paşa başta olmak üzere, Hüseyin Avni Paşa, Ethem Paşa ve öteki devlet ileri gelenleri, yabancı ülke elçileri, ticari ve mali çevrelerden birçok zevat katılmıştır. Bunaltıcı yaz sıcağına rağmen, tören alanında çok kalabalık bir halk topluluğu da birikmiştir.

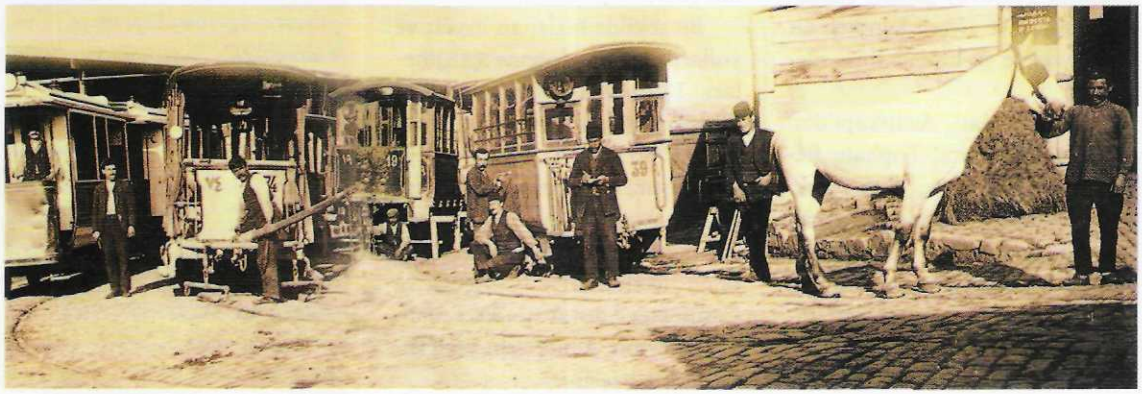
HER SABAH 6.30'DA...

İstanbul'un ilk atlı tramvayı, her sabah 6.30'da Beşiktaş'tan hareket edecek, son tramvay ise akşam 7.20'de Azapkapı'dan kalkacaktı. Her iki yönde yirmi dakikada bir sefer yapılacaktı. Birinci mevki yolculuklarda Azapkapı veya Beşiktaş'tan Kabataş'a kadar 40 para, hattın tamamı için 80 para alınacaktı. İkinci mevkide bu ücretler yarı yarıya daha azdı.

Tramvay, hizmete girdiği andan itibaren büyük rağbet gördü. Yeni bir ulaşım aracı olmasından dolayı halkın merakını çekmesi tabii idi. Ayrıca diğer ulaşım araçlarına göre daha ucuz olması da bir tercih nedeniydi. Öyle ki, Azapkapı-Beşiktaş arasında çalışan tramvay arabaları yetersiz kalmaya başlamıştı. Özellikle Tophane veya Kabataş'a gelindiğinde, vagonlarda yer bulmak mümkün olmuyordu.

TAM YOL, 2 KURUŞ

Öte yandan, yapımı sürmekte olan Eminönü-Aksaray hattı da 1871 Ekim'inde tamamlanmış ve deneme seferlerine başlanmıştı. Bu hat da 14 Kasım 1871 tarihinde hizmete girdi. Tramvay her 10 dakikada bir hareket edecekti. Yol boyunca 8 durak yeri tespit edilmişti. Bunlar: Eminönü, Sirkeci, Bâbıâli, Sultanahmet, Sultan Mahmut Türbesi, Bayezid, Laleli ve Aksaray idi. Birinci mevki yolculuklarda, her iki yönden Sultan Mahmut Türbesi'ne kadar olan

yarı yol için 1,5 kuruş, tam yol için 2 kuruş alınacaktı. Bu ücretler ikinci mevki için 1 ve 1,5 kuruş şeklinde idi.

5 Şubat 1872 tarihinde Beşiktaş-Ortaköy hattı hizmete açıldı. 14 Ağustos 1872 de ise Aksaray-Yedikule arasında tramvaylar işlemeye başladı. Buradaki ara duraklar Samatya, Ağahamam, Etyemez ve Davutpaşa idi. En nihayet, 14 Ocak 1873 tarihinde Aksaray-Topkapı hattı hizmete girdi.

Böylece Karapano Efendi'nin yapımını üstlendiği İstanbul'un ilk atlı tramvay hatları tamamlanmış oluyordu. Azapkapı-Ortaköy 6040, Eminönü-Aksaray 3730, Aksaray-Yedikule 3600, Aksaray-Topkapı hattı ise 2600 metre uzunluğunda idi. Dört hattın inşası için toplam 13.785.254 kuruş masraf yapılmıştı. Çalışmalar planlanan süreden sekiz ay önce bitirilmişti. Bu neticenin alınmasında şüphesiz, tramvayın işlemeye başladığı ilk andan itibaren iyi gelir getirmesi önemli rol oynamıştı. Hatları ne kadar erken bitirirse gelirinin o kadar artacağını düşünen tramvay şirketi bu konuda acele etmişti.

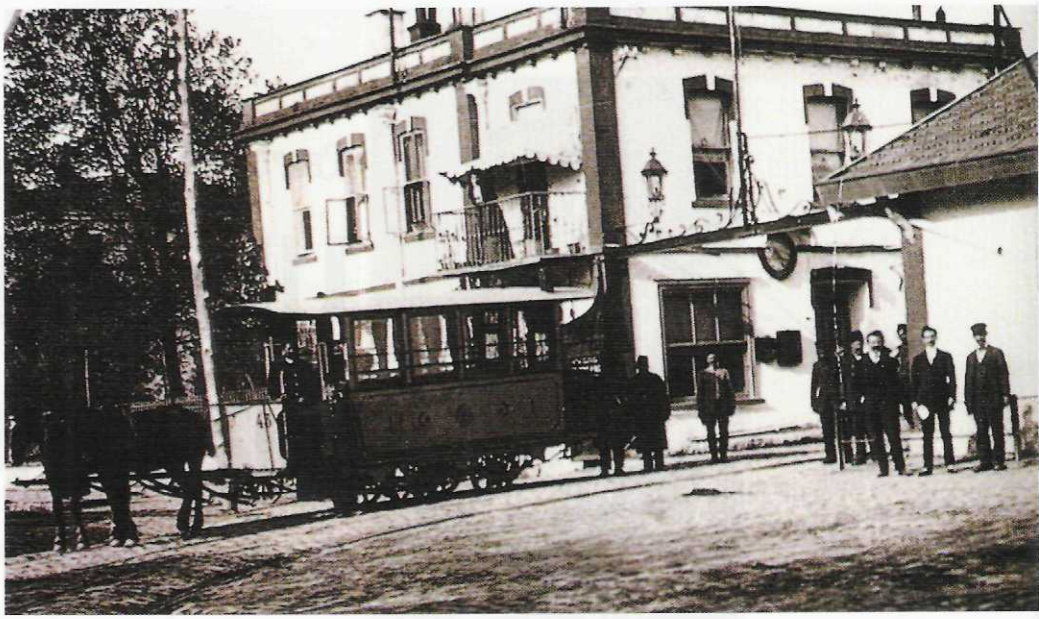
VARDACILAR

Yolcular, karşılıklı iki peykenin üzerinde otururlardı. Kadınlarla erkeklerin birlikte seyahat etmeleri uygun görülmediğinden vagonun ön tarafında kadınlar için kapısı kumaşla örtülü bir bölme bulunurdu. Geliş gidişlerde tramvayın yol üzerindeki insanlara çarpmasını önlemek için şirket vardacılar kullanılmaktaydı. Bunlar bir yandan ellerindeki boruyu öttürür, diğer yandan 'varda' diye bağırarak arabanın önü sıra koşar, kalabalığı dağıtır, böylece meydana gelebilecek herhangi bir kazayı engellemeye çalışırlardı.

VAPURLA REKABET

Tramvayın İstanbul şehir içi ulaşımında yerini alması ve gitgide rağbet görmeye başlaması, önemli bir rekabet unsurunu da beraberinde getirmişti. Bundan ilk etkilenen, Boğaziçi'nde buharlı vapurlar işleten Şirket-i Hayriyye İdaresi idi. Kabataş, Beşiktaş ve Ortaköy arasında yolcusunu tramvaya kaptırdığını farkeden Şirket-i Hayriyye, acil bir tedbir olarak, Ortaköy hattında kullanmak üzere, İngiltere'ye altı yeni vapur ısmarlamış ve ayrıca ücretlerde indirime gideceğini duyurmuştu. Eminönü tarafındaki arabacılar da tramvayın rekabetinden bir hayli etkilenmişlerdi. Bunlar, yolcularını kaybetmemek için aralarında birlik oluşturmuş ve ücretlerini indirmişlerdi.

Atlı tramvay uzun yıllar İstanbullulara hizmet verdi. Zamanla yeni hatlar yapıldı, atlı tramvayın yerini elektrikli tramvay aldı. Fakat ulaştırma alanında değişik alternatiflerin ortaya çıkması, özellikle de karayolu taşıtlarının ağırlık kazanması sonucu, ulaşımı yavaşlattığı gerekçesiyle tramvay gözden düşmeye başladı. Tramvayı süratlendirmenin yolu aranacağına, kolaycı bir yöntem seçilerek 1961 yılında Avrupa yakasından, 1966 yılında da Anadolu yakasından tramvay kaldırıldı. ■

Şişli Tramvay Deposu'nun çıkışı; yıl 1890 (üstte). Atlı tramvayın 2. Dönem (1875-1908) biletlerinden bir örnek: Aksaray-Çapa gidiş dönüş bileti (sol altta). Bu dönemde, biletlerin üzerine güzergahları da yazılmaya başlandı.

Gazetelere geçen şikayet

Halk atlı tramvaylara rağbet etmekle beraber zaman zaman şikayetçi olmuyor da değildi. Örneğin Beşiktaş-Ortaköy arasında, tasarruf amacıyla iki vagonun birbirine bağlanarak yola devam edilmesi, ulaşımı yavaşlatıyordu. Yolcular vagonların tek tek hareket etmeleri halinde kalkışların sıklaşacağını söylüyorlardı. Yine bu hattın Beşiktaş durağında, akşam saatlerinde vatmanların günlük hesapları görmeleri, yolcuların uzun süre beklemelerine neden oluyordu. Hatta bir kez, vagon dolu olduğu halde tam 45 dakika vatmanın hesap görmesini beklemek zorunda kalan yolcular, şikayetlerini gazeteler aracılığı ile şirkete duyurmuşlardı.

merakediyorum@googlegroups.com

Tartışmalı kişiliğiyle Abdülhamid

Ulu Hakan mı, Kızıl Sultan mı?

II. Abdülhamid devri halen olumlu olumsuz yönleriyle Türkiye'de yaşar; çünkü kabul etmemiz gerekir ki bu dönem, modern Türkiye'nin oluştuğu devirlerden biridir. Abdülhamid de tartışmalı kişiliğiyle günümüz siyasi renklerine yansıyan bir hükümdardır.

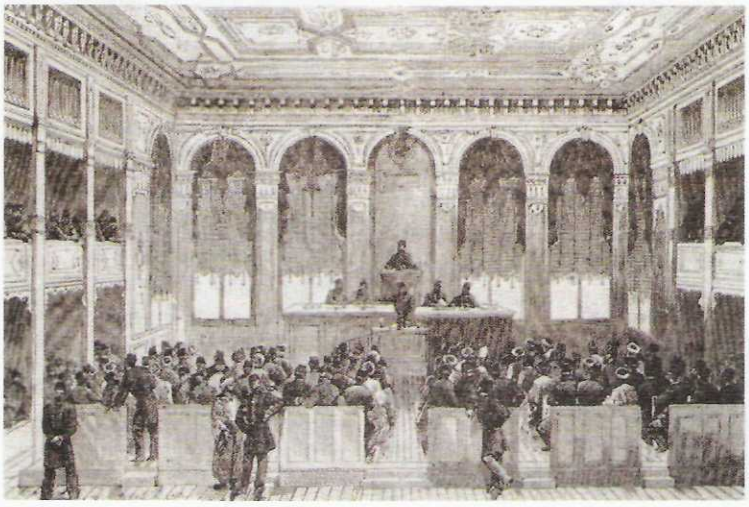
İLBER ORTAYLI

İkinci Abdülhamid devri, 'Devr-i Hamidiyye' diye de anılır. Osmanlı tarihinin en çok tartışılan ve değerlendirilmesi itibarıyla günümüzün siyasi renklerine yansıyan hükümdardır.

'Ulu Hakan Abdülhamid Han' veya bazı İttihatçı önderler ve Ermeni komitacılarının 'Kızıl Sultan' (Sultan Rouge) veya bazı muhaliflerinin 'Pinti Hamid' diye lakab koymaları buna örnektir.

Gerçekte, döneminde izlenen iktisadi politika, bilhassa imparatorluğun elde kalan son ve güvenilir parçası Anadolu ve Arabistan'a (?) yapılan okul, yol, hastane gibi yatırımlar; Duyun-u Umumiye'nin kurulması (1881; Muharrem Kararnamesi), dış borçların muntazam şekilde önemlice kısmının ödenmesi gibi olaylar, bu aşırı hükümlerin bazısını haksız çıkarır. Ancak memur maaşlarının ödenememesi, ordunun modernleşmesi konusunda kurmay sınıfların öneri ve taleplerinin hiç kaale alınmaması, askeri mülki memurlarca 'pinti' lakabının veriliş nedeni olmalıdır.

Tezatlarla dolu dönemin hükümdarını bir evliya gibi değerlendirenler, o gün de bugün de vardır. Tarih bilgimiz geçmiş asırları kapsamadıkça, Osmanlı İmparatorluğu'nu anlamak için komşu imparatorluklar ve onun çağdaşı olan dünyayı iyi öğrenmedikçe, bu gibi aşırı yorumları yapmaktan vazgeçemeyeceğiz.

İlk Osmanlı Mebusan Meclisi'nin açılış töreni: Tarih, 17 Mart 1877 (sağda). Abdülhamit, 1890'lı yıllarda (üstte).

DÜNYAYA AYAK UYDURMA

II. Abdülhamid devri, bir yanda çağdaş Türk devleti ve siyaset hayatının hastalıklarını bütünüyle barındırdığı gibi, aynı zamanda gerileyen değil fakat dirilen ve 19. asrın dünyasına ayak uydurmaya çalışan bir devlet mekanizması ve toplumun olumlu yönlerine sahipti.

Rüşvet, adam kayırma, aşırı merkeziyetçilik eğilimleri yanında; eğitimin İstanbul dışında imparatorluk taşrasında da yayılması, Anadolu'da ulaşımın gelişmesi, tarımda değişmelerin başlaması bu devirdedir.

İster kabul edilsin, ister edilmesin; imparatorluğun etnik unsurları da kültürel-iktisadi hayatlarındaki olumlu gelişmeleri bu döneme borçludurlar. Tuhaftır ki, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanma döneminde, 'Osmanlılık' gibi bir kimlik ve ideoloji de, asıl bu devirde kuvvetlenmiştir.

BÜYÜK DEVLETLER ARASINDA

Abdülhamid devrinde, Britanya İmparatorluğu en büyük devletti; sanayii, iktisadiyatı ve güneş batmayan coğrafyasıyla büyük devletler arasında her istediğini değilse de, istemediğini kesinlikle yaptırmayan bir siyasi güçtü.

Büyük devletlerden biri de Osmanlı İmparatorluğu'dur; ama Fransa dahil hiçbirinin prestiji Britanya kadar değildi. Fransa ikinci plandaydı. Almanya yükselmekte, Avusturya-Macaristan ise gerileyemekteydi; üstelik sanayileşmiş ülkeler içinde işçi sınıflarının durumu en ağır olanlar, Rusya ve Avusturya-Macaristan'dır. Avusturya İmparatorluğu'nda kavimler çatışması ve gerilim son derecedeydi. II. Abdülhamid devrinde, imparatorlukta, sınai bir kalkınma olduğunu söylemek güçtür; ama tarım ve ulaşımda gelişmeler vardır. Demiryolu yatırımları dolayısıyla, İstanbul halkı ve Yunan Savaşı sırasında ordu, Anadolu buğdayı ile beslenebilmiştir.

Bunun dışında, Anadolu'da ve Suriye ile Filistin'de eğitim de gelişmektedir. Fen bilimlerine ve teknik uzman yetiştirmeye önem verilirken; felsefe ve sosyal bilimler ise bugün dahi olumsuz izleri silinmez biçimde ihmal edilmiştir.

MECLİS-İ MEBUSAN TARTIŞMASI

II. Abdülhamid, Tanzimat'la birlikte artan Babıâli otoritesini silmiş, her şey Yıldız Sarayı'ndan kontrol edilir hale gelmiştir. İktisadi sıkıntılar ve maliyedeki tasarruf, dış borç ödemeleri nedeniyle askeri ve mülki silkdeki (kariyer) memurların çoğu maaşını düzgün alamıyor; yapılan yatırımlar yanında, sıkıntılar içindeki idare; Yemen'deki isyanları, Balkanlar ve Doğu Anadolu'daki ayaklanma eğilimlerini bastırmakla uğraşıyor.

Hamidiye döneminin en büyük sorunları bunlardı. II. Abdülhamid saltanat dönemine adım attığında, Anayasa ilanını vaad etti, bu vaadini yerine ge-

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in (sol üstte) İstanbul'a ikinci gelişinin anısına 1898'de yaptırttığı sebil. Sultanahmet Meydanı'nda yer alan ve halk arasında 'Alman Çeşmesi' diye adlandırılan sebil, 1 Ocak 1901 tarihinde törenlerle açılmıştı (üstte). 3 Kasım 1890 tarihinde hizmete açılan Sirkeci Garı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Fotoğrafçı Ali Sami'nin bir çalışması: Abdülhamid'in tuğrası etrafında 'Padişahım Çok Yaşa' yazılmış olan bir düzenle, 'Topçu sınıfı'nın çalışması (sağda). Abdülhamid'in tahttan inmeden önceki son fotoğrafı (altta).

tirdi, toplanan meclisi dağıtmasının nedenleri ise halen tartışılıyor.

Belirtelim ki, bu biraz boş bir tartışmadır; çünkü iki devre toplanan Meclis-i Mebusan zabıtlarının pek az tahlil edildiği, hele zabıtların eksik yayımlandığı ve diğer tamamlayıcı malzemeyle bu meclisin çalışmalarının ne kadar az araştırıldığı açıktır. Bilhassa Ayan Meclisi hakkında daha az bilgimiz vardır.

Hakan devlet hayatına, askerlik açısından şanlı fakat felaketle biten 1293 Türk Rus Savaşı (Miladi 1877-78) ile başladı. Fakat 1897 Yunan Savaşı ise aynı ölçüde kıymetli komutanların idaresinde zaferle bitti. Ordular az kaldı Atina'ya girecekken savaş beynelmilel müdahale ile bitti, diplomatik safhada ise hemen hiçbir kazanç elde edilmedi. Ama bu savaşta devlet ve genç komuta heyeti (Müşir Ethem Paşa en genç mareşal idi) içte ve dışta büyük itibar kazandı. II.Abdülhamid'in uzun saltanatında millet bir daha harp görmedi.

BARIŞ POLİTİKALARI

Uzun barış yılları, Rumeli'nin kaybı ardından gelen göçmenlerin Anadolu'da yerleştirilmesiyle gelişen tarım; topluma göreli bir refah getirdi. Bu nedenle hükümdar, Anadolu halkı arasında sevilirdi. Dış politikada İngiltere'den nefret eden hükümdar, Rusya ile akıllıca bir barış politikası izledi. Doğrusu savaşın Rusya'ya pek kazanç getirmediğini ve Osmanlı Türk ordularının pek kolay yenilemediğini gören III. Aleksandr da (ki 'barışçı' lakabını taşır), onunu bu politikasıyla uyum içindeydi.

Sultan II. Abdülhamid'in Almanya ittifakının da dışa karşı bir gösteriş olduğu anlaşılıyor. Ordunun komutasını İttihatçılar gibi Almanya'ya bırakmamış, kurnaz bir politika izlemiştir.

MAHARETLİ BİR DENGECİ

II. Abdülhamid Balkanlar'da, oradaki devletçikleri ayıran bir politika izlendi. İmparatorluğun Balkan eyaletlerinde ise, komitacıları birbirine karşı kışkırttığı anlaşılıyor. Bu sayede Balkan Savaşı'ndaki gibi bir ittifakı önlemekte başarılı olmuştur. Aynı politikayı Hıristiyan ve Müslüman Araplar arasında da güttüğü; memuriyete alımda ve taltiflerde iki zümreyi de birbirine karşı oynadığı görülüyor. Arap ulusçuluğundan hiç haz-

zetmediği; mesela Kureyş'in ve Arapların hilafetinden söz eden klasik eserleri (Maverdi'nin 'Ahkam'üs Saltanat'ı gibi) toplattırdığı biliniyor. Hilafeti dış dünyada, pan-islam propaganda için maharetle kullandığı ve eğitim, Hicaz Demiryolu gibi yatırımlar için konsoloslukların bağış topladığı bilinmektedir.

II.Abdülhamid yurtdışı gezisi yapmadı (İkinci veliahd iken amcası Sultan Abdülaziz'le Avrupa'yı ziyaret etmişti). Yurtiçi gezi de yapmadı. Ama ülkenin okullarını, memurlarını, subaylarının hayatını fotoğraflarla yakından izlerdi. Bir yığını ziyan edilen bu koleksiyonun artanı dahi zengin bir belgeliktir.

SANSÜR YÖNETİMİ

II.Abdülhamit'in gülünç boyutlara varan sansür yönetimi ise, hiç şüphesiz Türk tarihinde onun en kusurlu sahifesi olarak anılır. Araplar Mısır'dan gelen her türlü neşriyatı, Balkanlılar Rusya'dan gelen kitap ve risaleleri okurken; Türk aydınları bu sayede dünyaya kapalı kaldı. Dünyaya kapalı kalan, sloganlarla yetişen ve kendisinden sonra imparatorluğu devralan bu saf gençlerin hatalarında, bu sistemin günahı çoktur. Türkiye'deki kitap ve yayın düşmanlığında da bu devir, 'öncü' rol oynamıştır!

II.Abdülhamid devrinde orduda ve mülki idaredeki sayısız değerli insanın yanında sansürcü takımı, en gülünç ve rezil eşhasdan sayılmalıdır.

ÖZELLERİ OLAN PADİŞAH

Hakan, Türk musikisini değil, İtalyan operalarını ve operetleri severdi. Sade yaşayışında Avrupalı kalıplar hakimdi. Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz devrine tepki olarak, bir hükümdar için oldukça tutumlu bir yaşayışı vardı. Devrinde, şehzadeler ve sultanlar içinde musiki ve lisan bilgisine ilgi artmıştı ve iyi yetişenler bulunuyordu. Kendisi bütün ceddi gibi bir hüner ve zenaat edinmişti. Hükümdar olmasa, İstanbul'un en büyük mobilyacısı olacak kadar mükemmel bir tersim (designe) ve marangozluk yeteneğine sahipti.

Uzun bir saltanat sürdü; hatıraları kendi kaleminden değildir. Yaşamı hakkında kızı Ayşe Sultan'ın (Osmanoğlu) kaleme aldırdığı dışında, Vehbi Bey'in kaleme aldıkları ve müsadere edildiği söylenen bir nüsha vardır. Hakkında yazılanlar çok çelişkili bilgiler içerir; tarafgir veya muarız eserlerdir.

II.Abdülhamid devri halen *olumlu olumsuz yönleriyle* Türkiye'de yaşar; çünkü kabul etmemiz gerekir ki bu dönem, modern Türkiye'nin oluştuğu devirlerden biridir. ■

Avrupalı çizerlerin kalemindeki Abdülhamid

1900-1902 yılları arasında Fransa'da basılmış çıplak kadın figürlü iki Abdülhamid kartpostalı (üstte solda). Orens'in çizgileriyle Abdülhamid'in Makedonya politikasını eleştiren 1908 tarihli bir kartpostal (üstte). Yine Orens'in aynı kartpostal serisinde yer alan bir başka çizimi: "Devrimden sonra... Abdülhamid konuşuyor: Tahtım bu mu olacak artık. Ama ya kabızsam?" Oturağın üzerinde ise şu satırlar yer alıyor: Abdülhamid'e armağan; Jön Türkler (solda). Abdülhamid'i 'kasap' diye nitelendiren 1903 tarihli bir kartpostal (sol altta) ve 1905 tarihli bir başka karikatür: Abdülhamid divanda, karşısında İngiltere, Avusturya, Fransa, İtalya ve Rusya; perdenin arkasında ise Alman İmparatoru (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

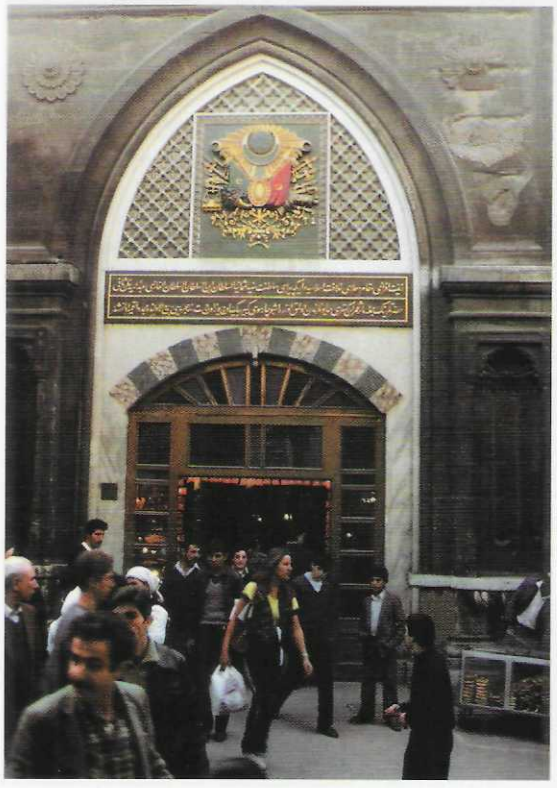
Osmanlı Arması

Yorgun devletin imaj çalışması

Yeryüzünde hiçbir armaya nasip olmayacak bir yaygınlığa ulaşan Osmanlı arması, halk tarafından beğenilmiş, sevilip benimsenmişti. Çünkü bu arma, Osmanlı insanının nabzını tutmayı başarmış, toplumun duygu ve özlemlerini yansıtmıştı...

KEMAL ÖZDEMİR

Osmanlı arması, 'imparatorluğun en uzun yüzyılı'nın son çeyreğinde tahta oturan II. Abdülhamid'in, Osmanlı devletini 'düvel'i muazzama'nın üyesi yapma çabalarının görsel bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Kapalıçarşı'nın Nuruosmaniye kapısı üzerindeki arma (II. Abdülhamid dönemi).

Avrupa monarşilerinin zengin görsel öğelerden oluşan armalarına Osmanlılar, tuğranın gizemli görüntüsü ile karşılık vermişlerdi. Tuğraların görünümündeki gizem ve büyünün çözümlenmesinin zorluğu, bir gösterge, bir simge olarak neyi anlattığının açıkça tanımlanamayışı, yeni armanın oluşturulma gerekçelerinden birini teşkil etmiştir.

Uzun bir geçmişe sahip, belli hukuki kuralları olan, anlaşılması kolay simge ve şekillerden oluşan Batı armaları karşısında tuğralar, anlaşılması güç bir simge olarak kalmıştır.

Bu durumda, Batılıların içindeki sembolleri kolaylıkla anlayabilecekleri yeni bir Osmanlı Arması meydana getirmek, zorunlu hale gelmişti.

MİLİTARİST GÖRÜNÜM

Tanzimat Madalyası ve Fransızların 'Güneş Kral' armalarından esinlendiği açıkça görülen Osmanlı Arması, Sultan II. Abdülhamit'in 17 Nisan 1882 tarihli emirleriyle son biçimini almıştır.

XVIII. yüzyılın sonunda askeri alanda yapılan yeniliklere bağlı olarak meydana getirilen Osmanlı Arması çalışmalarının en karakteristik özelliği, militarist görünümlerin ağır basmasıydı. Aslında bunları, yenilenen ordunun imaj çalışmaları olarak görmek gerekir. Bu çalışmalar Osmanlı Arması'nı meydana getirirken yol gösterici işaret ve semboller olarak kabul edilmiştir. Askeri semboller oluşturulurken geçmişte kabul görmüş simgeler dikkate alınmıştır.

II. Abdülhamid döneminde oluşturulan armada, devleti bütün unsurlarıyla yansıtmak düşüncesi öne çıkmıştır. Osmanlı Arması çok sayıda simge ve şekillerle hazırlanmıştır. Zengin ve muhteşem bir görünümdedir. Büyüklük, güç ve azamet, armanın uyandırdığı ilk duygulardır. Bu etkiyi sağlayan en önemli etmen, kuvvetle hissedilen militarist eğilimin yanı sıra, devletin Batı'ya dönük yeni çehresini ortaya koyan diğer sembol ve işaretleri taşıyor olmasıdır.

BATILI DEVLETLERE MESAJ

Batılı devletlere verilmek istenen ilk mesaj, güçlü ve gele-

neksel bir orduya sahip olan, büyük bir devlet imajıdır. Bu etkiyi sağlamak Osmanlı Arması'ndan beklenen ana amaçtır. *Batılı devletleri etkilemek için izlenen yol*, militarist yapıyı öne çıkartmakla birlikte, Osmanlı devletinin temellerini oluşturan kaynağa, yani orduya duyulan saygı da vurgulanmaktadır.

Osmanlı Arması'na son şekli verilirken Sultan II. Abdülhamid'in yönlendirici fikirlerinin alındığı, tartışma götürmez bir gerçektir. Büyük olasılıkla Abdülhamit, saray ve darphanedeki sanatkarlara yeni arma hazırlanması hususunda emirlerini beyan etmiş, çizilen formlar içinden, en çok beğendiğine onay vermiştir. Armada ne gibi sembol ve şekillerin yer alması gerektiğini sanatçılara belirtmiş olmalıdır. İmaj çalışmalarında muhataplara aktarılmak istenen düşünceler, daha başlangıçta temellendirilmiştir.

BİR 'SÜSLEME' ELEMANI

Yaygın olarak her alanda kullanılması, Osmanlı Arması'nın çoğu kez bir 'süsleme elemanı' olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Halbuki simgeler

İmparatorluğun en sıkıntılı dönemi

Batı dünyasına 'Osmanlı'nın güçlü bir ülke olduğu' imajı vermesi beklenen arma, Osmanlı insanının moral değerlerini yükseltmeyi, 'Osmanlı kimliği'ni ortaya koymayı amaç edinmişti. Arma çalışmalarının yapıldığı yıllar, siyasi ve ekonomik açıdan İmparatorluğun en sıkıntılı dönemidir. Halk arasında '93 Harbi' diye anılan 1877'deki Osmanlı-Rus Savaşı sonunda ordular yenilmiş ve Ruslarla Ayastefanos Anlaşması yapılmıştı. Anlaşma gereğince Karadağ, Sırbistan, Romanya bağımsızlığına kavuşmuş, Bulgaristan geniş bir alanda muhtariyet kazanmıştı. Ardahan, Kars, Batum, Dobruca vilayeti Ruslara terkedilmişti. Berlin Konferansı'ndan önce Kıbrıs da İngiltere'ye bırakılmıştı (4 Haziran 1878). Berlin Anlaşması'ndan sonra, Fransa da Tunus'a yerleşmişti. Bu olayların ertesinde, Avrupa devletlerinin Osmanlı'nın geriye kalan topraklarını da paylaşacakları endişesi yer etmeye başlamıştı. Ekonomik göstergeler tam anlamıyla bir iflas tablosu sergilemekteydi, Osmanlı dış borçlarını ödeyemez duruma düşmüştü. Avrupa ülkeleri, Düyûn-ı Umumiye'yi kurmuş (1881) ve İstanbul'a yerleşip devletin gelirlerine bizzat el koymaya başlamışlardı. Bu panorama içinde yaşayan yılgın Osmanlı insanına, moralsiz askerlere yeni bir güç, bir ivme kazandırmak gerekiyordu. Osmanlı Arması böylesine karamsar bir ortamda doğmuş; güçlü, yıkılmaz devlet imajını pekiştirmek görevini üstlenmiştir.

Beylerbeyi Sarayı deniz kapısı üzerindeki arma (üstte). II. Abdülhamid'in yaptırdığı Şişli Etfal Hastanesi'nin açılış töreni: Giriş kapısının alınlığında, dönemin arması hemen göze çarpıyor (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Üstte, Maçka Silahhanesi'nin (şimdiki İTÜ Maden Fakültesi) armaları. Tahta çıkışının 25. yılında Abdülhamid'e hediye edilen bir arma (sağda).

hiç bir zaman sadece birer işaret veya şekil olarak kabul edilmezler. Çünkü işaret ve semboller iki farklı konuşma evrenine sahiptir. İşaret, fizik varlık dünyasının bir parçası, sembol ise insanın anlam dünyasının bir parçasıdır. İşaretler birer iş görücü, semboller, dolayısıyla arma dile getirici, gösterici elemanlardır. Armanın formu, anlamı anlatabilmenin bir koşuludur. İşaretler ise sadece nesneleri gösterir ve onları temsil eder. Tek bir anlam taşıyan birkaç sembol bir araya gelip daha güçlü bir anlam oluştururlar.

Osmanlı Armasında çok sayıda silahın bir arada görülme nedeni, devletin askeri gücünün özellikle vurgulanmak istenmesidir. Basit bir gösterge olarak, silah orduyu, askerliği çağrıştırmaktadır. Çok sayıda silahın armada görünmesi, güçlü ve kabiliyeti yüksek bir askeri gücü temsil eder.

II. Abdülhamid dönemi boyunca Osmanlı armaları, salon aynalarından ceyiz yastıklarına toplumun gündelik hayatındaki eşyalarda da yer buldu.

GEÇMİŞ ZAFERLERE GÖNDERME

Yenilgi ve toprak kayıplarıyla karşı karşıya kalan Osmanlı devleti, geçmişin zaferlerle dolu günlerine gönderme yapmak düşüncesiyle armasına olabildiğince silah konulmasını istemiştir.

Osmanlı Armasında 37 adet sembol, şekil ve obje bulunmaktadır. Bunların çoğunluğu yüzyıllardır toplumun belleğinde yer eden, günlük yaşamda bir arada bulunan sembollerdir. Osmanlı kimliğinin armaya olabildiğince yansıdığını söylemek mümkündür. Osmanlı toplumunda benimsenip, yaygınlaşması bunun en büyük delilidir.

Osmanlı Arması yeryüzünde hiçbir armaya nasip olmayacak bir yaygınlığa ulaşmıştır. Halk tarafından beğenilmiş, sevilip benimsenmiştir. Çünkü Osmanlı insanı, kendi kimliğine has sembollerin armada yer aldığını görmüştür. Arma, Osmanlı insanının nabzını tutmayı başarmış, toplumun kimliğini, duygu ve özlemlerini isabetle değerlendirmiştir. ■

MAG
YÜZYILIN FELAKETİ

MAG
HELSİNKİ BEKLENTİSİ

MAG
DÜNYAYI YÖNETENLER İSTANBUL'DA BULUŞUYOR

MAG
2000'İN PENCERESİNDEN YENİ BİNYIL

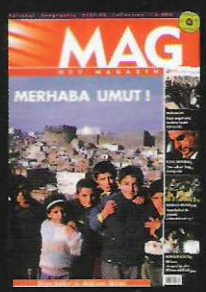

MAG
AVRUPA BİRLİĞİ 2004
EGF 2004
KIBRIS 2004
KOPENHAG KRİTERLERİ 2003
EKONOMİ 2003
TÜRKİYE'NİN YENİ YOL HARİTASI

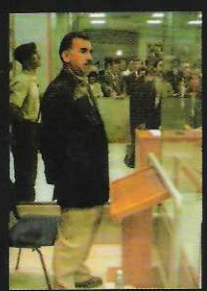

ORTAQVI

MAG
MERHABA UMUT !

POR LA PAZ
DOS CONTRA EL TE

MAG
Hizbullah'ın ideolojik kaynakları
"ÖLSEK DE ÖLDÜRSEK DE CENNETTEYİZ"

MAG
ZENGİNLER KULÜBÜ
TÜSİAD
"BİZ DE DEĞİŞTİK"

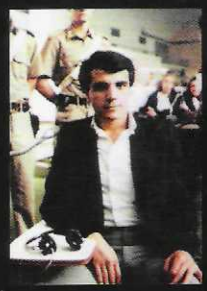

MAG
İMZA
PARA HOLDİNGLERDE YA İMAN?
GURBET

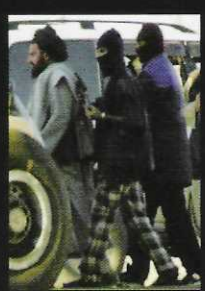

MAG
HEPSİ AYNI ÖRGÜT

MAG
İSTANBUL DEPREME HAZIR MI?

MAG
MEHMET EYMUR ANLATIYOR:
HER ŞEY BOŞ!

merakediyorum@googlegroups.com

Dünya tarihinin en büyük kanal projesi

Süveyş'te satranç

Dünyanın en büyük kanal projesinin altına imzasını atan Ferdinand de Lesseps de biliyordu ki, Süveyş üzerinde büyük bir siyasi satranç oynanacaktı. Ama ilk başta her şeye karşı çıkan İngiltere'nin sonunda bütün iplere hakim olacağını doğrusu, hiç düşünmemişti!

GÜLTEKİN YILDIZ

Sıcak bir Ağustos günüydü. La Chenaie'deki evine yeni bir kat ilave etmek isteyen bir Fransız beyefendisi, inşaatla meşgul duvarcılarla ilgileniyordu. Son iki yıldır, kendini tarıma ve kayınvalidesinin aldığı topraklarda modern bir çiftlik kurmaya adamış, uzun ve hareketli kariyerinin ardından bir tür inzivaya çekilmişti. Tunus, Mısır, Rotterdam ve Barselona'da konsolosluk, Madrid ve Roma'da ise sefirlik yapmış ve hükümeti ile anlaşmazlığa düştüğünü görünce, beş yıl önce, 1849'da, emekliliğini istemişti.

Elli yaşlarındaki bu eski Fransız diplomatının adı, Ferdinand de Lesseps idi. Dünyanın en büyük kanal projesinin altına imzasını atan Vicomte Marie Ferdinand de Lesseps.

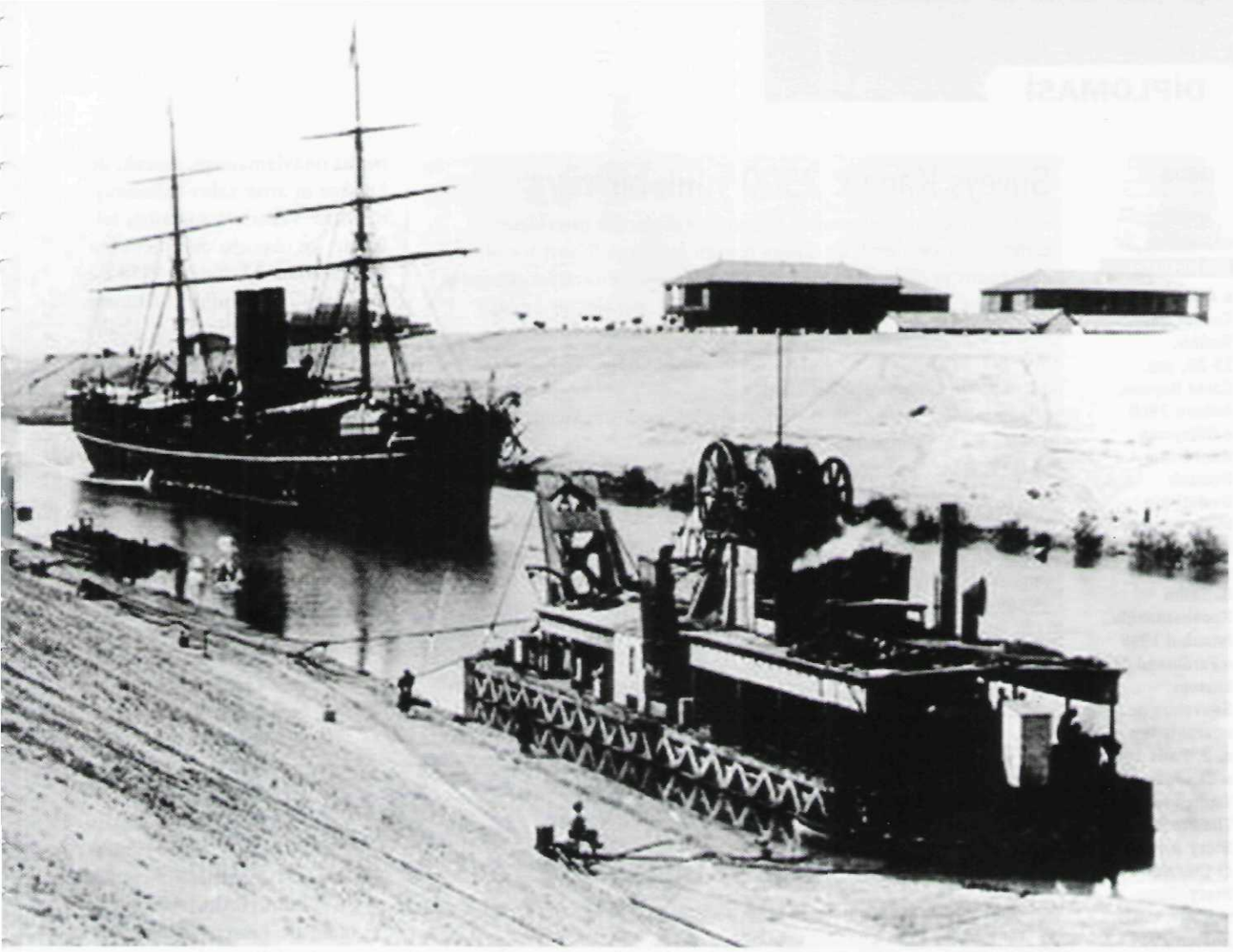
Tam yirmi yıl önce Mısır'da görevli iken, Akdeniz ve Kızıldeniz'in sularını birleştirme hayaline kapılmış ve 1852 yılında Arapça'ya çevirdiği projesini zamanın Mısır Valisi Abbas Paşa'ya iletmişti. Ancak Vali Paşa'nın cevabı olumsuz oldu. Rotasını bu kez, Abbas Paşa'nın bağlı olduğu Osmanlı Sarayı'na çeviren Fransız diplomat, İstanbul'dan da eli boş döndü.

Sultan Abdülmecid, 13 Şubat 1840 tarihli fermanı ile Mısır'ı Osmanlı devletine tâbi ve ona vergi veren imtiyazlı bir eyalet ilan etmişti. Bu fermana göre Mısır, Mehmet Ali Paşa ve onun soyundan gelen valilerce yönetilecekti. Osmanlı hükümeti de Lesseps'e bu durumu hatırlatmış ve 'Bu işte yetki, Mısır Valisi'ne aittir' cevabını vermişti.

Makarna tabağında doğan dostluk

Ferdinand de Lesseps'e Süveyş Kanalı Projesi iznini veren Vali Said Paşa (soldaki resim), Mısır'da kendi hanedanını kurmuş Mehmed Ali Paşa'nın oğluydu. Babası ve onun halefi Abbas Paşa'nın karşı çıktığı Kanal Projesi'nin gerçekleşmesinde, de Lesseps ile Said Paşa arasında kökü eskilere giden dostluğun önemli bir rolü vardı. Mehmed Ali Paşa, valiliğinin son yıllarında İskenderiye'de Fransız konsolosluğu görevini yürüten Ferdinand de Lesseps ile dostluk kurmuştu. Oğlu Said'in Fransızcasını iyileştirmek ve şişmanlığa eğilimli vücudunu terbiye altına sokmak için aradığı hoca karşısında duruyordu. Bilgili bir kişi olan de Lesseps, aynı zamanda atletik bir vücuda da sahipti. Mehmed Ali Paşa beklenen teklifi yapmakta gecikmedi ve konsolosun da kabul etmesi ile Said, de Lesseps'i ziyarete başladı. Fransız diplomat, genç Said'e bir yandan Fransızca çalıştırıyor, diğer yandan da babasının verdiği sıkı diyet programına uymasına uğraşıyordu. Said'e çok çeşitli egzersizler yaptıran de Lesseps'in, son derece iştahlı genci teşvik için verdiği en önemli ödül ise ilginçti: Said'in en sevdiği yemek olan, bir tabak dolusu makarna ve çeşitli tatlılar...

Dünya tarihinin en büyük kanalının açılması Doğu ile Batı'nın buluşması anlamına geliyordu.

SAİD PAŞA, BAŞTA...

Umutları yıkılan ve iki yılını çiftliğinde geçirmiş olan de Lesseps'e, evinin inşaatı ile uğraştığı 1854 yılının o Ağustos sabahı da, her zamanki gibi, bol miktarda posta gelmişti. İşçilerin elden ele ilettiği zarflar arasından çıkan gazetelerden birinde yer alan haber, Fransız diplomatını epe heyecanlandırmıştı: Mısır Valisi Abbas Paşa ölmüş ve yerine de Lesseps'in eski öğrencisi ve dostu Said Paşa geçmişti.

Haberi okuyan de Lesseps, hızla kalem kağıda sarılıp yeni valiye bir tebrik mesajı yolladı. Said Paşa'nın buna cevabı gecikmedi ve yeniden ümitlenen de Lesseps Mısır'a doğru yola çıktı. Kasım'ın 7'sinde İskenderiye'ye ulaştı. Yeni hükümdar tarafından çok iyi karşılandı. De Lesseps'i dinleyen Said Paşa'nın cevabı, insanlık tarihinde yeni bir çığır açacak Büyük Kanal rüyasını gerçekleştirmeye yönelik ilk adım oldu: "Anlattıklarından tatmin oldum ve planını kabul ediyorum. Ayrıntıları, yolculuk boyunca konuşuruz."

Bunun üzerine, de Lesseps hızla bir rapor kaleme aldı ve Said Paşa'ya sundu...

DÖNEMİN İKİ 'SÜPER'İ

Lesseps'in raporunda esas dikkat çektiği nokta, kanalın 'medeniyet aşkı' ile tutuşan ve sömürgelerine ulaşmakta zorluk çeken Batılı devletlerin de işine yarayacağı idi. Fakat burada kilit konu, o günlerin iki büyük gücü olan Fransa ve İngiltere arasındaki siyasi rekabetin projeyi engellememesiydi... Nitekim, de Lesseps bu tahmininde yanılmamış ve Hindistan yolunun emniyetini her şeyden önde tutan İngiltere kabineleri, Süveyş Kanalı planının önündeki en büyük engel olmuştu. Londra-Bombay yolculuğunu yarı yarıya kısaltıp Ümit Burnu güzergâhını devre dışı bırakacak bu yeni kanal, kontrolleri dışında kaldığı sürece, İngilizler için asla gerçekleşmemesi gereken bir rüyaydı.

DE LESSEPS İŞ BAŞINDA

Bir çöl çadırında Vali Paşa'ya çıtlatılan bu rüya, Said Paşa'nın 30 Kasım 1854 tarihli fermanı ile bir anda resmiyet kazandı. Fermanda, de Lesseps'den 'Sadık dostumuz' diye söz eden Paşa, kanalın inşaatı ve işletmesini üzerine alacak Uluslararası Süveyş Kanalı Şirketi'ne yeşil ışık yakmaktaydı. Kanal imtiyazı, 99 yıllığına bu şirkette kalacak, yıllık kârın yüzde 15'i Mısır hükümetine devredilecekti. Said Paşa'nın bu fermanı Osmanlı padişahı tarafından onanırsa, projenin önünde hukuki bir engel kalmayacaktı...

merakediyorum@googlegroups.com

Süveyş Kanalı: 2500 yıllık bir rüya

Fransız diplomat Ferdinand de Lesseps'in çabalarıyla gerçekleşen ve dünya tarihinde önemli bir dönüm noktası oluşturan Süveyş Kanalı ile ilgili tasarı ve denemeler, Mısır'da hüküm sürmüş Firavunlar dönemine dek uzanır. İşte, 1869 yılında açılan bu önemli kanalın, de Lesseps öncesi 2500 yıllık tarihinden kesitler...

MÖ 609: Firavun II. Neko'nun emri ile Nil-Acı Göller ve Kızıldeniz arasında ilk kanalın açılması.

MÖ 285-246: Mısır Kralı II. Ptolemaios'un, bir kısmı kumla dolan mevcut kanalı genişletmesi.

96-117: Roma İmparatoru Trayan'ın kanalı yeniden inşa ettirmesi. Trayan'ın yaptırdığı bu kanal, denizciliğe pek uygun olmadığından zamanla terkedilmiştir.

642-645: Mısır'ı fetheden Amr bin As'ın firavunlarca yaptırılan kanalı yeniden açtırması.

1574: Süveyş Kanalı projesinin Venedik Cumhuriyeti Konsülü'nde tartışılması ve bu iş için gereken masrafın çok olması sebebiyle reddedilmesi.

1798: Napolyon'un Mısır Seferi sırasında ona eşlik eden mühendis Le Pere'in keşfi sonucu, kanal projesinin Akdeniz ve Kızıldeniz arasında mevcut olduğu hesaplanan seviye farkı yüzünden askıya alınması.

1847: Fransız, İngiliz ve Alman üç mühendisin ortak çalışması ile iki deniz arasında Le Pere'in hesapladığı gibi bir seviye farkının olmadığının açıklanması.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed Cevdet Paşa, Tezâkir, 13-20, yay. Cavid Baysun, Ankara 1960
- Süleyman Kâni İrtem, Osmanlı Devleti'nin Mısır, Yemen, Hicaz Meselesi, yay. haz. O. Selim Kocahasanoğlu, İstanbul 1999
- Ferdinand de Lesseps, Souvenirs de quarante ans, c. 2, Paris 1887
- Eva March Tappan (ed.), The World's Story:A History of the World in Story, Song and Art, c. III, Boston 1914
- Emine Foat Tugay, Three Centuries, Londra 1963

TEK DAYANAK, EUGENIE

Osmanlı ve İngiltere hükümetlerinden aradığı desteği göremeyen de Lesseps için tek dayanak noktası, kendi ülkesi Fransa kalmıştı. İmparator III. Napolyon'un alımlı ve sözü geçen eşi Eugenie, annesinin kuzeniydi ve yaptıkları, Fransa kamuoyunda geniş bir destek görüyordu. Ancak kanalın inşası ve işletmesini üzerine alacak şirketin kurulması için önemli ölçüde bir kaynak gerekmekteydi. Fransız müteşebbis düşündü taşındı ve çözümü sıradışı bir yolda buldu. Dünya tarihinin en büyük projesini, sıradan insanlara satacağı küçük hisseler ile hayata geçirecekti.

Said Paşa'nın yerine geçen Hıdiv İsmail Paşa, Süveyş Kanalı projesine ilk başta, soğuk bakmıştı.

Uluslararası Süveyş Kanalı Şirketi, 1858 yılında 200 milyon Franklık bir sermaye ile kuruldu. Şirketin Yönetim Kurulu Başkanı olan de Lesseps, kuruluş sermayesini 500'er Franklık 400 bin eşit hisseye bölmüş ve bütün dünya kapitalistlerini ortak olmaya çağırmıştı. Özellikle Fransız basınında geniş yankı bulan bu çağrı, halk arasında büyük bir heyecana yol açtı. Bittiğinde, yıllık 60 milyon Franklık bir ciro bekleyen şirkete hissedar olmak için, mühendislerden profesörlere, doktorlardan rahiplere herkes yarışa girmişti.

Para meselesi de çözüldükten sonra, geriye tek bir iş kalmıştı, kanal kazısına başlamak. Osmanlı Padişahı, Said Paşa ile de Lesseps arasında imzalanan antlaşmayı henüz onaylamamıştı. Ancak, de Lesseps'in artık sabrı kalmamıştı. Mısır Valisi'nin sağladığı fellahlar ve Avrupa'dan getirilen makinelerle, 25 Nisan 1859'da hafriyata başlandı. Durumun ciddiyetini gören İngiltere Kraliçesi Viktorya telaşlanarak III. Napolyon'a haber gönderdi ve bu işi desteklemekten vazgeçmesini, şirketi batmaya terk etmesini istedi. İngiliz Başbakanı Palmerstone ise İstanbul'daki sefirine talimat vererek Osmanlı hükümetinin kendisine bağlı Mısır topraklarındaki bu inşaatı durdurtması gerektiğini bildirdi. Öte yandan, İskenderiye açıklarına demirleyen yedi İngiliz savaş gemisi de, Said Paşa'ya açık bir gözdağıydı.

GLADSTONE'UN ÖLÜMÜ

Kanal Pojesi önündeki engeller tükenmek bilmiyordu. 1863 yılı başında, de Lesseps'in dostu ve hâmisi Said Paşa ölmüş, yerine yeğeni İsmail Paşa geçmişti. Yeni vali, kanal işine amcası kadar sıcak bakmıyordu ve İngiltere'ye yakınlığı bilinen Dışişleri Bakanı Nubar Paşa ile beraber Kanal Şirketi'nin bazı imtiyazlarına karşı çıkmaktaydı.

Osmanlı sadrazamı Âli Paşa ve İngiliz hükümetinin de desteğini alan ikili, yeni şartlar öne sürdüler... Ertesi yıl, kanalın kaderinde önemli bir olay daha meydana geldi: İngiliz Başbakanı Gladstone öldü. Kanal aleyhinde sert bir politika yürüten Gladstone'un ölümü, uluslararası dengeleri bu büyük proje lehine çevirmeye yetti. Fransızlar'dan gelen ısrarlı taleplere daha fazla dayanamayan Sultan Abdülaziz, 19 Mart 1866 tarihli fermanı ile Süveyş Kanal Şirketi ile Said ve İsmail Paşalar arasında yapılan anlaşmaları nihayet onayladı.

Kanal'ın resmi açılışı üç ay

sonra yapıldı. Kendilerine davetiyeler gönderilen Avusturya İmparatoru, Hollanda Prens ve Prensesi, Prusya Veliahd Prensi ve İngiltere'nin İstanbul elçisini taşıyan kraliyet yatları ve çeşitli ülke donanmaları, 14 Kasım'da Port Said'e demir attılar. Ancak açılış töreninin şeref misafiri, de Lesseps'in 'Kanal'ın koruyucu meleği' olarak adlandırdığı İmparatoriçe Eugenie idi. Kasım'ın 16'sında Akdeniz'deki Port Said'den hareket eden 80 gemilik kortej, Kanal'ın tam ortasında yer alan İsmailiye'deki tören ve kutlamalara katıldıktan sonra ayın 20'sinde Kızıldeniz sahilindeki Süveyş limanına vardı.

SON RAUND

Henüz petrolün ve doğalgazın tanınmadığı ve boru hatları projelerinin tasarlanmadığı bir dünyada, insanlık tarihinin en büyük teknik ve bilimsel başarısı elde edilmiş, uluslararası ticarette yeni bir dönem başlamıştı.

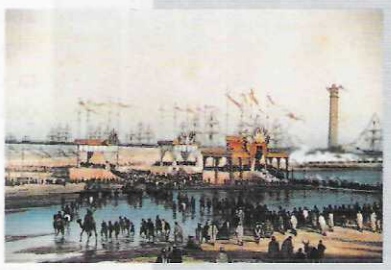
Projenin başından itibaren bunu bir hayalperestlik olarak gören İngiltere'de ise şaşkınlık hakimdi. Ancak bu pek uzun sürmedi. Selefi Said Paşa'nın bıraktığı borçlar ve kendi yaptığı altyapı harcamaları altında ezilen Hıdiv İsmail Paşa, 1877 yılına gelindiğinde iflas bayrağını çekti. Tek çaresi kalmıştı, o da elindeki kanal hisselerini satmak. İstenen para 4 milyon İngiliz paunduydu ve en muhtemel alıcı konumundaki Fransızlar, fiyatın düşmesi için bekleme kararı almışlardı. İngiltere'nin kanala karşı tavrını biliyorlardı ve Hıdiv'in senetlerine başka bir müşteri çıkacağını hiç düşünmemişlerdi: Zamanın en büyük bankeri Baron Lionel de Rotschild ile dost olan İngiliz Başbakanı Disraeli, ondan aldığı borçla hisselere talip oldu. Disraeli bu niyetini hiç kimseye söylememiş, konu ile ilgili Fransız, Türk ve Rus ajanları bu gelişmeyi atlamışlardı. Hıdiv'in hissesini satın alan Disraeli sayesinde, İngiltere bir anda Süveyş Kanalı Şirketi'nin en büyük ortağı haline geldi. Zaten aynı yıl kurulan 'İkili Kontrol' sistemiyle Mısır'ın bütün gelirleri, borçlarına karşılık Fransa ve İngiltere'nin kontrolü altına girmişti.

Dünyanın en büyük kanal projesinin altına imzasını atan Ferdinand de Lesseps, Mısır'daki büyükelçiliği döneminde.

İngiltere'nin Süveyş Kanalı ve Mısır üzerindeki etkisi bununla da bitmedi. Fransa'nın Nil'den su çalıp Doğu Afrika'daki topraklarına sevketmesi ve Mısır'daki Arabi Paşa isyanı sonunda İngiltere 1882 yılında Mısır ve Kanal'a asker çıkarttı. Artık ne de Lesseps, ne Hıdiv ne de Osmanlı hükümetinin Kanal üzerinde fiilî bir etkinliği kalmamış, siyasî ve ekonomik kazançları da kaybolmuştu.

İstanbul'da Mart-Ekim 1888'de düzenlenen Uluslararası Süveyş Kanalı Konferansı sonunda ise, Kanal'ın bütün ülkelerin savaş ve ticarî gemilerine her zaman açık kalacağı, Osmanlı devleti taraflardan biriyle savaş halinde bile olsa, bu ülkenin savaş gemilerini Kanal'ı kullanmaktan alıkoyamayacağı kabul edildi. 20. yüzyıl ile beraber gelen petrol taşımacılığı ile daha da önem kazanan Süveyş Kanalı, yüzyılın ikinci yarısına kadar, Mısır içinde Mısır'a ait olmayan bir yabancı işletme olarak kalacaktı. ■

Süveyş onuruna, opera

Kanal projesine başta soğuk bakan Hıdiv İsmail Paşa, sonradan bunu çok benimsemiş ve 1867 yılında çıktığı Avrupa gezisiyle reklamını yapmıştı. İki yıl sonra yapılan açılış merasimi için Avrupa'nın önde gelen saraylarına davetiyeler gönderen Hıdiv, ünlü bilim adamları, yazar ve sanatçıları da gözardı etmemişti. İsmail Paşa, kanal ve kendisi hakkında roman ve gazete yazıları yazılması için de avuç dolusu paralar harcadı.

Ancak Avrupa kamuoyunda en çok dikkati çeken, Hıdiv'in Kahire'de yaptırttığı Opera binası oldu. İmparatoriçe Eugenie'nin gelişine yetiştirilmesi için jet hızı ile bitirilen Opera Binası için ünlü sanatçı Verdi'ye bir opera sipariş edilmişti... Verdi, eski Mısır'ı konu edinen ünlü Aida operasını açılışa yetiştiremedi; ancak bir başka yapıtı, Rigoletto, Kahire Operası'nın gala gecesinde sahneye kondu.

merakediyorum@googlegroups.com

Sulara gömülen soru işaretleri

Türk denizcilik tarihinde 'Ertuğrul Faciası' diye anılan olay, insanların göz göre göre ölüme gönderilmelerinin en çarpıcı örneğidir. Ama bu olay, bu tür anlayışların sorgulanması sürecini de başlatmıştır.

SUNAY AKIN

Yüksekkaldırım'da oturan terzi Madam Raşel, bir müşterisinin Paris'ten getirdiği elbisenin düğmelerini sökmekte, yerlerine pırlantalar dikmektedir. Elbise, Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'nın kızı Hamide Hanım'a aittir. Adı II. Abdülhamit tarafından konulan Hamide Hanım, gösterişe çok düşkün olduğu gibi babası tarafından da şımartılmıştır.

Öyle ki, Tophane Müşiri Zeki Paşa ile evli ve iki çocuk sahibiyken, bir Cuma selamlığında yakışıklı bir deniz subayı olan Albay Osman Bey'i görür ve onunla evlenme isteğini babasına açması üzerine de kocasından ayrılması sağlanır.

Ne var ki, Osman Bey de, Hamide Hanım'ın isteklerini yerine getirmekte yetersiz kalır. Kızının, 'Bu adamı başımdan al' isteğine boyun eğen Hasan Hüsnü Paşa, damadını yeni bir göreve getirir.

Ertuğrul Faciası sırasında dönemin Bahriye Nazırı, Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa idi (alttaki fotoğrafta ön sırada ortada).

NEDEN DAMAT BEY?..

Osman Bey'in, huzursuz evlilik hayatından uzaklaşmak için kabul ettiği görev, ilk önce ağabeyi Albay Mehmet Reşit Bey'e teklif edilmiş, ama bunun bir intihar olacağını çok iyi bilen usta denizci tarafından reddedilmiştir. Görev, Japonya'ya gidecek olan Ertuğrul fırkateynine komuta etmek, Japon imparatoruna padişahın nişanını ve armağanlarını sunmaktır.

1889 yılının ilkbahar günlerinde, Kasımpaşa'da bulunan Tokatlının Kahvesi'nin masaları, hararetli tartışmalara sahne olur.

Usta denizcilerin uğrak yeri olan bu kahvede konuşulan konu, Osmanlı donanmasında Mesudiye, Orhaniye, Mahmudiye ve Aziziye gibi zırhlı fırkateynler bulunurken, zorlu bir yolculuğa neden Ertuğrul gibi yorgun, bakımsız ve ahşap bir geminin gönderildiğidir. On bir yıldır Haliç'te bir dubaya bağlı olan Ertuğrul'un, okyanusun dev dalgalarıyla boy ölçüşemeyeceğini, denizcileri bir kenara bırakalım, acemi oltalarıyla Boğaz'da balık tutmaya çalışan çocuklar bile aralarında konuşmaktaydılar.

NEDEN ERTUĞRUL?..

Fareler Ertuğrul'un ambarlarında gezinmiyordu yalnızca. Osmanlı devletinin hazinesinde de cirit atıyordu kemirgenler. Öyle ki, parasızlıktan, hurdaya çıkan gemilerin enkazı maaş olarak ödeniyordu memurlara. Bu yüzden Japonya'ya gitme görevi, kömür masrafının az olacağı düşünülerek, kazanlarının yanı sıra

'Kaba Sorta' denilen yelken donanımı da bulunan Ertuğrul'a verilir.

Ertuğrul'un çarkçıbaşısı olan İngiliz Harty Bey'in, geminin bu yolculuğu tamamlayacak güçten yoksun olduğu yönünde hazırladığı rapor da gerçeklerin görülmesini sağlayamaz. 1855 yılından beri Osmanlı donanmasında hizmet veren, çok önemli katkılarda bulunan Harty Bey, doğruları söylemenin mükafatı olarak Ertuğrul'dan uzaklaştırılır ve İdare-i Mahsusa'nın adalara sefer yapan bir vapuruna tayin edilir!

KAPTAN ALİ BEY'İN SAKALI

Süvari Ali Bey, Sultanselim'deki konağının tenha bir köşesine çağırdığı kızı Neyyire'ye çil kuruşlar verdikten sonra sıkıca kucaklar ve birkaç kez öper. Neyyire de, daha öncekilerden çok farklı olan bu kucaklamaya karşılık olarak tüm kuvvetiyle sarılır, Japonya seferinin bir gün öncesinde, babasının kokusunu içine çeker.

Ertuğrul fırkateyninin kaptanlığıyla görevlendirilen Ali Bey, hayatında ilk kez sakal bırakmıştır. Bu istek, sefer öncesi Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'dan gelmiştir. Ne de olsa, dışı boyanan Ertuğrul'a 'Büyük Kaptan' görüntüsü taşıyan bir denizci kaptanlık etmeliydi!..

Neyyire bir daha sarı, kıvırcık, 'ipek gibi yumuşak' sakalı teninde hissedemeyecek, 'mahzun mavi gözleri' hiç göremeyecektir.

Ertuğrul, 1889 yılının 14 Temmuz günü ayrılır İstanbul'dan. Hafız Ali Efendi, Piri Reis zamanından beri sürdürülen bir geleneğe uygun olarak, Kuran-ı Kerim'i bir muşambanın içine koymuş, kenarlarını diktikten sonra da birkaç kez balmumuna batırmış, iki rekat namaz kılmış ve Fatiha Suresi'ni *okuyarak kutsal* paketi geminin grandi direğinin tepesine çekmiştir.

Bayraklarla donatılmış geminin komutanı Albay Osman Bey ve kaptanı Süvari Ali Bey, kıyıda toplanan insanlar görülmez oluncaya kadar selamlar İstanbul'u.

Ertuğrul fırkateyni Japonya'ya hareket etmezden kısa bir süre önce Haliç sularında (solda). Ertuğrul fırkateyninin komutanı Osman Paşa (altta) ve Kaptan Ali Bey (en altta).

SORUNLAR BAŞLIYOR

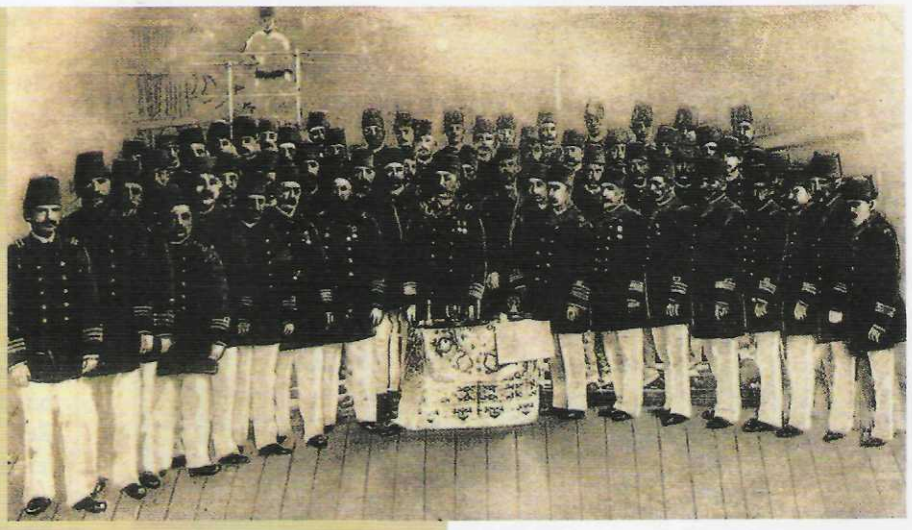
30 Temmuz günü bir telgraf alınır Ertuğrul'dan. Süveyş kanalında dümen bodoslaması kırılan emektar gemi karaya oturmuştur. Yazışmalar sonrasında, 27 Temmuz'da Kanal'dan geçerken kuma oturan Ertuğrul'un ertesi gün kurtarıldığı ama kendisini kıyıya bağlayan kılavuzun hatası sonucunda sahile çarparak dümen bodoslamasının kırıldığı anlaşılır. Olaylı geçen Süveyş kanalından sonra geminin 15 Kasım günü Singapur limanına ulaşması büyük bir başarı sa-

'Ne zaman battı?' tartışması

Ertuğrul fırkateyninin ne zaman battığı, gemide kaç kişinin bulunduğu, tartışmaya açıktır. Geminin trajik sonunu anlatan birçok kitap ve yazıda verilen batış günü, birbirini tutmamaktadır. Erol Mütercimler, 'Ertuğrul Faciası'nı enine boyuna ele aldığı kitabında, Japonlar tarafından hazırlanan 25 Eylül 1890 tarihli raporda, kazanın 16 Eylül 1890 günü saat 21.53'te olduğunu ve ilk Türk denizcisinin de Kaşinozaki Feneri'ne saat 22.00'de ulaştığının yazıldığını belirterek, batış tarihinin 16 Eylül 1890 olarak kabul edilmesinin daha doğru olacağının altını çizer. Tartışmasız olan bir şey var ise o da, Ertuğrul'un komutanı Osman Paşa ile kaptan Ali Bey'in boğulan 500'den fazla denizci arasında bulunduğudur...

merakediyorum@googlegroups.com

Bartınlı Ahmet anlatıyor: Geminin batış anı...

500'den fazla gemicinin yaşamını yitirdiği 'Ertuğrul Faciası'ndan, yalnızca 69 denizci kurtulmuştu (sağdaki fotoğrafta toplu halde görülenler). Bunlardan biri de Bartınlı Ahmet Erkiş idi. Batış anını Ahmet Erkiş şöyle anlatır: "Dağ gibi müthiş bir dalga gemimiz üzerine çöktü, arkadan başkaları geldi. Mürettebatta kargaşalık; gemi de su almaya başladı. Gemicilerimiz, arkadaşlar halatlara tırmanmağa başladılar. Fakat dağ gibi dalgalar direkleri aşıyordu. Bu sırada korkunç bir çatırdı duyuldu. Gemi bir kayaya çarpmıştı; denize düştüm, bir tahta parçasına sarıldım, dalga beni dibe sürükledi, boğulmak üzere iken nasıl olduğunu anlamadım kendimi bir kayanın üstünde buldum; *kurtulmuştum. Çıldırmış deniz ortasında aynı kaya üstünde yanımda* birkaç arkadaşım vardı. Sevinçten hep beraber hüngür hüngür ağlıyorduk."

Oşima adasındaki Ertuğrul Şehitleri Anıtı.

yılmış olmalı ki, geminin komutanı Osman Bey, albay rütbesinden 'paşa'lığa terfi ettirilir. Kaptan Ali Bey ise, karısına gönderdiği mektupta limandaki diğer gemilerle karşılaştırır Ertuğrul'u: "Buraların gemileri acayip, yani denizlerine göre yapılmış. Bizim geminin iki veya üç misli cesametinde... Bizim mahut ise ekmekçi sepeti gibi, her tarafı gıcırdıyor."

Japonya'ya ulaşmak için gerekli olan güney rüzgarının eseceği Haziran ayına kadar Singapur'da kalması kararlaştırılan Ertuğrul bakıma alınır. Hint Okyanusu'nun yıpratmış olduğu baş bodoslaması ve kırılan kemerleri gemideki marangoz, burgucu ve kalafatçı gibi emekçiler tarafından onarılır.

Bu arada 'Silon Observe' adlı bir İngiliz gazetesinde, geminin kömür alacak parası olmadığından Singapur'da beklediği, liman rümusunu bile ödeyemediği haberi çıkar. Bunun üzerine 'Ceride-i Bahriye' dergisinde, söylenenler yalanlanır ve Osmanlı devletinin kuruluşundan beri ilk kez yapılan bu uzak deniz gezisine övgüler yağdırılır.

'GERİ DÖNÜN' EMRİ

Sofra takımı olmadığı için limanlarda karşılaştığı yabancı gemi kaptanlarının yemeğe davet edilemediği Ertuğrul'u, Japonya'da bir felaket karşılar: Kolera!.. Yokohama limanında baş gösteren hastalık gemideki on üç denizcinin sonu olur. Osman Paşa, ağabeyi Mehmet Reşit Bey'e yazdığı bir mektupta, felaketin 'azıcık zayiat' ile atlatıldığından dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirir.

Tokyo'ya gidilip padişahın Japon imparatoruna gönderdiği nişan ve armağanların sunulmasının ardından dönüş yolculuğunun hazırlıklarına başlanılır. Japonlar, Yokohama limanında bulunan Ertuğrul'un esaslı bir bakıma alınmadan fırtına mevsiminde denize açılmasının sakıncalı olduğunu bildirseler de, kesin emir gelir İstanbul'dan: "Geri dönün!.."

KAŞİNOZAKİ FENERİ

Yokohama'dan ayrılan Ertuğrul, dönüş yolculuğunun başında büyük bir fırtınaya yakalanır. Güneşin batmasının ardından, gecenin siyah pelerininin

rüzgarla olan dansını kıskanarak daha da azan dalgalar, Oşima adasının doğu ucunda bulunan Kaşinozaki fenerinin ışığıyla aydınlanan kayalıklara doğru sürükler yorgun Ertuğrul'u. Fenerin bulunduğu burun dönülebilse, fırtınanın şiddetinden korunabilecek, Kobe limanına ulaşmak mümkün olacaktır... Ama ne denizcilerde, ne de Ertuğrul'da ilk kez karşılaştıkları dalgalara karşı koyacak güç kalmamıştır.

Kaşinozaki fenerinin bekçileri, fırtınadan dolayı çalınan kapının sesini güç duyarlar. Karşılarına çıkan ıslak, perişan haldeki yabancıların anlattıklarından bir şey anlamazlar. Dil sorunu, denizcilerin evrensel bir iletişim aracı olan rengarenk bayrakların kullanılmasıyla çözülür. Fenerdekiler, kayalıklarda patlayan dalgaların sesinden dolayı Ertuğrul'un parçalanışını ve yardım isteyen insan çığlıklarını duymamıştır. Kurtarma çalışmaları son derece olumsuz koşullarda, Kaşino adlı köyde yaşayanların katılmasıyla sabaha kadar sürdürülür. Ertuğrul'dan kurtulmayı başaran yalnızca 69 denizcidir.

BATIŞ SORGULANIYOR

Ertuğrul'un batışı, insanlarını göz göre göre ölüm yolculuğuna gönderen anlayışın sorgulanma sürecini hızlandırır. Japonlar, Ertuğrul'un batışının 100. yılında yapılan anma törenlerinin ardından ülkelerine gelen Barış Manço'yu bağırlarına bassalar da, bu hazin olay Türk insanı tarafından unutulur. Ne de olsa, Ertuğrul'un kaptanı Ali Bey'in kızı Neyyire hanımın dünyaya getirdiği oğlu Hasan Ali Yücel'in de kuruculararından olduğu Köy Enstitüleri kapatılmış, Ertuğrul'u yüzdüren marangoz, burgucu, kalafatçı

Ertuğrul fırkateyninin İstanbul'a dönmek üzere Yokohama'dan hareket ettikten sonra takip ettiği seyir ve kazaya uğradığı Kaşinozaki Feneri mıntıkası.

gibi emekçileri yetiştirmeye yönelik eğitim anlayışı terk edilmiş, üretim politikalarından uzaklaşan ülke borç kayalıklarına doğru savrulmuştur.

PARALELLİKLER

Üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye'de bir Denizcilik Bakanlığı'nın kurulmayışının eksikliği bir kenarda dursun, 1980 sonrasında Haliç tersanesi bünyesinde yer alan Gemi Yapım Meslek Lisesi kapatılmıştır. Sadece Japon denizinde değil, bayrak açıp gezindiğimiz tüm denizlerin dibinde yatan denizcilerimizin kemiklerini sızlatan bir olay da 18 Nisan 2000 tarihinde yaşanır. Bu tarih, Haliç'de gemi yapımına son veren kararın Meclis'te imzalandığı tarihtir. Fatih Sultan Mehmet'in kurduğu 'Tersane-i Amire', içinde milliyetçilerin de bulunduğu hükümet ortakları tarafından söz konusu tarihte kapatılmıştır!..

Kaptan Ali Bey'in bir sefer sonrası kucağına alıp sevemediği torunu Hasan Ali Yücel'in de, ikiz çocukları gelir dünyaya. Bu çocuklardan biri Ertuğrul'u yutan dalgalar gibi öfke dolu şiirler yazacak olan Can Yücel'dir. Şairin eşi Güler Hanım, bir televizyon programın da şunları söyler: "Can ile birlikte olmak fırtınalı havada yaşamaya benzer."

FOK BALIĞI HEYKELİ

Kaşinozaki fenerinin yakınında bir Ertuğrul anıt mezarı olsa da, İstanbul kıyılarında Ertuğrul'un yolcu edilişini gösteren bir anıt yoktur. Ertuğrul'dan kıyıya vuran ya da çıkarılan eşyalar arasında bir bakır fok balığı heykeli de yer alır. Bir fok balığı heykelinin Ertuğral'da ne işi olabilir? İstanbul'un bir zamanlar fok balıklarıyla tanındığını, Ertuğrul'un Marmara'nın yunuslarıyla birlikte fok balıkları tarafından da uğurlandığını bilmeyenler elbette bu heykele şaşıracaklardır! ■

Bugün, Ertuğrul gemisinin ilginç bir maketi İstanbul Beşiktaş'taki Deniz Müzesi'nde yer almaktadır (solda).

FOTOĞRAF: VURAY YAZICIOĞLU

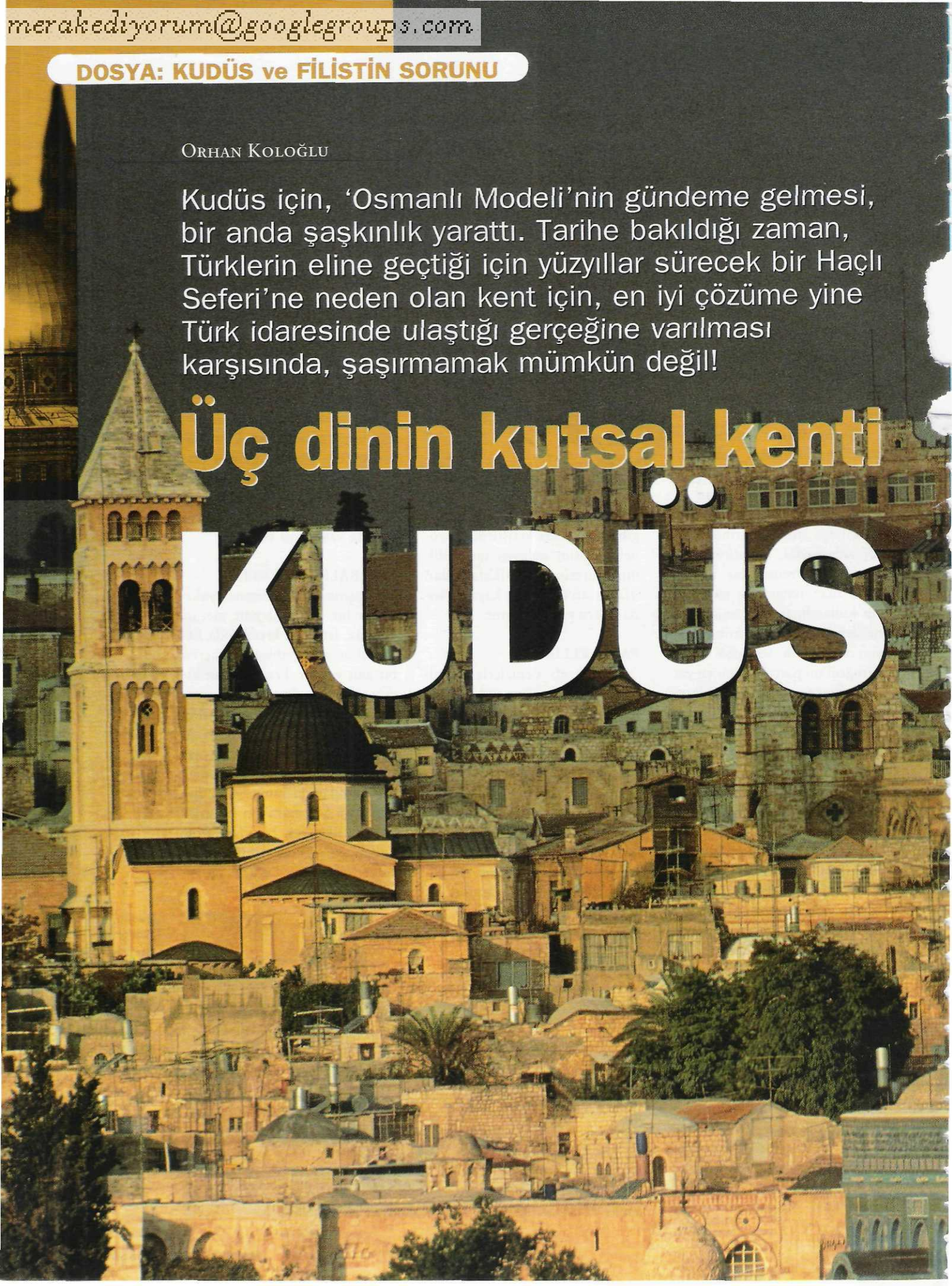
merakediyorum@googlegroups.com

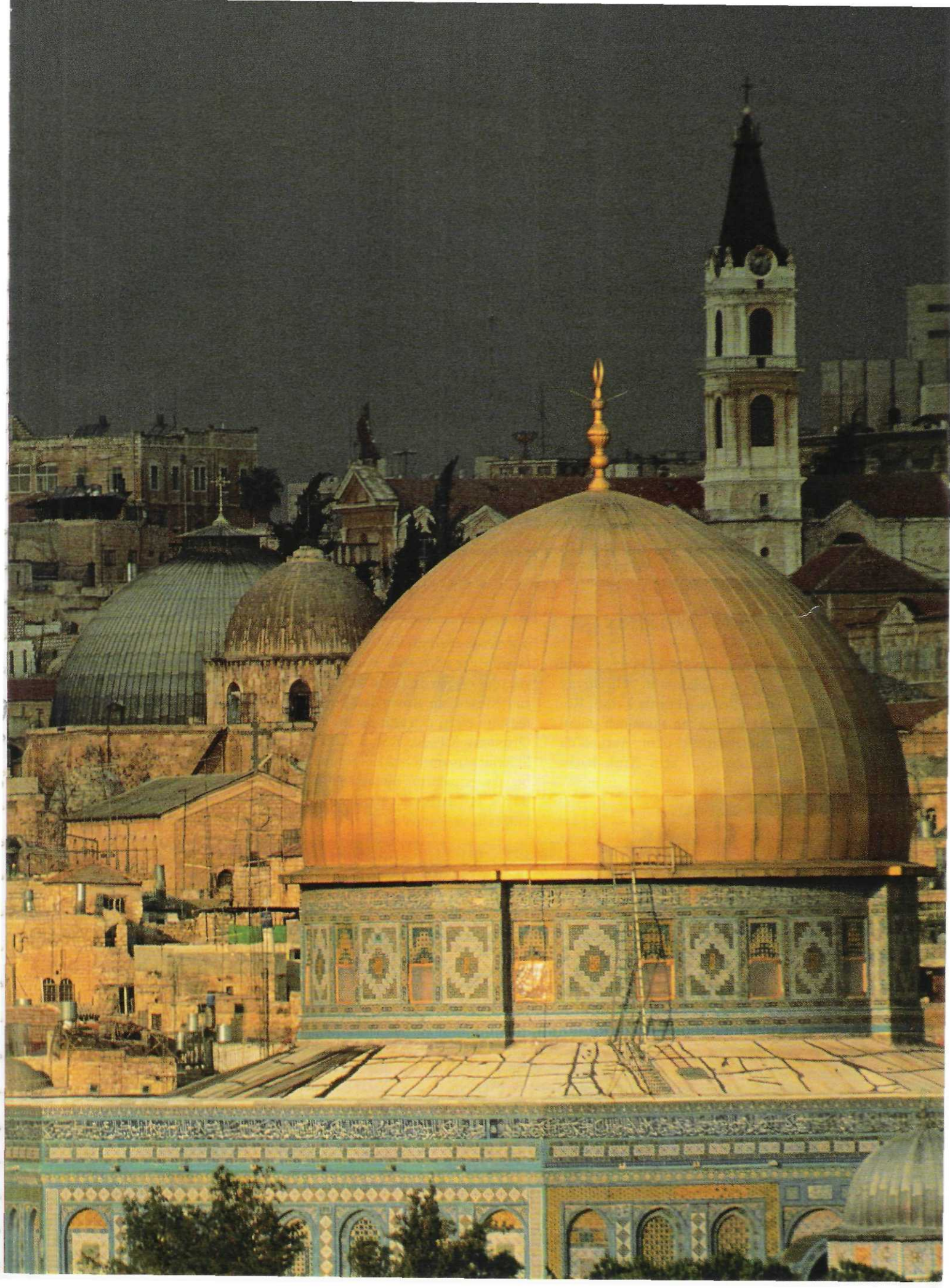
ORHAN KOLOĞLU

Kudüs için, 'Osmanlı Modeli'nin gündeme gelmesi, bir anda şaşkınlık yarattı. Tarihe bakıldığı zaman, Türklerin eline geçtiği için yüzyıllar sürecek bir Haçlı Seferi'ne neden olan kent için, en iyi çözüme yine Türk idaresinde ulaştığı gerçeğine varılması karşısında, şaşırmamak mümkün değil!

Üç dinin kutsal kenti

KUDÜS

merakediyorum@googlegroups.com

Kudüs, Yuhudilerin kutsal kenti; ilk mabetleri orada yapılmış, ağlama duvarı orada... Hıristiyanlar için de öyle, dinlerinin kurucusu İsa Peygamber mesajını orada verdi ve orada çarmıha gerildi. Kutsal Kabir Kilisesi orada... Müslümanların ilk kıblesi Kudüs'tü, 638'de Hazreti Ömer'in fethi ve arkasından Mescid-ül Aksa'nın inşasıyla İslam inançlarında da vazgeçilmeyecek bir yer kazandı.

Ondan sonra, 1099'a kadar Müslümanların yönetiminde kaldı. Ancak sesi fazla çıkmayan Yahudilere karşılık Hıristiyanlar durmadan kentin kutsal niteliğini hafızalarda pekiştiren öyküler oluşturdular. Bizans İmparatoru Büyük Konstantin'in annesi Azize Helena'nın, Kudüs'te 'Gerçek Haç'ı bulması gibi.

Yazarımız Orhan Koloğlu, 1970'te, Emin El Hüseyni ile birlikte (altta). Emin El Hüseyni, Osmanlı ordusunda subay olarak görev yaptığı günlerde (sol altta).

HAÇLI SEFERLERİ'NİN BAHANESİ

XI. yüzyılın başında, Fatımi Halifesi Hakim'in Hıristiyan mabetlerini yıktırma kararı, Roma Kilisesi'nin tamamen güdümüne girmiş olan Avrupa'da tepkilere yol açtı. Artık hacca izin verilmeyeceği düşüncesi kafalarda yer ediyordu. Buna XI. yüzyılın ortasında Doğu Hıristiyan Kilisesi'nin Roma'dan kopmasının etkisi eklendi. Bizans'ın Ortodoks Kilisesi, Roma Katoliklerini tamamen reddediyordu; bu da papaların egemenliğine büyük bir darbeydi. 1090'larda bölgenin ve Kudüs'ün Türklerin eline geçmesi Haçlı Seferleri'nin bahanesini oluşturdu. Aslında dini bir kisve altında, Avrupa'nın aç ve sefil kitlelerine kolay zenginlik fırsatı gösteriliyordu.

Büyük bir dini fanatizmle yollara dökülen yüz binlerce insan baskın ve soygunlar düzenleyip öldürerek ilerledi ve 1099'da

Emin El Hüseyni anlatıyor

Kendisiyle 1970'te görüştüğüm Emin El Hüseyni, Osmanlı terbiyesi almış, Türkçe ve Fransızca öğrenmişti. Dünya Savaşı patlayınca, Osmanlı ordusuna katıldı. İzmir ve Karadeniz Bölgesi'ndeki birliklerde görev yaptı. 1916'da dizanteri sebebiyle İstanbul'da hastaneye yatırıldı. Hava değişimi için izinle Kudüs'e gitti. Bir süre sonra da, İngilizler kenti alınca onlarla ilişkiye girdi. Tatlı bir Osmanlıca konuşan Emin El Hüseyni 75 yaşında sorularımı yanıtlarken, Kudüs'teki Türk yönetiminden memnun olduklarını belirtmiş ve 'Biz Türklerle daima dosttuk' demişti. Dinler arası dengeyi koruma açısından 'Osmanlı Modeli'nin başarısını kabul ediyordu. Bütün konuşmamız sırasında, Emin El Hüseyni Osmanlı'dan adeta özlemle bahsetmiş, hatta Türkçe süren sohbetimizi anlamayan yardımcıları onun memnun olduğunu hissettiren yüz ifadesinden bir hayli rahatsız olmuşlardı. Bütün demeçlerinde, hayatı boyunca yaptıklarını "Arapların bağımsızlığı için yaptığını" anımsattığımda; bunun İslamı savunan Osmanlı'ya karşı milliyetçi bir girişimi itiraf anlamına geleceğini fark etmiş ve sorumu yazılı vermemi istemişti. Çünkü, Kudüs'ün akıbetini kendilerinin belirlediğinin bilincindeydi. 1917'den günümüze kadar yaşanan olaylara bakılırsa, Emin El Hüseyni'nin yanıt vermekte ne denli sıkıntı çektiği kolaylıkla anlaşılır.

Kudüs'e egemen oldu.

İlk iş olarak, Yahudi ve Müslümanların kentte yaşaması yasaklandı. 1187'de Salahaddin Eyyubi kenti ele geçirince, Hıristiyanların kalmasına engel konmadığı gibi, Yahudilerin de geri dönmesine izin verildi. 1517'de Yavuz Sultan Selim'in bölgeyi fethiyle, 1917'ye kadar tamamı tamamına 400 yıl sürecek Türk hakimiyeti başladı.

OSMANLI DÖNEMİ

Osmanlı devleti, Araplarda zaman zaman rastlanan gayrimüslimleri önleme girişimlerine asla başvurmadı. İster Hıristiyan, ister Yahudi, bütün mezhepleri devletin kurumları sayan anlayışla, her birine kendi kutsal saydıkları yerlerde haklar tanıdı. Hatta sonradan beliren Protestanlar da bu haklardan yararlandılar. Kanuni döneminde Kudüs duvarlarının yaptırılması, Ömer Camii'nin kubbesinin ve iç çinilerinin zenginleştirilmesi kente bir Türk damgasının da vurulmasına neden oldu.

En büyük sorun, Hıristiyanların kendi aralarındaki çekişmelerden geliyordu. Osmanlı devleti özellikle bölgedeki kiliselerin paylaştırılması ve içinde İsa'nın mezarının bulunduğu - hatta çarmıha gerildiği yer de sayılan- Kutsal Kilise'deki hizmetlerin dağılımı tam bir kontrole alındı. Bu kiliseyi ziyaret edenler bilirler, her küçük bölümün süpürülmesi, mumlar ya da yağdanlıklarının yanık tutulması, orada sürekli İncil okunması hizmetleri, ayrı bir mezhebe verilmişti. Bunların birbirine müdahale etmesini engelleyen ve çatışmaları önleyen Osmanlı yönetimiydi. Aynı zamanda haccın aksamadan ve güven içinde yapılmasını devlet sağlıyordu. Yine devlet, yeni gruplar belirince onların Kudüs bölgesinde ibadet yerleri kurmalarına da karşı çıkmıyordu. Örneğin Amerikan misyonerleri ve Rus papazları, XIX. yüzyılda bölgeye geldiler.

KUDÜS, AVRUPA GÜNDEMİNDE

Avrupa, Osmanlı devletinin gücünü tartışmadığı sürece Kudüs bir sorun olarak belirmedi. Buna karşılık XIX. yüzyılda 'Hasta Adam'ın mirasının paylaşılması açıktan tartışılmaya başlanınca, Kudüs de gündeme getirildi.

Çarlık Rusya'sının Ortodoks Kilisesi'nin liderliğine kalkışması ve Kudüs'e egemen olmayı bahane olarak ileri sürmesi, 1853-56 Kırım Savaşı'na neden oldu. Başta İngiltere ve Fransa, bütün Avrupa böyle bir olasılığı beğenmedikleri ve idarenin Osmanlı yönetiminde kalmasını yeğledikleri için, Rusya'ya karşı Türklerin müttefiki olarak savaştılar.

XIV, XV ve XVI. yüzyıllarda Kudüs'ü dışlayıp salt Osmanlı devletini yıkmayı hedefleyen Haçlı Seferleri, 1877-78 Rus yenilgisinden sonra yepyeni bir nitelik kazandı. Osmanlı topraklarının tümüyle paylaşılması gündemdeydi ve artık Kudüs ikinci plandaydı; üstelik giderek güç kazanan Yahudiler de kutsal kentleri üzerinde hak istemeye başlamışlardı. Osmanlı'nın inançlar arasında eşitliği bozmama' hedefli modeli aynen devam ediyor, kutsal yerlerin ziyareti ya da ibadetler, haclar aksamıyordu ama bu alandaki başarı, artık kimseyi ilgilendirmiyordu.

KUDÜS'TE KAN DÖKÜLMESİN

Birinci Dünya Savaşı'nda Arapların İngiliz ve Fransızlar'la işbirliğine girişmesi Osmanlı egemenliğinin sonuna varmakta olduğunu gösteriyordu. Sultan Abdülhamid Yahudilerden gelen Filistin'e yerleşme önerilerini kesin reddetmişti. Aynı politikayı İttihatçılar da sürdürdüler. Ancak bölge yerlisi Arapların, para karşılığı Yahudilere hileli satış yapmaları kolay önlenemiyordu. Hatta savaş sırasında, Suriye Kumandanı Cemal Paşa bölgeden Yahudileri tamamen çıkartmağa kalkışınca, Osmanlı devletinin müttefiki Almanya müdahale edip engelledi. Hicaz bölgesinde 1916'da başlayan Arap ayaklanması İngiliz ordularına yardım ederek Osmanlı ordusunu yandan ve arkadan vurunca, Filistin Cephesi 1917 sonlarında çözüldü; artık Kudüs'ün elde tutulması mümkün değildi. Ayrıca Osmanlı komutanlığı, kutsal kentte bir savaşa girişmeyi ve kan dökülmesini istemiyordu.

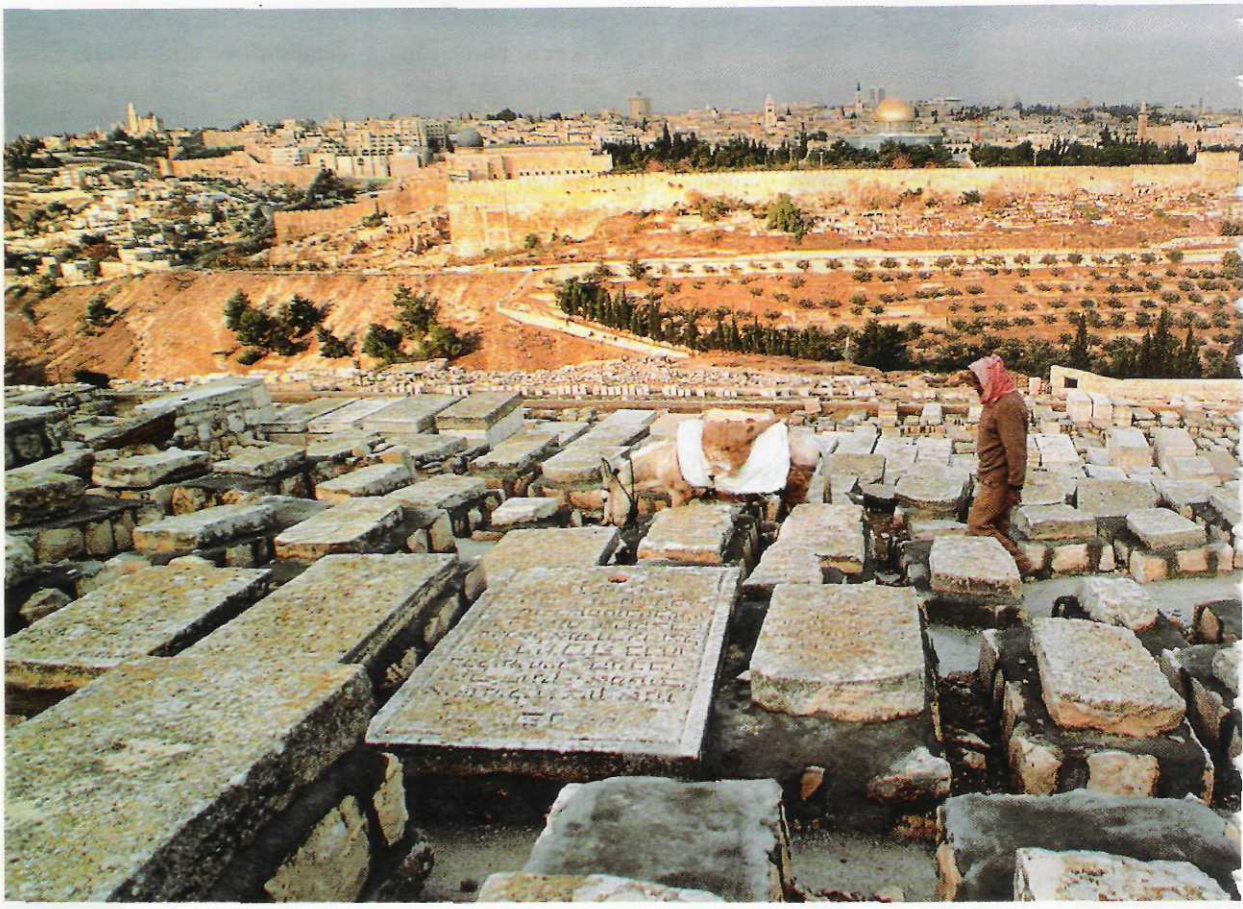

Yüzyıllar boyunca Kudüs, hem Yahudiler hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar için kutsal bir kentti ve her üç dinin mabetleri hep yan yana varoldular (sol üstte). Ağlama Duvarı'nın önü (üstte).

1970 yılında Beyrut'ta konuştuğum Filistinli Hıristiyan Arap Vassef Cavhariat, Kudüs'ün nasıl el değiştirdiğini bana şöyle anlatmıştı:

merakediyorum@googlegroups.com

Üstte, Yahudi mezarlığından Kudüs kentinin panoramik görüntüsü. Altta ve sağ sayfada, Mescid-ül Aksa önünde namaz kılan Müslümanlar.

"Son Osmanlı Kudüs mutasarrıfı İzzet Bey, 9 Aralık 1917'den önce, İngiliz ordusu yaklaşırken Hüseyin Efendi El Hüseyni'yi çağırdı ve savaşla zarara uğramaması için şehrin yönetimini yerli Müslüman Araplara bırakarak çekileceklerini belirtti. Kendisine yönetim yetkilerini devreden bir yazı verdi ve iki atlı makam arabasını da teslim edip gitti. İlk İngiliz Kuvvetleri karşısına çıkan heyette böylece üç Hüseyni vardı ve bir bakıma yeni Arap yönetimini teşkil ediyorlardı."

HÜSEYNİ AİLESİ

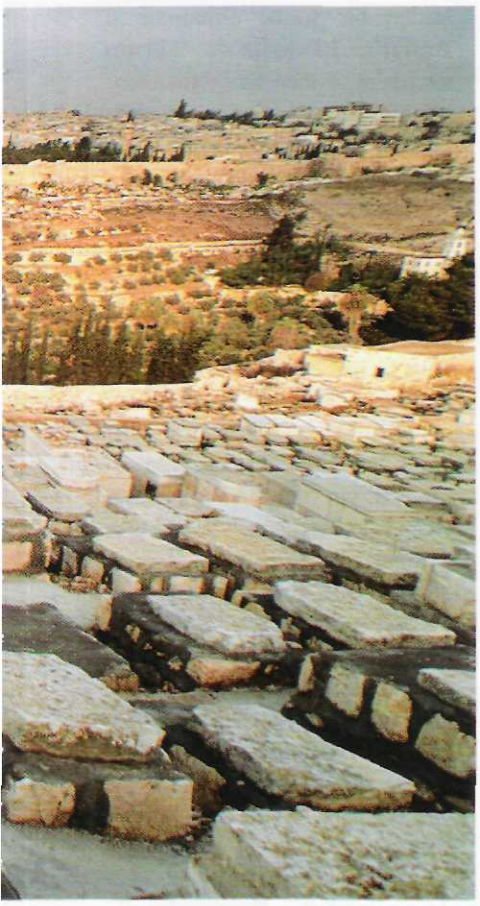
Görevin bir Hüseyni'ye devredilmesi rastlantı değildi. Soylarının Hazreti Peygamber'e dayandığını ileri süren Hüseyni ailesinin bir büyüğü, 1774'te Kudüs'e Nakibül Eşraf olarak Osmanlı Devleti'nce görevlendirilmişti. Ailenin Osmanlı'ya sadakati sebebiyle, Mehmet Ali Paşa (1830'lar) dönemi hariç, Kudüs müftüleri hep bu aileden hatta babadan oğula devredilerek seçilmişti.

Osmanlı paşası ya da mutasarrıfı sık sık değişse de dini açıdan simgesel devamlılığı bu Arap ailesi sağlıyordu. 1030 ve 40'larda Yahudiler ve İngilizlerle büyük mücadeleye girişerek ün kazanan Emin El Hüseyni'nin büyük babası 1856'dan 1894'e kadar bu görevde bulunmuş, onu babası izlemişti.

İNGİLİZ YÖNETİMİ

"Haçlı Seferi nihayet hedefine ulaştı" diyerek, Kudüs'ü ele geçirmeyi kutlayan İngiliz başkomutanı kısa süre sonra, oradaki dengeyi devam ettirmenin zorluğunu farketti. İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour Filistin'de bir Yahudi devleti fikrini benimsediklerini açıkladığından beri, hem Müslümanlar hem de bütün Hıristiyanlar rahatsızlık hissediyorlardı. İngilizler, kabul ettirmek istedikleri yeni düzenin kolay benimsenmeyeceğini farketmişlerdi.

İngiliz yönetimi, bir yandan Yahudi yerleşmesine göz yumar, hatta desteklerken, diğer yandan Hüseyni ailesinin karşısına bir başka aileyi Naşaşibi'leri çıkarıp rekabetin Arap cephesini bölmesinin temellerini attı. Başlangıçta kendisi de İngiliz yönetiminin hizmetinde çalışan Emin El Hüseyni, durumun aleyhlerine gelişmekte olduğunu farkedince

İngiliz gözüyle 'Osmanlı Modeli'

İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın desteğiyle yayımlanan yarı resmi 'Near East' dergisi 27 Eylül 1918 tarihli sayısında, yani Kudüs'ü alışlarından dokuz buçuk ay sonra şunları yazıyordu: "Kutsal topraklar Türk egemenliğinden kurtarıldı. Canterbury Başpiskoposu 'hepimiz için kutsal olan toprakta mutlu günlerin açılışını müjdeleyen' bu zafer vesilesiyle özel dua düzenlemesini istemekle en iyi davranışı gösterdi. Bu duaya, hem müslüman uyruklarımız hem Arap müttefiklerimiz katılabilirler. Ülkenin gelecek hükümetini kurmak, çeşitli dini mezheplerin hoşgörü ve iyi niyeti sağlanamazsa, kolay olmayacaktır."

XXI. yüzyılın başında Kudüs için çözüm olarak önerilen Osmanlı Modeli'nin niteliğini de aynı yazıda şöyle belirtiyorlar: "Türk, aydın ve ilerici bir yönetim kurmaya yetenekli değildir, ama hakkını vermek gerekirse, en ufak bir kıvılcımla bir barut deposu fanatizmin ateş alabileceği böyle bir yerde, dinlerin karmakarışık bir şekilde bir arada bulunmasından doğan sorunlarla baş etmekte hiç de başarısız değildi. Kudüs'te karışıklıklar çıktığında kusur daima Müslümanların tarafında olmamıştır. Filistin'in gelecek yönetiminden sorumlu olacakların, her biri için kutsal bir toprak olan bu ülkedeki dinlerin hiçbirine saygısızlık sebebi yaratmamaları görevleridir."

Hıristiyanın (İngiliz), Müslüman'ın (Arap) ve Yahudi'nin ittifakıyla, Türk Kudüs'ten çıkarıldı; ama ne kadar tuhaftır ki kutsal kente, aradan neredeyse yüz yıl geçtiği halde, hâlâ o modeli aşacak bir çözüm bulunamamış olması düşündürücüdür.

Osmanlı'nın Filistin topraklarını terk etmesinin ardından gerçekleşen bir tarihi buluşma: Siyonist lider Weizman ve Emir Faysal, 1918'de bir arada.

bütün Arap ve Müslümanları birlikte eyleme çağıran girişimlerde bulunmaya başladı. Ne yazık ki, Birinci Cihan Savaşı'ndaki İttihatçıların Cihad çağrısının fiyaskosuna benzer şekilde onun feryatları da yankı bulmadı. Sonunda 'Düşmanımın düşmanı dostumdur' mantığıyla Nazi Almanyası ile işbirliğine girişti. Yahudileri kesenlerin, Filistin'i İngiliz-Yahudi egemenliğinden kurtaracaklarını umuyordu. Beklentileri tamamen boşa çıktı. 1948'de Filistin'e yeni bir statü tasarlanırken, İngiliz politikası tarafları birbirine vurdurup Osmanlı gibi, hepsinin üzerinde bir konuma yerleşmeyi tasarlıyordu. Oysa Osmanlı bölgede ve özellikle Kudüs'te barışı hedeflerken, İngiliz politikası aksine çatışmayı teşvik eden bir nitelik taşıyordu. Buna Yahudi ve Araplar da uzlaşmazlıktaki inatlarıyla katkıda bulundular. Üstelik Araplar kendi aralarındaki bölünmüşlüklerinden riyle rakiplerine avantaj sağladılar. Böylece yarım yüzyıldır dünyanın en dikenli sorunu olarak insanlığın gündemine yerleşti.

Osmanlı çözümü ideal bir çözüm müdür?

Çağların yeni koşulları içinde, eski formüllere vazgeçilmez gibi bakmak tutarlı bir davranış değildir. Yeni koşullara yeni çözümler aranması gerekir. Ancak Osmanlı'nın bir ilkesinin hâlâ geçerli olduğu da yadsınamaz: Kutsal kent ve yörelerde barışçı olmak. 1948'de Birleşmiş Milletler o ilkeyi uygulattırabilseydi, milyorlarca insanın ölmesine ve sefil olmasına fırsat bırakmaz, bugün bir Filistin ve Kudüs sorunu bulunmazdı. Osmanlı, egemen olduğu toprakta herkese hak tanımak gibi bir üstün davranışta bulunmuştu. O statüye

tekrar dönülebilir, İsrail Devleti ele geçirdiği yerlerden çıkarılabilir mi?.. Dolayısıyla günümüzde Osmanlı formülünün işletilebileceğine inanamıyoruz.

Olaylar bir tek şeye yaradı; Osmanlının her yaptığının kötü olmadığını onaylattırdı. Tıpkı Balkanlıların birbirini boğazlamasının herkese, 'Osmanlı düzeni söylendiği kadar kötü değil miş' dedirttiği gibi...

merakediyorum@googlegroups.com

1948: İsrail bağımsızlığını elde etti
1974: FKÖ, Birleşmiş Milletler'e girdi
1987: İntifada başladı
1994: Gazze'de Arafat egemen oldu
2000: Filistin devleti gündemde...

Bağımsızlık peşinde 52 yıl

FİLİSTİN

Elli iki yıllık bir savaş ve çatışma bugün Filistinlileri, devletlerinin varolma koşullarını yeniden müzakere etme noktasına getirdi.

Zirvede başarısızlık: Temmuz ayında Camp David toplantılarında, Ehud Barak, Bill Clinton ve Arafat.

DERLEYEN: İSMET AKÇA

Tam yedi yıldır Arafat, kendini Filistin devletinin başkanı olarak düşlemekte. Ortadoğu yakın tarihinin bu ezeli ve ebedi yılan hikayesinin başrolündeki Arafat, bugün artık yaşlanmakta ve gerileyen barış süreci karşısında sabrını yitirmektedir.

Arafat 'bağımsızlık' hedefini daha önce ilan etmiş (15 Kasım 1988) ve Oslo'da başlayan barış sürecinin başından itibaren bunu bir 'müzakere silahı' olarak kullanmıştır.

Nitekim Temmuz ayında da Camp David'deki üçlü görüşmelerden bir sonuç alınamaması Arafat'ı, 13 Eylül'de 'Filistin devleti'ni resmen ilan etme fikrine götürmüştü. Sonra da aynı Arafat, '13 Eylül'ü bir süre ertelemeyi uygun görmüştür.

Filistin'in tarihi, her şeyden önce direnişin, oldu bittinin reddedilişinin ve kaçırılmış sayısız fırsatın tarihidir. Ancak ulusal topluluğun inşası için gerekli olan siyasal bilinç de esas olarak bu mücadele içinde yeşermiştir.

Filistin çok eski çağlardan itibaren hep başkalarına ait olmuştur. VII. yüzyıldan XVI. yüzyılın başına kadar, sırasıyla Persler, Araplar, Timurlenk ve Türkler bölgede hakimiyet kurarlar.

Sonra bu tarihte Filistin, diğer koruyucuları gibi kendisine geniş bir hareket alanı bırakan Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına girer ve İmparatorluk dağılana kadar da resmi olarak Türk egemenliği altında kalır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında yapılan Sykes-Picot antlaşmalarıyla bölge Fransızlar ve İngilizler arasında paylaşılır. İngilizlerin Siyonist amaçları desteklediklerini ilan etmelerinden 5 yıl sonra, 1922'de, Filistin yeniden İngilizler'e geçer. Yahudi göçü için garantiler veren bu iktidar, Arap nüfusta olumsuz duygular uyandırır. Dahası, ilk defa İngiliz mandası altında, yerel toplulukları temsil eden özerk bir hükümete varolma hakkı tanınmaz. Filistin toprakları üzerinde ne eşitlik, ne denklik kalmıştır ve sömürgeci iktidar, kendi kısa vadeli çıkarlarını korumak amacıyla, kâh o topluluğu kâh diğerini kayırır.

Yahudiler ve Araplar arasındaki şiddetli karşıtlık bu durumdan doğar. Filistin'de ulusal hissiyatın gelişmesi de, bir yandan yeni gelenlere diğer yandan sömürgeci güce karşı verilen ikili mücadele sürecinde gerçekleşir.

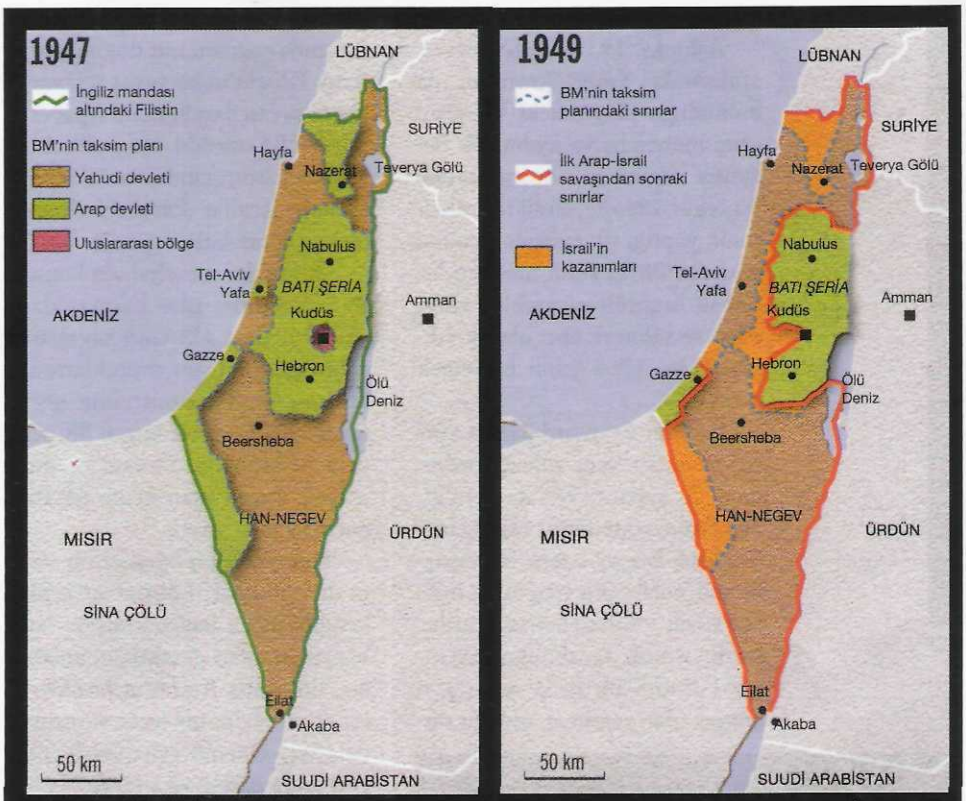
Böylece daha 1920'lerden itibaren, bağımsız bir Filistin hükü-

metinin kurulması yönünde talepler ortaya çıkar. Bu tarihte nüfus oranları Filistinlilerin lehinedir. 830 bin kişilik nüfusun ancak yüzde 10'undan daha azı Yahudi'dir. Buna rağmen İngiliz hükümetinin, 'Yahudi cemaatinin ulus özelliği taşıdığını' kabul etmesi Filistinlileri bir kez daha öfkeye boğar. Ancak Araplar birleşme konusunda başarısızdır. Büyük aileler birbiriyle didişmektedir. Üzerinde anlaşılan tek konu, 1917'de İngiliz hükümeti tarafından ilan edilen ve Filistin'i Yahudilerin ulusal yurduna dönüştürmeyi planlayan Balfur bildirgesinin tamamen ve süresiz olarak yürürlükten kaldırılmasıdır.

'İnceldiği yerden kopsun' mantığı artık işlemeye başlamıştır. Bu süre zarfında Yahudi cemaati de büyür. İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde Filistin'de yaşayan her dört kişiden biri Yahudi'dir ve Filistinliler henüz gerçekten seslerini duyuramamışlardır.

Filistinlilerin sahneye çıkması için, 14 Mayıs 1948'de İsrail devletinin kurulmasını beklemek gerekir. İlk manzara, birleşik Arap ordularını darmadağın eden İsrail birliklerinden kaçan binlerce mültecidir.

Birleşmiş Milletler planı uyarınca bağımsızlığını kazanması gerekirken, Filistin devletinin kuruluşu bir kez daha belirsiz bir tarihe ertelenir. Filistin topraklarının yüzde 55'ine yayılmış bir İsrail devletinin reddi, birinci Arap-İsrail savaşıyla sonuçlanır. Uğranılan bozgun sonrasında Filistinliler kendi kaderlerini belirleme hakkını devrederek 'kardeş ülkeler' elinde oyuncağa dönüşür.

Ortadoğu'da sınırların dansı

1947'de İngilizler Filistin üzerindeki manda hükümetine son verirler. Birleşmiş Milletler bölgenin İsrailliler ve Filistinliler arasında paylaştırılmasına girişir. Neguev çölündeki genişçe bir alan Yahudi nüfusa verilir ve Filistinlilerle aralarındaki geçici sınırlar çizilmiş olur. 1948'deki ilk İsrail-Arap savaşının ardından Filistinliler kuzeydeki Nazaret'i, Mısır sınırındaki topraklarını, Yafa'yı ve Kudüs'ün batı yakasına kadar olan Ürdün Filistini'ndeki topraklarını kaybederler.

Filistinliler, nüfusunun yüzde 66'sını oluşturdukları bir ülkenin topraklarının sadece yüzde 45'ini veren paylaşımı kabul etmezler. Toprakların üçe bölünmesi önerisini de reddederler. 'Ya hep ya hiç' stratejisi Mısır, Ürdün ve Suriye'nin çıkarlarına yarasa bile o tarihte hâlâ örgütlü olmayan Filistinlilerin doğrudan çıkarlarına zarar verir.

Filistinliler, nüfusunun yüzde 66'sını oluşturdukları bir ülkede, yüzde 45 toprak payını kabul etmediler.

Daha sonra Filistinliler için 20 yıllık karanlık bir dönem başlar. Davaları, doğmakta olan Arap ulusunun davasına dönüşür. Ürdün Filistini'ndeki Filistinliler Haşimi krallığının pasaportunu taşırken Gazze'li Filistinliler Mısır otoritesi altında yaşarlar. Gazze'dekiler arasından bir milyona yakın insan da yaşamlarını Birleşmiş Milletler yönetimindeki mülteci kampında sürdürürler. Filistinliler, seslerini duyurabilmek için, davalarını Arap kardeşlerine havale ederler, onlar da davayı istedikleri gibi yönlendirirler.

Yine de 1964'te Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kurulur. Mısır etkisi altındaki örgüt herhangi bir içeriğe sahip değildir ve Nasır'ın çıkarlarını korumaya yarar. Daha sonra her Arap ülkesinde Filistin halkını koruma örgütleri kurulur. Artık Filistinliler seslerini daha fazla duyur-

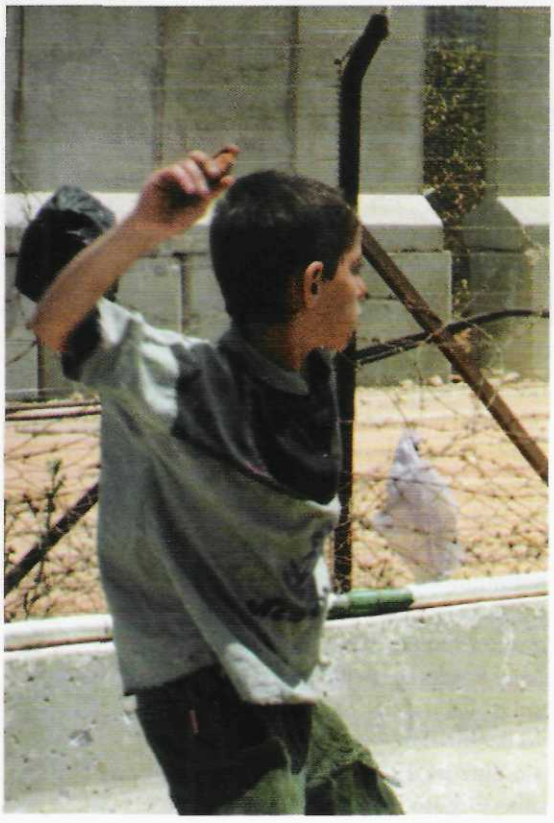
merakediyorum@googlegroups.com

maktadırlar.

Aslında 1959'da Kuveyt'te, aralarında Yaser Arafat'ın da bulunduğu sürgündeki bir grup genç mühendis ve aydın, ilk bağımsız örgütü kurmuştur zaten. Bu örgüt 1965'te, İsrail topraklarında yaptığı ilk eylemle kendini gösterir. Bu El-Fetih hareketidir. Ancak örgütün saygınlık kazanması ve sahneye tam olarak çıkması için, 1968 yılını beklemek gerekir.

İsrail'in Arap ordularına karşı kazandığı yeni zaferin ardından, 3 Şubat 1968'de Arafat, FKÖ'nün yönetimini ele geçirir. Yaklaşık bir ay sonra bağımsızlık mücadelesinin yeni lideri ünlü Karameh muharebesine katılır. İsrail ordusu tarafından kuşatılan Filistinli bir grup savaşçı, o güne kadar yenilmez olduğu düşünülen bu güce karşı direnir. Bozguna rağmen mit doğmuştur: Artık Filistin'in bir savaş şefi vardır ve savaşçıları kendini ispat etmiştir. Bu tarihin sembolik bir anlamı vardır; çünkü aracılar olmadan İsrail'e karşı verilecek mücadelenin başlangıcıdır.

Topraklar meselesi söz konusu olduğunda, işler karmaşıklaşır. 1967'deki Altı Gün Savaşları sonrasında Filistin topraklarının tamamı İsrail'in kontrolüne geçmiştir. Kudüs artık kutsal bir yer değildir ve Moşe Dayan, üç din için de kutsal olan kente büyük patırtı içinde girer.

Bu bozgunun öğretici bir yanı da olmuştur: Filistinliler artık kendilerinden başka kimseye bel bağlamamaları gerektiğini anlarlar. Bu arada Arafat'ın birlikleri eşi görülmedik bir terör sürecine dalarlar. Önemli eylemler birbirini takip eder.

Filistinliler Arap kardeşlerinin 'dostluğunu' bir kez daha test ederler: Özellikle de 1970'lerde Ürdün'de zorluklar yaşanır. Filistinliler, İngilizlerin kurduğu bu küçük krallığın nüfusunun yüzde 60'ını oluşturmaktadır. Kral Hüseyin tehlikeyi hisseder ve Filistinli savaşçıların Ürdün'deki varlığını ortadan kaldırmaya karar verir. Bir 'Kara Eylül' gününün ve dört bin ölünün ardından, fedailer Lübnan'a çekilirler.

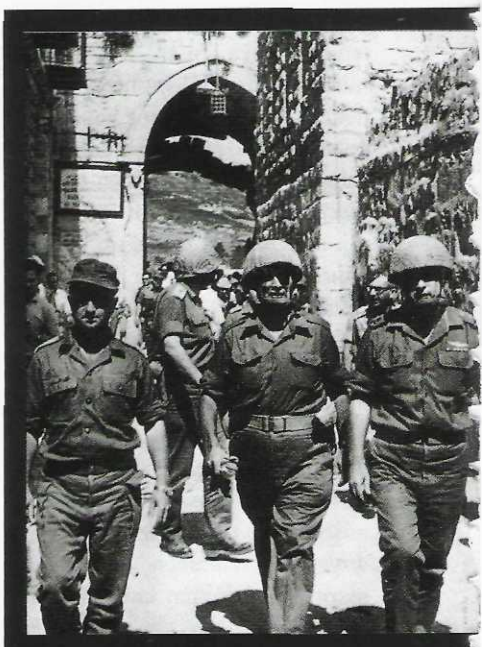
Bu acı deney, FKÖ'nün olgunlaşmasında önemli bir adımdır.

İşte aynı dönemde Arafat İsrail'deki barış yanlılarına gizlice ilk aracıları yollar. FKÖ'nün lideri, uzlaşmanın faydalarını anlamıştır. Bunu bütün dünyaya ilan etmekte de gecikmez. Filistinliler ilk diplomatik devrimi, 1974'te Birleşmiş Milletler kürsüsünde gerçekleştirir. ABD'nin muhalefetine rağmen FKÖ'nün lideri ilk defa uluslararası bir kuruluşun kürsüsünde konuşmak üzere davet edilir. Bir elinde zeytin dalı diğer elinde silah tutan Filistin lideri 13 Kasım'da kürsüye çıkar ve öngörülenden daha yumuşak bir konuşma yapar.

Arafat ilk defa Yahudi, Müslüman ve Hıristiyan cemaatlerinin bir arada yaşaması tezini dile getirir ve örgütünün İsrail dışında terörü reddettiğini ilan eder.

Yaklaşık bir yıl sonra Arafat, İsrail solu ile iletişim kurmak ister. Araya sağ iktidarlar da girer ama bu süreç, İsrailli özel görevlilerle Filistinlilerin Oslo'daki

Filistin'de İntifada olayları, aşırı İslamcıların Arafat'ı baskı altına alan hareket tarzlarıyla aşağı yukarı, aynı dönemde siyaset sahnesine çıktı.

Moşe Dayan Kudüs'te

Yıl 1967: Altı Gün Savaşları'nın sonunda, zaferin mimarları Moşe Dayan (ortada) ve İzak Rabin (sağda) 'kurtarılmış' Ağlama Duvarı'na doğru yürüyorlar. O zaman Millî Savunma Bakanı olan Dayan, Arap ülkeleri karşısında İsrail direnişinin sembolüdür. 1967'de Genelkurmay Başkanı olan Rabin, 1992'de Başbakan olur ve 1993'te FKÖ ile barış sürecini başlatır. Ancak bunu hayatıyla öder.

Açık bir fetih

İsrail, 5-10 Haziran 1967 tarihlerinde Mısır, Suriye ve Ürdün'e karşı savaşır. Zafer kazanan İsrail ordusu Sina ve Golan'ın kontrolünü ele geçirir. Böylece İsrail toprakları iki katından daha fazla genişler. Bir milyon Filistinli İsrail topraklarında kalmıştır.

Halk kahramanı

FKÖ lideri Yaser Arafat'ın 1974'te Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşma Filistin devletinin tanınması yolunda atılmış önemli bir adımdır. Kürsüden bir zeytin dalı ve bir silah sallar. Bu hareketiyle kırılgan uzlaşma yoluna adım atmış olur.

Leopar Planı şekilleniyor

Oslo görüşmeleri sırasında ayrı parçacıklardan oluşan Filistin devletinin tohumu atılır. Tartışmalar bu dağınık adacıkların birleştirilmesi noktasında tıkanır. Ürdün vadisinin ve oradaki su kaynaklarının kontrolü, düğüm noktalarından birini oluşturmaktadır.

buluşmasına kadar uzanır. Oslo'da, karşılıklı tanıma içeren mektuplar sunulur. Daha sonra Beyaz Saray'ın bahçesinde beklenmedik bir biçimde el sıkışılır. Bu, kararlı ve büyük bir adımdır. Böylece İsrail, Filistin'in varlığını reddetmeye bir son vermiş olur. Ve o tarihte, Filistin devletinin kurulması henüz gündeme gelmemiş olsa bile, tüm kafalarda yer eder.

Aradan geçen 7 yıl zarfında, sonuçlandırılması gereken barış süreci inişler çıkışlar yaşar. Ancak Arafat artık bugün kendi tarafını dizginleyemeyecek durumdadır. Belli topraklar üzerinde kendisine tanınan özerklik Arafat'a herhangi bir hareket alanı kazandırmamaktadır. 13 Eylül 1993'te vadedilenler hâlâ gerçekleştirilmiş değildir. Birleşmiş Milletler'in uyarılarına rağmen İsrailliler toprak işgaline devam etmektedir. Yorgun savaşçının ister son hamlesi, ister çılgın kararı isterse de onur mücadelesi olarak kabul edilsin, Filistin'in bağımsızlığının ilanının artık bir mantığı vardır. Artık sıkışmış olan Arafat daha fazla müzakere edecek konumda değildir. Şu anda tüm oyununu oynamış durumdadır ve yeni tavizler yandaşları tarafından ihanet olarak algılanacaktır. Kudüs'ten vazgeçemez, sembolik bile olsa mültecilerin geri dönüşünden vazgeçemez. İsrail hükümetinin keyfi istediği zaman serbest bırakacağı koruma altında bir hükümeti yönetmekle yetinemez.

Yedi yıllık pazarlıkların ardından, barış süreci boğazlanacak mı? Kudüs krizi gerginliği daha da yükseltecek mi?

Bu durumda belki de Arafat, bağımsızlığın tek taraflı ilanının ve oldu bitti politikasının bedelinin, sadece Filistinliler için değil, İsrailliler için de çok ağır olacağını düşünmektedir. ■

merakediyorum@googlegroups.com

Jilet, sakalın bacağını nasıl kırdı?

Geçmişimize jilet değil, sakal ve bıyık egemendi. Sakal ve bıyık, erkekliğin en büyük simgesiydiler. Ama sonra her şey tepe taklak oldu: Sakalın itibarı eksildikçe tıraşın önemi arttı. Erkek dediğin, jilet kullanır oldu!

GÖKHAN AKÇURA

Jilet deyip geçmeyin. Erkekliğin bir zamanlar en büyük simgesi olan dudak ve çene kıllarını, ya da diğer adıyla bıyık ve sakalları tarihin derinliklerine gönderen bir araçtan söz ediyoruz! Elbette oldukça yeni zamanların konusu. Geçmişimize jilet değil sakal egemen. 'Sakalım yok ki sözüm dinlensin', 'ata kişinin sakalı olur' sözleri, hep o mazinin izdüşümleri. O mazide sakalı olmayan bir çehre düşünülmezdi bile.

Erkekler ancak daha büyümedikleri ya da köse oldukları için sakalsız olabilirdi. Bir vakitler Şinasi, saçkıran illetinden kurtulmak için sakalını kestirince başına gelmedik kalmamıştı. Yıllar sonra sadrazam Ali Paşa, bu berber olayını bahane ederek Şinasi'yi görevinden uzaklaştırmıştı. Haksız mıydı? Sakalsız adam, nasıl adam yerine konulacaktı!

Bu sakallar çeşit çeşitti: Keçi sakal, teke sakal, çember sakal, top sakal, torba sakal, deyirmi sakal, tahta sakal, köse sakal, kaba sakal, Didon, Babiş, Nordik (bıyıksız sakal), Bektaşi sakalı, helvacı sakalı, Garibaldi sakal, bedevi sakalı, Mormon sakalı, süpürge sakal, kıvırcık sakal, çatal sakal, yanak sakalı...

BERBERLER AÇ KALMAZ MIYDI?

Bıyık ve sakalına çok bağlı bir millet olduğumuzdan, berberler aç kalmamak için değişik işler yaparlardı. Saç ve sakalları düzeltmenin yanı sıra hacamat yapmak, sünnet etmek ve diş çekmek berberlerin asal görevleri arasındaydı. Berber araçlarından biri olan ustura, elbette ki jiletin büyükbabası sayılmalıdır. Ama usturanın eskiden bugünkü işleviyle kullanıldığını söylemek pek mümkün değil. Ustura özellikle sünnette ve ense tıraşında etkin olarak görev alırdı.

Yüze ustura dokundurmak

Osmanlı insanı, yüz hatlarına uygun bir biçimde sakal ve bıyık bırakmaya özen gösterirdi.

mekruh sayıldığından, daha sakal koyacak yaşa gelmeyen gençler, makas ya da cımbız kullanırlardı. Makas ve cımbız traşı tüylerin sertleşmesini de önlediğinden makbul sayılırdı.

BIYIK ÇEŞİTLERİ

Batılaşmayla birlikte, sakallı yüzlerin yanına sakalsızlar da eklendi. Ama bıyıklar yerli yerinde duruyor, hatta daha görkemli bir hale bile getiriliyorlardı (Enver Paşa ve Hürriyet Kahramanı Niyazi'yi hatırlayın).

Bıyık da, bir çeşit modaya bağlıydı. Turgut Etingü'nün bir yazısında belirttiğine göre, her bıyık her yüze gitmezdi. Bu nedenle bıyıklar önce yüz hatlarına, sonra da zevke ve yakışık aldığı biçime göre isimlendirilirdi:

"Esmer kimselerde umumiyetle 14-15 yaşlarında, sarışınlarda ise 18-20 yaşlarında belirti halinde olanına 'terlemiş', biraz kalınca ve dudaklar kadar uzun olanına 'kaytan', kalın ve dudak sınırlarını biraz geçmiş olanına 'pırasa', bir tutam pöstekiye benzeyenine 'pos', enli ve hem uzun hem kalınına 'pala', üstü dar, altı genişlere 'yastık', kısalara 'kelebek', yandan yukarıya doğru, uçları sivrilmiş olanlarına 'karanfil', dudakların ucundan kıvrılmışlarına 'vav', bunun 90 derecelik tam diklerine 'vilhelmkâri' bıyık denirdi." (Turgut Etingü, 'Bizde Bıyık ve Meşhur Bıyıklılar', Hayat, 12 Nisan 1962)

merakediyorum@googlegroups.com

Salâhaddin Giz'in objektifinden, 1930'lu yılların bir Beyoğlu vitrini ve bir tıraş sabunu ilanı... Sağda ortada, Sevda Ferdağ'lı *bir jilet ilanı.*

SAKALIN İTİBARI ELDEN GİDİYOR

Yüzün sakal ve bıyıktan azade bir hale gelmesi ise cumhuriyeti beklememiz gerekiyor. Cumhuriyetimizin ilk dönemi fanatik ölçüde sakal düşmanıdır. İbrahim Alâettin Gövsa, 'Tıraş Bahsi' başlıklı bir yazısında bu konuda şöyle der: "Eskiden bir adamı haysiyetten düşürmek için tıraş ederlerdi. Bugün tıraşsız gezerseniz itibar ve haysiyetinizden bir şeyler eksilebilir. Demek ki sakalın itibarı eksildikçe tıraşın ehemmiyeti artmıştır." (İ. Alâettin, 'Tıraş Bahsi', Yedigün, 23 Ağustos 1938)

Gövsa başka bir yazısında ise şaka yollu, sakalı itibardan düşürenin kadınlar olduğunu söyler: "Sakalın itibardan düşmesinde mutlaka kadın parmağı vardır. Onlar erkeklerle her şeyde beraberlik istemiyorlar mıydı? İşte bunu da yaptılar ve şimdi ne sakala minnet, ne bıyığa! Halbuki kadın eskiden olduğu gibi erkeğin sakallısını beğenmiş olsa, bugün köseler bile takma sakal kullanırlardı. Doğrusu bir kadının ince parmaklarını uzun bir sakalın telleri arasında dolaştırması esatirdeki musiki perilerinin arp çalmaları kadar güzel bir manzaradır. Ve eski kadınlarda bu klasik zevk vardı. Şimdi sakala değil, bıyığa bile tahammülleri yok. Bu ne acı bir zevk düşkünlüğüdür yarabbi!" Yazı şöyle bitiyor: "Vaktiyle 'aşağı tükürsem sakalım, yukarı tükürsem bıyığım' derdik. Şimdi ne sakal var, ne bıyık! Tükür tükürebildiğin kadar!" (İ. A.Gövsa, 'Sakala Hasret', 1935, Söz Oyunları, İstanbul t. y.)

HARP, SAKALIN ÜZERİNDEN Mİ GEÇTİ?

Olay, tartışılamayacak kadar net biçimde karşımızda durmaktadır. 'Adabı Muaşeret' kitabının tam 96. sayfasında, 'Erkeklerde Tuvalet ve Giyinişin Yeni Adabı' başlığının altında konunun ayrıntılarına girilir. "Eskiden erkek denilince evvelâ sakal ve bıyık hatırlanırdı," diye başlanan söz, bir zamanlar sakalın sahip olduğu ihtişamı çaresizce hatırlattıktan sonra, "velhasıl bütün beşeriyet için sakal, umumi harbe kadar asırlarca kuvvet ve kudret alâmeti addedilmiştir," diyerek ilginç bir analize bağlanır: "Gariptir ki, umumi harp sanki beşeriyetin sakalı üzerinden geçmiştir. Cihan harbi insanların sakalını alıp götürdü! Bugün hemen hiçbir millette artık sakalın bir kıymeti kalmamıştır."

Kitabımızın yazarı Muhittin Dalkılıç, elbette hâlâ tek tük de olsa sakallı insanların görüldüğünü teslim eder. Ama bunların hemen hepsi geniş tabiatlı, rahat, biraz ağır mizaçlı, gereğinden fazla halim selim adamlardır. Ya da "asri hayatın hız ve cereyanlarına karşı hissiz kalmış" bilim insanlarıdır. Bölüm, konunun 'yeni adab' açısından vardığı noktayı tartışılmaz biçimde ortaya koyar:

"Bugün asrî yüz, matruş yüzdür. Bıyıklı bir erkek, asrî bir erkek sayılmıyor. (...) Bugünlerde asrî tip, bıyık ve sakal ölünceye kadar suratında görünmeyen bir tiptir. Matruş olmaktaki temizlik, pratiklik, zindelik ve gençlikten hayli kâr temin edinilebilişi, bıyık ve sakalın bir daha avdet edebilmesine imkân bırakmayacaktır. (...) Bugünün muaşeretinde bıyık ve sakal o derece haramdır ki, traş olmaksızın hiçbir nevi ziyaret yapılamaz. Hatta gece bir suareye iştirak mecburiyetinde olanlar, gündüz bir, gece de ayrıca bir defa traş olmak

mecburiyetindedirler. Bugünkü erkek tuvaletinin ilk esası olan tıraşın ehemmiyeti o kadar yerleşmiş ve herkesçe mâlum olmuştur ki, bu hususta fazla söz söylemenin de kârilere [okurlara] bir üçüncü tıraş olacağından korkarız." (Muhittin Dalkılıç, Yeni Hayat Adamına Yeni Adabı Muaşeret, İstanbul 1932, s. 96- 98)

ELLİ YILLIK TAVSİYELER

Yedigün dergisinde bir başka yazar ise, "medeni adam her gün tıraş olur" vecizesini yumurtlamakta ve şöyle devam etmektedir: "Eğer tıraşı temizliğin bir şartı sayacak olursak her sabah, yüzümüzü yıkar, başımızı tarar gibi tıraşımızı da olmamız lazım gelir. Yüzümüzde bir kirin kalmamasına dikkat ederken siyah siyah kılların bulaşmasına nasıl tahammül edebiliriz? Sonra tıraşın insana verdiği büyük bir zevk vardır. Yüzümüzden belki bir dirhem kıl atmışızdır, fakat okkalarca yükten kurtulmuş gibi hafiflediğimizi hissederiz. Tıraştan sonra duyduğumuz bu hafiflik yalancı değildir. Tıraş ameliyesinin yüzümüze temin ettiği masajın da bunda hakikaten bir rolü vardır." (Dr. F. R., 'Tıraş olmasını biliyor musunuz?', Yedigün, 22 Eylül 1941)

TÜRK DERİSİNE TÜRK JİLETİ

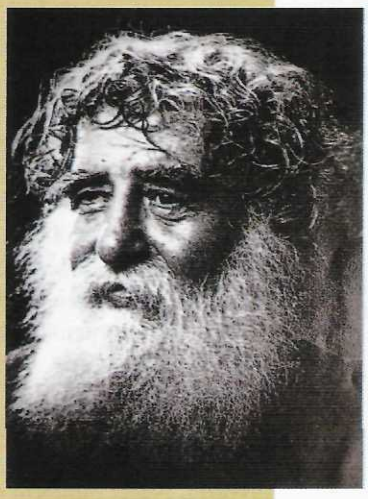
Konumuzun gazete ilanlarına izdüşümünü kısaca gözden geçirelim. Tahmin edileceği gibi, Osmanlı dönemi gazete ilanlarında ancak sakal ve bıyık kozmetikleri boy gösterebiliyordu. Örneğin Pertev kremleri, bıyık ve sakalların düzgün durmasına yardımcı oluyor, Kimyager Osib Cilâlyan Efendi'nin pazarladığı Nervekom markalı boya da, "saç, sakal ve bıyıkları siyah ve kumral renklere boyamak için nev icad bir su" olarak tanıtılıyordu.

Tıraş bıçaklarının piyasaya çıkıp, ilanların gazetelerde boy göstermesi için, matruşluğun devlet felsefesi haline geldiği Cumhuriyet yıllarını beklememiz gerekiyordu. 1904 yılında piyasaya çıkan Gillette marka tıraş bıçağı, Türkiye'de ürüne adını verip 'jilet' olarak anılmasını sağladı.

Sakallı Celal diyor ki: Tıraşlı erkek beğenilir mi?

Yakın Türk tarihinin en ünlü sakallılarından biri olan Sakallı Celal'le (fotoğrafta) sakal üstüne bir röportaj:

- Niçin sakal bırakıyorsunuz?
- Kendiliğinden çıkıyor. Ben size niçin kesiyorsunuz diye sorsam, makul bir cevap verebilir misiniz?
- Temizlik üstad?
- Temizliği de kolay, Hamam lifi gibi. Sabunu sürdün mü kendiliğinden kabarıveriyor mübarek!
- Sakal üstüne bize neler söyleyeceksiniz?
- Her şeyin bir iyi tarafı, bir de kötü tarafı vardır. Bir kere sakal, başa çıkılmaz bir nesne değil. İnsanı yazın serin, kışın sıcak tutar. Güzellik bahsine gelince; insanlar alıştıklarına uyarlar. Sakalın da güzelliği, çirkinliği böyledir. Sakalsız adamın güzeli, çirkini olduğu gibi sakallı adamın da güzeli çirkini vardır. Öyle sakallar vardır ki, belediye süpürgesi gibi, insan nefret eder... Ben gençliğimde, bir kız bilirim, sakalımı fazla kestiğim zaman benimle kavga etmiştir. Hem de ağlayarak!..
- Kimdi bu kadın?
- Şimdi karıştırma eski defterleri. Neyse diyeceğim, tüy denilen nesne haddi zatında, Allah vergisidir. İnsanın ruhaniyeti, biraz da saçında, başındadır. Sinek kaydı tıraş olmuş bir kelle ile lepiska saçlı bir baş arasında ne fark varsa, sakallı ile tıraş olmuş bir adam arasında da o fark vardır. Harp içinde, Fransa'da düşmanla işbirliği yapan kadınların kafasını tıraş ettiler. Demek ki en büyük ceza bu imiş... Onun için, ben sakalsızlığı övenlere güler geçerim. Aç adamın orucu müdafaası ile tıraş olan adamın sakalsızlığı müdafaası aynıdır... Erkek aslanla dişi aslan, horozla tavuk... Hangisi güzel? İtikadımca insanları şaşırtan şu olmuştur: Kısa görüşlülük! Ademoğlu, erkek olduğu için dişiyi sevmiş. Onun suratında tüy olmadığından onu güzel sanmış. Yani güzellik mefhumunu onunla bir tutmuş, haydi ben de öyle olayım, demiş... Kadınları uzun zaman okutmadıkları için, o da güzellik mefhumunu erkeğin görüşüne göre öğrenmiş; erkeğin telkini altında kalmıştır. Halbuki, yaradılışına göre, sakallı adamı beğenmesi gerekir. Bir kızın tıraşlı bir erkeği güzel zannetmesi hazindir! (Resimli Hayat, Eylül 1952)

merakediyorum@googlegroups.com

50'li yıllarda Türkiye'de 'bıyık' yeniden itibar kazandı. En revaçta olan bıyık tarzı da ünlü Amerikalı sinema oyuncusu Douglas Fairbanks'tan ilham alınan tarzdı.

"Kesmez, tıraş eder" sloganıyla dikkatleri çeken Gillette, bir süre sonra 'elektrikle su verilmiş' çelikle yaptığı bıçakları 'Mavi Jilet' tanımlamasıyla pazara sürdü. 1940'ların sonunda ise oldukça iddialı sloganlar ortaya atıyordu: "Gillette çeliği, camı bile kesecek sertliktedir!" Neyse ki, aynı ilanın altında daha sevimli bir sesleniş de yer alıyordu: "Günaydın Gillette'le başlar".

Piyasada Gillette'in yanı sıra, diğer yabancı markalar da yer alıyordu. Nacet bunların en güçlülerindendi. International, Sahara Gold, Poker Play ve Souplex-Platine tıraş bıçakları matruşlar pazarında anlamlı bir yer edinmeye çalışıyorlardı.

Bu arada hemen hepsi "halis İsveç çeliğinden" yapıldığını iddia eden bir dizi yerli tıraş bıçağı da, reklamlarla erkekleri saflarına çekmeye çalışmaktadır. Radium, Emir, Yıldırım, Bozkurt, Hasan, Halk, Yaman, Arslan, Has, Zaza, Altun Çiçek, bu markaların ilk göze çarpanlarıydı. Bunların reklam metinleri de tüketicilerin milli duygularına sesleniyordu. Bu konuda en hakiki milliyetçi sloganlar Bozkurt ve Halk tıraş bıçaklarına aitti. "Ey Türkoğlu Türk" diye başlayan bir ilanları şöyle devam etmektedir: "Alacağınız tıraş bıçaklarının kimin malı olduğunu öğrenmeden sakın alma. Çünkü sana Türkoğlu Türkten başkası yâr olmaz" (1938). Bu bıçakları imal eden firmanın ne denli samimi olduğunu da, tabelalarında "Öz Türk Ticarethanesi" adını okuyunca hemen anlıyordunuz.

Tıraş olayının diğer yanlarıyla ilgili ilanlara ise daha sonraki yıllarda rastlıyoruz. Tıraş sabunu, losyonu, fırçası ile koca bir 'parlak yüz' sanayii oluşmuştur. 'Erkeğin ziyneti sakalıdır' sözü artık çok gerilerde kalmıştır. Hakiki erkek matruş erkektir! Değil mi ki o önce sabunu fırçasına sıkmakta, yüzünü köpürtmekte, makineye yerleştirdiği bıçağıyla tıraş olmakta, bol suyla yıkadığı yüzüne losyon sürmekte, ardından tahriş olmasını önlemek için krem kullanmaktadır. Artık 'genç', 'kibar', 'havalı', 'yakışıklı' olmak hakkıdır.

BIYIĞIN YENİDEN YÜKSELİŞİ

Matruşluk serüveninin ortalarında bir yerde, bıyık yeniden gündeme gelir. Reşat Ekrem Koçu "bıyık modası, bilhassa gençler arasında İkinci Dünya Harbi sonlarında, 1950'den sonra başladı ve aldı yürüdü," dedikten sonra şöyle devam eder: "Amerikalı ünlü sinema yıldızı Douglas Fairbanks'in adına nisbetle Douglas bıyık, memleketimizde yeni bıyık modasının ilk örneği oldu. Şöyle ki, altı ve üstü derince kırpılır, bıyık ince bir şerit halini alır, dudak bitimlerini de azıcık geçerek uçları kesilir, uç kısmı da orta kısma nisbetle daha kalıncadır. Douglas kesimi bıyık sonraları daha da inceldi, dudak üstünde bir sıçan kuyruğuna benzedi, bir delikanlı, genç adam yüzüne yakıştığı asla söylenemez. Bir zamanlar kadınların, kızların kaş yolmalarına benzeyen bir moda hastalığıdır." (Reşat Ekrem Koçu, Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, İst., 1960)

Bıyığın bu yeniden yükselişi elbette jiletin saltanatına halel getirmez. Ama tıraş bıçağının en ciddi rakibi de aynı dönemde gündeme gelecektir. 1950'li yıllarda geniş kitlelerin kullanımına sokulan elektrikli tıraş makinesinin ilanlarında, o güne kadar çok zevkli bir iş olarak sunulan jiletle tıraş olmanın, artık nasıl bir külfet haline dönüştüğünü öğrenmeye başlarız!

"Zamandan tasarruf etmek ve usturanın sebep olduğu deri tahrişatından kurtulmak için en emin vasıta", tabii ki elektrikli tıraş makinesi olacaktır. Ama ilk heyecan geçtikten sonra, bu elektrikli oyuncağın yüzlerini harap ettiğini düşünen birçok sakal düşmanı erkek (sanırım tıraş bıçaklarının artan reklamlarının da etkisiyle) eski sevgililerine dönüş yaparlar.

REKLAMLARIN 'İKİNCİ BAHARI'

Tıraş bıçağı reklamlarının bu ikinci baharında 'erkekliği' arkasına alarak savaş alanına çıkmak bir alışkanlık haline gelmeye başlar. 1950'li yıllarda Poker-Play tıraş bıçağı ilanındaki erkeğimize genç bir kadın sarılmıştır ve altında şu bilgiler bulunmaktadır: "Bu emelinize nail olmak için her sabah Poker-Play ile traş olunuz."

Bu konudaki en maço söyleme kavuşmak için, 1980 yılını ve Ajans Ada yaratıcılığını beklememiz gerekiyor. İşte size Sevda Ferdağ'ın televizyon reklamlarında oynadığı, Perma Sharp kampanyasından bir dizi slogan:

- Erkek merttir, arkadaştır, müşfiktir, sırdaştır, sevgilidir, tıraş olur, Perma Sharp kullanır!
- Erkek yiğittir, gururludur, askerlik yapar, efendidir, arkadan konuşmaz, tıraş olur, Perma Sharp kullanır!
- Erkek sünnet olur, askerlik yapar, rakı içer, Perma Sharp kullanır!

Kampanyanın en sert başlığı ise sanırım şu: "At. Avrat. Silah. Bıyık. Rakı. Perma Sharp!: İşte erkek".

İnsanın, "Ah zavallı sakal, erkekliğin bunca dışına itilmek için ne yaptın acaba?" diye sorası geliyor.

JİLET VE SAPI...

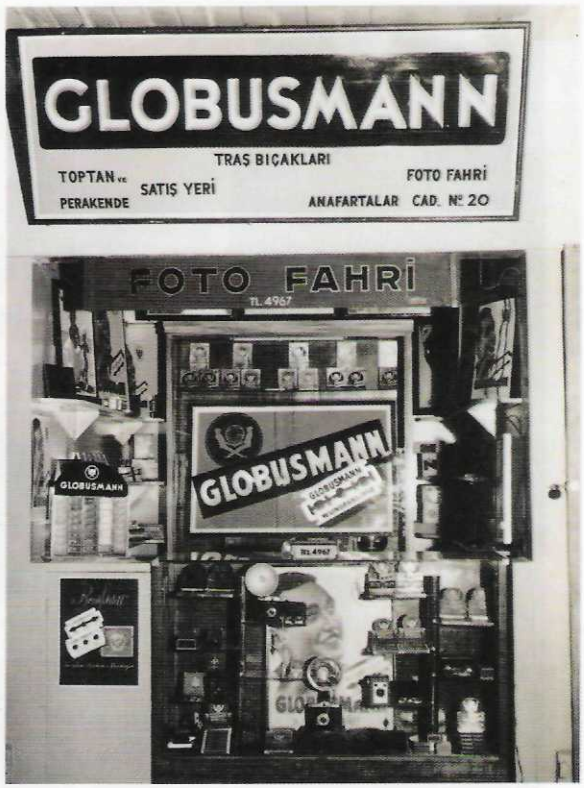
Jilet reklamlarında aynı çizginin bir devamını, bundan yedi sekiz yıl kadar önce çekilen Ali Desidero'lu Derby reklam filmlerinde görebiliriz. Hatırlanacağı gibi, 'Ali Desidero' Mazhar, Fuat, Özkan üçlüsünün bir şarkı kahramanıydı. Türkçe rap'in ilk örneklerinden. Derby-Tek (bu arada tarihçemizde, jiletin arkasına takılan bir sap ile uzadığını söylemeyi unuttuk galiba) tıraş bıçaklarının reklam kampanyası için istiareye yatan Ali Taran, filmlerde bu hayali kahramanın ete kana bürünmesine karar verince olan olmuştu. O zamanlar yaptığımız bir konuşmada şöyle anlatmıştı Desidero'yu:

"Ali Desidero bizim mahallerimize özgü bir tip. Delikanlı. Dürüst. Biraz tutucu. Ama herkes gibi biraz İngilizceci, arada bir 'yes' der, 'okey' der. Kısaca Ali Desidero Türkiye'de herkesin kabul edebileceği, sıcak, iyiliksever, ailevi nedenlerden dolayı okuyamamış ama tahsilli olmanın nimetlerinin bilincinde, melek kalpli ama birazcık da dayı bir insan manzarasıdır. Her mahallenin bir Ali Desidero'su vardır. Biz de işte bu Ali Desidero'yu, öncelikle gözün göreceği bir tip olarak, reklama çıkarmayı düşündük."

Bu arada hatırlatmadan da geçmeyelim, Derby'nin bu reklamlardaki sloganı, "Sapına kadar Derby" idi. Sloganı biraz kaba bularak 'niye sapına kadar' diye münasebetsiz bir soru sormamızı müstehzi bir gülümsemeyle karşılamıştı Ali Taran, Derby-Tek'i göstererek, "İşte gördüğün gibi bu aletin gerçekten bir de sapı var" sözleriyle bu denli basit olguları bile fark etmekten aciz olan gözlerimizi açarak, bizi aydınlatmıştı (bu yaklaşım günümüzün gözde bir reklam ekolü olarak yaşamaya devam ediyor).

Lafı fazla uzattım galiba. Özetleyelim. Sakallı bir toplumdan, matruşluğa yelken açmışız. Sakalın sapı samanına karışmış. Bıyıkları fora etmişiz. Sonunda sen sağ ben selamet, tıraş edip kurtulmuşuz, erkek olmuşuz. Öztürk jiletine Bozkurt kalbimizi vermişiz. Sevda Ferdağ gülüvermiş. At avrat tıraş bıçağı demişiz. Bıçak sakala dayanmış, sapı uzamış, matik demişiz. Gökten üç jilet düşmüş. Bu ne inanılmaz bir macera yarabbi! İnsan merak ediyor ister istemez. Hazreti İbrahim şu koyunun boynunu hangi marka jiletle... Tövbe tövbe yarabbi... ■

Yıl 1951, İzmir fuarı: Globusmann traş bıçaklarının pavyonu.

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAF: COŞKUN AŞAR

Cumhuriyet'e giden yolda...

İstanbul'un işgal günleri

1920'nin o puslu Mart günlerinde Necdet Mahfi Ayral 12, Rakım Ziyaoğlu ise 14 yaşındaydı. Perihan Ongan, Niyazi Tarman, Fahriye Yen ve Berin Nadi ise daha küçüktüler. Ama hepsinin anılarında işgal günlerinin derin izleri bugün de yaşıyor. Tabii 1923 Ekim'inin kurtuluş günleri de.

İSKENDER ÖZSOY

Necdet Mahfi Ayral (üstte), işgal günlerinde Galatasaray Lisesi'nde öğrenciydi.

İstanbul'un işgali Mustafa Kemal'e 1920 yılının 16 Mart günü sabah saat 10.00'da Manastırlı Hamdi tarafından şöyle bir telgrafla iletilmişti:

"Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Bu sabah Şehzadebaşı'ndaki Mızıka Karakolu'nu İngilizler basıp oradaki İngilizlerle askerler müsademe ederek neticede şimdi İstanbul'u işgal altına alıyorlar... Manastırlı Hamdi"

Bu acı günleri yaşayan İstanbullular arasında, bugün hâlâ hayatta olanlar var. Biz de onların bir kısmıyla görüştük. Bunlardan biri, halen sahneye çıkan ve 'dünyanın en yaşlı aktörü' sayılan **Necdet Mahfi Ayral**. 92 yaşındaki Ayral o günlere ait anılarına ilk paragrafı şöyle açtı:

"İstanbul'un işgal edildiğini sokaklarda ecnebi askerleri görünce anladık. O günlerde Galatasaray Lisesi'nde öğrenciydim. Beyoğlu'nda İngiliz Mecusi askerleri dolaşıyordu. Bu askerler Boğaziçi'nin her tarafına dağıldı. İngilizler Boğaz'da karargâh olarak Çubuklu ve Paşabahçesi'ni seçmişti. İngiliz ve Fransız asker-

leri Beyoğlu'nda geçit resmi yapar gibi kalabalık yürürlerdi. Alışverişlerini de topluca yaparlardı. İşgal askerleri İstanbul'daki azınlıklarla temas halindeydiler, onlarla daha iyi anlaşıyorlardı. Şehirde daha çok karacı askerler görülüyordu. Liman işgal kuvvetlerinin gemileriyle doluydu. Galatasaray Lisesi öğrencileri olarak çok üzgündük. Aramızda 'Bu askerler ne zaman gidecek' diye konuşurduk hep."

İşgalin başladığı tarihte 12 yaşında olan Ayral, İstanbul'un kurtuluşuyla ilgili olarak da şunları söyledi:

"İşgal askerleri birden görünmez oldu. Büyüklerimize sorduk, 'Çocuklar işgal kuvvetleri İstanbul'u terk etmek üzere hazırlanıyor' cevabını aldık. Harp gemilerinin limandan çıkışını seyrettik. İstanbul artık eski günlerine ve hürriyetine kavuşmuştu. Sokaklar, evler ve işyerleri bayraklarla donatıldı. Her yerde coşku vardı. Şarkılar söyleniyor, fener alayları düzenleniyordu. Kurtuluşun şerefine okullar bir hafta tatil edildi. Kurtuluş şenlikleri günlerce devam etti."

GÖRKEMLİ KARŞILAMA

İstanbul'un kurtuluşundan bir gün önce Üsküdar kurtulmuştu. 5 Ekim 1923 tarihinde komutasındaki askerlerle girdiği Üsküdar'da görkemli törenlerle karşılanan Refet Paşa bir ara Galatasaray Lisesi'ni de ziyaret etmiş.

Necdet Mahfi Ayral o günleri de şöyle anlattı:

"Biz resmi elbiseli öğrenciler Refet Paşa'yı karşıladık. Paşa, ufak tefek zarif bir adamdı. Avrupai havası vardı. Okulumuzda okuduğu yıllarda hocası olan Mösyö Lambert'le de görüştü. Refet Paşa'yı çok sevmiştik. Onu omuzlarda taşıdık. İstanbul'a giren komutan Şükrü Naili Paşa'yı da daha sonra Paşabahçesi iskelesinin yanındaki yalısında gördüm. Oğlu Macit, (Gökberk) Galatasaray Lisesi'nden sınıf arkadaşımdı."

İşgal yıllarında Mustafa Kemal'e haber yollayan, Ankara'dan haber alan Necdet Bey'in babası Mahfi Paşa İstanbul'un kurtuluşunu Çubuklu'da meşaleler yaktırarak kutlamış.

CUMHURİYET SEVİNCİ

Ayral'ın Cumhuriyet'in ilanına ilişkin anıları da şöyle:

"Cumhuriyet'in ilan edildiği haberini bize hocalarımız verdi: "Çocuklar bugün evlerinize gideceksiniz..."

'Ne oldu?' diye sorduk, bize Cumhuriyet'in ilan edildiği müjdesini verdiler.

Çok sevinmiştik.

Okuldan çıktık. İstanbul haberi duymuştu. Beyoğlu şarkılar ve türkülerle inliyordu. Cumhuriyet'in ilanını iliklerimize kadar yaşadık. Azınlıklar biraz tedirgin oldu ama, kendilerine dokunulmadıklarını görünce onlar da sevincimize katıldı."

BİR BAŞKA TANIK

Şimdi tekrar işgal günlerine dönelim ve Ata'nın Nutuk'daki satırları arasında, Manastırlı Hamdi ile telgraflaşmalarının devamını izleyelim: "Paşa hazretleri, Harbiye telgrafhanesini de İngiliz bahriye askerleri işgal edip teli kat'ettiği gibi bir taraftan Tophane'yi işgal ediyorlar. Bir taraftan zırhlılardan asker ihraç olunuyor. Vaziyet vahamet kesbediyor. Efendim, sabahki müsademede altı şehit, 15 mecruhumuz vardır. Paşa hazretleri, Emri devletlerine muntazırım. 16 Mart 1920. Hamdi."

İşte o vahim günlerin bir başka tanığı karşımızda. Konuşurken genç bir Galatasaray Liseli gibi heyecanlı. Anlatıyor ve ağlıyor. 94 koca yıl yaşamış; ama bu uzun yıllar, ona İstanbul'un işgalini unutturmamış...

Gazeteci **Rakım Ziyaoğlu** işgale ilişkin anılarını anlatmaya, "Acıyı ve dayağı çok iyi hatırlıyorum. Tekme, tokat ve yumruklarla dövüldüğüm o günleri nasıl unuturum..." sözleriyle başladı.

22 Kasım 1918'de, Sarayburnu'nda karaya çıkan Fransız General *Franchet* d'Esperay'ın İngiliz General Wilson tarafından karşılanışı (üstte). İşgal yıllarında Fransız Deniz Kuvvetleri'nin karargahı, Karaköy'de idi (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Rakım Ziyaoğlu, 'Acıyı ve dayağı çok iyi *hatırlıyorum*' diyor.

Ziyaoğlu şunları anlattı:

"İşgal haberini o yıllarda okuduğum Galatasaray Lisesi'nde öğrendik. Okulca çok üzüldük.

14 yaşındaydım. Bir gün, okulun hemen yanındaki yokuştan inerek önce Tophane'ye oradan da köprüden vapura binip Eyüp'teki evime gitmek üzere yola çıkmıştım. Kitaplar, defterler koltuğumun altında yürürken birden ne olduğunu anlayamadan kendimi yerde buldum. Bir işgal askerinden kuvvetli yumruk yemiştim. Kitaplar bir yana, ben bir yana savrulmuştum. Kendime gelmeye çalışırken yeniden tekmelendim. Bu kez aralarında kopiller de vardı. Bir işgal askeri sol elimin işaret parmağını ayağıyla ezdi. Parmağım o yüzden sakat kaldı. Can havliyle ayağa kalktım ve beni dövenlere bir tekme savurdum. Benden bu hareketi beklemeyen işgalciler şaşırdı. Ben de onların şaşkınlığından yararlanıp yokuşu koşarak indim. Vapura güç bela yetişerek kendimi eve attım."

İşgal sırasında Galata Kulesi'nde İngiliz denizcileri.

İşgal yıllarında günlük hayatın çok çileli geçtiğini belirten Rakım Ziyaoğlu, "Analar babalar, çocuklarının akşam eve dönüp dönemeyeceklerinin kuşkusuyla yaşıyordu. Babalar evden çıkarken çocukları ve eşleriyle helalleşirdi" dedi. Ziyaoğlu, "Hep köle muamelesi gördük. İtildik, kakıldık ve hakarete uğradık. Mesela vapurla Adalar'a gidemezdiniz. Vapurun en güzel yerlerine işgal askerleri otururdu" diye konuştu.

KURTULUŞ SEVİNCİ

İtalyan, İngiliz ve Fransız askerlerinin halka çok zulmettiğini söyleyen Rakım Hoca sözlerini şöyle sürdürdü:

"İstanbul tarafında oturanlar Beyoğlu'na kolay kolay çıkamıyordu. Beyoğlu'na çıkmak isteyen erkekler önce Eminönü'ndeki emanetçilere feslerini bırakırlar, köprüyü fessiz geçtikten sonra Karaköy'den Beyoğlu'na öyle çıkabilirlerdi. Ancak rahat gezmek ne mümkün. İşgal askerleri fessiz gördükleri Türk erkeklerini çevirirler, enselerine şaplak atarlardı. Ne olursa olsun

Yunan bayraklarıyla donanmış 'Cadde-i Kebir'de işgal kuvvetlerinin askerleri... İstanbul'un kurtuluşundan sonra bu cadde, İstiklâl Caddesi adını alacak.

o günlerde Türk halkının hürriyeti yoktu."

6 Ekim 1923 tarihinde İstanbul kurtulduğunda artık İstanbul Erkek Lisesi öğrencisi olan Ziyaoğlu o büyük sevince ilişkin anılarına da şöyle paragraf açtı:

"İstanbul'un kurtulduğunu haberini de okulda aldık. Haberi duyulunca yer gök sevinç çığlıklarıyla inledi. Dışarı çıktık ve bazı arkadaşlarla Eminönü'ndeki Yemiş iskelesinden sandala binerek Eyüb'e gittik. İşgalden kurtuluşun keyfini süre süre gezdik. Fener ve Balat'tan geçerken 'Varol Gazi, Sağol Gazi, Yaşa Gazi' diye bağırdık. İşgal donanması limandan kaçarcasına gitti. Bunun da keyfini sürdük. Bir de kurtuluşun askerlerinin İstanbul'a geldiği büyük günü hatırlıyorum. Millet, Refet Paşa'yı görmek için Gülhane'den Beyazıt'a kadar toplanmıştı. Paşa Dolmabahçe Sarayı'na gittiğinde de aynı kalabalık vardı."

Rakım Ziyaoğlu, Cumhuriyet'in ilanı hakkında da şunları söyledi:

"Biz Cumhuriyet'in ilanını bekler gibiydik. 'Ankara artık bu padişahı tutmaz' diye düşünüyorduk. Cumhuriyet'in ilan edildiği haberi ulaşınca İstanbul sabaha kadar uyumadı. İşgalin acısını Cumhuriyet'in ilanın sevinci bastırmıştı..."

SABIRLI BEKLEYİŞ

"Kurtuluşu sabırla bekledik" diyen **Perihan Ongan** ise bir öğretmen. 1909 yılında Üsküdar'da doğan Perihan Ongan, Çapa Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra mesleğe 1930 yılında Sivas'ta başlamış. 41 yıl çalıştıktan sonra emekli olmuş ama hâlâ öğretmenlikten kopmuş değil. Atatürk sergileri açıyor, konferanslar veriyor, Atatürk'ü ve Cumhuriyet'i genç kuşaklara anlatıyor.

Perihan Hoca ilkokula Üsküdar İhsaniye Mahallesi'nde 'Köprülü Konak' diye anılan konaktaki Feyz-i Hürriyet Mektebi'nde başlamış.

Ongan, işgal günlerine ilişkin anılarını ve kurtuluşun sevincini şöyle anlattı:

"İşgal kuvvetlerinin İstanbul limanına girişini Salacak'tan seyrettik. İngiliz askerleri Üsküdar'da gruplar halinde dolaşıyordu. İtalyan askerlerini de tek dolaşırken görürdük. Şimdi Paşakapısı Cezaevi'nin olduğu yer o zamanlar boştu. İngiliz askerleri orada kamp kurmuştu. Halk işgalcilere sesini çıkaramazdı, biraz seslerini yükseltseler hemen karakola götürülürlerdi. İşgal altında çok uzun ve zor günler geçirdik. İşgalden kurtulmayı sabırla bekledik. Nihayet beklediğimiz gün geldi ve önce Üsküdar sonra da İstanbul kurtuldu. Üsküdar'a giren Refet Paşa komutasındaki askerlerimiz bize Cumhuriyet'in ilanından önceki ilk coşkuyu yaşattılar."

2 PADİŞAH, 1 HALİFE, 10 CUMHURBAŞKANI...

İki padişah, bir halife ve on cumhurbaşkanı gören Perihan Ongan, Refet Paşa'nın Üsküdar'da karşılanışını ve ona hediye verişini de şöyle dile getirdi:

"Paşa iskelede askerlerini bırakmış payton ile Doğancılar'a doğru çıkıyordu. Paşakapı-

Perihan Ongan, 'Limana girişlerini Salacak'tan seyrettik' diyor.

merakediyorum@googlegroups.com

İşgal yıllarının Büyükada'sı da (sağda) Pera'sı da (sağda altta), değişik görüntüler sunuyordu.

sı'na kadar yerlere halılar serilmişti. Gelin Alayı sokağının önünde zafer takı kurulmuştu. Biz Feyz-i Hürriyet Mektebi öğrencileri Paşa'yı karşılamaya hazırdık. Bana bir muhafaza verdiler. İçinde altın suyuna batırılmış çatal, bıçak ve kaşık varmış. Onları Refet Paşa'ya hediye edeceğim. Beni paytona bindirdiler. Paşa yanına oturttu. Hediyeyi aldı, paytonun körüğünün üstüne koydu. Kardeşim Nezih Savaşkan da Refet Paşa'yı karşılayanlar arasındaydı. Üsküdar halkı anlatılmaz bir sevinç içindeydi. Her yerde taklar kurulmuş, davullar çalıyor; gündüzleri eğlenceler, geceleri de fener alayları düzenleniyordu. Her yer bayraklarla donatılmıştı. Düşman gemilerinin limana gelişlerini görmüştük, gidişlerini de gördük ve İngilizler'le İtalyanlar'ın baskılarından kurtulduk. Özgürlük geri gelmişti."

CUMHURİYET'İN İLANI

Cumhuriyet'in ilanına gelince... Perihan Ongan o kutlu günün ilanına ilişkin anılarını da şöyle dile getirdi: "Mekteplerde, konaklarda, askerler arasında bir şeyler olacağı konuşuluyordu. Başta Akşam olmak üzere gazeteler dikkatle okunuyor, Ankara'dan gelen Hakimiyet-i Millîye gazetesine ayrı bir önem veriliyordu. Gazetelerden, esas coşkunun Anadolu'da yaşandığını öğreniyorduk. O kutlu günü, Cumhuriyet'in ilan edildiği günü öğrenişimizi hiç unutmadım. Cumhuriyet'in ilanını ve Gazi Mustafa Kemal'in Cumhurbaşkanı seçildiğini öğrenince bayramların en büyüğünü yaptık. Okullar tatil edildi, her yer bayraklarla süslendi."

Fahriye Yen, 'Bence Cumhuriyet, hürriyet demek' diyor.

İNGİLİZ POLİSİ ATEŞ EDİYOR...

Galatasaray'ın kurucularından Ali Sami Yen'in eşi, 1908 doğumlu **Fahriye Yen**'in İstanbul'un işgalinden önceki anılarının başında, Kurtuluş Savaşı'nın paşalarından, ağabeyi Hayati Paşa'nın (Ataker) Mustafa Kemal'le Samsun'a gidişi yer alıyor.

Şükrü Paşa'nın kızı Fahriye Yen, İstanbul'un işgal günlerini şöyle anlattı:

"Ağabeyimin Samsun'a gidişini hayal meyal hatırlıyorum. Ama İstanbul'un işgalini iyi hatırlıyorum. O yıllarda Çemberlitaş'ta Türbedar Sokağı'nda oturuyorduk. Evin üst katından deniz görülüyordu. Pencereden limandaki gemileri gördüm bir sabah. 'Gâvurlar geldi' diye ağlamaya başladım. 12 yaşındaydım. Sokaklarda İngiliz polisleri dolaşmaya başlamıştı. Hatta bir keresinde İngiliz polisinin bir arabayı durduruşuna ve arabacıyı azarlayışına şahit oldum. Çok korktuk.

Polis arabacıya tabanca ile ateş etti ama öldüremedi. Arabacı 'Köpek' diye bağırarak uzaklaştı. Bir gün annem beni almaya mektebe gelmişti. İki üç işgal askeri annemin peçesini açmaya kalkıştı. Annem iyi Fransızca bilirdi onları payladı, askerler kaçtı.

Bir gün de, yine annemle Ortaköy'de gezerken, yaşımdan büyük gösterdiğim için, askerler bana ve anneme laf attı. Annem askerlerin üzerine yürüyünce kaçtılar.

Biz daha sonra ailece Adapazarı'na gittik. İstanbul'un kurtuluşunu orada öğrendik ve döndük. Cumhuriyetin ilan edildiğini öğretmenlerimizden duyduk. İnsanlar çok coşkuluydu. Şenlikler, fener alayları ve geçit törenleri yapıldı. Mektepte bizleri ellerimizde bayraklarla sokak sokak dolaştırdılar. Ben Atatürk'ü çok gördüm. Evimize geldi. Çok yakışıklıydı, gözleri insanı etkiliyordu. Bence Cumhuriyet, hürriyet demek; ben cumhuriyete aşığım. Ve ona çok bağlıyım."

KÜLHANBEYLERİ İŞ BAŞINDA

İstanbul'un işgalinin tanıklarında biri de 1912 doğumlu **Niyazi Tarman**. O dönemde sekiz yaşında olan Darüşşafaka öğrencisi Tarman, tanığı olduğu işgalin ilk günlerini şöyle anlattı:

"Acı haberi sınıf mubassırı (başkanı) verdi. İngilizler Şehzadebaşı'nda bir karakolu basmışlar ve uyuyan neferlerimizi davranmaya vakit bırakmadan şehit etmişler. Böylesine bir katl savaşla bağdaşmazdı. Çünkü harbin de kendine göre kuralları vardır. Silahsız olana böyle bir tecavüzü ancak İngilizler ve Fransızlar yapabilirdi. İşgal askerlerinden İtalyanlar daha nazikti. İstanbul'daki işgal askerlerinin halk üzerindeki etkisini İtalyan askerleri biraz hafifletiyordu. Bugün Beşiktaş Belediyesi'nin olduğu binayı Fransızlar işgal etmişti. Fransızlar'ın oradan gelip geçenleri rahatsız ettiklerini gördük. İngiliz ve Fransızlar çok sertti. Ancak Osmanlı'nın 'Mahalle muhafızı' dedikleri külhanbeyleri, bilhassa köprüden geçerken, bunların dersini verirdi. Bu tür haberler kulağımıza geldikçe çok memnun oluyorduk."

İstanbul'un kurtuluş haberini alınca Haliç'e indiklerini ve Fener'e giderek azınlıklara ait evleri taşladıklarını anlatan Tarman, Refet Paşa'yı da görmüş. Tarman, Paşa'nın karşılanışını şöyle dile getirdi:

"Refet Paşa'nın geleceği haberini alınca hepimiz sokaklara döküldük; Paşa'yı Sultanahmet'te gördüm. Kalpağını yana yatırmış Refet Paşa üstü açık bir Ford arabadaydı. Üniversiteliler arabayı Türbe'ye kadar neredeyse omuzlarda taşıdılar. Refet Paşa daha sonra Dolmabahçe Sarayı'nda Halife'yi de ziyaret etti."

SOKAKTAKİ ASKERLER

Cumhuriyet Gazetesi'nin imtiyaz sahibi **Berin Nadi**'nin İstanbul'un işgal günleriyle ilgili anılarında ise sıkıntılı günler saklı.

İşgalde yedi yaşında olan Berin Nadi o günler hakkında şöyle konuştu:

"O yıl bir ameliyat geçirmiştim. İşgalle ilgili olarak ilk hatırladığım ağabeyimin yüzüydü. Ağabeyim eve gelirken İngiliz askerlerine rastlamış, askerler yüzüne eldivenle vurmuş. Eve geldiğinde yüzü hâlâ kıpkırmızıydı. Onu öyle görünce çok heyecanlandım. Çok sıkıntılar çektiğimizi de hatırlıyorum. Büyükannem, 'Bombardıman olacak, haydi sığınağa inelim' derdi, çok heyecanlanırdım. O zamanlar Sultanahmet'te oturuyorduk. Sokakta işgal askerleri dolaşıyordu." ■

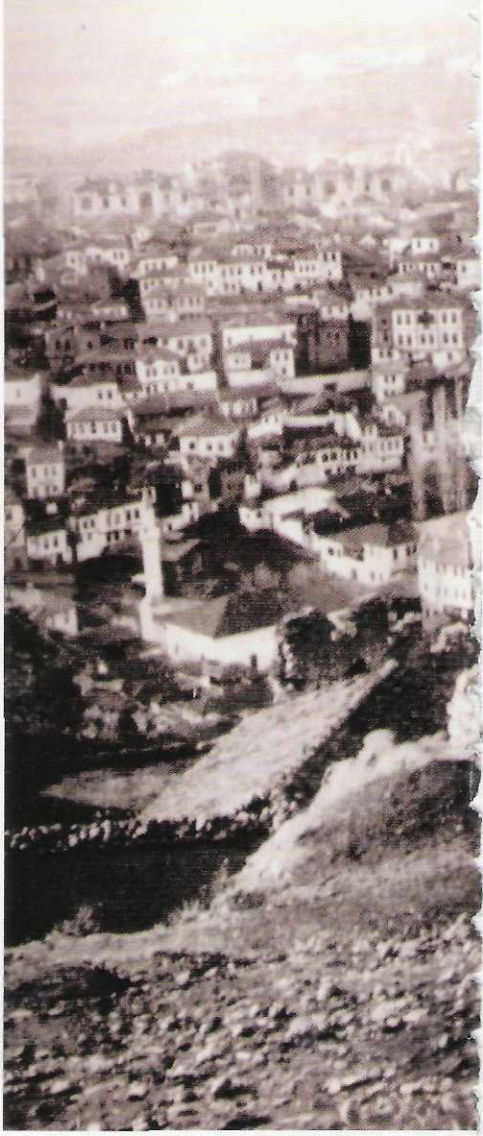
İşgal günlerinin diğer iki tanığı, Niyazi Tarman (üstte solda) ve Berin Nadi (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Başkent, Payitaht'a karşı...

Ankara, neden ve nasıl 13 Ekim 1923'te başkent oldu?.. Zafer kazanıldıktan sonraki Ankara-İstanbul tartışmasının perde arkasında, 'rejim meselesi' nasıl yer almıştı?..

LÜTFÜ TINÇ

Anayasa'nın 3. maddesi, "Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'dır" der. Aslında bu tek cümlenin ardında, yakın tarihin pek çok mücadelesi yatar. Epey eskilere dayanan geçmişinin ötesinde, Ankara kenti 1920'lerin Anadolu'su içinde, bambaşka bir anlam kazanmıştır.

Çocukluğumda, Kurtuluş Savaşı günlerinin tanığı olmuş asker-sivil birçok insanın, 'Ankara' sözcüğünü telaffuz ederken hecelere nasıl özel bir vurgu yüklediklerini anımsarım. Bu vurgu, hem birçok öykünün ipuçlarını hem de bir kentin koskoca bir halkın kaderi üzerindeki tartışılmaz rolünü hissettirirdi.

Ankara, 13 Ekim 1923'te 'başkent' oldu. Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk'ta o günleri şöyle anlatır:

"Efendiler, Lozan Antlaşması'nın eklerinden düşman işgali altındaki topraklarımızı boşaltma protokolu uygulandıktan sonra, yabancı işgalinden tamamen kurtulan Türkiye'nin toprak bütünlüğü fiili olarak sağlanmıştı. Artık yeni Türkiye Devleti'nin başkentini bir kanunla tespit etmek gerekiyordu. Bütün düşünceler, Yeni Türkiye'nin başkenti Anadolu'da ve Ankara şehri olarak seçme lüzumunda birleşiyordu."

Aslında bu konu, kamuoyunda epey tartışmalıydı. Nitekim Atatürk de bunun altını çizer; "Bilindiği üzere" der, "başkentin İstanbul olarak kalacağı veya Ankara olacağı konusunda öteden beri içeride ve dışarıda kararsızlıklar görülüyor, basında demeçlere ve tartışmalara rastlanıyordu".

MÜTAREKE GÜNLERİ

Falih Rıfkı Atay da, 'Atatürk Devri Hatıraları'nı aktardığı 'Çankaya' kitabında bu tartışmalara değinir:

"Cumhuriyetin ilan edilmesine daha iki ay var. Ankara'nın başkentliğine bile karar vermemiştik, İstanbul'a dönmek istemeyen kaç kişi idi, bilmiyorum, fakat hiç olmazsa Eskişehir'e doğru, yeşil ve sulak yerlere doğru gitmek istemeyen hemen hemen yoktu..."

Falih Rıfkı, Mustafa Kemal'in şu sözlerini de aktarır bize: "Ankara kendisi merkez olmuştur, istila onun kapısında durmuştur."

Bu sözlerin arka planında, Mustafa Kemal'in 'Mütareke İstanbul'unda' oluşturduğu düşünceler vardır. Prof. Dr. İlhan Tekeli, 'Ankara'nın Başkent Olması Kararının Niteliği ve Amaçları' adlı yazısında şunları dile getirir:

"Birinci Dünya Savaşı sonra-

sında Mustafa Kemal 'Mütareke' döneminde İstanbul'da yaşamış ve yoğun temaslar yapmıştır. Bu dönemde Mustafa Kemal açıkça bir kurtuluş savaşının ya da işgal güçlerinin operasyonlarına karşı bir direnişin merkezinin İstanbul olamayacağı kanısına varmıştır. Bu kanıda, kuşkusuz İstanbul'un dış askeri müdahelelere açık olması gibi askeri nedenler önemli rol oynamış olmasına karşın; İstanbul'un dış etkilere ve dış entrikalara açık kozmopolit yapısı içinde bir ulusal kurtuluş savaşı ideolojisini yaymanın, böyle bir ideoloji etrafında bir eylem bütünlüğü oluşturmanın güçlüğü de önemli bir rol oynamıştır."

ANKARA'NIN RAKİPLERİ

Mustafa Kemal'in kafasında durum çok açıktı: Büyük Millet Meclisi Ankara'da kurulmuş, orada toplanmış, Kurtuluş Savaşı oradan idare edilmişti. Uluslararası planda da, 'yeni idare'nin adı, 'Ankara Hükümeti' idi.

Mustafa Kemal böyle düşünüyordu; ama bu arada Ankara'nın birçok rakibi vardı: Batıda Eskişehir ve Bursa, merkezde ise Konya, sözü edilen belli başlı adaylar arasındaydı.

'İstanbul'a dönmek' istemeyen ancak Ankara'yı da uygun görmeyenler, bu kentin 'susuz, ağaçsız, kuru ve yabani' olduğunu söylüyorlardı.

Oysa Mustafa Kemal'in seçimi, 'coğrafi' koşulların aşılabileceği düşüncesiyle, tamamen 'siyasi' bir bakış açısına dayanıyordu.

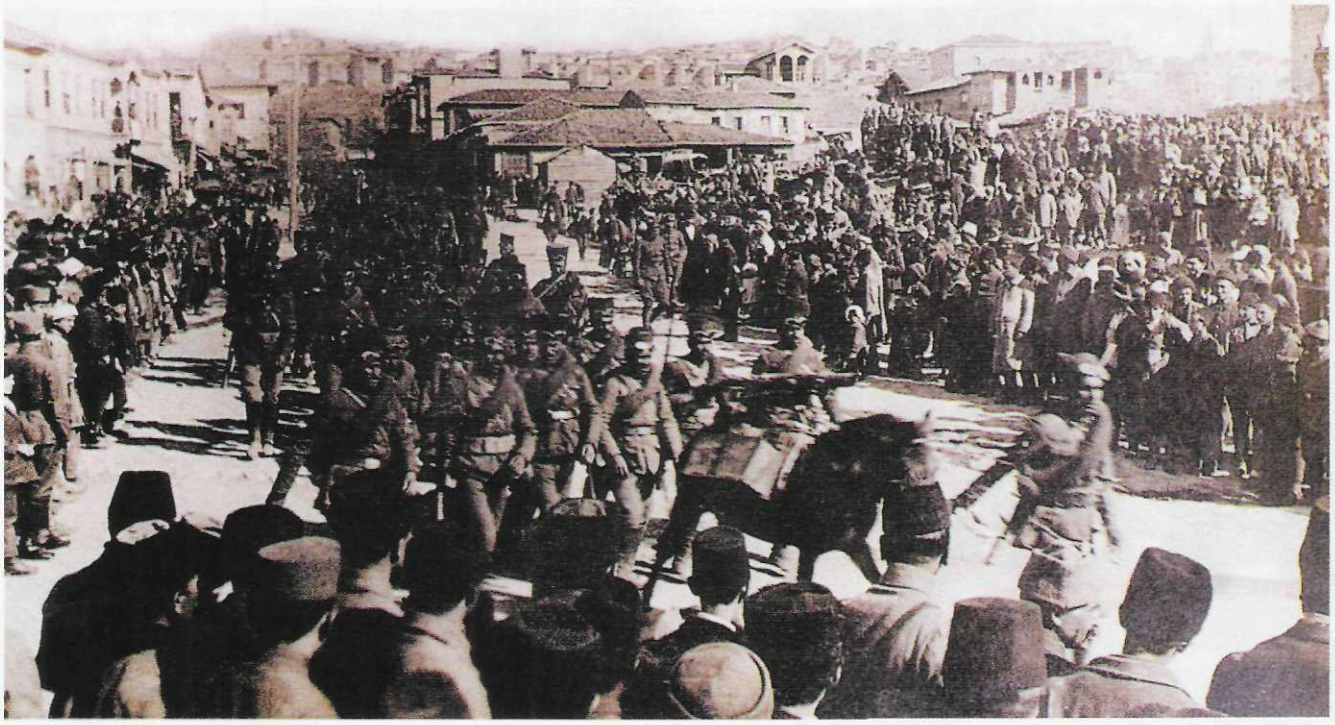
Kale'den kentin görünümü (üstte). Altta, soldan sağa doğru: Tandoğan Meydanı, 1930'ların başında Ulus Meydanı ve *Bankalar* Caddesi, yine aynı yıllarda İstasyon...

merakediyorum@googlegroups.com

Ankara, ordusunu karşılıyor.

İSTANBUL'CULAR NE İSTER?

Elbette Mustafa Kemal askeri stratejinin 'en büyük önemi' taşıdığını belirtmekten geri kalmıyordu. Ama onun esas dayanak noktası, 'siyasi' idi.

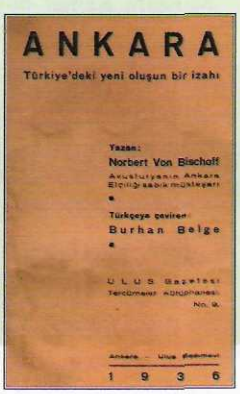
Çok sonraları, bunu Nutuk'ta da açıkça ortaya koydu: "Bu arada İstanbul'un yeni milletvekillerinden bazıları, Refet Paşa başta olmak üzere, İstanbul'un hükümet merkezi olarak kalması gereğini bazı örneklere dayanarak ispat etmeye çalışıyorlardı. Ankara'nın gerek iklim, gerek ulaştırma araçları ve gerekse mevcut tesisler ve kuruluşlar bakımından hiç de uygun ve elverişli olmadığını söylüyorlar; İstanbul'un 'payitaht' olması lazımdır ve mutlaka olacaktır, diyorlardı. Bu ifadeye dikkat edilirse, bizim 'başkent' deyimi ile kastetdiğimiz anlam ile, bu ifadelerdeki 'payitaht' deyimini kullananların görüşleri arasında bir fark bulmamak mümkün değildir..."

Mustafa Kemal'in kararı kesindi ve çevresindeki kararsızlığın da uzun süre devamını istemiyordu. 'Büyük Zafer'in ardından Meclis toplandığında, Malatya milletvekili (ve Dışişleri Bakanı) İsmet Paşa, 14 arkadaşıyla birlikte, 9 Ekim 1923 tarihinde, tek maddelik bir kanun teklifi sundu: "Türkiye Devleti'nin başkenti Ankara şehridir."

Madde, 13 Ekim 1923 günü uzun görüşme ve tartışmalardan sonra, çok büyük bir çoğunlukla kabul edildi. Bu kanun aslında 29 Ekim'in, cumhuriyet rejiminin müjdecisiydi. ■

Yabancı gözüyle: Ankara hangi hadisenin sembolü?

Otuzlu yıllarda Ankara'da Avusturya Büyükelçisi olarak görev yapan Norbert Von Bischoff'un kaleme aldığı 'Ankara / Türkiye'deki yeni oluşun bir izahı' adlı kitap, Türkiye'de 1936'da yayımlanmıştı. Burhan Belge'nin dilimize kazandırdığı ve bir daha da baskısı yapılmayan bu ilginç yapıtın 'Türk İnşasına Dair' adlı bölümünde Von Bischoff ilginç fikirler aktarır: "Bir zamanlar, Türk, doğu ile batı yahut şimal ile cenupta topraklar fethetmişti; padişahı için. Bunun arkasından, ufalma devresine giren imparatorluğun eyaletlerini memur olarak idare etmiş, hudutlarını asker olarak müdafaa etmeğe çalışmış yahut muhacir kafileleri halinde lazım gelen noktaların nüfus unsurunu teşkil etmişti. Makedonya'da ve Anadolu'da, Ulahistan'da ve Bosna'da, Trakya ve Epir'de, hep padişahın namına. Fakat hiçbir yerde, bulunduğu toprağa ısınamamış çünkü nereye gitti ise, orada başkaları ile yaşamak mecburiyetinde kalmıştır. Hiçbir yere kendi öz toprağı, kendine mahsus toprak adını verememiştir. Şimdi halbuki, imparatorluğun terekesi ile kurtuluş harbinin kızgın ateşleri arasından bir yurdun doğduğunu görüyordu. Bu toprağın üzerinde, o, dünkü 'göçebe', şimdi artık 'yerleşik' olmakta ve sarsılmadan durmaktadır. Yeni Ankara, bu hadisenin sembolü ve şahididir. Ankara ile, Türk, yeni yurdun hidayetine varmaktadır. Ankara, bu yeni yurt uğruna yatırılan rehindir. Ankara, ilk şehirdir ki, onu yalnız Türkler inşa etmiştir. Şimdiye kadar nereyi fethettiler ve içinde oturdularsa, orayı kendilerinden önce başkaları inşa etmişti. Öyle ki, onların göçebe ruhları, bu şehirlere karşı derin bir bağlılık duyamadı, o şehirlerde kalmak kararını, içten veremedi. İstanbul da dahil olmak üzere, bu şehirler, Türkler için, sadece konak yerleri idi. Türk varlığının müstakil hayat sahaları, müstakil arzu sahaları, müstakil başarı sahaları değildi."

6. SAYI

DÜNYANIN EN ÇOK SATAN FORMULA 1 DERGİSİ

F1 RACING

F1 RACING

100% FORMULA 1

EKİM 2000 • SAYI 6

1.500.000 TL

Michael Mika'ya karşı

İlk 3 yarış sonunda 'bitti' denilen sezon, tüm hızı ve heyecanıyla sürüyor

IRVINE'IN ÖZEL DÜNYASI

Basınla arası bir türlü düzelmeyen Eddie kendini anlatıyor

YILIN EN İYİLERİ

Sezonun en iylerini sizin oylarınız belirleyecek

BÜYÜK BİR KEDİ MİYAV DEDİ

JAGUAR

Bakalım 2001 sezonunda ne yapacaklar?

Montoya'nın sihiri Williams'ın yeni pilotu pistlerde

EKİM'DE

TÜM SATIŞ NOKTALARINDA

merakediyorum@googlegroups.com

Tarihin akışını değiştiren...

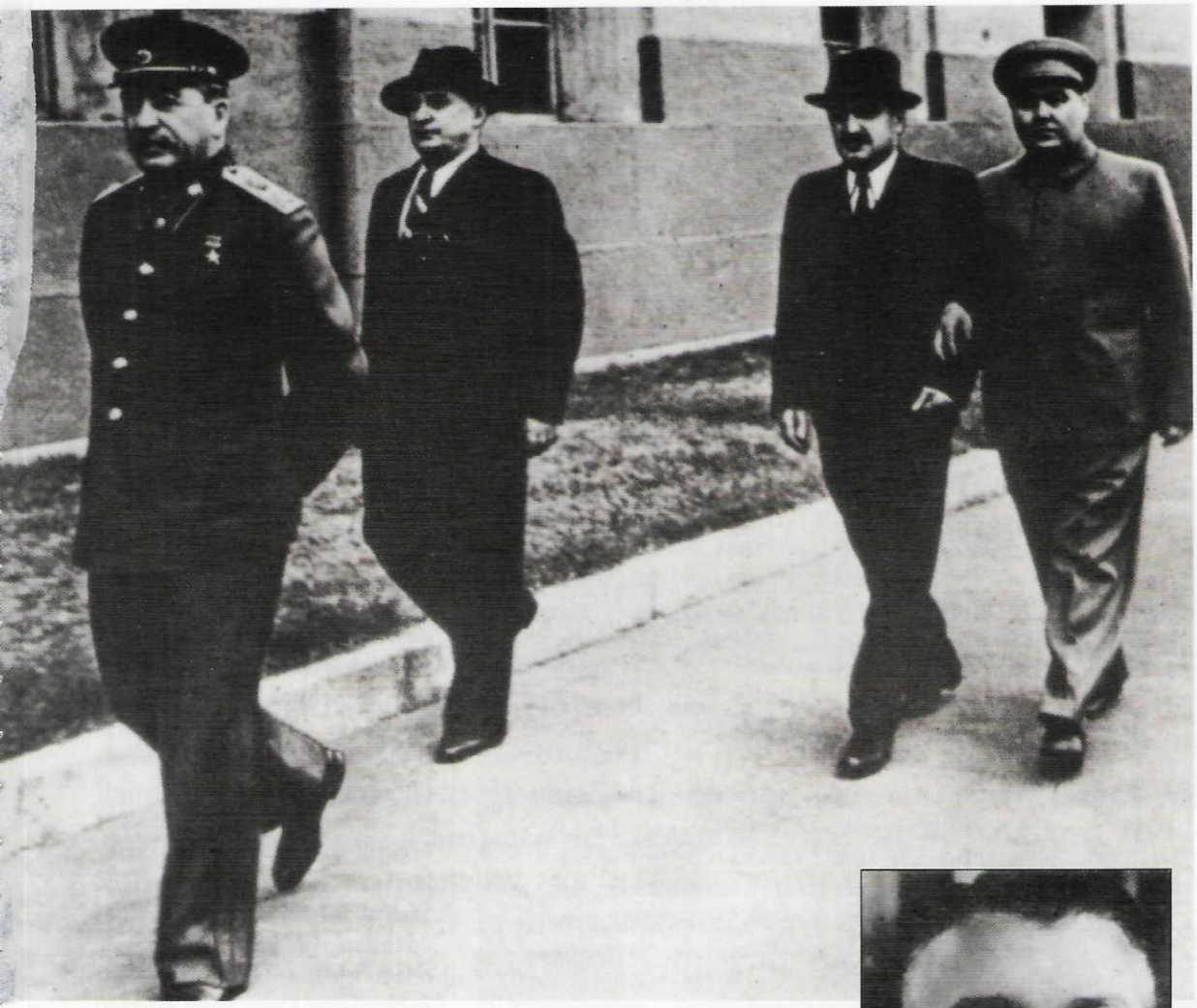
Belge sahtekârlıkları

Hitler'in anılarından Mareşal Tukhacevsky'nin Stalin'e karşı darbe planlarına, tarihte belge sahtekarlıkları hiç de az değildir. Bunlar kimi zaman savaş aldatmacası olarak, bazen politik rakipleri yıpratmak için, bazen diplomasiye hizmet amacıyla ve daha birçok nedenle kullanılmışlardır.

TANJU M. AKAD

Hitler'in hatıratı, bundan 15 yıl önce Avrupa'da şaşılacak bir heyecan yaratmıştı. Aklıselim bu hatıraların sahte olduklarını hiçbir ek gerekçe istemeden ortaya koymaktaydı.

Hitler'in günlük yaşantısı ve karakteri, böyle bir şeyi imkansız kılmaktaydı. Ama insanların

Hitler ve en yakın iki adamı: Himmler ile Göring (karşı sayfada). Stalin, yanından ayırmadığı gizli servis ajanlarıyla (solda, üstte) ve Hitler ile Stalin'in menfaatlerinin çakıştığı noktada, yok edilmesine karar verilen Mareşal Tukhacevsky (solda).

çoğu, bunların sahteliği itiraf edilinceye kadar, en azından şüphede kaldılar. Bu olay bize, çoğunluğun en saçma şeylere bile inanmaya hazır olduğunu tekrar hatırlatmıştı.

Napolyon daha St. Helene adasında gün doldururken Fransız ihtilalini 'bir mason komplosu' olarak gösteren kitaplar şaşılacak kadar çok satıyordu. Bu tür bir anti-propagandanın günümüzde de birçok örneği vardır.

Sahte belgeleri önemli kılan, burada yazılanların doğruluğundan öte, insanların bunlara inanmaya hazır olup olmadıklarıdır. Güruhlar söz konusu olunca aklıselimin hükmü kalmaz. Ve bazen de gerçek belgelerin sahte olmadığına insanları inandırmak çok zordur.

BEYAZ GENERALİN HAYALİ

II. Dünya Savaşı'nın sonucunu olmasa da yapılış biçimini değiştirerek dünya tarihini derinden etkilemiş bir sahte belgenin öyküsü, başlı başına araştırılmaya değer... Bu belge, Rusya'da uzun vadede rejimin yıkılışına kadar giden komplolar zincirinin de bir halkası sayılabilir!..

Paris'teyiz. 1936 yılının sonları... Sürgündeki Beyaz Rus Generali Skoblin, ülkesini 'Kızıllar'dan kurtaracak ordunun başında geri dönme hayalleri içerisindedir. Bu niyetle de Himmler'in adamları ile ilişki kurmuştur.

Ancak bütün kaynakların kabul ettikleri gibi, Skoblin aynı zamanda Rus gizli servisi NKVD ile bağlantıları olan ve bu durumu her iki tarafça da bilinen bir kişidir. (Hiç bir senaryo yazarı bu kadar verimli bir noktadan başlayamazdı!)

General bir gün kontak kişiden, Hotel des Voyageurs'de bir görüşme talimatı alır. Gelenler NKVD ajanları Spiegelglass ve Sarovsky'dir. (Adların gerçek olup olmadığını önemli değil). Skoblin'e niyetini ve Alman bağlantılarını bildiklerini, bunun şu an önemli olmadığını, hatta kendisini sürgündeki Rus askeri ör-

merakediyorum@googlegroups.com

Nazizmin temelindeki sahte belge 'Bilgeler Protokolü'

Çar II. Nikola'nın gizli polisi tarafından hazırlanan bir sahte belge, sözümona dünyaya hakim olmayı amaçlayan 'gizli Yahudi komplosu', Nazizmin fikri temellerine 'kopya' vermişti...

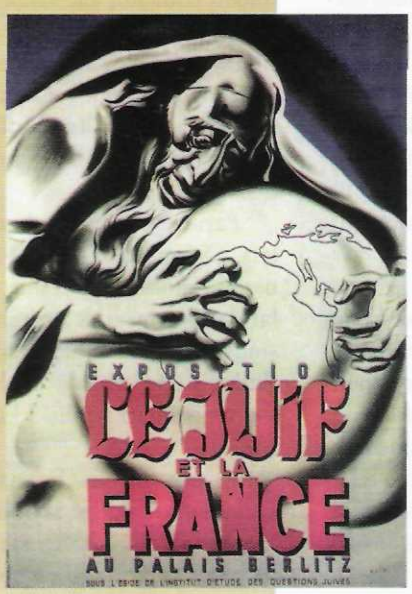

20. yüzyılın en önemli sahte belgelerinden biri, Çarlık Rusya'sının gizli polisi Okhrana ile sağcı fanatiklerin işbirliği ile hazırlanan 'Protocol of the Elders of Zion' adlı broşürdür.

Fransızca ve Almancaya 'Zion Bilgelerinin Protokolü' şeklinde çevrilmiş olan bu belge, Çar II. Nikola'nın politik danışmanı olan pan-slavist Pobyedonostzev'in fikriydi. Uygulaması ise Okhrana'nın adamı olan Sergius Nilus adlı kişi tarafından yapıldı. 1905 yılında yayımlanan sahte belge (kimi kaynakta ilk basımının bundan kısa bir süre önce olduğu belirtiliyor), dünyaya hakim olmayı amaçlayan 'gizli Yahudi komplosunun' bir nevi sözde planıydı. Kaldı ki bu belge de tam anlamıyla orijinal sayılmazdı ve 1864 yılında III. Napolyon'a karşı kaleme alınmış kaynağı meçhul bir broşürden esinlenmişti. 1911 ve 1917 yıllarında Okhrana tarafından iki kez daha basılan bu broşür ihtilallerle sarsılmakta olan Rusya'da çok önemli bir etki yaratmadı. Ne var ki Bolşevik ihtilalinden kaçan Baltık mültecileri tarafından Almanya'ya getirildikten sonra yenilgiye bahane arayanlar için bulunmaz bir hazine oldu. 1919'dan itibaren yüzbinlerce satıldı ve kısa sürede bir yandan anti-semitik propagandanın aracı olurken diğer yandan da Nasyonal Sosyalist ideolojinin ana kaynaklarından birini teşkil etti. Nilus'un bu sahte belgesi o zamanki Rus Estonya'sında doğmuş bir Alman olan Nazi ideoloğu Alfred Rosenberg vasıtasıyla Okhrana ile Gestapo arasındaki korkunç bağı kurmuş oldu. Ancak işin daha ilginç tarafı, Nazi'lerin bu sahte belgeden *çok fazla kopya* çekmeleridir. Nazi'ler hem politik örgütlenme modellerini hem de uluslarüstü dünya hakimiyeti fikirlerini söz konusu dokümandan almışlardır. Örneğin sözde protokolde yer alan 'Yahudi halkına yararlı olan her şey ahlaken doğru ve kutsaldır' kavramı Nazi söyleminde, 'Doğru olan, Alman halkı için iyi olandır' şekline büründü.

Hitler, "Diğer ulusların Almanlar ile aynı haklara sahip olduğunu asla kabul etmeyeceğim" demişti. Gerçekten de Nazi bakış açısının temeli insanların farklı olduğu şeklindeki algılamada yatar.

Rus Çarı II. Nikola ve 'Bilgeler Protokolü' adlı sahte belgenin fikir babası Pobyedonostzev (üstte). Nazizmin etkisi altında Fransa'da düzenlenen Yahudi aleyhtarı bir serginin afişi (sağda).

gütünün başına geçme konusunda destekleyebileceklerini söylediler. (İkili oynayan her zaman kullanılır.) Karşılığında şu bilgileri Almanlara iletmesini istediler: Sovyet Yüksek Komutanlığı Mareşal Tukhacevsky'nin başkanlığında Stalin'e karşı bir darbe hazırlıyordu ve darbeciler Alman komutanları ve istihbaratı ile ilişki içerisindeydiler.

STALİN'İN HEDEFİ: KIZILORDU

Rusların en yetenekli askeri olan Mareşal Tukhacevsky aristokrat olmasına rağmen Kızılordu'ya katılmış ve 'Beyaz Generaller'in yenilgiye uğratılarak ihtilal rejiminin ayakta kalmasında önemli bir rol oynamıştı. Şimdi de Hitler'in tasavvurlarını anlıyor ve buna karşı hazırlanılmasını istiyordu. Rejime sadakatı konusunda en ufak bir tereddüt olamazdı.

Ne var ki Rusya'da kendi iç örgütünün dışındaki tüm odakları imha etme yolunda ilerleyen Stalin, köylüler, işçiler, bilim adamları ve parti içinde güç odağı oluşturma ihtimali olan milyonlarca kişiyi imha ettikten sonra şimdi gözünü son grup olan orduya dikmişti.

Ancak bunun için 'sağlam' bir gerekçeye ihtiyacı vardı. Unutmayalım ki diktatörler bile kendilerini haklı göstermek isterler. Hitler de Alman ordusundaki 'temizliği' için sahte belgeler kullanmıştı. Savaş Bakanı General von Blomberg'i tasfiye etmek için karısının eskiden fahişe olduğuna dair sahte evrak yaptırmış, başkomutan von Fritsch için de homoseksüellik suçlaması içeren ayrı bir dosya imal edilmişti. (Hitler Blomberg'in düğününde şeref konuğu idi.)

Her ikisi de tasfiye edildi. Fritsch aklandı, ama görevine iade edilmedi.

Hem Hitler hem de Stalin, her zaman yeni bir Napolyon çıkabileceğini düşünüp ordularından korkmuşlardır.

DELİLİĞE KARŞI SON ADAM

Tukhacevsky'ye gelince, Almanlar onun kendilerine karşı ve hatta Stalin ile yapabilecekleri muhtemel bir anlaşmanın önündeki en büyük engeli oluşturduğunu biliyorlardı. O her iki ülkedeki kollektif deliliğe meydan okuyabilecek son adamlardan birisiydi.

Skoblin'in mesajı kısa bir zaman sonra Gestapo'nun ikinci şefi Heydrich'in masasına geldi. Bir süre sonra Çekoslavakya'nın 'koruyucusu' olarak yeni işinin başına geçecek olan Heydrich, durumun Almanya için büyük avantaj sağlayabileceğini anladı. Bunun bir Rus oyunu olabileceğini düşünen yardımcısı Jahnke'yi her ihtimale karşı ev hapsine aldırarak entrikayı geliştirmeye başladı. Dostu SS lideri Hermann Bahrens'e şunları söyledi: "Stalin, Skoblin ile blöf yapıyor olsa bile, ona kendi yalanlarının tümüyle doğru olduğunu isbat edecek deliller göndereceğim."

GESTAPO ÇALIŞIYOR

Belgelerin hazırlanmasında zorluk çekilmedi. Rapallo Anlaşması ile 1920'li yıllarda Almanlar Rusya'da gizli bir şekilde silah imal ederken o zamanlar Kızılordu Genelkurmay Başkanı olan Tukhacevsky ile birçok yazışma yapılmıştı. Bunlarda bulunan orijinal mühürler ve imzalar kullanılarak belgeler kolaylıkla yapıldı. Ama işin zor tarafı belgelerin Ruslara nasıl verileceği idi. Bu iş için Rus-Alman yakınlaşmasından korkan Çekoslavakya seçildi.

Berlin'de bulunan bakanları Mastny aracılığı ile Çek Cumhurbaşkanı Beneş'e, yakında Moskova'da Alman taraftarı bir iktidar değişikliği olacağı bilgisi sızdırıldı. Alman işgalinin yaklaştığını bilen Beneş, Rus desteğini yitirme korkusuyla Prag'daki Rus elçisi Aleksandrovsky'i çağırarak Mastny'nin raporunu verdi. Stalin'e karşı komployu duyan elçi, valizini topladığı gibi Moskova'ya koştu.

Ortada henüz hiçbir belge yoktu ama Stalin'in baş cellatlarından olan Yezhov'un, NKVD şefi Yagoda'yı zorladığı komplo birdenbire Rusların beklemediği bir şekilde gelişmiş, bir karşı-komplo olarak ellerine geri dönmüştü.

ÜÇ MİLYON RUBLELİK DOSYA

Bundan sonraki aşama belgelerin Ruslara satılması idi. Yine Beneş vasıtasıyla Heydrich'in bir ajanı NKVD ile temasa geçti ve dosyaya göz atmalarına izin verdi. Tukhacevsky ve bazı yakın arkadaşlarını Alman ajanı olarak gösteren sahte belgeler

Gestapo'nun ikinci şefi Reinhard Heydrich'in (solda) masasına gelen ve Mareşal Tukhacevsky'i suçlayan sahte belgeler, ilginç bir trafik sonucu, Çek Cumhurbaşkanı Beneş'in (altta) eline geçecekti... Hitler'in sahte belgelerle, karısının fahişe olduğunu öne sürerek hedef aldığı bir başka kurban: Savaş Bakanı General von Blomberg ve eşi (ortada).

çok iyi hazırlanmıştı.

Dosya için tam üç milyon altın ruble istediler ki, bu o zaman için çok büyük bir rakamdı (bazı kaynaklarda 2 milyon olduğu söyleniyor). 1937 yılının Mayıs ayında paralar Berlin'de, dosya da Moskova'da idi. 12 Haziran'da ise bütün dünya Mareşal Tukhacevsky ile arkadaşlarının vatana ihanetten idam edildikleri haberini duyuyordu.

KIZILORDU'DAKİ TASFİYE

Almanlar bu işten hem para kazandılar hem de Rus askeri liderliğinin tasfiyesini kolaylaştırmış oldular. Tasfiye sona erdiğinde Rusya 5 mareşalinden 3'ünü, 15 ordu komutanından 13'ünü, 85 kolordu komutanından 57'sini ve 406 tugay komutanından 220'sini yitirmişti. Toplamda subayların dörtte üçü, generallerin yüzde 90'ı, albayların ise yüzde 80'i ortadan kayboldu.

Bunun sonucunda Ruslar 1939-40 kışında Finlandiya savaşında o kadar zor duruma düştüler ki Hitler, Kızılordu'yu 'çantada keklik' olarak görmeye başladı! ■

merakediyorum@googlegroups.com

Film değil gerçek...

Hollywood cinayetleri

Hollywood sineması bugüne kadar sayısız cinayet filmi çevirdi. Ama bu filmlerdeki cinayet öyküleri, Hollywood tarihinde işlenen gerçek cinayetlerin yanında masal kaldı...

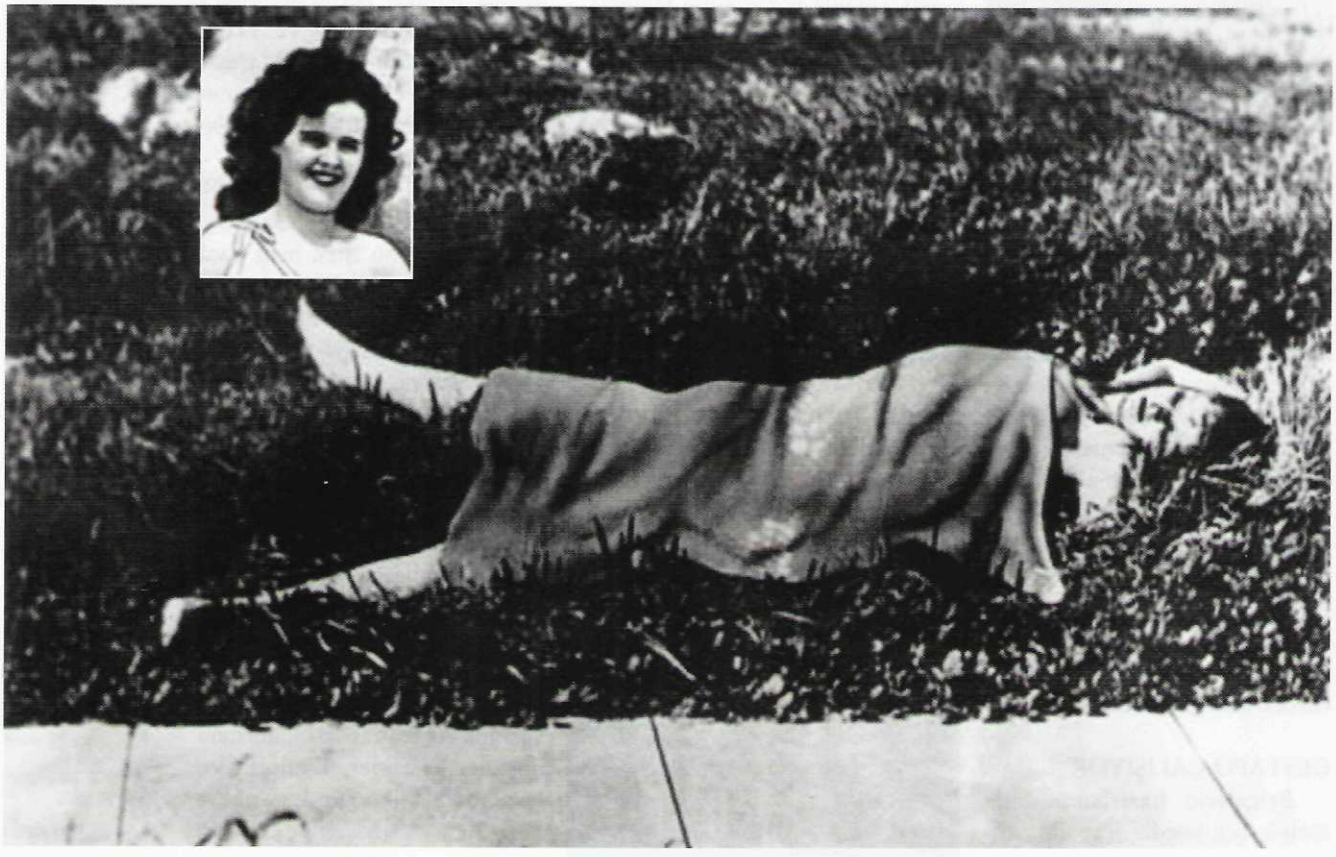
RİFAT DEDEOĞLU

Cinayetin işlendiği dönemde 'Fatty' Rosco Arbuckle ününün doruğundadır. Hollywood'un sessiz komedi sahnesinde bir numara - Charlie Chaplin de sahnede olmasına rağmen- odur. Kocaman göbeği ve aydede suratıyla gişe rekorlarını alt üst etmektedir. Ve sonunda o güne değin kimseye nasip olmayan bir meblağ ile, üç milyon dolara Paramount Stüdyoları'na transfer olur.

Ama mutsuzdur Arbuckle; gözünü o dönemlerin en cazibeli kadın modellerinden Virginia Rappe'e dikmiştir. Kadın fettandır, işine gelenle, işinde ilerlemek için yatar kalkar. Kadının fettanlığı öyle bir safhaya varmıştır ki, dedikodulara göre çalıştığı stüdyodaki herkese belsoğukluğu bulaştırdığı için sahibi stüdyoyu kapatıp ilaçlamaya başvurmuştur. Vebali anlatanın boynuna. Ama 'Fatty' çok arzu etmesine rağmen pastadan payını alamamıştır.

ŞİŞMAN ARBUCKLE'IN OTEL SERÜVENİ

Rosco Arbuckle'ın beklediği fırsat üç milyon dolarlık kontrata imzayı attığı günün ertesi, kontratı kutlamak için gittiği San Francisco'nun ünlü St. Francis otelinde eline geçer. Arbuckle kesenin ağzını ardına kadar

1947 yılında, ünlü sinema oyuncusu Elizabeth Short'un ikiye bölünmüş cesedi, Los Angeles'da boş bir arsanın ortasında bulunmuştu.

açmış, tanıdık ne kadar güzel kadın varsa kapattığı otel katındaki partiye çağırmış, ABD'de o sıralar alkol yasağı bulunmasına rağmen, her tür içkiyi su gibi akıtmaya başlamıştı.

İşte böyle bir ortamın içinde Virginia Rappe nasıl olduysa partiden haber almış ve partinin üçüncü günü sabahı otele gelivermişti. Virginia Rappe partiye dahil oluşundan kısa bir müddet sonra sarhoştu artık. Rosco Arbuckle'ın beklediği fırsat altın tabak içinde önüne sunulmuştu adeta.

Öğleden sonra saat üç sularında, herkes kulaklarına kadar alkol içinde yüzerken Arbuckle daha fazla dayanamayıp Virginia'yı odasına sürükledi. 1221 nolu odanın kapısının ardında neler olabileceğini kimse merak etmiyor, biliyordu. Arbuckle kendinden umulmayan bir çeviklikle Virginia'yı soymaya başladı.

Bundan sonra olan biteni ise bugüne kadar hiç kimse tam olarak çözemedi. Arbuckle'la Virginia 1221 nolu odaya çekileli henüz birkaç dakika geçmişti ki içeriden genç kadının canhıraş feryatları yükseldi. Bunu önce Arbuckle'ın şehvetinin tezahürü zannedenler, feryatların dinmemesi üzerine dehşetle irkilip odanın kapısına yüklendiler. İçeride gördükleri manzara korkunçtu. Çıplak Virginia Rappe, Arbuckle'ın yatağının üzerinde kana bulanmış çarşaflar içinde büyük bir acıyla kıvranıyor ve ölüyorum diye bas bas bağırıyordu. Kadın hemen başka bir odaya taşındı. Rahim paramparça olmuştu. Karın nahiyesine buzlar kondu. Yakındaki bir doğum hastanesinden gelen doktor ve hemşire Rappe'i acilen hastaneye götürdülerse de Rappe iki gün sonra öldü.

ARBUCKLE ÜÇ KEZ YARGILANIYOR

Patoloji raporuna göre Rappe'e ne olduğu bilinmeyen bir 'fallusla' üst üste tecavüz edilmişti. Kimine göre bu bir buz parçası olmalıydı, kimine göre ise bir şişe. Hastane raporu ise Virginia Rappe'in daha önce rahminde oluşan bir kistin aşırı büyümesiyle, gördüğü baskı altında patlaması sonucu öldüğünü bildirmişti.

Rosco 'Fatty' Arbuckle üç kez yargılandı ve üçüncüsünde beraat etti. Ama kamuoyu onu cinayete mahkum etmişti bir kez. Sinema seyircileri onu veto ettiler, hiçbir filminin izlenmemesi için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Beş parasız kalan Rosco 1933 senesinde sefalet içinde aşırı alkol almaktan yaşama veda etti. Rosco'nun ipini halk çekmişti.

Rosco'nun hikayesi aylarca manşetten düşmedi. Ama bir yıl sonra işlenen bir cinayet, Rosco'nun hikayesini kamuoyuna tamamen unutturdu. Bu kez işlenen gerçek bir aşk cinayetiydi ve Agatha Christie'nin bile kurgulayamayacağı, Hercule Poirot'nun bile çözemeyeceği kadar karmaşıktı. Nitekim günümüze kadar da çözülmüş değil...

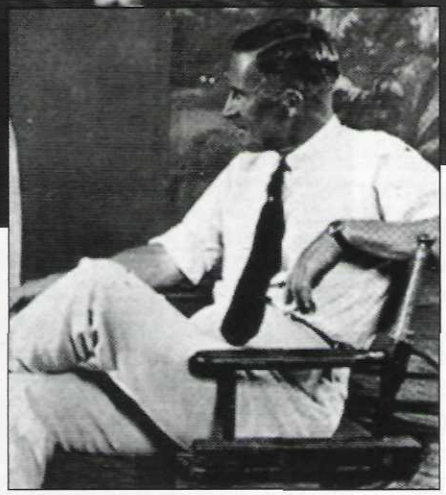

Virginia Rappe'in (solda) öldürüldüğü dönemde, 'Şişko' Rosco Arbuckle (en solda) Hollywood'un sessiz komedi sahnesinde 'bir numara'dır.

merakediyorum@googlegroups.com

20'li yılların Hollywood'unda yeni gözdelerden Mary Miles Minter (üstte), yönetmen William Desmond Taylor'a (sağda) deliler gibi âşıktı. Ama Taylor'ın sevgilileri boldu ve bunların en bilineni Mary Pickford'du (sağ üstte).

YÖNETMENİ KİM VURDU?

1922 yılının serin bir eylül sabahı ünlü İngiliz rejisör William Desmond Taylor'ın uşağı, efendisinin evinin kapısını açtığı an dehşete kapıldı. Efendisi salonun ortasında yüzü koyun yatıyordu. Hemen polis çağırdı. Polis Taylor'un tek kurşunla sırtından vurulduğunu anlayana kadar Taylor'ın bir arkadaşı eve gelmiş, polis bu ünlü adamın Taylor'a ait ne kadar mektubu varsa alıp gitmesine göz yummuştu. Evi arayan polis, Hollywood'un yeni gözdelerinden Mary Miles Minter'a ait özel eşyalar ve Taylor'un üzerinde Minter'ın saçlarını buldu. Minter, Taylor'a deliler gibi âşıktı, bunu herkes biliyordu. Ancak iddialara göre 50 yaşındaki Taylor, yaşının ileriliğini öne sürerek ciddi bir ilişki içine girmek istemiyordu. Taylor'ın âşıkları boldu, Hollywood'da kimbilir kimlerle yatıp kalkmıştı, ama arkadaşı mektuplarını yok ettiği için kimsenin adına somut olarak ulaşılamıyordu. Mary Pickford bunların bilinenlerindendi, bir gece önce saat 19.00 sularında Taylor'ı ziyaret etmiş, bu saatten kısa bir müddet sonra da Taylor öldürülmüştü. Ancak Pickford şoförünün şahitliğiyle cinayet saatinden kısa bir müddet önce oradan ayrıldığını isbatlayabilmişti. Polis elindeki tüm imkanları seferber etti. En çok Minter'ın annesinden şüpheleniliyordu. Minter'ın annesi aşırı derecede Minter'ı kolluyor, onun Taylor'la ilişkisinden zarar göreceğini düşünüyordu. Kızını vazgeçiremeyen anne, kiralık katil tutarak Taylor'u ortadan kaldırmış olabilirdi. Polisin tüm çabası boşa çıktı, anne masumiyetini isbat edebiliyordu.

Polis yüzlerce ihbarı değerlendirmiş, hiçbir sonuç alamadan dosyayı kapatmıştı. Taylor'ın katili günümüzde de bilinmiyor.

CHAPLİN'Lİ AŞK ÜÇGENİ

1924 senesi Hollywood'un altın dönemiydi. 'Konuşan' filmler birbiri ardına çevriliyor, insanlar sinemalara koşuşturuyordu. Para Hollywood'a artık oluklardan akıyor, Hollywood'un mensupları ise su gibi para harcıyorlardı. Ama hiçbiri henüz gazete patronu William Randolph Hearst'ten zengin değildi. Hearst ise hem medyanın hem de paranın gücünü kullanarak Hollywood'un güzelleriyle gönlünü eğlendiriyordu. Ancak bu güzellerin içinde bir Marion Davies vardı ki Hearst'ün gönlündeki yeri bambaşka idi.

Hearst, Davies isimli sinema güzeliyle uzun zamandır tanışıyordu. Herkes Davies'in Hearst'le olan ilişkisini biliyor, ama Davies bu ilişkinin dışında gizlice de olsa rahat davranabiliyordu. Hearst bir gün sevdiği kadının Charlie Chaplin'le ilişkiye girdiğini duydu, delilere döndü. Ama gözleriyle görmeden, Davies'in böyle bir şeye teşebbüs edebileceğine inanamazdı...

Planını yaptı: Ünlü yatı Oneida'da bir hafta sonu partisi verecek, Marion'la Chaplin'i de davet edecek ve bu partide onları izleyecekti. Eğer iddia doğruysa partide alkolün de yardımıyla ihanetin ipuçlarını yakalayabilecekti.

TEKNEDE PARTİ

Planını uygulamaya koyan Hearst, teknenin denize açılmasıyla birlikte, Marion'la Chaplin'i sürekli izlemeye başladı. Bu ilişki, arkadaşlığın ötesinde bir şüphe yaratacak boyutta değildi. Ancak Hearst izlemeyi sürdürdü. Gece ilerledikçe, 'şüpheli çiftin' ortadan kaybolmaya başladığını fark eden Hearst, yatın kaptan köşkünden etrafı izlerken güvertenin kuytu bir köşesinde onların gölgelerini gördü: Öpüşüyorlardı.

Hearst deliye dönmüştü. Belinde taşıdığı silahını çekti ve hiç tereddütsüz ateşledi. Hearst bir başka karaltının yere yıkıldığını gördü; bu Marion ya da Chaplin olamazdı. İkinci kurşunu sıkmadan aşağıya indi, gözlerine inanamıyordu, yerde yatan çok yakın arkadaşı yönetmen Tom Ince'di.

Kaderin garip bir oyunu, Hearst tabancasını ateşlediği an kamaradan çıkan Ince, kurşunun menziline girmiş ve kafasından isabet almıştı. Ince anında öldü; yapılacak hiçbir şey yoktu.

BİR CİNAYET NASIL ÖRTBAS EDİLİR?..

Ertesi sabah Los Angeles gazetesinin erken baskıları olayı, 'Ince, Hearst'ün yatında vuruldu' sürmanşetiyle verdi.

Ancak gazetenin daha sonraki baskıları tamamen değişti ve piyasadaki erken baskılar Hearst tarafından toplatıldı.

Bundan sonraki gelişmeler çok ilginçti:

Ince güya o gece Hearst'ün evinde yemeğe davetliydi, çok yemek yemiş, midesi rahatsızlanmış, kalp spazmı geçirmiş, ambulansla kendi evine gönderilmiş, orada ölmüş ve cesedi hemen yakılarak gömülmüştü.

Mahkeme tek şahit olarak Hearst'ün şirketlerinde çalışan bir doktoru dinledi.

Evet, doktor, Ince'ı önceden tanıyor, böyle bir şikayeti olduğunu biliyordu, o akşam da yemekte bulunuyordu ve rahatsızlanmasında ilk müdaheleyi kendisi yapmıştı...

Olay böylece kapandı gitti. Yıllar sonra torunu Patricia Hearst, kaleme aldığı kitapta doğruları dile getirecekti.

KIRKLI YILLAR...

1940'lı yıllar da Hollywood cinayetlerinden mahrum kalmadı! 'Black Dahlia' yani 'Siyah Yıldız Çiçeği' lakabıyla bilinen Elizabeth Short'un öldürülmesi, en korkunç ve en mide bulandırıcı cinayetti.

40'lı yılların en korkunç 'Hoolywood cinayeti', 'Siyah Yıldız Çiçeği' lakabıyla tanınan Elizabeth Short'un (solda) öldürülmesiydi. Hoolywood'un en parlak yıllarına rastlayan ve akıl almaz bir biçimde örtbas edilen Marion Davies (altta, en solda) cinayeti ise dönemin ünlü gazete patronu Randolph Hearst (alttaki fotoğrafta, en başta) tarafından işlenmişti.

'YILDIZ ÇİÇEĞİ' VAHŞETİ

İkiye bölünmüş çıplak cesedi Los Angeles'da boş bir arsanın ortasında bulunduğunda Elizabeth Short, Hollywood'un şöhret basamaklarına ilk adımları atmış bulunuyordu. Garip bir kızdı Short: İnanılmaz bir çekiciliği vardı, kömür karası saçlarının yanı sıra kapkara giyiniyor, kıpkırmızı rujuyla gönülleri yakıyordu. Erkeklere çok çabuk sokuluyor, kolay kadınmış imajını yaratıyor ama çoğunu sükutu hayale uğratıyordu. Dedikodulara göre fahişelik yapıyordu ancak ölümü bunun aksini isbat ediyordu: Otopsi raporuna göre Short'un cinsel organı, doğuştan cinsel birleşmeye müsait değildi.

Short vahşice öldürülmüştü: Ters ilişkiye uğramış, kadınlık organına ot tıkılmış, feci halde dövülmüş ve bedeni yer yer keskin bir aletle kesilmişti. Polis yüzlerce şüpheliyi sorguya çekti; ama hiçbir ipucu elde edemedi.

'Black Dahlia' olayı kısa zamanda Amerika'da bir histeriye yol açtı. Sayısız insan cinayeti üstlenmeye kalktı; ama hiçbiri en ufak bir ciddiyet taşımıyordu. ■

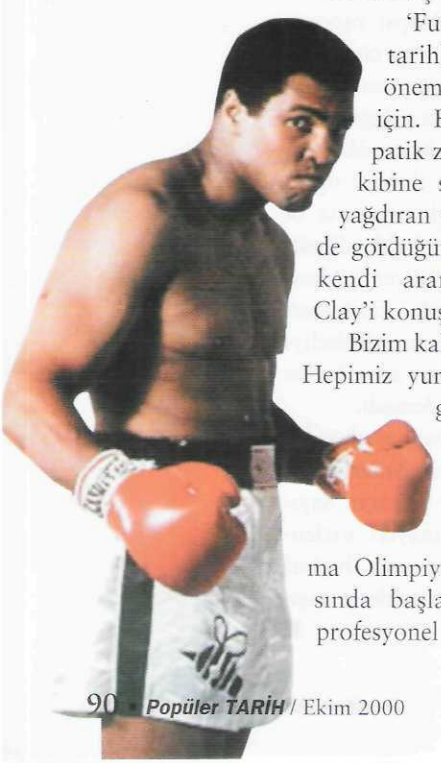
merakediyorum@googlegroups.com

Muhammed Ali Clay'in öyküsü

Kelebek gibi uçar arı gibi sokar...

Dört yıl önce, Atlanta Oyunları'nın açılış töreninde Olimpiyat Ateşi'ni yakan parkinsonlu adamı tüm seyirciler endişeyle izlemişlerdi. Ateşi güçlükle yakan bu adam, bir zamanlar dünyanın en zorlu boksorüydü.

KENAN ONUK

O nun adını ilk duyduğumda küçük bir ilkokul öğrencisiydim. O yaşlardaki erkek çocukları, güç ve kuvvet üzerinde konuşmaya bayılırlar. Kim daha kuvvetlidir? Kimin yumruğu daha güçlüdür? En son çıkan pop şarkılarından ve şarkıcılardan daha fazla, bunları konuşurduk.

'Futbol geyikleri' o tarihlerde bu kadar önemli değildi, bizler için. Bu yakışıklı, sempatik zencinin, ringte rakibine sürekli hakaretler yağdıran yüzünü gazetelerde gördüğümüz günden beri, kendi aramızda en fazla Clay'i konuşur olmuştuk.

Bizim kahramanımızdı o... Hepimiz yumruğumuzu onun gibi sıkıp 'En güçlü benim' der gibiydik.

Clay efsanesi, 1960'da Roma Olimpiyat Oyunları sırasında başlamıştı. Sonradan profesyonel olarak çeşitli aralarla tam 3 kez 'Dünya Ağır Siklet Boks Şampiyonu' unvanını alan Clay, Olimpiyat tarihinin en çok hatırlanan simalarından biri olacaktı.

18 yaşındaydı o tarihte. Louisville, Kentuckyli bu genç, kendine çok güveniyordu ve enerjisi, konuşmasına da yansıyordu. Adeta bir makinalı tüfek gibi konuşuyordu. Her yerde konuşuyordu. Sokakta, antrenmanda, ringte, her yerde... Gazeteciler renkli bir boksör keşfettikleri için mutluydular.

Ringe, boyuna çizgili bir forma ve parlak beyaz şortla çıkıyordu. Fırtına gibiydi. Rakibine şöyle bir bakıyor, yüksek sesle ismini haykırıyor ve daha maç başlamadan hakaretler yağdırıyordu. Kiminin kulağına takıyor, kiminin kollarını kısa buluyor, kimilerine de gülerek ne kadar aptal olduğunu söylüyordu.

Bir 'fenomen' olacağı o günlerden belliydi sanki. Seyirciler, bu yetenekli ve konuşkan boksörü izlemeye doyamıyorlardı. Şaşılacak kadar güçlü kolları ve bacakları vardı. Yüzü de o yıllarda bir boksörde rastlanmadık ölçüde yakışıklı ve temizdi.

Olimpiyat Köyü'nün en tanınan kişisi haline gelmişti. Onunla ringde olmak ise 'bir şaka' gibiydi. Rakibinin etrafında adeta dans ediyor, hızla yumruklarını birbiri peşi sıra savuruyor ve devamlı konuşuyordu.

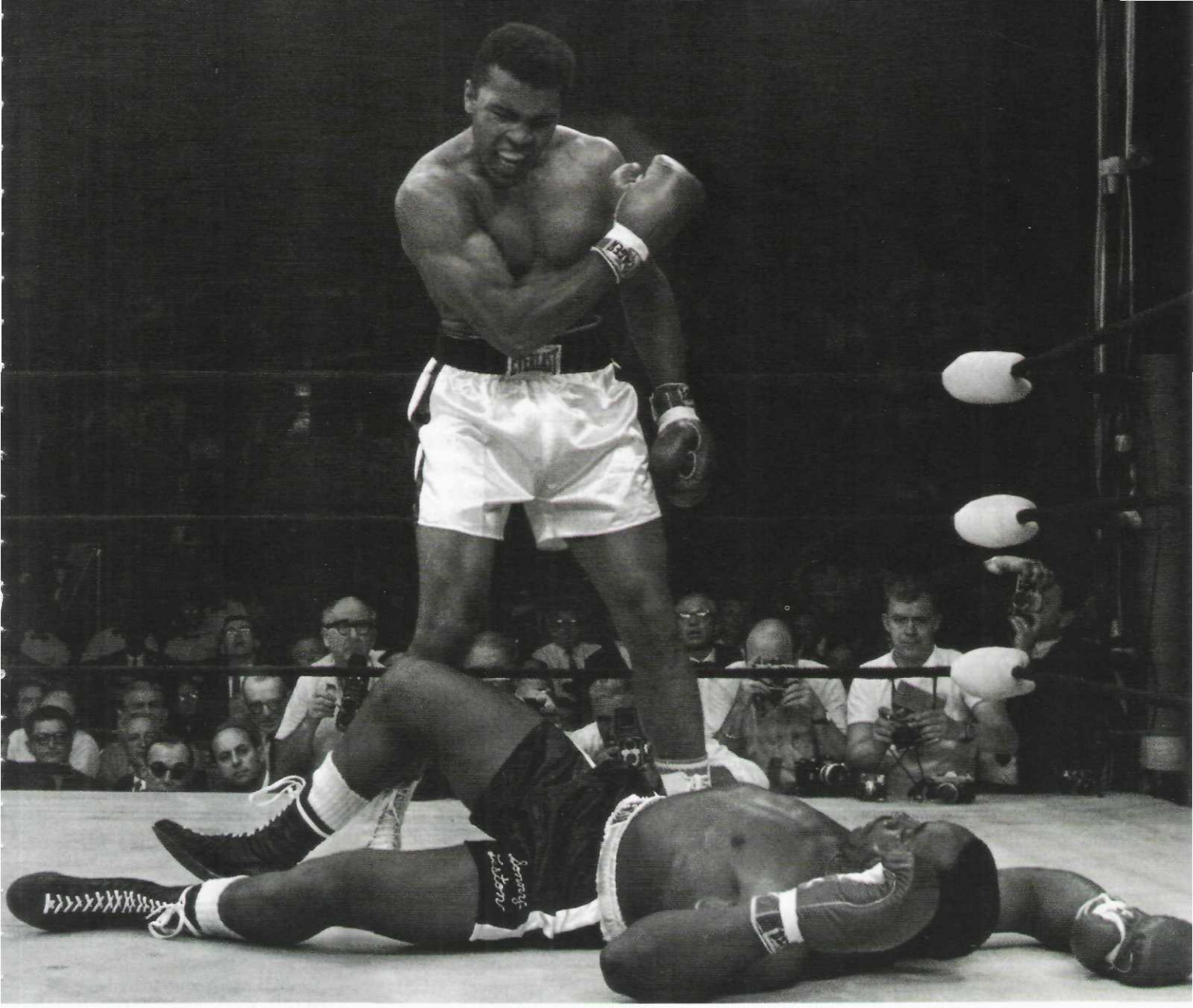
SEVİMLİ BİR İDDİACI

Yumruk yemesi, neredeyse imkansızdı. Olimpiyat finalinde karşılaştığı Piet Zykowski, 231 maçlık tecrübesine rağmen Clay'in karşısında adeta bir acemi boksör gibi duruyordu.

Tek bir yumruk yemedi Clay ve son rauntta seri yumruklarla karşılaşmayı kazandı.

Boks otoriteleri ona hayran olmuşlardı. "Bir sinek siklet gibi hızlı, bir ağır siklet kadar güçlü yumruklara sahip" diyorlardı.

Boynuna takılan altın madalyayı çevresindekilere gururla gösteriyordu. "En güçlü benim" diye haykırıyordu. İddiacıydı, ama aynı zamanda çok da sevimliydi. İnsanlar onu sevecen bakışlarla selamlıyorlardı.

1965 yılının 25 Mayıs'ı: Maine Lewingston'un objektifinden nefes kesici bir an: Clay, Sonny Liston'u yere sermiş.

MADALYAYI NEDEN NEHRE ATTI?

Bir akşam, boynunda madalyasıyla gittiği bir restoranda beyaz Amerikalılarla tartışmaya girdi. Kazandığı madalyanın hiçbir değeri olmadığını, bir hiç olduğunu haykırdılar yüzüne.

Bu beklenmedik hakaret tüm moralini bozmuştu. Altın madalyayı ülkesi için ve bu insanlar için mi kazanmıştı? Evine döndüğünün ertesi günü, madalyasını boynundan çıkardı ve Ohio nehrinin buz gibi soğuk sularına fırlattı.

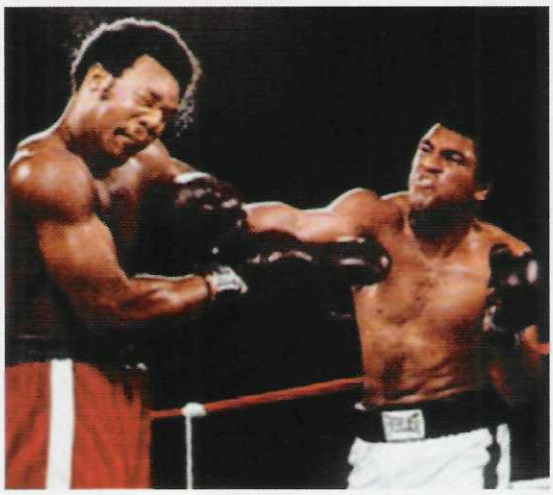
Kararlıydı. O çirkin adamlara ve tüm dünyaya kim olduğunu gösterecekti. O gün profesyonel oldu ve birkaç hazırlık karşılaşmasından sonra 'Dünya Şampiyonu' Sonny Liston'ın karşısına çıktı.

Yıl, 1964'tü. Benim ve arkadaşlarımın onun adını ilk kez duyduğumuz yıl. Hayatımızın ilk idolü, ilk kahramanımız. Ringe çıkar çıkmaz, "Kolla kendini çirkin ayı, seni paçavraya çevireceğim" diye bağırmaya başladı. "Sen çirkinsin. Sen bir hiçsin. Ben güçlü ve yakışıklıyım. En büyük benim, haydi göster kendini..."

Yenilmez armada dev gibi Liston'ın karşısında hemen hiç kimse 22 yaşındaki genç Clay'in bir varlık göstereceğini tahmin etmiyordu. İlk rauntta sürekli etrafında yaylanarak dans eden, devamlı konuşan ve onunla alay eden birini görmek tecrübeli Liston'ı şaşırtmıştı. Çok çabuktu genç çocuk. Ayak hareketleri inanılmazdı, uzun kollarıyla onu yanına yaklaştırmıyordu.

İkinci raundun başında Liston hiç beklenmedik bir anda, müthiş bir kroşe yedi. Sonra bir aparkat ve bir kroşe daha. Liston yerdeydi. İyice sersemlemişti. Sonraki rauntlarda Clay neredeyse hiçbir yumruk almadı. Liston, tahrik edici sözlere cevap veremiyordu. Hem psikolojik hem de fiziksel olarak yıkılmış, mahvolmuştu. Yedinci raunda çıkmayı reddetti. Yakışıklı genç adam, 'Dünya Ağır Siklet Boks Şampiyonu' oldu. "Ben sizlerden

merakediyorum@googlegroups.com

Yıl 1974: Clay, George Freeman'ın karşısında. Boks otoriteleri Clay'e hayran olmuşlardı. "Bir sinek siklet gibi hızlı, bir ağır siklet kadar güçlü yumruklara sahip" diyorlardı.

değilim" diye haykırdı ve aynı yıl müslümanlığı seçerek 'Muhammed Ali' adını aldı.

Liston, rövanş istiyordu. Dünya, nefesini tutmuş bu müthiş finali bekliyordu. O'nun sürekli "en büyük benim" diye bağırması, birçok çevrede sempatiyle karşılansa da, hatırı sayılır bir düşman grubu da yaratmıştı. Hele o yılların tutucu Amerika'sında müslümanlığa geçişi, bağışlanamayacak bir hata olarak görülüyordu.

Rövanş günü geldi çattı. Yine, herkes Liston'a şans tanıyordu. Ringe çıkar çıkmaz rakibine nefret dolu, küçümseyen bir bakış fırlattı ve hiçbir zaman unutulmayacak o ünlü sözünü, ateş saçan gözlerle baktığı rakibine orada söyledi: "Sen daha beni tanımıyorsun. Ben kelebek gibi uçar, arı gibi sokarım."

Raundun başladığını işaret eden gong çaldı. Muhammed Ali, şık bir eskivle rakibine yaklaştı ve daha ne olduğunu anlayamayan Liston'ı sert bir sağ kroşeyle indirdi. Liston, yerde boylu boyunca yatıyordu. Ali, yumruğunu sıkmış, "Haydi kalk, kalk da dünyanın kaç bucak olduğunu sana göstereyim" diyordu.

Ali'nin, Liston'ı yere serdiği o anın fotoğrafını gazeteden kestim ve uzun yıllar sakladım. O fotoğraftaki gücü, azmi, bakışlardaki o inanılmaz kararlılığı hiçbir zaman unutmadım.

SABAH 5'TE TV KARŞISINDA

1969'da Vietnam Savaşı'na katılmayı reddetti Ali. Unvanını elinden aldılar, uzun süre hapis yattı. 3 yıl sonra tekrar ringe döndü. Frazier ve Foreman'ı devirdi. Sonra kaybetti, tekrar çalışmaya başladı. 3'üncü kez Dünya Ağır Siklet Boks Şampiyonu oldu. O yıllarda televizyon Türkiye'ye de gelmişti ve sabahın 5'inde Muhammed Ali'nin unvan maçlarını izlemek için ekran karşısına geçmek, hayatın en büyük keyiflerinden biriydi.

O yıllarda lise bitti. Çocukluk kahramanım, pek çokları gibi benim de hayranlığımın hiç eksilmediği bir fenomen olmuştu. Muhammed Ali, sporcunun da ötesinde bir değerdi.

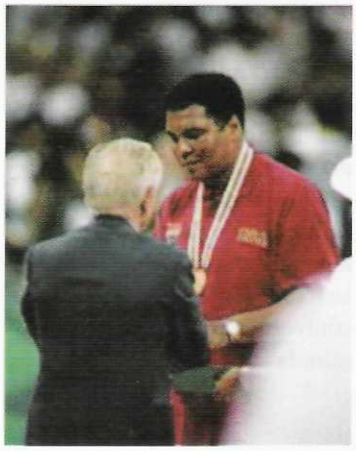
Sonra, boksu bıraktı. Son yıllarda hayranlarının sayısı iyice artmıştı. Düşmanı neredeyse kalmamıştı. Ali bıraktıktan sonra ben ve tüm arkadaşlarım, boksla ilgilenmez olduk.

Sanki ağır siklet unvan maçlarını seyretmek Ali'nin olmadığı bir ringde, ona saygısızlık etmek anlamına geliyordu.

OLİMPİYAT MEŞALESİ

Aradan uzun, çok uzun yıllar geçti. Dört yıl önce, Atlanta Olimpiyat Oyunları'nın açılış töreninde, meşaleyi kimin getireceğini ve Olimpiyat Ateşi'ni kimin yakacağını sabırsızlıkla bekleyen seyircilerin arasındaydım. Nemli ve sıcak bir yaz gecesiydi.

Birdenbire soluklarımın hızlandığını, bir ateşin yüreğime doğru ağır ağır ilerlemekte olduğunu hissettim. Sonra heyecanla yutkundum. Olimpiyat Stadı'nın dev ekranında benim kahramanımın, o hiç unutulmayacak karizmatik yüzü belirmişti. Uzaklarda, stadın ta öteki ucunda beyaz tişörtü ve beyaz şortuyla Muhammed Ali, bir elinde meşale başını kaldırmış, Olimpiyat Ateşi'ni yakacağı platforma bakıyordu.

O an, hem vücudunun hem de ellerinin sürekli titrediğini gördüm. Bir türlü meşaleyi uzatıp ateşi yakamıyordu. Saniyeler, sanki uzun saatler gibi gelmişti hepimize. Parkinson hastalığının pençesinde kıvranan bu dünyanın en güçlü adamından gözlerimi alamıyordum, tüm seyirciler gibi. Endişeyle onu izliyorduk.

Sonra güçlükle kolunu uzattı. Olimpiyat Ateşi'ni yaktı. Derin bir soluk aldım. Başaramayacağını düşünerek soğuk terler döktüğümü o an farkettim. Yumruklarımı sıkmıştım ve hayatımda ilk kez avucumun içi terden sırılsıklamdı.

1960'da aldığı altın madalyayı Ohio nehrinin serin sularına fırlatmasının üzerinden 36 yıl geçmişti. Amerikalılar onu ayakta alkışlıyordu. Kameranın takip ettiği gözlerinde, gizli bir mutluluk ve şükran duygusu okunuyordu. Her dediği gerçekleşmişti. En büyük oydu. Çocukluk kahramanım kazanmıştı. "Kelebek gibi uçar, arı gibi sokarım" demişti bir zamanlar...

Bilmiyordu ki bizleri ateşleyen, yüreklendiren hayata meydan okumamızı sağlayan o büyüleyici gücü, biraz da onun sayesinde kazanmıştık. Bilmiyordu ki dünyanın her tarafında onu hep seven benim gibi yüzmilyonlarca hayranı vardı. Böyle bir insanla aynı zaman diliminde yaşamak ne büyük bir şanstı! ■

Türkiye'deki 500 modelin teknik ve donanım özellikleri, fiyatları

Dev Poster
Porsche TechArt

Ekim sayısı bayilerde...

2001'in en çok merak edilen altı yıldızı ve ilk sürüş izlenimleri...

- Yeni Subaru Impreza'nın ilk yol testi
- BMW M3, tahtın yeni varisi
- Yeni Ford Mondeo, gücünün doruğunda
- Yeni Civic, herkesi şaşırtacak
- Opel Corsa, artık çok daha iyi
- BMW'nin Mini'si yola çıkmaya hazır
- Nissan Patrol GR'nin zorlu testi
- Yeni Toyota RAV4 Türkiye yollarında
- 50'li yıllardan günümüze Plymouth Prowler

merakediyorum@googlegroups.com

1930'lardan 90'lı yıllara

Kitaplardaki din propagandası

İslamiyetin doğuşu, Türklerin islamiyete geçişi gibi konular 1930'ların lise tarih kitaplarında, çok yalın bir biçimde işlenirken günümüzde, her şey farklı bir dille aktarılıyor, kimi tarihsel gerçekler efsanelerle yer değiştiriyor.

Ressam Ratip Tahir'in çizgileriyle, Göktürkler'in Ergenekon'dan çıkışı (üstte). Türk budist rahibi; eski bir Türk halısı üzerindeki motiflerden (sağda).

SEZA SİNANLAR

Ülke gündeminde son yıllarda sıklıkla sözü geçen irtica konusu, özellikle bu tehdit-kâr yapılanmanın devletin hangi alanlarına sızdığı hususunda yeni tartışmalar doğurmakta. Hiç şüphe yok ki bu tartışmaların bir ayağını da, devletin çeşitli alanlarda laik yapısından verdiği ödünler oluşturuyor.

Bu bağlamda ders kitaplarını incelediğimizde konuya örnek teşkil edebilecek bazı ilginç ifadelere rastlıyoruz. Özellikle, 6. ve 9. (Lise I) sınıfların tarih kitaplarında yer alan, 'İslamiyetten Önceki Türkler'in Dini İnanışları', 'İslamiyetin Doğuşu' ve 'Türkler'in İslamiyete Geçişleri' başlıklı konularda kullanılan ifadeler, devletin, laiklik ilkesi doğrultusunda her türlü inanca eşit uzaklıkta kalması gerekirken, zaman içinde giderek islamiyete yaklaştığını gösteriyor. Ve yine bir süreç içinde 1930'lardan bugüne doğru baktığımızda; yukarıda sözü geçen

konuların aktarımında, dönem dönem beliren farklı anlatımların, son 15-20 yıllık zaman zarfında islamiyetin yüceltilmesine yönelik ifadelere dönüştüğünü görebiliyoruz.

Bunun bir yansıması olarak da günümüzde, tarih kitaplarında din kitaplarındaki anlatımlardan daha da dramatik ifadeler kullanıldığına, bazen tarihsel gerçeklerin efsanelerle yer değiştirdiğine, hatta milli kültür adı altında Arabistan kökenli geleneklerin, öz kültürmüş gibi sahiplenildiğine tanık oluyoruz.

İlk olarak 1996 yılı basımlı, Nurer Uğurlu imzalı Tarih I kitabına yukarıda belirtilen hususları göz önünde bulundurarak bir bakalım:

"Türkler tarihleri boyunca, benimsedikleri çeşitli dinlerin etkisi altında kalmışlar, bu dinlere inanmışlardır.(...) Eski Türkler, bütün evreni yaratan bir Gök Tanrı'nın varlığına inanmışlardı. Türklerin bu inanışına göre Gök Tanrı, bütün evrenin ve varlıkların yaratıcısı olan büyük bir kuvvetti. O, önce evreni, daha sonra dünyayı yarattı. (...) Türkler Uygurların ilk zamanlarında Maniheizm dinini kabul etmişler, sonra Budizm dinine girmişlerdi. Eski Türkler komşularıyla olan ilişkiler sonucu, çeşitli dinlerin etkisi altında kalmışlardır."

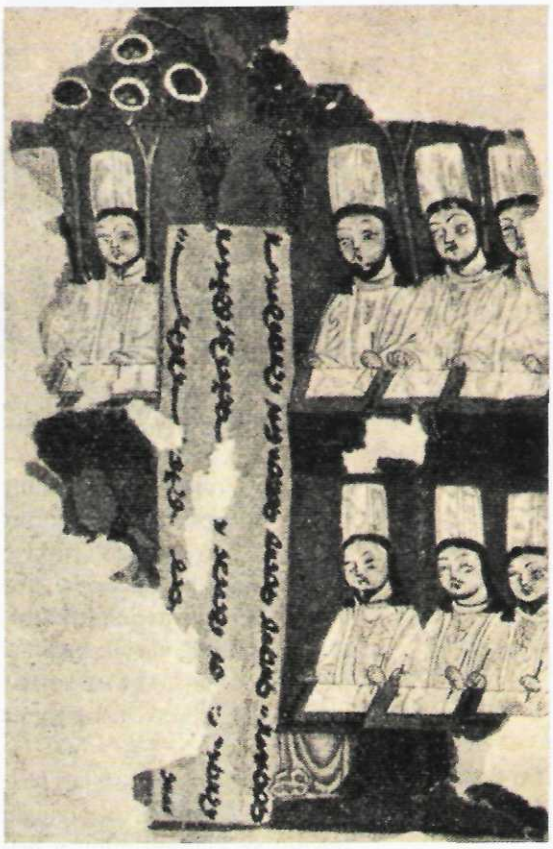
Bu bölümden anlaşıldığı üzere 'Gök Tanrı' inancı islamiyete olabildiğince yaklaştırılmış, diğer dinlerin ise etkileşimle kabul edildiği ifade edilmiştir. Tıpkı, 1992 tarihli Tahir Erdoğan Şahin'in kaleme aldığı Lise I tarih kitabında olduğu gibi. Bu kitapta şamanizm için, 'sihir ve büyü' tanımı yapılıp, bunun Türk yurdunda doğmadığı ifade edilmiştir.

"Türkler arasına, sonraları, Budizm, Maniheizm inançları ile Musevilik ve Hıristiyanlık dinleri de girdi. Nihayet Türkler, kitle halinde Müslümanlığı kabul etmekle milli karakterlerine uygun bir inanca kavuştular."

İşte böyle bir anlatımla, az önce dile getirdiğimiz gibi, diğer dinler 'milli kültüre uymayan' inançlar olarak gösterilmiş hatta 'girdi' kelimesi kullanılarak bu inançların Türkler tarafından seçilmediği ifade edilmeye çalışılmıştır. Dahası, sözü geçen dinler satır arasında aşağılanmıştır. Bu tarz bir yaklaşımın varacağı nokta ise aynı kitapların sonraki bölümlerinde açıkça görülmektedir. Nitekim şu sözler, büyük bir yanıltmayı da beraberinde taşımaktadır:

"Kendi karakterlerine uygun olması sebebiyle Müslümanlık Türkler arasında hızla yayılmıştır. Bunda herhangi bir zorlama söz konusu değildir. İslamiyet Türklerle güç kazanmış, daha da geniş alanlara yayılmıştır. Bu dinin koruyuculuğunu yine Türkler yapmıştır." (T. Erdoğan Şahin, Tarih I, s. 148)

İslamiyetin doğuşu konusuna gelince, maalesef cumhuriyetten bugüne, konunun aktarılmasında izlenen çizginin pek doğru gittiğini söylemek, çok zor. Şöyle ki, 1931 tarihli 'Tarih II' kitabında bu konu cumhuriyetin o ilk yıllardaki hakimiyeti ve ödünsüzlüğüyle ilgili olsa gerek, oldukça yalın ve bugünkü anlatımlardan çok daha farklı bir şekilde anlatılmıştır: "Muhammet Mekke'de müşriklik (putperestlik) muhitinde ve tesirinde olmasına rağmen dini meseleler ve dini düşünceler pek derin bir surette, zihnini işgal ediyordu. Muhammet kırk yaşına geldiği zaman vatandaşlarını, kendinin bulduğu ve doğru olduğuna inandığı yeni bir dine davete başladı." Bu sözlerin devamında ilk vahiyle ilgili olarak, kitapta şöyle bir ifade vardır: "Muhammet'in peygamberliğinin başlangıcına dair birçok rivayetler vardır. Bunlar pek çok efsanelerle karışmıştır. Hakikatte peygamberin ilk söylediği Kuran ayetlerinin ne olduğu kati surette malum değildir."

Turfan kazılarında bulunmuş eski bir elyazması yaprağı: Maniheist rahipler ayin sırasında (üstte). Göktürkler'e ait bir mezar taşı (sol altta).

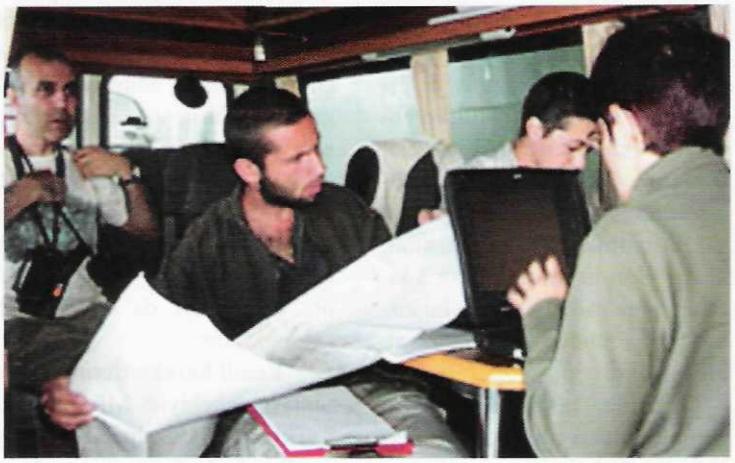
Diğer bir farklılık ise o yıllarda (1930-40) tarih kitaplarında Türkler'in islamiyeti kabul etmeleri konusunda hiçbir yorum bulunmayışıdır. Ancak zamanla bakış açısı değişecek ve tarih kitaplarında, imanın ve ibadetin esasları, hatta 'Peygamberimizin Sözlerinden' başlığı altında hadisler yer alacaktır. Nitekim 1970 basımlı Niyazi Akşit imzalı 'Tarih II' kitabında bu değişiklikleri görmek mümkündür. Gerçekte bu, basit bir değişiklikten öte, başka anlamlar taşımaktadır. 'Peygamberimiz' denilmesiyle, kitapta herkesin inancı ortakmış gibi davranılmıştır. Böylelikle devlet adına tek bir din öne çıkarılmıştır. ■

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Nazlı Irmak
e-mail: peanaz@hotmail.com

TAY projesi, türünün tek örneği

Gönüllü arkeologlar sahada

Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi, dünya kültür mirasının önemli bir parçası olan Türkiye kültür mirası bulgularının, kronolojik bir envanterinin çıkartılması ve bu bilginin uluslararası platformda paylaşılması amacına yönelik olarak tasarlanmış bir proje.

1993 yılında çalışmaları başlayan TAY Projesi, özgünlüğü, boyutu ve kültürel mirasın belgelenmesine yaklaşımı açısından, türünün ilk ve şimdilik tek örneği olma özelliğini taşıyor.

Anadolu ve Trakya'nın, insanoğlunun yerleştiği ilk dönemlerden yakın çağlara dek derli toplu, ayrıntılı bir yerleşme ve kültür envanteri olmaması, bu bölgelerdeki uygarlıkların kültürel gelişimini başından sonuna dek inceleyebilmek için sistemli bir belge arşivi hazırlanmış olmaması, Anadolu ve Trakya kültürlerinin kronolojik süreç içerisinde birbirleriyle ilişkilerinin yeterince açık olmaması, gönüllü çalışanları bir araya getirmiş. Kültür mirasımız konusunda araştırma yapmak isteyen tüm arkeologlara, tarihçilere, tarih ve arkeolojiye yakın bilim dallarındaki araştırmacılara; arkeoloji, tarih gibi alanlarda eğitim gören öğrencilere; çeşitli kademelerde ülkemizin tanıtımında görev alan uzmanlara ve geçmişe ilgi duyan, tüm kişi ve kuruluşlara yönelik olan bu projede amaç, bu kişi ve kuruluşlara, bilimsel bir başvuru kaynağı, bir 'veri havuzu' sunmak.

TAY Ekibi: Ayaktakiler soldan sağa: Bike Yazıcıoğlu, Şenay Seba, Mete Aksan, Aşkım Özdizbay, Ahmet Boratav, Sedef Çokay, Aksel Tibet, Ayşe Orhun. Oturanlar soldan sağa: Selma Bulgurlu, Oğuz Tanındı, Savaş Harmankaya, Nalan Fırat, Mihriban Özbaşaran.

Anadolu ve Trakya'nın tüm bölgeleri, 4 yıl boyunca, Haziran-Kasım ayları arasında, uzman bir ekip (arkeolog, jeolog, topoğraf, fotoğrafçı, film ekibi) tarafından sistemli biçimde dolaşılacak, bugüne kadar yapılmış yüzey araştırma alanları, kazı yerleri, çağdaş teknolojiler kullanılarak, bilgisayar donanımlı keşif araçları ile taranacak. Paleolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı sonuna kadarki dönemi kapsayan tüm yerleşmeler gezilerek o anki durumları, tahribatın boyutları gözlemlenecek ve her şey belgelenecek. Bu arazi çalışmasının üç temel amacı bulunuyor:

1. Yayını yapılmış arkeolojik verilerin doğrulanması;

2. Buluntu yerlerinin, yerleşmelerin (höyükler, mağaralar, kaya sığınakları, düz yerleşmeler, tümülüsler, anıtlar vd.) o günkü durumlarının ve tahribatın boyutlarının belgelenmesi;

3. Görsel bir Türkiye arkeolojik arşivinin oluşturulması.

Bu araştırma TAY Projesi'nin yürüttüğü Türkiye arkeolojik yerleşmeleri envanterinin yapısına uygun olarak 7 bölgeyi kapsıyor.

Türkiye'deki tüm arkeolojik yerleşmelere, anıtlara, buluntulara tek tek ulaşılarak, koordinat, ölçüm, çizim, haritalama, dijital-analog fotoğraf ve film çalışmaları yapılıyor. Ekip, her bölge için 1.5-2 aylık bir araştırma öngörüyor.

TAY Projesi'nde her bölge için ekipler oluşturuldu. Bu ekipler bölgenin özelliğine göre değişkenlik gösteriyor. Ama her ekipte, bir ekip başının yanı sıra iki arkeolog, bir bilgi işlem uzmanı, bir fotoğrafçı, bazen bir yerbilimci, bir topograf ile araştırma ekibinin yanı sıra hareket edecek olan bir film grubu bulunuyor.

'Kediler' perdeyi indirdi

Empire State Building kadar New York'un simgesi haline gelen 'Cats' (Kediler) müzikali, Eylül ayında verilen son temsille Broadway ve New York'a veda etti.

Andrew Lloyd Weber tarafından yazılan, müzikleri dillerden düşmeyen ve hafızalardan silinmeyen Cats, 18 yıl boyunca tam 7.484 kez temsil edildi. 10 milyon kişi tarafından izlenen ve yapımcılarına 400 milyon dolar kazandıran Cats'in dünya çapında sağladığı gelir de 2 milyar doları aşıyor.

Cats, 19 Haziran 1997 tarihindeki temsiliyle, 'A Chorus Line' adlı oyunun 'en uzun süre sahnelenme rekorunu' kırmıştı. Sanat eleştirmenleri, "Cats oyununun, Broadway'i 1980'lerin başında girdiği krizden kurtardığını; sanatsal ve ekonomik açıdan ise etkisinin ihmal edilemeyecek düzeyde olduğunu" belirtiyorlar. Cats'den ayrı olarak, Operadaki Hayalet, Miss Saigon ve Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in New York'ta bulunduğu sırada izlediği Sefiller'in de (Les Misérables), hem tiyatro sahiplerine hem de New York kentine büyük paralar kazandırdığı belirtildi. 1997 yılında yapılan bir araştırma, sadece Cats oyununun New York kentine 195 milyon dolar vergi geliri sağladığını ortaya koymuştu. Cats, New York ve diğer ABD kentleri dışında Kanada ve Avrupa'da binlerce kez sahnelenmişti.

Voyvoda Yolu'ndan Bankalar Caddesi'ne

Evliya Çelebi'nin XVII. yüzyılda 'Voyvoda Yolu' olarak isimlendirdiği ve Galata'nın iç surları boyunca uzanan sokak, XIX. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'un hatta bütün Osmanlı İmparatorluğu'nun finans ve iş merkezi haline geldi. Bu dönemde bankerlerin ve bankaların üssü olan Voyvoda Caddesi, halk arasında 'Bankalar Caddesi' olarak anılmaya başlandı.

Bankaların yanında sigorta şirketlerinin, avukatlık ve mimarlık bürolarının, Tütün Rejisi'nin ve daha birçok ticaret ve sanayi şirketlerinin de yerleşmesiyle Bankalar Caddesi, bugün de ayakta duran görkemli görüntüsüne kavuştu. Önemini Cumhuriyet döneminde de koruyan bu cadde, 1990'larda banka ve sigorta şirketlerinin Maslak'a taşınmasıyla önemini bir derece kaybettiyse de, hâlâ İstanbul'un en hareketli yöreleri arasındaki yerini koruyor.

Bankalar Caddesi'nin en eski sakinlerinden Osmanlı Bankası, Tarih Vakfı'nın işbirliğiyle caddenin tarihsel süreçteki değişimini, bir sergi ile günümüze taşıyacak. Küratörlüğünü Edhem Eldem'in, tasarımını Bülent Erkmen'in üstlendiği sergi Ekim ayında, Osmanlı Bankası'nın eski genel müdürlük binasında kapılarını ziyaretçilere açacak. Üç ay açık kalacak sergide, caddenin her iki cephesinin çarpıcı görüntülerine, binalarının ve sakinlerinin geçmişinden kesitlerine ve bu mekanı yaşamış kişilerin anılarına yer verilecek.

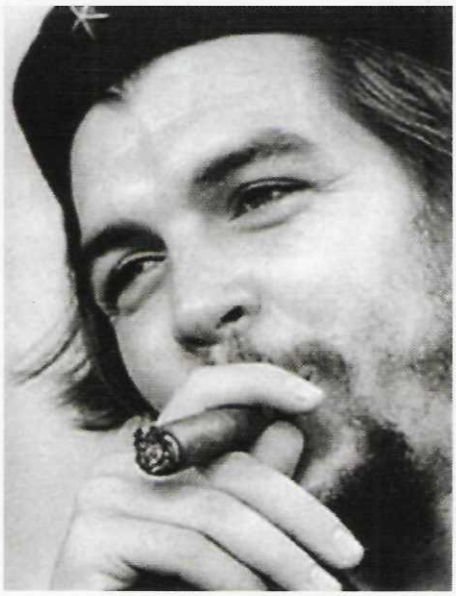
Prenses Diana'nın sekreteri anlatıyor

Trafik kazasında ölen Prenses Diana'nın eski sekreteri Patrick Jephson'ın, prensesin yaşamıyla ilgili anılarını anlatacağı kitabı bu ay piyasaya çıkıyor. 1990 ile 1996 yılları arasında Leydi Di'nin özel sekreterliğini yapan Jephson, "Kitabımda gerçekleri, sadece gerçekleri anlatıyorum. Kimsenin korkmasına gerek yok" dedi.

Yaptığı yazılı açıklamada, "Olaylara ve gerçeklere sadık kaldım" diyen eski sekreter, "Ölümünden sonra Leydi Di'yle ilgili söylenen birçok şey, ki bunların çoğunun aslı yoktu, beni derinden üzdü. Kitabımda anlatılanlar, hem müteveffanın ruhuna, hem de onun için çalışanlara hizmet amacını gütmektedir" ifadesini kullandı. Prenses Diana, 31 Ağustos 1997'de Paris'te geçirdiği bir trafik kazasında, erkek arkadaşı Dodi El Fayed'le birlikte ölmüştü.

merakediyorum@googlegroups.com

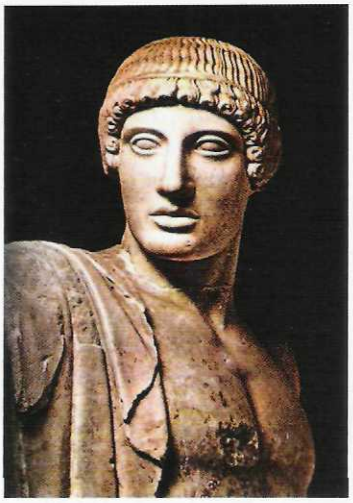
Che'nin fotoğrafçısı reklamcılarla anlaştı

Ekim 1967'de Bolivya'da ölen Güney Amerikalı gerilla lideri Che Guevera'nın ünlü fotoğrafını çeken Alberto Diaz Gutierrez, fotoğrafı votka reklamlarında izinsiz kullanan şirketlerle anlaşmaya vardı. Alberto Korda adını kullanan Gutierrez'in, fotoğraf ajansı Rex Features ve reklam şirketi Lowe Lintas ile tazminat ödenmesi konusunda anlaşmaya vardığı belirtildi. Ancak Gutierrez'e ödenecek para miktarı hakkında bilgi verilmedi.

Londra'daki Küba Dayanışma Kampanyası tarafından Gutierrez adına Ağustos'ta söz konusu şirketler aleyhine dava açılmıştı. Yüksek Mahkeme'nin Gutierrez ile şirketler arasında varılan anlaşmayı onayladığı belirtildi. Küba Dayanışma Kampanyası Ulusal Koordinatörü Robert Miller, Yüksek Mahkeme'nin Alberto Korda'nın telif hakkını teyid etmesinden çok memnun olduklarını belirtti. Gutierrez, Lowe Lintas ve Rex Features'ı, fotoğrafın tarihi önemini hiçe saymak ve fotoğrafa orak-çekiç motifleri eklemekle suçlamıştı. 5 Mart 1960'da bir törende çekilen fotoğraf, Che'nin 1967'de öldürülmesinden sonra dünyanın dört bir yanına dağılmış ve ünlü liderin simge fotoğrafı olmuştu.

Datça'da Apollon tapınağı

Datça'nın Emecik köyü yakınında yapılan kazılarda, bir Apollon Tapınağı bulundu. Tapınağın, Datça'daki Knidos antik kenti ve çevresinde bulunan ilk Apollon sunağı olduğu belirtildi. ODTÜ ve Hamburg üniversiteleri işbirliğiyle yapılan kazıda tapınağın bulunduğu alanda bir tapınak rahibine ait yazıt da günışığına çıkarıldı. Kazının bilimsel başkanı Prof. Dr. Numan Tuna tapınakta İÖ VIII. yüzyıla kadar tarihlenen tapınma eşyaları, pişmiş toprak ve yerel kalker taşından yapılmış heykelcikler bulunduğunu açıkladı. Bulunan heykelcikler arasında 80 santimetre uzunluğunda başı

kopmuş erkek heykelinin de olduğu öğrenildi. Emecik köyü yakınındaki tapınağın çevresinden çıkarılan eserlerin Marmaris Arkeoloji Müzesi'nde korunduğu belirtildi.

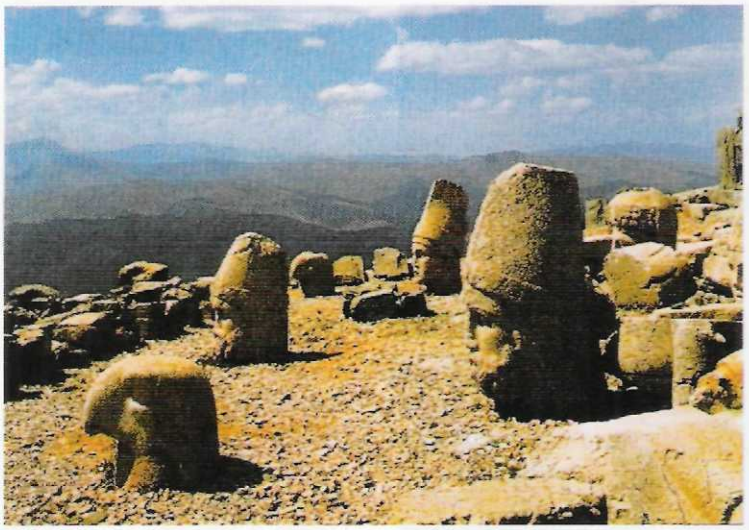
Sivas'ta 'resimli tarih'

Sivas Devlet Tiyatrosu, 19 Ekim'de açılışını yapacağı Turgut Özakman'ın 'Resimli Osmanlı Tarihi' adlı müzikli güldürüyle sezona başlıyor. Mine Acar'ın yönettiği; 27 Mayıs 1960 İhtilali ile Osmanlı İmparatorluğu'nda 30 Mayıs 1876'da (I. Meşrutiyet) yaşanan olaylar arasındaki tarihsel benzerliklerin komedi unsurlarıyla süslenerek gösterildiği oyunda, olaylar ve kişiler zamana göre değişse de, tek değişmeyenin iktidar kavgaları olduğu vurgulanıyor. Oyunda, Taner Turan, Demet Bölükbaşı, Erdinç Doğan rol alıyor.

Müzik Müzesi çalışmaları başladı

Kültür Bakanlığı'nın kurmayı planladığı Müzik Müzesi'ne ilişkin çalışmalar çerçevesinde, Müzik Müzesi Yönetim Kurulu Üyesi Oğuz Elbaş, Almanya ve Çek Cumhuriyeti'nde toplantılara katıldı. Elbaş, Uluslararası Müzik Müzeleri ve Koleksiyonları Kurulu (CIMCIM) tarafından gerçekleştirilen Müzik Çalgıları Koleksiyonları ile Müzik Çalgılarının Tarihteki ve Gelecekteki Üretim Yöntemleri, Birbirleriyle İlişkileri adlı toplantılar dizisinde Bakanlığı temsil etti. Toplantılar kapsamında konferans, tarihi müzik konseri, müzik müzelerini ziyaret, çalgı onarım atölyesini ziyaret ve uygulamalı tanıtım, enstrüman fabrikasını ziyaret ve uygulamalı gösteri gibi etkinlikler gerçekleştirildi. Müzik Müzesi projesi, Anadolu toprakları üzerinde oluşmuş çeşitli kültürlere ait müzik mirasını geniş toplum kesimlerinin bilgisine sunmak üzere hazırlanıyor.

Nemrut belgeseli tamamlandı

Adıyaman'ın Kahta İlçesi'nde bulunan Nemrut Dağı ve çevresindeki tarihi mekanlarda, Ekip Film tarafından yapılan 'Tanrıların Tahtı, Nemrut Dağı' konulu belgeselin çekimi tamamlandı.

Nemrut Dağı'nın 2 bin 150 metrelik doruğunda Kommagene Kralı Antiochos Theos'un inşa ettirdiği piramit şeklindeki anıt mezar ve çevresindeki dev tanrı heykellerinde özellikle son yıllarda görülen tahribat, bilim adamları ile birlikte, sanat çevrelerinin de eleştirisine yol açtı.

Yörede 18 Ağustos'tan itibaren çekim yapan Ekip Film Yönetmeni Tolga Örnek, "Nemrut Dağı'nın yanı sıra, Kommagene medeniyetinden kalan eski Kahta ve Gerger kaleleri, Arsemia, Cendere Köprüsü, Karakuş Tepesi, Fırat Havzası, Adıyaman Müzesi, Besni'deki Sesönk Tümülüsü ve Gaziantep Müzesi'nde çekimler yaptık, Kommagene medeniyetinden günümüze kalan eserleri yakından görme fırsatı bulduk" dedi.

Nemrut Dağı'nın 2 bin 150 metrelik doruğunda bulunan ve Kommagene döneminden kalan 2000 yıllık aslan kabartmalı taş levha, dünyada, 'bilinen en eski horoskop' olarak tanımlanıyor. Nemrut Dağı'nın doğu terasında yer alan 8-10 metre yüksekliğindeki kolosal (devasa) tanrı heykellerinin bulunduğu alanın önünde bir sunak yer alıyor. Bu terastaki aslan kabartmalı taş levha dikkati çekiyor. Dünyada bilinen en eski horoskop olarak tanımlanan taş levha, 175 santim boyunda ve 240 santim eninde olup, sağa doğru dönerek yürüyen bir aslan figürünü betimleniyor. Boynunda bir hilal olan aslanın gövdesi 8 ışınla karakterize edilmiş, 19 yıldızla bezenmiş. Aslanın sırtında ise 16 ışınlı 3 büyük yıldız yer alıyor. Yanlarındaki yazıda bunların Mars, Jüpiter ve Merkür olduğu belirtiliyor.

Prof. Dr. Otto Neugebaur'ın yorumlarına göre bu horoskop, Kral I. Antiochos'un doğum horoskobu ve onun tahta çıkış tarihi olan MÖ 62 ya da 61 yılının 7 Temmuz'una dayanıyor. Bu tarihte Jüpiter, Merkür ve Mars aynı hizaya geliyor. Prof. Dr. K. Dörner ise aslan kabartmalı horoskobu, Nemrut Dağı'ndaki anıtın kuruluş horoskopu olarak değerlendiriyor. Kral Antiochos ile ilgisi olduğu düşünülen Aslan Horoskobu'nun Kommageneliler için çok kutsal sayıldığı, bir dini kitabe olarak korunduğu biliniyor.

Şehir Tiyatroları sezonu açıyor

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları 2000-2001 sezonunda 31 oyun ile izleyicilerinin karşısına çıkacak. 1 Ekim 2000'de perdelerini açacak Şehir Tiyatroları'nın repertuvarında, 19'u yerli, 12'si klasikleşmiş yabancı, toplam 31 oyun yer alıyor. Şehir Tiyatroları'nın yeni sezonda sahneleyeceği oyunlardan bazıları şunlar: Romeo ile Jüliet, Bahar Noktası, Troilos ile Kressida, Woyczek, Hepsi Oğlumdu, Mankurt ya da Gün Olur Yüzyıl Sürer, Sabaha Az Kala, Çın Sabahta, Arslana Benzer, Aşk Haftası, Aşk-ı Memnu, Derya Gülü, Şu Bizim Evliya Çelebi, Hürrem Sultan, Kadın ile

Memur, Kafkas Tebeşir Dairesi, Kapıyı Aç, Kedi, Kendi Gök Kubbemiz, Kuyruklu Yıldız Altında, Lüküs Hayat, Flüt.

Antika seminerleri

Antik A.Ş., geleneksel 'Antika Seminerleri'ni bu ay başlatıyor. Seminer dizisinin ilk halkasında, 'Osmanlıca ve Türk Hat Sanatı' yer alıyor. Hepsi kendi konusunda uzman profesörlerin yönetimindeki bu seminerlerde; 'Osmanlıca Okuma-Yazma', 'Türk Hat Sanatı', 'Türk Tezhip Sanatı', 'Müzehhip', 'Hattatlar' ve 'Formlar' hakkında katılımcılara bilgi verilecek. Antik A.Ş., 31 Ekim'de başlayıp 24 hafta sürecek olan seminerler için, her salı, 13.00-16.00 arasında katılımcıları ağırlayacak.

merakediyorum@googlegroups.com

Rus İmparatorluk Balesi İstanbul'da

Bolşoy Opera ve Balesi'nin ünlü sanat yönetmeni Gregoroviç, efsanevi balerin Maiya Plisestskaya ve Gediminas Taranda'nın Bolşoy'dan ayrıldıktan sonra oluşturduğu Rus İmparatorluk Balesi İstanbul'da. Topluluk, Mydonose Showland'de, 5-8 Ekim tarihleri arasında sunacağı üç gösteride Korsakov'un Şehrazat'ını, Ravel'in Bolero'sunu ve Borodin'in Polovtsian Dansları'nı sahneleyecek.

İlk kitap müzayedesi

İstanbul'un tanınmış sahaflarından Serdar Işın, 22 Ekim günü The Marmara'da Pera Yayıncılık ile birlikte bir kitap müzayedesi düzenliyor. Antika kitap, süreli yayın, ephemera, afiş ve tabloların yer alacağı müzayede, Pera Yayıncılık'ın 11. ve Serdar Işın'ın 3. müzayedesi olacak. Sezonun ilk kitap müzayedesi olarak kitapseverlerin ve ephemera koleksiyoncularının merakla beklediği etkinlikte, zengin içerikli bir çizgi roman arşivi de yer alacak.

Hacıbektaş'a Atatürk Müzesi

Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesindeki Atatürk Evi, Atatürk Müzesi olarak düzenleniyor.

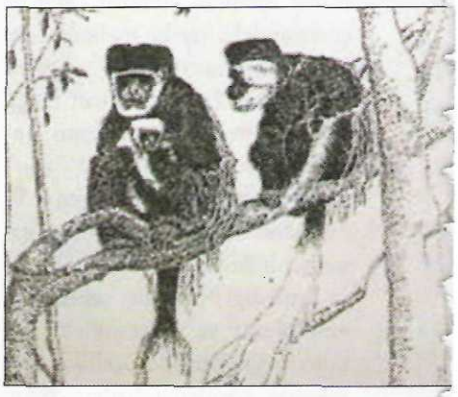
Nevşehir Kültür Müdürü Mehmet Demir, Atatürk'ün 22 Aralık 1919 tarihinde ziyaret ettiği Hacıbektaş ilçesinde konakladığı Atatürk Evi'nde, Kültür Bakanlığı tarafından 1998 yılında başlatılan restorasyon çalışmalarının tamamlandığını belirtti.

Müze haline getirilecek Cumhuriyet Meydanı'ndaki Atatürk Evi için, bugüne kadar 37 milyar lira harcama yapıldığını kaydeden Demir, "Halen teşhir ve tanzim çalışmaları devam ediyor. Kurtuluş Savaşı sırasında bir konak olarak kullanılan evde bulunan tüm tarihi eserlerin yanı sıra, o dönemde kullanılan tarihi nitelikteki eşya da sergilenecek" dedi. Demir, Atatürk Müzesi'nin, 22 Aralık 2000 tarihinde hizmete açılacağını kaydetti.

'Yakın akraba'nın soyu tükendi

İnsanın en yakın akrabası sayılan ve Afrika'da yaşayan bir cins maymunun soyunun tükendiği bildirildi. Miss Waldron's Red Colobus adı verilen maymunun vücudu genelde kızıl renkli, sırtı ve kuyruğu ise gri tüylerle kaplı. Maymunun yüzünde yine gri tüylerden oluşan adeta bir maske bulunuyor.

Bilim adamları, Gana ve Fildişi Kıyısı'ndaki yağmur ormanlarında yaşayan kırmızı yanaklı 'Red Colobus' maymununun, bilimsel sınıflandırmada insanlarla aynı grupta yer aldığını belirttiler.

Uzmanlar, yüzyıllardır ilk kez bir maymunun soyunun tükendiğini de vurguladılar. Bu konudaki bilgiler, 'Conservation Biology' adlı bilimsel bir yayında yer aldı. Bilim adamları, Red Colobus maymununun soyunun tükenmesinin bir başlangıç olduğuna dikkati çekiyor. Bu çevrelere göre, önümüzdeki yıllarda çok sayıda maymun türü ile başka canlının soyunun hızla tükenebileceği ifade ediliyor.

kendinize bir **tarz** yapın...

EKİM SAYISI BAYİLERDE

Moda, neden kürke dönüş yaptı?

Sinemanın yetenekli 'modeli' Milla Jovovich

Tanrı ve melekleri roman kahramanı olursa..

Aysel Gürel'le bit pazarında bir gün

Mercedes'ten süper cabrio

En ünlü restoranlardan makarna şöleni

Ve çizgileriyle Cihat Hazardağlı.....

yazılarıyla

aNGie
Merih Akoğul
Nevzat Basım
Barbaros Devecioğlu
Leyla İpekçi
Filiz Koçali
Ali Esad Göksel
Zeynep Göğüş
Murat Özer
Neslihan Terser
Saba Tümer
Fatih Türkmenoğlu

merakediyorum@googlegroups.com

Doris Day ve Rock Hudson ikilisi

60'ların sembolü

Onlar, sinema tarihindeki en başarılı çiftlerden birini yarattılar. Başarı onları, model olarak konumlandıkları Amerikan toplumu dışında da sevilen bir çift yaptı. Belki gerçek olmanın uzağındaydılar; ama pazar günlerimizin en keyifli anıları arasında önemli yerleri vardı.

HAŞMET TOPALOĞLU

Pazar sabahıdır; kahvaltının hemen sonrası. Erken yıkanmış çamaşırların kokusu arka odadan salona dolmaktadır. Dışarıda kurşuni gri bir gökyüzü. Işığı açıp açmamakta tereddüt edersiniz; ancak babanızın gazeteyi pencereye yakın bir yerde rahatlıkla okuyor gibi görünmesi, sizi harekete geçmekten alıkoyar. Huzursuzluk içinde koridorun sonundaki kapıya bakarsınız, "Banyo sırası ne zaman gelecek acaba?" Pazar sinemasının ya başı kaçacaktır ya da banyo çağrısı tam filmin keyfine varmaya başlarken gelecektir.

İşte 'Yastık Sohbeti' (Pillow Talk) filmini ilk kez 70'lerin sonlarına doğru böyle bir pazar sabahında seyretmiştim. Aslında büyük bir olasılıkla daha önce, gece saatlerinde de oynamıştı ancak benim, Charlie'nin Melekleri'nin ortalarına doğru dolan yatma öncesi TV iznim, bana Rock Hudson'la Doris Day'in terbiyeli flörtlerini seyretme şansını tanımamıştı.

Ben 70'lerin sonlarında TV ekranında onları seyrederken Amerika'da bu tür bir ilişkinin inandırıcılığı çoktan yok olmuştu. Aslına bakarsanız, Hudson-Day ikilisinin ilişki düzlemi, filmin çekildiği dönemde bile yarı gülümsemeyle karşılanıyordu. Ancak yine de yapımcılar bu ikiliden üç film yaratıp gişede ceplerini doldurmayı başardılar. Hudson-Day ikilisi 60'lı yıllarda çevirdikleri Pillow Talk, Lover Come Back ve Send Me No Flowers filmleriyle beyazperdede, hafızalarda yer edecek bir çift oluşturdular ve dönemin romantik komedi türüne ivme kattılar.

Yıl 1960: Rock Hudson ve Doris Day film setinde bir dinlenme anında.

YALNIZCA ÜÇ FİLM...

Sadece üç film süren beraberlikleri, birçok filmde birlikte oynamışlar yanılsamasını uyandırdı. Filmlerde Doris Day güzel, sağlıklı, başarılı ve dürüst kadını oynarken Rock Hudson yakışıklı, (yine) sağlıklı, iş bitirici, üçkağıtçı (ama iyiniyetli) adamı canlandırıyordu. Tiplemeleriyle ve iş yaşamlarıyla 60'ların Amerikası'nın modern toplum yaşamının temel özelliklerini (birebir olmasa da) yansıtıyorlardı.

Birbirinden habersiz ama aslında 'birbirleri için yaratılmış' iki karakter, yanlış anlamalara dayalı bir olaylar zinciri sonucunda bir araya geliyordu.

Çok eski bir türü, farsı temel alan filmler bir yandan da komedi-aşk öykülerinin başarılı formülünü kullanıyordu. Day ile Hudson'un *ilişkilerinde nefret* aşkı doğuruyordu. Rock Hudson her zaman serinkanlı, işini bilen, görmüş geçirmiş, fırsatçı adamı oynarken Doris Day telaşlı, naif, ahlaka ve kurallara sıkı sıkıya bağlı, tecrübesiz kadındı. (Day'in filmlerde canlandırdığı naif tiplemeye Oscar Levant'ın yaptığı gönderme ünlüdür: "Doris Day'i bakire olmadan önce tanırdım".) Seyirci önce iki farklı karakteri öğreniyor, birinden yana taraf tutuyor, sonra da ikisinin bir araya gelmesini keyifle izliyordu.

Tabii bu arada ikilinin oynadığı üç filmde de rol alan Tony Randall'ı anmamak olmaz. Kimi zaman patron, kimi zaman da zengin arkadaş rollerini üstlenen Randall her iki karakter için de mantığın sesini oynuyor ve filmin denge faktörü oluyordu.

İLK KEZ 1959'DA

Pop müziğin sevilen ismi Doris Day'le sinemanın yakışıklı erkeği Rock Hudson ilk kez 1959 yılında bir araya getirildiler. *'Yastık Sohbeti'*, *Amerika'nın* örnek çiftini yaratmaya çalışan bir filmdi.

Brad Allen (Rock Hudson) aşk şarkıları yazan çapkın bir şarkı sözü yazarıdır. Telefonda sevgililerinin hepsine aynı şarkıyı söyleyip sadece isim kısmını değiştirir. Brad'in aşk konuşmaları telefon hattını paylaştığı iç dekoratör Jan Morrow'un (Doris Day) iş görüşmelerini engeller ve Jan bu duruma büyük tepki duyar. İşin ilginç tarafı Brad'in sponsoru milyarder Jonathan Forbes, Jan'ın nişanlısıdır. Tesadüfler ikiliyi bir gün bir gece kulübünde, bitişik iki telefonda yan yana getirir. Brad, Jan'ın sesini tanır ve sponsorunun tarifinden onun kim olduğunu anlar. Brad genç kadını aşıkları listesine katmak ister ve bunun için adını ve aksanını değiştirir. *O artık Teksaslı masum* işadamıdır. Numara tutar ve ikili arasında bir ilişki başlar.

Film her iki oyuncuya da güncel ve özenilen türde iki karakter çizer. Hudson şarkı sözü yazarı olarak her zaman özenilen 'kadınların sevgilisi' tiplemesini oynarken Day, başarılı, modern iş kadını tiplemesiyle kendine güvenin sembolüdür.

Yapımcılar iki sağlıklı karakteri bir araya getirirken hem özenilen çifti yaratırlar hem de ahlaki açıdan toplumun değerlerini özde korurlar. Çapkın adam doğru kadını bulunca yapılacak en doğru hareketi seçer ve tek eşli yaşamı kabul eder. Çift -bir açıdan ırkçı bir yaklaşımla- sağlıklı çekirdek Amerikan ailesine örnek teşkil eder: fiziksel mükemmellikleri, modern yaşamın gereklerini yerine getirmeleri ve ağırlığı artan iş dünyasına uyum sağlamaları, modern Amerikan toplumunun yaşama şablonunda arzulanan bir bütünlüktür.

Lover Come Back filminde.

Pop müziğin sevilen ismi Doris Day

Doris Mary Ann Von Kapplehoff, 3 Nisan 1924'te Ohio eyaletine bağlı Cincinatti'de doğdu (şehrin adı sinema meraklılarına hemen Steve McQuinn'in canlandırdığı Cincinatti Kid'i hatırlatacak). Henüz on bir yaşındayken anne-babası boşandılar. Annesiyle yaşayan Doris dans etme hobisini geliştirdi ve bale sanatçısı olma düşleri kurdu; ancak bir trafik kazası iki yılına ve düşlerine maloldu. O da sanata olan yeteneğinin yönünü değiştirip şarkı dersleri aldı. Önce yerel gruplarda şarkı söylemeye başladı. Bu sırada ilk kocası, müzisyen Al Jordan'la tanıştı; 1941'de evlendiler. Jordan eşini sürekli dövünce evlilik sadece iki yıl sürebildi. Doris Kapplehoff oğlu Terry'le yeni bir yaşama başladı ve 1946'da George Weidler'le bir yıl bile sürmeyen bir evlilik yaptı.

Menajeri Doris'in oyuncu olarak da yetenekli olduğuna inanıyordu ve onu bir deneme çekimine razı etti. Bayan Kapplehoff'un yaşamı bir anda değişti. Warner Brothers yöneticileri Doris'le bir anlaşma imzaladı. Sinemaya ilk adımını 1948 yılında çekilen 'Romance On The High Seas' filmindeki Georgia Garrett rolüyle attı. Warner Brothers, Doris'in performansından memnun kaldı ve onu çoğu müzikal olan birçok filmde oynattı... Doris Day bugün 76 yaşında. Californiya'ya bağlı Carmel kasabasında (hafızası kuvvetli olanlar hatırlayacak; Clint Eastwood bir dönem Carmel'in belediye başkanıydı) Cypress Inn isimli bir otel işletiyor ve hayvan haklarını savunan bir vakfın yöneticiliğini yapıyor. İngiltere'de, Leeds'te her yıl düzenlenen bir Doris Day Konferansı var.

merakediyorum@googlegroups.com

Doris Day ve Rock Hudson, 1959 yapımı 'Yastık Sohbeti' (Pillow Talk) filminin iki hareketli sahnesinde (üstte ve karşı sayfada).

HUDSON'UN EŞCİNSELLİĞİ

Tabii geçen zaman içinde ve yaşanılanların ışığında alternatif değerlendirmeler doğdu. Rock Hudson'un eşcinsel kimliği gözönüne alındığında, Yastık Sohbeti'nde Hudson'un canlandırdığı iki farklı kimlik, gerçek yaşamındaki 'ikili' hayatın bir yansıması. Çapkın, kadınların deli olduğu şarkı sözü yazarı 'Brad' kendisini annesine bağlı, dedikodu seven ve yemek tarifleri toplayan Teksaslı Rex tiplemesiyle gölgeler. Gerçek yaşamda Rock Hudson için tam tersi bir perdeleme söz konusuydu; eşcinselliğini kadınların hayran olduğu erkek star tiplemesiyle gizliyordu.

Eleştirmenler Yastık Sohbeti'ndeki 'Rex'in bir anlamda Hudson'un daha önce rol aldığı 'Giant' filmindeki iri yarı Teksaslı tiplemesinin bir parodisi olduğunu savundular.

DORİS DAY VE ERKEKLER

Doris Day'in beyazperdeye yansıyan yüzü ne kadar mutluysa gerçek yaşamı o denli sorunluydu. Filmlerinin tersine, doğru erkeği bir türlü bulamıyordu. İlk olarak bir müzisyenle evlenmişti ve adam onu sürekli dövüyordu. Buna sadece iki yıl dayanabildi. Ardından ikinci evliliğini yine bir müzisyenle yaptı ancak bu da uzun sürmedi. İkinci eşi, 'Bay Doris Day' olarak anılmak istemediğini söyleyerek ilişkiyi bitirdi. En uzun süren evliliği üçüncüsüydü (tam da Rock Hudson'la birlikte oynadıkları döneme denk geliyor). Doris Day'in Martin Melcher'le evliliği uzun sürdü ancak en çok sıkıntıyı da bu beraberlikte çekti. Üçüncü kocası 'Doris Day' isminden yararlanmanın peşindeydi. Onu ikinci sınıf prodüksiyonlara sürükledi, kazandığı serveti dolandırıcılara kaptırdı. 1968'de öldüğünde karısına yarım milyon dolarlık bir borç bıraktı.

BİR 'DEVAM' FİLMİ

Ancak sinemada başarının sürmesi gerekiyordu. Yapımcılar Day-Hudson ikilisini iki yıl sonra bir kez daha bir araya getirdi. Kadrosu, tematik yapısı ve esprileriyle 'Lover Come Back' tam anlamıyla bir devam filmiydi: Carol Templeton (Doris Day) bir reklam ajansında müşteri temsilcisidir. Hırslı ve başarılıdır ancak rakip ajansta çalışan Jerry Webster (Rock Hudson) etik dışı taktiklerle müşterilerini çalmaktadır. Jerry müşterilerini gece kulüplerine götürüp onları kadınlar ve alkolle kandırmaktadır. Carol işin peşine düşer.

Bir kez daha yanlış anlama üzerine kurulu, farklı cinsiyetten iki başarılı insan arasındaki ilişkiyi nefretten aşka dönüştüren bir komedi. Rock Hudson bir kez daha kadınların sevdiği, yakışıklı, iş bilen tiplemeyi oynuyordu. Ancak bu kez o da Doris Day gibi günün gelişen değerlerine ayak uyduran bir kariyer seçmişti: reklamcılık. Zaten ikilinin birlikte oynadığı filmlerin en önemli ayaklarından biri, modern yaşamı iyi yansıtmasıydı.

60'lı yıllarda Amerika'da patlama yaşayan reklamcılık sektörü filmin ana izleğine yerleştirilirken bir yandan da inceden inceye tüketim toplumuna gönderme yapılıyordu. Filmde Tony Randall'ın oynadığı rolden bir alıntı bu eleştirinin somut bir yansıması: "Bu reklamcılığın gücünün şimdiye kadar gösterilmiş en iyi kanıtı: varolmayan bir ürünü sattın!"

Çiftin ikinci filmi başarılı formülü tekrarlıyordu ve ilki kadar olmasa da belirli bir gişe başarısı getiriyordu. Ancak yanlış anlamalarla birbirini bulan bu iki seksi karakter daha sonra devam ettirilmedi. Genç kızların ve erkeklerin biraz da hasetle izledikleri âşık olma öyküsü, 1964 yılında çekilen 'Send Me No Flowers' filminde yerini evli bir çifte bıraktı.

ÇİFT, EVLİ OLUNCA...

George Kimball (Rock Hudson) sabahları gazete okurken bir tabak dolusu ilacı şeker niyetine yutacak kadar hastalık hastası bir adamdır. Hemen hemen her gün yeni bir endişeyle doktora gider. Bu ziyaretlerinden birinde doktorun ölmekte olan bir başka hasta hakkında söylediklerini kendi hastalığıyla ilgili sanır. Doktorun gerçekleri kendisinden sakladığına inanan George iki haftalık ömrü kaldığına inanır. Tek endişesi karısı Judy'ye (Doris Day) kendisinden sonra iyi bir yaşam sağlayacak bir koca bulmaktır. Bunun için yakın dostu Arnold'la (Tony Randall) birlikte uygun koca adayı aramaya başlar.

'Send Me No Flowers' yapımcılar için düş kırıklığı, oyuncular için de birlikteliğin sonu oldu. Eleştirmenler ve sinemacılar, âşık olma öyküleriyle varolan iki çekici tiplemenin evlendirilmiş olmasını büyük bir hata olarak niteleddiler. Evli Hudson ve Day cinsel cazibelerini kaybetmişlerdi. Bir yandan da diğer iki filmdeki canlı, lüks ortamların, haraketli atmosferin yerini şehrin varoşunda iki katlı, huzurlu ve dingin bir ev ortamı almıştı ki bu da seyirci açısından cazip görünmüyordu. Amerikalılar zaten içinde yaşadıkları değil, özendikleri ortamın temsilini görmek istiyorlardı.

Hudson-Day ikilisinin ortak kariyerini sona erdiren sadece tema ve karakter seçimi değildi.

Amerika 60'ların ortasına gelmişti ve artık gençler arasında cinsel özgürlük, rock müzik ve gönlünce giyinmek modaydı. Yastık Sohbeti'nin mükemmel ikilisi her tür özellikleriyle bu yeni şablonun dışına düşüyordu.

BİRLİKTELİĞİN SONU

Terbiyeli flört ve başarılı iş kadını formülü -yıllar sonra bambaşka şekilde yeniden inşa edilmek üzere- sahneden çekilmek zorundaydı. Doris Day yaşamını, müzik kariyerinden arta kalanlar, birkaç önemsiz film ve üçüncü kocasının kendisinden habersiz imzaladığı kontratların sonucu olarak girdiği televizyon şovlarıyla sürdürdü. Rock Hudson sinemadan vazgeçmedi ve çok sayıda filmde rol aldı. Ancak hiçbir zaman sinemanın usta aktörlerinden sayılmadı.

İkili son kez 1985 yılında Doris Day'in televizyon şovunda bir araya geldi. Rock Hudson eski partnerinin hatırını kıramadı ve ağır hasta olmasına rağmen şovun ilk konuğu oldu. 1985 yılında AIDS'ten öldüğünde yıllarca gizlediği eşcinsel kimliği farklı kesimlerce afişe edildi.

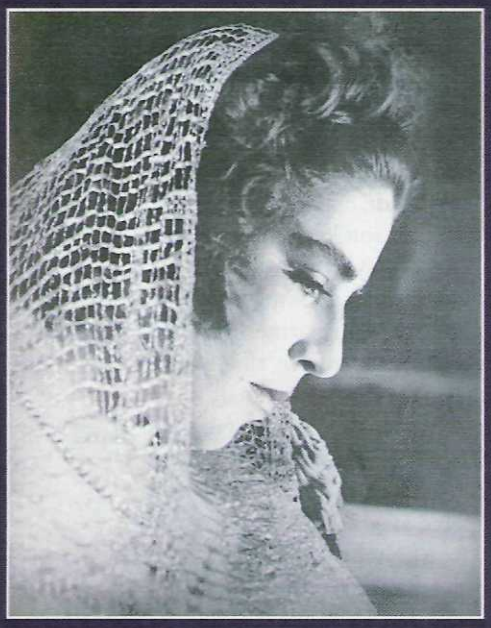
Rock Hudson-Doris Day ikilisi sinema tarihindeki en başarılı çiftlerden birini yarattı. Başarı onları model olarak konumlandıkları Amerikan toplumu dışında da sevilen bir çift olarak yaşattı. Temsil ettikleri değerler, perdede canlandırdıkları tiplemeler ve gerçek yaşamdaki karakterleri açısından gerçek olmanın uzağındaydılar belki; ama kapalı havalarda, banyo sırası bekleyerek başlayan pazar günlerimizin en keyifli anıları arasında önemli yerleri var. ■

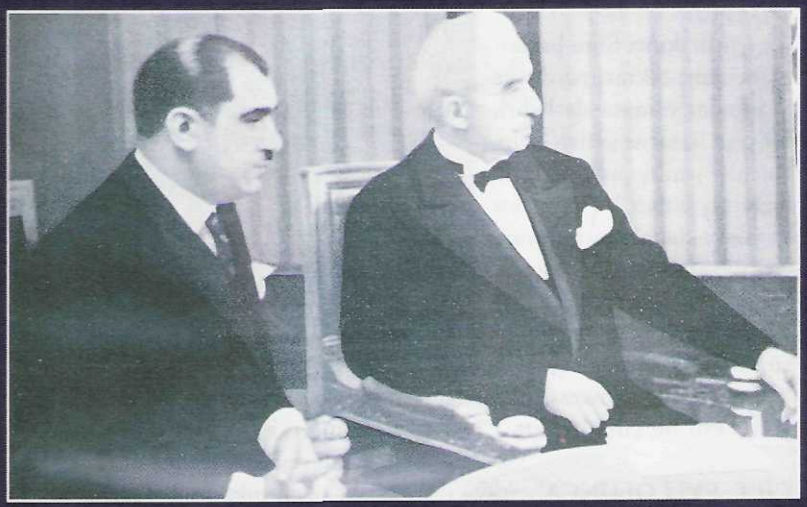
Sinemanın 'yakışıklı erkeği' Rock Hudson

Roy Scherer, 17 Kasım 1925'te Illinois'te doğdu. O beş yaşındayken babası iş bulmak için evi terketti ve bir daha dönmedi. Annesi yeniden evlenince soyadı Fitzgerald'a döndü (ünlü yazarla bir alakası yok). Lise yıllarında oyuncu olmaya karar verdi ancak II. Dünya Savaşı'nda Deniz Kuvvetleri'nde geçirdiği askerlik dönemi, hayallerini bir süre sekteye uğrattı. Savaş sonrasında Kaliforniya'da postacı oldu, telefon şirketi görevlisi olarak çalıştı, kamyon kullandı. Profesyonel fotoğrafçılara pozlar verdi ve sonuçları çeşitli oyuncu ajanslarına gönderdi ancak ilgi görmedi. Bu kez de oyunculuk dersleri aldı ve en can alıcı dersi drama hocası verdi: 'Kendine kısa ve çarpıcı bir ad bul.' Önce Lance ve Derek isimlerini denedi; ardından Rock'ta karar kıldı (Hudson aynı isme sahip bir otomobilden geliyor). İlk anlaşmasını Universal Stüdyoları'yla yaptı ancak ilk filmini kiralandığı Warner Bros'ta çevirdi. Usta yönetmen Raoul Walsh bu ilk filmde (Fighter Squadron-1948) Hudson'da yıldız olma potansiyeli gördü. Genç oyuncu yine de bir kaç yıl yan rollerle ve kötü adam tiplemeleriyle yetinmek zorunda kaldı. Daha iyi yapımlara giden yolu 'Winchester 73' filmi açtı.

merakediyorum@googlegroups.com

İlk sanatçılar, ilk sürekli izleyiciler
Tosca operasının unutulmaz sanatçısı Semiha Berksoy (solda). Türkiye'de operanın 'yükseldiği' dönemde İsmet İnönü, yanında Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ile 'Cumhurreisi locası'nda.

Cumhuriyet döneminde

Operanın ilkleri

Atatürk'ün Türk operasını kurma yolundaki girişimi, parlak, inanılması güç bir gösterimle, 'Özsoy' operası ile sonuçlanmıştı... Operayı Ahmet Adnan Saygun çarçabuk bestelemişti. Elde hiçbir şey yokken böylesine kısa sürede olgun bir yapıt hazırlanmasının bir örneği daha yoktur.

METİN AND

On dokuzuncu yüzyılda İstanbul'da, Avrupa'nın merkezlerini aratmayacak kadar düzenli opera gösterimleri veriliyordu. Öyle ki bazen bir opera, Paris'ten önce İstanbul'da gösteriliyordu.

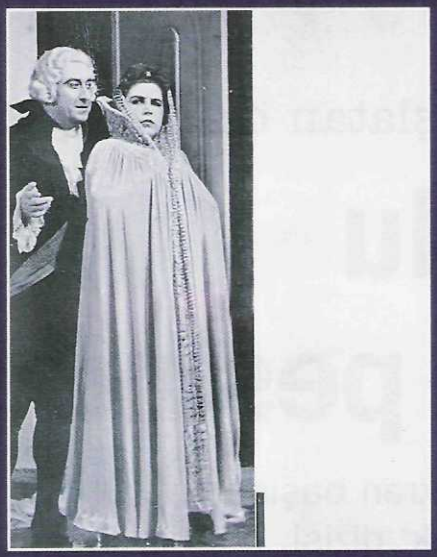
Nitekim Verdi'nin 'Il Travatore' operası, Paris'ten önce İstanbul'da oynanmıştı.

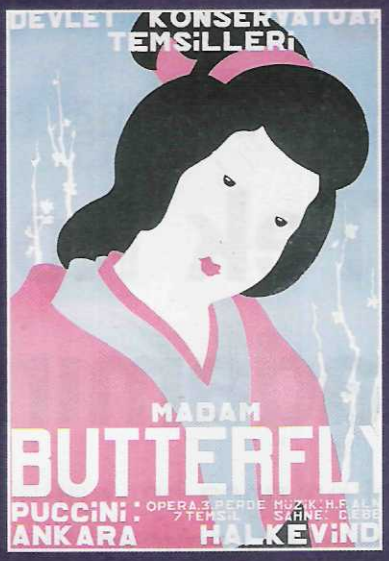
Ancak bu gösterimler dışarıdan, özellikle İtalya'dan ve Fransa'dan İstanbul'a gelen opera topluluklarınca veriliyordu. Türk sanatçıların opera gösterimleri için, Cumhuriyet dönemini beklemek gerekiyordu.

Her alanda olduğu gibi, Türk operasının kuruluşunda da ilk adımı Atatürk atmıştı. Önce seçtiği konularda opera librettoları yazdırıyor, bunları dil ve düşünce bakımından kendi el yazısıyla düzeltiyor, sonra bu opera librettoları, bestelenmek üzere Ahmet Adnan Saygun, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin gibi genç bestecilere dağıtılıyordu.

'ÖZSOY'UN ŞAŞIRTICILIĞI

Atatürk'ün Türk operasını kurmak yolundaki girişimi, parlak, inanılması güç bir gösterimle sonuçlandı. 1934 yılının Haziran ayında Ankara'ya İran Şahı Rıza Pehlevi geliyordu. Atatürk konuğu onuruna, iki ülke arasındaki dostluğu pekiştirecek bir konuda opera hazırlanmasını istiyordu. Bunun için Firdevsi'nin 'Şahnâme'sinden Hükümdar Feridun ile ilgili bölüm seçildi. Burada Feridun'un iki oğlu olur: Tur ile İraç...

Operalarda, dekordan kostüme Türk sanatçılar

Semiha Berksoy ve Nurullah Şevket Taşkıran Tosca'da (solda). Turgut Zaim'in 'Madame Butterfly' afiş tasarımı (ortada). Mesude Çağlayan, Madame Butterfly rolünde (sağda). Turgut Zaim'in dekor çalışması (altta).

Tur'dan Türkler, İraç'tan İranlılar türer. Münir Hayri Egeli'nin yazdığı librettoda Tur, Atatürk ile özdeşleştirilmiştir.

Operayı Ahmet Adnan Saygun çarçabuk besteler. Belki de elde hiçbir şey yokken böylesine kısa sürede her şeyi hazırlamasının da bir benzeri yoktur. Korosu, solistleri, orkestrası olmayan bir ülkede hepsi bulunmuştur. Semiha Berksoy, Nimet Vahit, Nurullah Taşkıran önemli rolleri paylaşırlar.

19 Haziran 1934 gecesi, İran Şahı ve Atatürk'ün huzurunda opera verilir. Operanın adı önce 'Özsoy' iken sonra 'Feridun' olmuştur. 1981'de operanın birinci perdesi oynadığında şaşırdım; bu kadar çabuk hazırlanan 'Özsoy' bir olgunluk eseriydi.

Devlet Konservatuvarı'nda opera ve tiyatro, Carl Ebert'in sorumluluğundaydı.

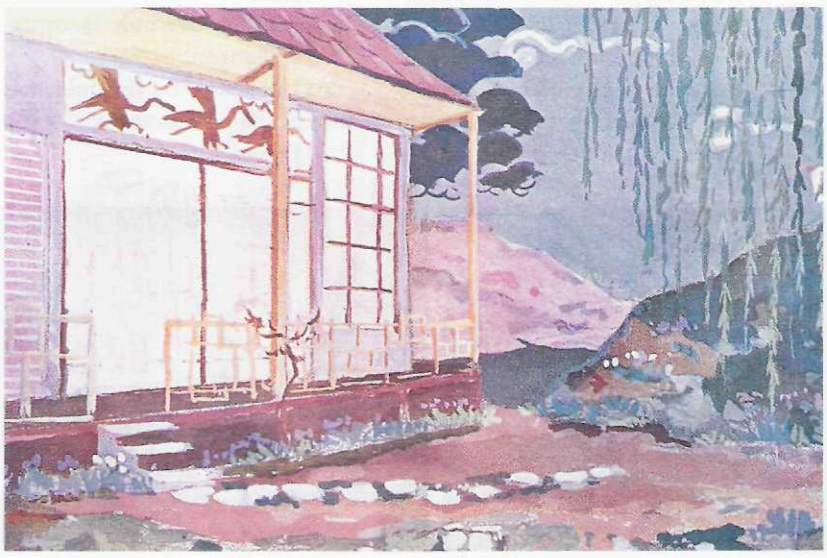
TATBİKAT SAHNESİ

Konservatuvarın yanı sıra bir de 'Tatbikat Sahnesi' kurulmuştu. Burada hazırlanan tiyatro ve opera gösterimleri halka sunuluyordu. Tatbikat Sahnesi'nde Carl Ebert 8 opera hazırlamıştı: Mozart'tan 'Bastien ve Bastienne', Puccini'den 'Tosca' ve 'Madame Butterfly', Smetana'dan 'Satılmış Nişanlı', Beethoven'den 'Fidelio', Mozart'tan 'Figaro'non Düğünü', Bizet'den 'Carmen' ve Rossini'den 'Sevil Berberi'... Bunların ikisi dışında hepsini seyrettim. Seyredemediklerim ise 'Satılmış Nişanlı' ile 'Sevil Berberi' oldu. Ankara seyircisi bu yenilikle sanki büyülenmişti. Bunları görmek için, Ankara dışından da çok sayıda gelenler oluyordu.

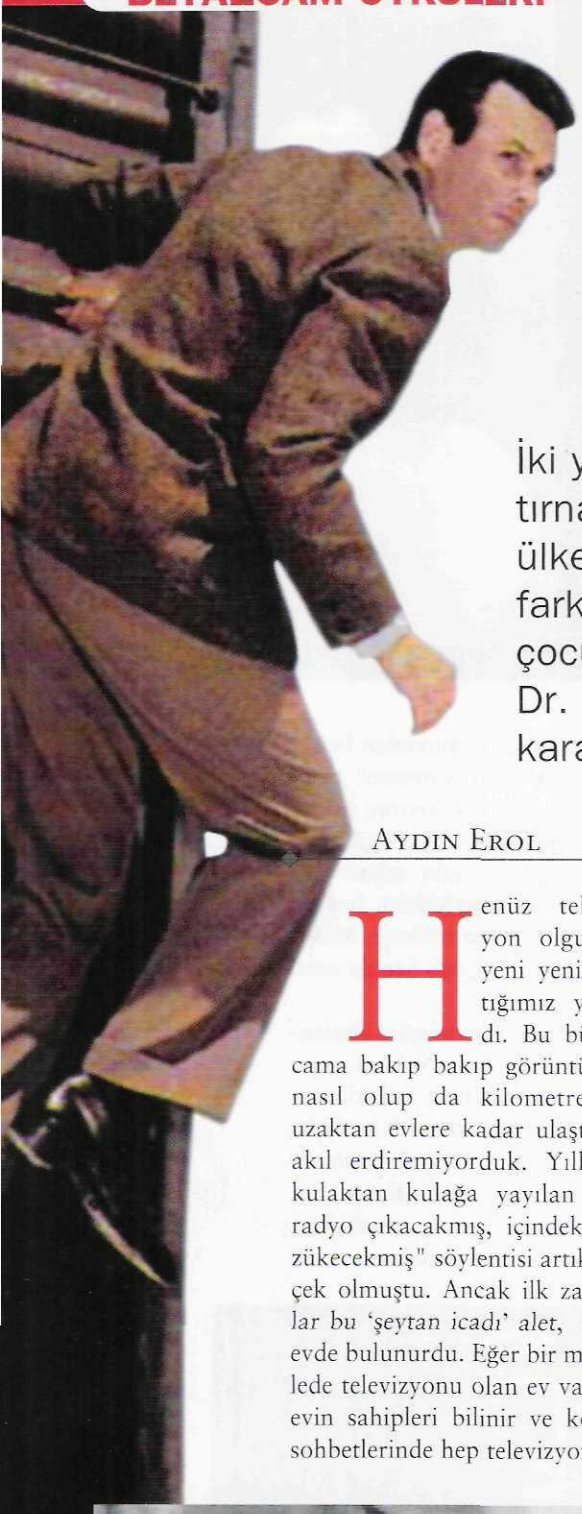
UNUTULMAYANLAR

1939-40 mevsiminde başlayan operalarla ilk kez opera seyrediyordum, o zamandan bugüne geçen yıllar süresince belki yüzlerce opera seyrettim; ancak bu ilk operaları sanki bugün seyrediyormuşum gibi izlenimimi canlı olarak taşıyordum. Semiha Berksoy'u Tosca rolünde, Mesude Çağlayan'ı Çoço San'da nasıl unutabilirim?..

'Fidelio' operasında, zindancı Rocco'da Ruhi Su'nun o erkeksi, gür sesi hâlâ kulaklarımdadır. Ancak kim derdi ki 'Fidelio'da zindancı olarak parmaklıkların dışındaki Ruhi Su, 1952'de beş yılını parmaklıklar arkasında geçirecekti?.. ■

merakediyorum@googlegroups.com

'Tele-safir'liği başlatan dizi: Kaçak

Tek kollu adamın peşinde

İki yıl boyunca her hafta ekran başındakilere tırnaklarını kemirten 'Kaçak' dizisi, televizyonun ülkemizdeki ilk yıllarında komşuluk ilişkilerini farklı bir boyuta taşımıştı. Türk izleyicisi çoluk çocuk televizyon olan evlerde toplanır, Dr. Richard Kimble'ın kaçışını, inançla ve kararlılıkla karısının katilini kovalamasını izlerdi.

AYDIN EROL

Henüz televizyon olgusuna yeni yeni alıştığımız yıllardı. Bu büyülü cama bakıp bakıp görüntülerin nasıl olup da kilometrelerce uzaktan evlere kadar ulaştığına akıl erdiremiyorduk. Yıllardır kulaktan kulağa yayılan "Bir radyo çıkacakmış, içindeki gözükecekmiş" söylentisi artık gerçek olmuştu. Ancak ilk zamanlar bu 'şeytan icadı' alet, sayılı evde bulunurdu. Eğer bir mahallede televizyonu olan ev varsa o evin sahipleri bilinir ve komşu sohbetlerinde hep televizyon konuşulurdu.

Televizyon olgusuyla birlikte yeni alışkanlıklarımız da başladı. Çünkü herkes izleyemediği için sohbetlerin başlıca konusu televizyondu ve televizyonla birlikte ekrana gelen dizilerdi. Merakımızı dizginleyemediğimizden televizyon bulunan evlerde sohbet grupları hemen oluşuveriyordu. Bir yandan göz ucuyla o anda oynayan dizi izlenirken bir yandan da daha önce yayımlanan bölüm üzerinde tartışmalar yapılıyordu.

O dönemde bu tür buluşmalara bir de ad konmuştu:

'Tele-safirlik'.

Tele-safirliğin başlıca konularından biri de, 'Kaçak Dr. Richard Kimble'ın yürekle, inançla ve kararlılıkla karısının katilini kovalamasıydı. 1973 yılı ortasında başlayan bu dizide, katil olmadığını kanıtlamak için gerçek katilin peşine düşen Dr. Richard Kimble, hemen hepimizin yüreğini ağzına getirerek birçok maceraya atılıyordu ve ekran başındaki ev sahibi ve 'tele-safir'ler, sıcaklığını fark etmediği çayı yudumlarken ağızlarının yanmasına aldırmadan onun serüvenlerini izliyordu.

Uzun bir süre izleyicileri peşinden koşturan David Janssen,

'Kaçak' dizisiyle birlikte yıldızı bir anda parlayan David Janssen, sekiz yaşında geldiği Hollywood'da başarıya tırmanan yolda büyük uğraş vermişti. İçki tutkusu onu 49 yaşında mezara götürürken, sadece Türkiye'de değil, tüm dünyadaki hayranlarını gözyaşlarına boğmuştu (solda).

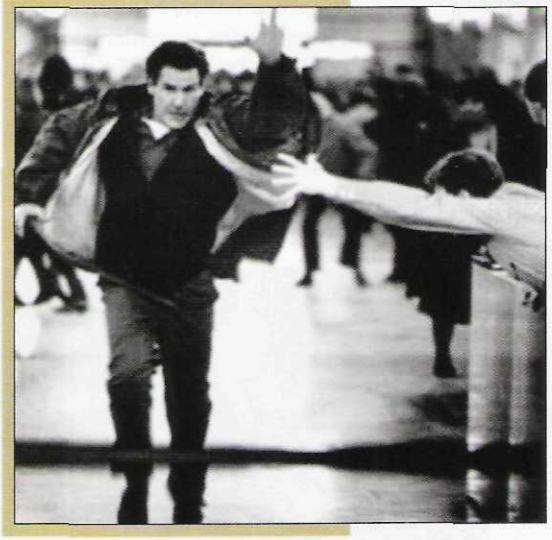
ekran başındakileri masumluğuna o kadar inandırmıştı ki, herkes onun bir an önce kendini kanıtlamasını bekliyordu. Ama o, izleyicileri umursamadan (!) bir maceradan diğerine atılıyor, hemen hepsinden de galip ayrılıyordu. Bu anlamda 'Kaçak', 'Tele-safirlik'le birlikte ülkemizde TV dizisi kültürünün de başlangıcı olmuş, aynı türden maceraları ekrana taşıyan yerli dizilerin başlamasını sağlamıştı.

50'ye yakın ülkede gösterilen 'Kaçak' dizisinin başrol oyuncusu David Janssen, öylesine büyük bir hayran kitlesine sahip olmuştu ki, hangi ülkeye gitse büyük olay oluyordu. 1974'ün Temmuz ayında Türkiye'ye de gelen Janssen, İzmir Altın Yunus Oteli'nde kaldığında kapısı yüzlerce hayranıyla dolmuş, Türk izleyicisi bu yeni kahramanını görmek için İzmir'i birbirine katmıştı. Gazeteler 'Kaçak'ın Türkiye'deki en küçük anını bile haber yapmış, dergilerde hayat hikayeleri ve röportajlar ard arda yayımlanmıştı.

'Uzayda Kaza'da Gregory Peck'le, 'Balıkçının Pabuçları' filminde ise Anthony Quinn'le birlikte başrolleri paylaşan David Janssen, 'Kaçak' dizisiyle televizyon izleyicilerinin aklını başından almıştı. Sinemaseverler, onun ne ikinci bir Clark Gable, ne bir Robert Taylor, ne de bir Gregory Peck olabileceğini düşünmemişlerdi. 'Kaçak'ta canlandırdığı 'kanundan kaçan' katil zanlısı David'in peşindeydi Hollywood'un burnundan kıl aldırmayan yapımcıları. O dönem bir sanatçıya teklif edilen 200 bin dolar ücreti ödemeye hazır olan yapımcılar, onu paylaşamıyordu. Özel hayatında gösterişten hiç hoşlanmayan, dostlarına karşı daima gerçek bir dost gibi davranmasını bilen David Janssen, bu örnek davranışlarıyla herkese kendini sevdirmişti. Güzel bir içki, tatlı bir sohbet ve heyecanlı bir golf maçı, David Janssen'in en çok sevdiği şeylerin başında geliyordu. 49 yaşında ecele boyun eğen bu yorulmak nedir bilmez, mesleğine ve meslektaşlarına çok bağlı sessiz, sakin aktör, hiçbir zaman şöhret budalası olmadı. ■

Son 'Kaçak' Harrison Ford

Kaçak filminin öyküsü en son 1993 yılında sinemaya uyarlandı. Başrollerini 'Indiana Jones' ve 'Starwars' filmlerinin ünlü aktörü Harrison Ford (altta) ile Hollywood'da son dönemin aranılan karakter oyuncusu Tommy Lee Jones'un paylaştığı filmde, Dr. Kimble yine hem polisten kaçıyor hem de karısının katilini arayarak suçsuzluğunu kanıtlamaya çalışıyor. Yönetmenliğini Andrew Davis ve Michael Chapman'ın yaptığı film aynı yıl sinemalarda gösterime girdiğinde büyük ilgi gördü ve 6 dalda Oscar ödülü adayı gösterildi. Film genel olarak eleştirmenlerden de olumlu not aldı ancak David Janssen'in oynadığı ilk Kaçak dizisinin izleyici üzerinde yarattığı etkinin, sonradan çekilen sinema filmleri ne kadar başarılı olursa olsun kolay silinmeyeceği hep dile getirildi.

merakediyorum@googlegroups.com

Gidişte yolcu, dönüşte maç spikeri

Halit Kıvanç 1967'de Bilbao'da İspanya-Türkiye maçını anlatıyor. Yanında, Milliyet'in İspanya muhabiri Süleyman Şalam (üstte). Kar üstünde bir maç anlatımı: Galatasaray'ın Varşova'da Legia takımıyla karşılaşması (altta).

İstanbul Radyosu'nda yazdığım skecin giriş bölümünü sunarak mikrofon karşısına geçişimden bir yıl kadar sonra, uçaktayım. İstanbul'dan havalanan ve Moskova'ya inecek bir uçakta... Yıllar sonra bir Türk-Rus futbol teması... Fenerbahçe, Moskova ve St. Petersburg'da (o günlerdeki adıyla, Leningrad) maçlar yapacak. Kafilede futbolcu ve yöneticiler dışında tek yolcuyum. O günkü koşullarda Moskova'ya gitmek, zor değil, olanaksız... Tam anlamıyla 'Demirperde' dönemi... Bir tek bana izin verdiler gazeteci olarak... O da ne uğraşmalar sonucunda...

Moskova'daki ilk maçta Fenerbahçe, o günün devlerinden Dinamo ile oynuyor. Eski milli futbolcu, o günün maç spikeri Niyazi Sel ağabey yanıma geldi, "Spiker kulübesine gel, bana yardımın olur" dedi.

'Yardım' sözünü duyunca hemen gittim. Ben yazarım, spikerlikle bir ilgim yok. Ancak ilk yarı bitince, Niyazi ağabey, "Ben biraz hava alıp geleyim, sen devre arasında ilk 45 dakikayla ilgili görüşlerini özetle. Şimdi geliyorum" dedi ve çıktı.

Oturdum mikrofon karşısına... Gazeteye yazı yazar gibi, konuşarak, sözüm ona yoruma başladım. Ancak kısa süre sonra kendimi kaptırdığımı farkettim. Arkaya döndüm, Niyazi Sel yok... Sahaya döndüm, takımlar çıkıyor. İkinci yarı başlıyor. Ve başladı bile... Kulübede Rus teknisyenle ikimiz varız... Sağa baktım, sola baktım, çaresiz maçı kendimce anlatmaya başladım. Bu arada bir penaltı olmaz mı? Üstelik penaltıyı Fenerbahçe kazanıyor. Kalede de o günlerin 1 numaralı kalecisi Yaşin var... Artık Niyazi ağabeyin gelmesinden ümidi kestiğim için, penaltıyı anlatmak üzere tüm gücümü topladım: 'Mehmetçik' Basri Dirimli bir gerildi, koştu, vurdu... Ve goooool...

Maçı anlatmak bir yana, işte gol bile anlatmıştım! Hem de dünyanın en büyük kalecisinin yediği golü... Ne var ki, daha önce üç gol yemiş olduğumuzdan, bu penaltı sadece şeref sayımızı getiriyor, maçı 3-1 kaybediyorduk.

Derken kapı açıldı, gülerek Niyazi Sel girdi. Koştu, boynuma sarıldı, "Biraz gecikmiştim. Ama geldiğimde öyle tatlı anlatıyordun ki maçı... Bu işi kıvıracağına inandım ve sana şans tanımak için çıktım dışarı..." dedi.

Nur içinde yatsın, sevgili Niyazi ağabeyim; maç spikeri olmamı her şeyden ve herkesten önce ona borçluyum. Tabii bir de bana ilk mikrofon şansını veren sevgili Faruk Yener arkadaşıma...

AYRINTI

1963-85 yılları arasında konuşma mikrofonu olarak kullanılan Marconi STC mikrofon, 8 x 9 x 6 cm.

1952-78 yılları arasında kullanılan Grundig radyo-teyp, 43 x 69 x 41 cm.

Armağanlı yarışma

TV'de bir futbolcuyu tanımak, bugün öyle kolay ki... Adı, sırtında koskocaman yazıyor. Ya radyolu günlerde?..

Spiker, futbolcunun adını söylemeden sadece anlatıyor: "Futbolcu topu alıyor, arkadaşına aktarıyor, tekrar top kendisine geliyor, biraz sürüyor, rakibini geçiyor, şutunu atıyor. Ve Goool!" Tanıyın bakalım...

Yıllar önce bu işi yapan bendim. Bir maçtan bir bölüm anla-

tıyorum. O maç oynanıyormuş gibi... Pas verenlerin, akını kesmek için hamle yapanların, hepsinin adını söylüyorum. Sadece bulmaca konusu olan, daha doğrusu o golü atan futbolcunun adını söylemiyorum. 'GOLCÜ' diyorum. Tabii takım isimlerini de söylemek yok. Ancak pas veren, topa karşı koyan bazı ünlü isimler arada geçiyor. Ama çok hızlı bir tempoda... İşte o yarışmanın küçük bir ilanı.

Celal Şahin'den sesli çizgiler

Radyolarını açanlar Celal Şahin'in o tatlı, o muzip edalı sesini duydular mı, hemen evdekilere seslenirlerdi: "Koşun koşun, Celal Şahin var." Ve gerçekten herkes koşardı. Ama çıt çıkarmadan...

Ne zaman ki Celal Şahin esprisini patlatırdı, işte o anda radyo başında da kıyamet kopardı. Celal Şahin'in akordeonuyla yaptığı espriler, birer mizah küpüydü. Üstelik güncel... Herkes yaşadığı günlük hayatın böylesine karikatürize edilmesiyle çok neşelenir, kahkahayı basardı:

"Pazar gezmesi, badem ezmesi"nden "Adamını bul. Adamını bul. Adamını bulamazsan madamını bul"una kadar ne güzellikleri vardı. Hele hele trafik ışıkları bizde yeni uygulanmaya başladığında, sevgili Celal Şahin fırsatı kaçırmamıştı: "Kırmızı yanınca dur... Sarı yanınca bekle... Yeşil yanınca geç, sen Hanım teyze" tekerlemesi unutulmaz.

RADYO HAFTASI DERGİSİNDEN

Radyo Haftası, 1952 yılında okurlarına Bizim Yıldızlar Ansiklopedisi'ni hediye etmişti. Musiki, radyo, sinema ve tiyatro dünyasından 600 sanatçı.

Döneminin ünlü ses sanatçısı Perihan Altındağ Sözeri, Siemens marka radyonun reklamında...25 Ekim 1952

Yeni bir ses: Halide Akman... İzmir Radyosu'nun bu genç solisti, Cihad Tuncay'ın imzasını taşıyan bir söyleşide tanıtılıyor. 18 Ekim 1952

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Figen Onur Ertan

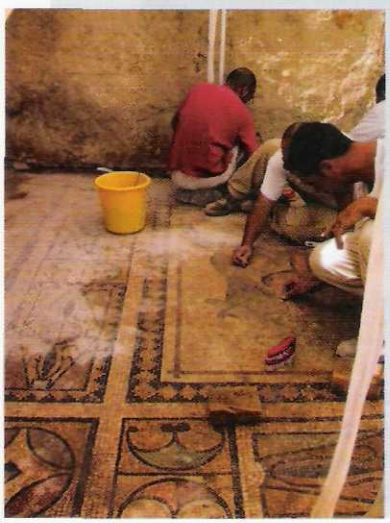

Zeugma antik kenti için web sayfası

Gaziantep'in Nizip ilçesinde, Fırat Nehri kıyısında bulunan Belkıs-Zeugma antik kenti, internet web sayfası aracılığıyla sanal ortamda dünyaya tanıtılıyor. **www.zeugma2000com.** adresinden ulaşılan sayfada, Belkıs-Zeugma antik kentinin yerleşim alanı, tarihi, stratejisi, eserlerin korunması, haber merkezi, arkeolojik haritası, Gaziantep Müzesi, proje grubu, bağlantılar, bibloyografya, Kültür Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve projeye katkıda bulunan kuruluşlara ilişkin bilgi yer alıyor. Zeugma'daki çalışmaların, Packard Humanities Institute (PHI) tarafından finanse edildiği belirtilen sayfada, "Bu, Romalılar'ın Fırat boyunda en uçtaki şehrine adanan arkeolojik kurtarma projesidir" deniliyor.

Kültür Bakanlığı, PHI ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin, Zeugma antik kentindeki çalışmalara ilişkin girişimlerine değinilen web sayfasında, şu bilgiye yer veriliyor:

"Bu üç kurum, heyecan verici uluslararası acil kurtarma projesini Zeugma'da organize etti. Roma şehri, inanılmaz bir şekilde mil tabakası ile korunmuş. Buraya 'Turkish Pompei' denilmesi boşuna değil. Uluslararası arkeolog ve uzmanlar grubu, Zeugma'ya Türk meslektaşları ile güçlerini birleştirmek için geldiler. Grup, ortak bir strateji içerisinde koordineli olarak çalışıyor. Birecik Barajı ve Hidroelektrik Santralı'nın devreye girmesini takiben buradan çıkarılan eserleri ve elde edilen bilgiyi kayda geçirmek amacıyla çalışma yapılacak. Bu grubun yönetiminde Oxford Üniversitesi Arkeoloji Bölümü çok önemli rol oynadı. Web sayfası da bu birim tarafından sürekli güncelleştirilecek."

Web sayfasında, Belkıs-Zeugma'daki çalışmaların Kültür Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Oxford Üniversitesi Arkeoloji Bölümü, PHI, Fransa ve İtalya arkeoloji kuruluşlarınca yürütüldüğü de kaydediliyor.

Chopin'in hayranı çok!

Ünlü Leh besteci Frédéric Chopin (1810 - 1849) yaşamının ilginç yönleri ve unutulmaz eserleriyle internet siteleri arasında geniş yer buluyor. 1810 yılında Varşova yakınlarında doğan besteci, Fransız baba ve Polonyalı bir annenin çocuğu. Özellikle piyano üzerine yapılmış kompozisyonlarıyla ünlenen Chopin'in, çok sayıda piyano konçertosu bulunuyor. Çello sonatı, valsleri ve 'Polonaise' adlı yapıtı, tanınmış besteleri arasında.

http://www.chopin.org/

Chopin için Amerika'da hazırlanmış olan bu site, 1977 yılında kurulan Amerikan Chopin Kuruluşu tarafından düzenlenmiş bulunuyor. Chopin sitelerinin arasında, en kapsamlı olanı. Site içinde ünlü sanatçının hayatı ve eserleri hakkında istediğiniz her türlü bilgiye ulaşabilirsiniz.

www.chopin.pl/spis_tresci/index-eng.html

Ünlü besteci için Polonya'da hazırlanmış olan bu web sitesinde, biyografisi ve sanat hayatının yanı sıra, geniş bir fotoğraf arşivi de bulunuyor.

Diğer Chopin sitelerini ise şöyle sıralayabiliriz:

www.chopinsociety.org/

www.chopinsociety.org/main.htm

www.geocities.com/~mrpiano/chopinbi.html

Güney Amerika'da direnişin sesi

www.che-lives.com/: Sitenin girişinde, dalgalanan bayrakla beraber Che'nin resmi ve Kübalıların sesli sloganları karşılıyor ziyaretçilerini.

Bu sitede Che Guevara'nın hayatını elektronik ortama taşıyan malzemenin arşiv bölümü İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç ayrı dilde hazırlanmış.

Resim galerisinde Guevara'nın değişik zamanlarda çekilmiş siyah-beyaz ağırlıklı fotoğrafları yer alıyor.

Sitenin download bölümünde ise Che'nin resimlerinin yer aldığı masaüstü duvar kağıdı ve ekran koruyucu ile, Che için bestelenmiş parçaları bilgisayarınıza indirebilirsiniz.

shirts.guevara.com/indexEng.htm

Che hayranlarına online ürün satışının yapıldığı bu siteden, Che'nin resimlerinin basılı olduğu t-sihrt, poster, bayrak, video ve kitap satın alabilirsiniz.

www.geocities.com/Hollywood/8702/che.html: Bu amatör sitede Guevara ile ilgili kapsamlı sayfalar yer alıyor.

www.come.to/Guevara: Küba ve Che.

www.madimak.8m.com/: Türkçe hazırlanmış olan bu sitede, Che'nin hayatı ve resimleri yer alıyor. Sitede ayrıca Che'nin kendi sesinden konuşmalarını da dinleyebilirsiniz.

www.cheguevara.com/

Hayatı, savaşı, rüyaları, hareketleri.... Resim, video ve müzik download edebilirsiniz.

Gün gün tarih

www.kronoloji.gen.tr

İnternetteki Türkçe tarih siteleri büyük bir hızla artış gösteriyor. Türkiye ve Anadolu tarihinin geniş olarak ele alındığı bir web sitesi de 'Kronoloji web sitesi'...

İnternetteki Türkçe tarih kaynakları arasında giderek önemli bir yere sahip olan kronoloji web sitesinde Türkiye tarihi ağırlıklı olarak ele alınıyor. Tarihi olayların kronolojik olarak elektronik ortama geçirildiği sitede, ayrıca Türkiye ve dünyadaki önemli olaylar ve kurtuluş günleriyle ilgili özel bölümler de hazırlanmış.

Söz konusu sitede bunların yanı sıra, Osmanlı, Atatürk, Cumhuriyet, Çanakkale, Türkiye-AB, Ermeni olayları, PKK, Kıbrıs sorunu gibi konular da kronolojik olarak incelenmiş.

Bu siteden tarihle ilgili diğer web sitelerine ulaşmak da mümkün. Sitenin ana sayfasında ise o ayki önemli tarihi olaylar satırbaşlarıyla sıralanıyor.

merakediyorum@googlegroups.com

Kazanova'nın ayak izleri peşinde

Venedik

Bu kent, şehvet ve gizem doludur. Hem dindar hem de hafifmeşreptir. Hem çöküntü içindedir hem de bir mücevher kadar kıymetlidir. Ve bütün sesler bastırılmış itiraflar arasında yok olurlar. Ama iki yüz yıldan beri bu seslerden biri hiç susmaz: Dahi maceraperest Kazanova'nın sesi...

360 derecelik fotoğraflar

Selva'nın objektifinden çıkan Venedik görüntüleri, bu gizemli beldeyi hiç görmemiş olanlar için, ilginç bir olanak sunuyor: 360 derecelik bir açıyla çekilmiş fotoğraflar, izleyiciyi adeta içine çekiyor.

HİSTORİA'DAN DERLEYEN
ÖZGÜR EKŞİ

Venedik suyun ortasında bir kent ve San Marco mahallesi de onun tam göbeğinde. İşte burası Kazanova'nın doğduğu yer. Kazanova o dönemi, 'Hayat Hikâyem' adlı kitabında şöyle anlatır:

"Annem beni 2 Nisan 1725 tarihinde Paskalya günü dünyaya getirmiş. Üstelik doğumdan önceki gün, canı inanılmaz derecede istakoz çekmiş. İşte ben de o yüzden istakozlara bayılırım."

Heveslerini sonuna kadar giderme merakına sahip Kazanova'nın, afrodizyak tutkusunu ilginç bir biçimde, doğumuna bağlayışının öyküsü de işte böyle!

ÇAPKINLIĞA ADINI VEREN ADAM

Doğduğunda rahip onu 'Giovanni Giacomo' adıyla vaftiz etmişti. Yıllar sonra başka bir adla, Kazanova (Casanova) ismiyle tanınır oldu. 'Kazanova' adı, daha onun hayatta olduğu dönemde bile, 'baştan çıkarıcılık' ile eş anlamda kullanılmaya başlanmıştı.

Kazanova'nın doğumuna oranla daha dün sayılabilecek bir zaman diliminde, ünlü res-

merakediyorum@googlegroups.com

sam Titien'in her sabah atölyesinin kapılarını açtığı San Samuele yöresindeki tiyatroda, komedyendir Kazanova'nın anne ve babası. Bu tiyatro, Venedik'in soylu ailelerinden Grimani'ler tarafından 1655 yılında yaptırılmıştır.

Garip bir rastlantı mı desek artık, bilmem; soyluluk kurumuna büyük bir merakı olan Kazanova, gün gelir öğrenir ki, kendisi aslında bir Grimani'nin oğludur. Annesi Giovanni Farusi ise bu konuda oğluna yardım etmekten acizdir!

Kazanova kendi soyağacıyla ilgili birbirinden temelsiz tahminlerde bulunadursun, tarihin sayfalarına yöneldiğimizde biz de, ona babalık etmiş yasal bir ebeveyn bulmakta zorlanıyoruz.

Giacomo hayatı boyunca kendini hep yanlız hissetmişti. Bu nedenle Venedik'i, doğduğu yerleri terk etmesi, kendilerinden zaten çok az söz ettiği kardeşlerinden ve annesinden ayrılıp büyükannesi Marzia Faruzi'nin yanına yerleşmesi onu pek fazla etkilemedi.

GENÇLİK YILLARI

Venedik'i terk eden küçük Kazanova'nın hayatı, Padoue'de başlar. Ve bu yeni başlangıca dostlarından biri de karışır. Ünlü şair Zorzi Alvise Baffo'dan

Yağmur altında Venedik

"San Stefano Kilisesi'nin önündeki meydanda, yaşlı kentin alnındaki ışıklar ıslak parke taşlarına vuruyor..." Hiç şaşırmayın: Kazanova'nın gerçekten son derece edebi bir üslubu vardı.

başkası değildir bu kişi: "Baffo akıllı, soylu ve şehvet düşkünü bir insandı. Ancak aynı zamanda son derece değerli ve eşi bulunmaz biriydi. Ondan o kadar etkilendim ki, Padoue'de bir pansiyon buldum ve orada onunla beraber yaşadım."

Beş parasız bir aristokrat

Kazanova Venedik'ten kaçar; ama 'kötü şöhreti' peşini bırakmaz.

olan Baffo açık saçık serenatları, çeşit çeşit 'şeytanlıkları' ve 'inanılmaz para harcama becerisiyle' Kazanova'ya akıl hocalığı yapar. Kazanova'nın daha sonraları yaşlılık günlerinde kaleme aldığı gibi, 'bu kentte yeteri kadar hayat kadını yoktur; ama neyse ki bu boşluğu doldurmaya hevesli bol bol evli kadın vardır'.

Bu arada Baffo, Giacomo ile yakından ilgilenir. Ona bir baba gibi yakınlık gösterir. İçindeki fırtınaları dindirir, aklını kullanmayı, hayalgücünden faydalanmayı gösterir.

Padoue'de 'Doktor' unvanı alan Kazanova daha sonra Venedik'e geri döner. Eğer söylediklerine inanılacak olursa, Kilise'de 'Patriklik' statüsü kazanma yolundandır Kazanova. Tarih 1740'tır. Önce papazlığın ilk 4 aşamasını geçer. Giacomo için sosyal statüde, 'bulunulan yer' çok önemlidir. Bu nedenle papaz olma düşleri kurmaya başlar. Ama Kilise'ye kabulünün ardından, olabilecek en masum nedenle, 'cinsel sapıklık' değil, dolandırıcılık yüzünden, henüz genç bir rahip iken Kilise'den atılır.

BÜYÜK KANAL ŞAKALARI

Kazanova, Venedik'e döner. Bu yıllarında densiz bir arkadaş çevresi içinde, bayağılıktan bayağılığa doğru koşup durur. Geceleri en ufak bir utanma sıkılma duymaksızın, ebeleri, doktorları, rahipleri bazen sözümona 'bir doğum için' bazen de hastalık ya da ölüm var diye uyandırırlar. Büyük Kanal'da

gondolların ipini çözüp sahipsiz kendi başına karanlıkta kayboluşlarını keyifle izlerler. Ama en büyük eğlenceleri, hayat kadınları ve şaklabanlardır.

Çok daha sonraları Kazanova, Venedik'teki o günlerini şöyle anlatır: "Bütün şehir bizden şikayet eden insanlarla resmen çınlıyordu ve biz insanların bütün bu karışıklıkları yaratanları bulmak için sarfetttikleri çabalarla alay ediyorduk. Ama öte yandan ortaya çıkmak konusunda da hiç istekli değildik! Zira kimliklerimiz ortaya çıkarsa Onlar Konseyi'nin bir kadırgasına kürek cezasına yollanmamız işten bile değildi."

Venedik'te ünlü bir mahkum

Kazanova'nın yüzündeki ironik ifade kimseyi yanıltmasın: 'Günahlarının bedelini' tek tek ödemişti o... 1755'te, Dukalık Sarayı'nın (sağda) altındaki Plombs hapishanesine kapatılmıştı.

VENEDİK'TEN KAÇIŞ

Nitekim Kazanova, bir süre sonra 'tanrıtanımazlık ve cinlerle konuşmakla' suçlanır. Engizisyon mahkemesi kararı uyarınca, 24 Temmuz 1755 sabahında, daha güneş doğmadan tutuklanır.

Kimi mahkeme üyeleri, Kazanova'nın Plombs hapisanesine kapatılması için baskı yaparlar. 'Hiç kimsenin o güne kadar kurtulamadığı' Plombs hapishanesi adını, çatısına döşenmiş kurşun levhalardan alıyordu. "Venedik Hapishanesinden Kaçış Öyküm" adlı kitabında anlattığı gibi, Kazanova burada hemen birkaç kaçış planı yapar. Sonunda, 1756 yılının 31 Ekim'ini 1 Kasım'a bağlayan gece, 'çatıyı örten 15 belki de 16 kurşun plakayı kaldırdıktan sonra' Kazanova kendini çatının üstünde buluverir. Bir saat içinde Piezetta Meydanı'nı geçer, Guidance'a son bir bakış fırlatır ve bir gondol çağırır.

Kazanova Venedik'ten kaçışının ardından, Avrupa'nın dört bir köşesini dolaşır; Hollanda, İsviçre, Fransa ve Rusya'ya gider. Ama 'kötü şöhreti' de peşi sıra gelmektedir. İngiltere'de mahkumiyet kararı verilir, Polonya'da aleyhinde bir kampanya başlar ve Avusturya'dan alenen sınırdışı edilir. 18 yıllık bir sürgünden sonra Venedik'e geri dönmeyi bile dener. Ve tarihte ilk kez görülen bir biçimde, onu zamanında mahkum etmiş olan Engizisyon Mahkemesi, Kazanova'dan 'bir gizli ajan olarak çalışmasını' talep eder.

Waldstein Şatosu'nda hayata gözlerini kapayan Kazanova, son günlerine kadar, hayatını, yaşam felsefesini ve bu arada Venedik anılarını kaleme alır. ■

merakediyorum@googlegroups.com

Adı ünlü, kendisi unutulmuş bir dergi

'Lokman Hekim' yaşam tarzı rehberiydi

Önce Dr. Hafız Cemal'in çabalarıyla sonraları da Şevket Talat Kurt'un yönetimi altında, 1936 yılından 1955 yılına kadar tam 204 sayı yayımlanmış olan 'Lokman Hekim' dergisi, popüler sağlık dergileri arasında özel bir yere sahiptir.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Derginin künyesi ile başlamak istiyorum yazıya: "Şimdilik her ay çıkar. Siyasî değildir. Tıbbî, sıhhî, ahlakî, terbiyevî, fennî, içtimaî, iktisadî, sınaî, ziraî, edebî neşriyat yapar! Münevverlere, gençlere, mekteplilere ve halka mahsustur."

Künyeyi okumaya devam edelim: "Sahibi, Umumî Neşriyat Direktörü ve Başmuharri: Dr. Muallim Hafız Cemal Lokman Hekim. İdarehanesi: İstanbul, Divanyolu, No: 104, Tel: 22398 Dr. Hafız Cemal Lokman Hekim Kabinesi. Tanesi her yerde 7,5 kuruş, Türkiye için 12 nüshası (100) kuruştur. Yabancı memleketler için 12 adeti (6) şilingdir. Yeşil Kıbrıs için 12 adeti (4) şilingdir. Muamele peşindir." Bu kadar kılı kırk yaran bir dille yazılmış bir künyeye ilk kez rastlıyorum.

YAŞAM KILAVUZU İDDİASI

Lokman Hekim gerek isminden, gerekse de künyesinden an-

laşılacağı üzere ağırlıklı olarak bir sağlık dergisi. Ancak çoğu kez bir yaşam kılavuzu olma iddiasını taşımış... Elbette 'ahlakçı' bir duruşu savunarak.

Lokman Hekim ile Foto Süreyya'nın, Süreyya Bükey'in çıkardığı Foto Magazin dergisinde 1939 yılında Selahettin Güngör'ün yaptığı bir röportaja rastlıyoruz. Şöyle başlıyor:

"İstanbul'da bir misyoner tanırım ki hiçbir teşkilâta mensup olmadığı gibi, hezakatinden başka da gelir vasıtası yoktur. İlhamı, vicdanından başka yerden almaz. Bu misyoner, ne bir din propagandacısı, ne de bir içtimai sistem çığırtganıdır. Onu ben, kavmi tarafından reddedilmiş peygamberlere benzetirim. Elinde kitabı, dilinde Allahı bir zikir gibi tekrar ettiği nasihatleri, mahalle mahalle, semt semt dolaşır: 'İçki içmeyiniz! Tütün kullanmayınız! Bunların her ikisi de birer müthiş zehirdir!'

Bu öğütlere aldırış eden olmasa da o yine bildiğinden şaşmaz. Mütevazi bütçesinden çıkardığı mecmuası ile hakikî bir 'Lokman Hekim' salâhiyetini takınır ve bu salâhiyetle geniş halk kütlelerine hitap etmekten hiç yorulmaz. Onun kim olduğunu hâlâ anlayamadınızsa adını ve mesleğini haber verebilirim:

Doktor Hafız Cemal! Eski fıkara babası hekimlerimiz içinde ayakta durabilen yegâne adam...

Hafız Cemal, eğer günde yüz hasta kabul ediyorsa, en aşağı ellisinin muayene ve tedavilerini parasız deruhte eder. Hattâ pek fakir olanlarının ilaçlarını kendi alır. " (Foto Magazin dergisi, Selahettin Güngör, Lokman Hekimle, Haziran 1939)

DOKTOR HAFIZ CEMAL'İN İLGİNÇ KİŞİLİĞİ

Lokman Hekim, gerek dergisindeki yazıları gerekse 'neşrettiği kitapları' ile yeterince ilginç bir kişilikti benim için. Şimdi bir de doktor yönünü, 'fıkara babası' yönünü öğrenmiştim. Üstüne üstlük bir de 'hafız'lığı çıktı...

LOKMAN HEKİM

No. 21

Ah mubarek çilek! Kokulu çilek!

Röportajı okumaya devam edelim:

"Pek küçük yaşta babasız kaldım. Kıbrıs'ın Leymasol kasabasında bir küçük medresede yatar kalkardım. (...) Cami cami dolaşıyor, bazen minberin içinde, bazen mihrapta bazen hasırların üstünde kıvrılıp yatıyordum. Fakat, gitgide, camilerde de barınamaz oldum. (...)

Günlerden bir gün, dayımın ticaret maksadile Beyrut'a gideceğini haber alarak hemen, yanına koştum: 'Senin ufak tefek hizmetinde bulunurum... Ne olur, dayıcığım, gittiğin yere beni de götür...' diye yalvardım.

Dayım razı oldu; boğaz tokluğuna beni yanına alıp Beyrut'a götürdü. Malûm ya, hafızlık var serde... Başımda mini mini sarık, sırtımda cübbe, Beyrut camilerini dolaşıyorum.

Sesim de o tarihlerde oldukça güzel!.. öteki beriki teklif eder dururlar: 'Küçük hafız... Biraz Kur'an oku da dinleyelim!"

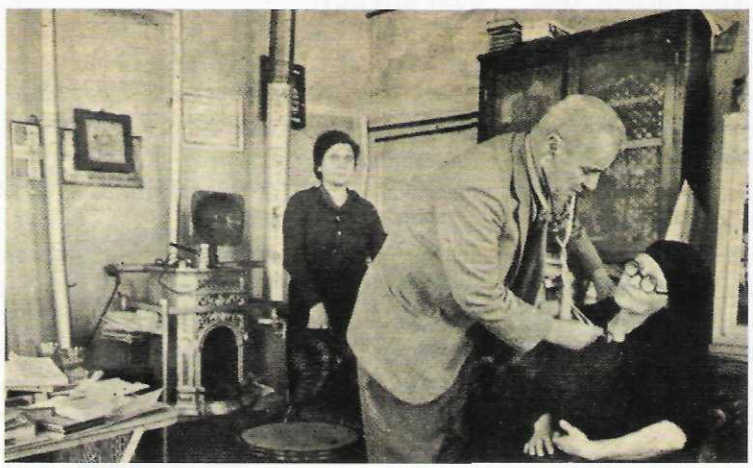
Sonra bir gün Beyrut'un en büyük camilerinden birinde birkaç sure okuyan 'Küçük Hafız', çıkışta Beyrut Valisi Aziz Paşa ile karşılaşır ve babasının okul arkadaşı çıkan valinin himayesine girer. Ve 'tıbbiye mektebine' yazdırılır..."

Lokman Hekim kendi adıyla anılan dergi dışında kitaplar da yazmış ve yine 'kendi kesesinden' bastırmıştı...

Pekiyi, Lokman Hekim kitaplarında tıbbî konulara nasıl yaklaşıyordu. Bir örnek, 'Ademi İktidar...' kitabının ikinci cildinden:

"Tütün, sigara, pipo, püro, nargile ve tütün enfiyesi gibi zehirlerin hiç birini kullanmaz! Bütün ispirtolu içkilerden hiçbirini, kullanmaz! Birer batakhane ve soyguncu mevkii gibi olan (dansing) yâni umumî ve âdi dans salonlarına devam etmez, boş yere roman okumakla ve güzelleri takip etmekle aşk ve alâka peşine! düşmez ..."

Bütün bunları yapan biri olarak bu satırları gülerek okudum. Bu satırlar bir soruya yanıttı. Soruyu yazmadım değil mi? İşte soru: "Bel gevşekliğine yakalanmamak ister misiniz?" Kim istemez ki?.. Ancak herhalde böyle değil! ■

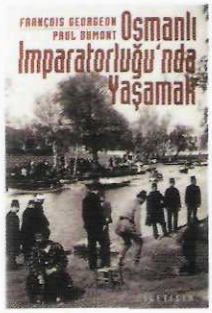

Döneminin 'fukara babası' doktor Hafız Cemal, hem 'muayenehane' hem de dergisinin 'idare merkezi' olarak kullandığı ofisinde...

merakediyorum@googlegroups.com

◆ HAZIRLAYAN: DİLEK İÇİNSEL

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA YAŞAMAK
FRANÇOIS GEORGEON-PAUL DUMONT
ÇEVİREN: MAİDE SELEN
İLETİŞİM YAYINLARI

Çocukluğu İstanbul'da geçen, Türk Dili ve Edebiyatı Profesörü olan, İstanbul'da Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nün müdürlüğünü yapan Paul Dumont ile Modern Türkiye ve Osmanlı Tarihçisi olan François Georgeon'un kitabı, Osmanlıların çok kültürlü yaşamına ışık tutuyor. Kitapta farklı yerlerden, farklı din, dil ve köklerden gelen insanların oluşturduğu Osmanlı'da toplumsallaşma nerede, nasıl ve kimler arasında olurdu; Ramazan eğlencelerine Yahudiler ya da Hıristiyanlar katılır mıydı, Doğu Anadolu'daki Ermeni çocukları hangi oyunları oynarlardı, İzmir'de Fransız olmak ne demekti, kabadayıların, külhanbeylerinin toplumdaki işlevi neydi gibi soruların yanıtlarını bulabilirsiniz.

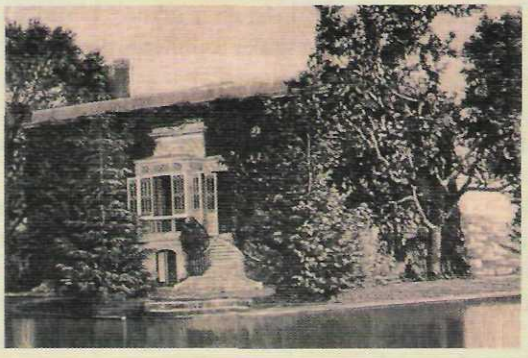
...VEEE PERDEEE...
ÜSTÜN AKMEN
CUMHURİYET KİTAPLARI

1963 yılından bu yana kitapları yayımlanan Üstün Akmen'in 1999-2000 sezonu içinde izlediği tiyatro oyunları, opera, bale ve dinletiler hakkında kaleme aldığı eleştiri ve değerlendirmelerini bu yapıtında toplu olarak bulmak mümkün. Kitapta, Güz Bitiminde Molière ya da Kibarlık Budalası, Martı, Sen Hiç Ateşböceği Gördün mü, Can, Katherina Blum'un Çiğnenen Onuru, Kobay, Saraydan Kız Kaçırma, Kuğu Gölü gibi, geçtiğimiz sezon sahnelenen ve bazıları bu yıl da oynanacak 65 oyun, bale ve operaya ait eleştiri yazılarını bulabilirsiniz.

Şair Leyla Hanım'ın anıları: İlk elden Osmanlı sarayı

Özellikle Osmanlı'yı ve Saray'ını anlatan tarihi romanların çok popüler olduğu bugünlerde, Şair Leyla (Saz) Hanım'ın çocukluk ve gençlik yıllarını geçirdiği, Çırağan, Yıldız (alttaki fotoğraf) ve Dolmabahçe saraylarına ait anılarını anlattığı kitabı, Cumhuriyet Kitapları tarafından yayımlandı. Şair Leyla Saz, Türk Sanat Müziği ile ilgili kişiler için oldukça tanıdık bir isim. Türk Sanat Müziği meraklıları onu, "Seni sevda çiçeğim, tac-ı serim", "Mani oluyor halimi takrire hicabım" gibi pek çok şarkının bestekarı olarak tanıyor. Leyla Hanım'ın bir başka ünlü bestesi herkesin iyi bildiği "Yaslı gittim şen geldim" dizesiyle başlayan ünlü bir marş. Sanatçının bir de "Solmuş Çiçekler" isimli şiir kitabı var.
Leyla Hanım Saray'a ait anılarını ilk kez 1895'de kaleme almış. Ancak bu notların yayımlanması o zamanlar hoş karşılanmayacağından, Bostancı'daki köşkünde saklamış. Köşkün geçirdiği bir yangın sonucunda, el yazması bütün kopyalar yok olmuş. Anı notlarının böyle yok olmasına dayanamayan yazar, oturup onları yeniden kaleme almış ve 1925 yılında 'Le Harem Imperial' (İmparatorluk Haremi) adı altında Paris'te bastırmış. Kitabın Türkçe olarak yayımlanmasının öyküsü ise daha ilginç: Yapıtın Fransızca baskısı Ali H. Neyzi'nin kitaplığında uzun zamandır varmış. Ancak kitabı Türkçe'ye çevirmek kolay olmamış. Çünkü kitap Leyla Hanım'ın oğlu tarafından Fransızca baskıya hazırlanırken, Osmanlı gelenek ve göreneklerini daha iyi anlatmak için çok uzun ve detaylı eklemeler yapılmış. Böylece anıların orijinal metni konusunda kuşkuya düşülmüş. Bu sırada Ali H. Neyzi bir dostlarının evinde bir yemek davetinde, Kenize Murat'ın o günlerde yayımlanan anılarından konuşulurken, Leyla Saz'ın anılarının orijinal halinin Ömer Koç'un koleksiyonunda olduğu anlaşılmış... Sonunda kitap, 'Anılar / 19. Yüzyıl Saray Haremi' adıyla Cumhuriyet Kitapları arasında yayına hazırlanmış.
Leyla Saz'ın 'Saray' ile olan ilişkisine gelince: Leyla

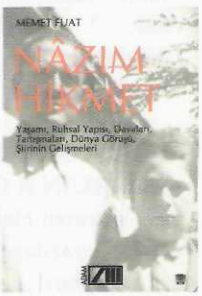

FUTBOLUN KISA TARİHİ
THEO STEMMLER
DOST KİTABEVİ

Futbolun Kısa Tarihi, bugün geniş kitlelerin ilgi odağı olan bu oyunun geçmişini araştırarak eski söylencelerden günümüze kadar bilmediğimiz yönlerini ortaya çıkartıyor. Kitabını yazarken, mahkeme tutanaklarından edebiyat yapıtlarına dek her alanda futbolla ilgili her türlü kaynaktan yararlanan yazar, bu oyunu Avrupalılardan iki-üç bin yıl önce Çinlilerin bulduğunu söylüyor. Stemmler kitabında, aynı zamanda futbolun bir zamanlar hükümdarlar tarafından nasıl yasaklanmaya çalışıldığını, Kilise tarafından kara listeye aldığını anlatıyor.

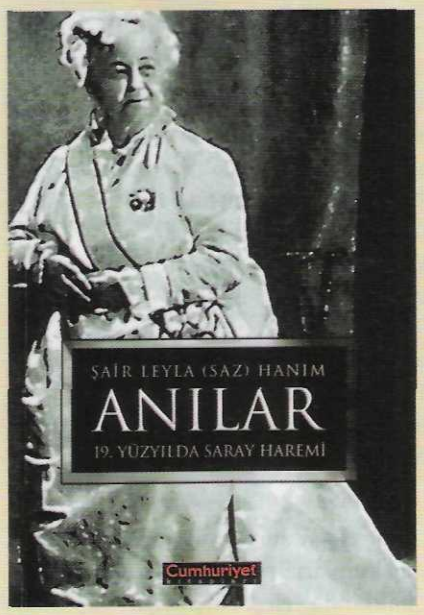

NAZIM HİKMET
MEMET FUAT
ADAM YAYINLARI

Nâzım Hikmet'le 20 yıl baba-oğul gibi yaşamış olan Memet Fuat'ın kitabı, büyük şairin kovuşturmalar, davalar, tartışmalar, baskılar, sevdalar, ayrılıklar, özlemler

Hanım'ın babası, Hekim İsmail Paşa, İstanbul Tıp Fakültesi'nden diploma almış ilk doktorlardan biri. Sultan Mahmut'un 'Saray Cerrahı' olarak atandığında, Padişah'ın büyük oğlu Veliaht Abdülmecit'i sünnet etmiş. Abdülmecit tahta çıkınca, öğrenimini tamamlamak üzere İsmail Paşa'yı Paris'e göndermiş. Döndüğünde ise onu, Saray'ın başhekimliğine atamış. Ardından vezirliğe yükseltilmiş. İsmail Paşa, Sultan ve ailesinin yakın danışmanı olmuş. Abdülmecit'in ölümünden sonra, yeni padişah Abdülaziz döneminde de bu güvenilirliği devam etmiş. Ticaret Bakanlığı görevini üstlenmiş. Bu arada, 10 yaşındaki kızını, yani Leyla Hanım'ın ablasını, Abdülmecit'in büyük kızı Fatma Sultan beğenmiş ve onu Saray'a aldırtmış. Leyla Hanım'ın anlattığına göre, 1853 ya da 1854 yılında, ablası gibi kendisi de Saray'a kabul edilmiş. O günden başlayarak Abdülmecit'in ölümüne dek, çocukluğu Harem'de sultanların yanında geçmiş. Abdülaziz'in tahta çıkışından sonra babası Girit Adası'na genel vali atanmış. Leyla Hanım da babasıyla birlikte Girit'e gitmiş. Beş yıla yakın bir süre orada kalmışlar. Döndüğünde yeniden Harem'de bulunmuş. Sultan Abdülhamit'in tahta çıktığı ilk yıllarda pek çok kez huzura kabul edilmiş. Yani 20 yıldan uzun bir süre, Saray hayatına tanıklık etmiş. Leyla Saz kitabında, yaşantısı, döşeniş

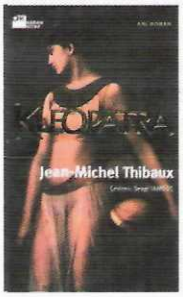

biçimi ve bahçeleriyle sultanların Harem dairelerini, buradaki müzik ve dans derslerini, Harem'de tanıdığı Hacı Arif Bey, Santuri İsmet Ağa gibi ünlü müzisyenleri, o dönemde İstanbul'da moda olan Guillaume Tell ve Traviata operalarından bazı parçaları çalan Harem Orkestrası'nı, bugün unutulan bazı Türk danslarını, ayrıca Saray'da düzenlenen özel eğlenceleri ayrıntılarıyla anlatıyor. Saraydaki Ramazan ve bayram törenlerini de unutmuyor tabii. Leyla Saz ayrıca, Saray'daki Çerkez esirlerin, Arap cariyelerin ve haremağalarının insana hüzün veren, yazarda iz bırakan öykülerini de okurla paylaşmış.

ve acılarla dolu yaşamöyküsünü sunuyor okura. Kitap, bütün insanların eşit tutulmasını, herkesin birlikte çalışıp birlikte üretmesini, özgür olmasını, her türlü baskıcı gücün ortadan kalkmasını isteyen bir şairin yaşamöyküsü...

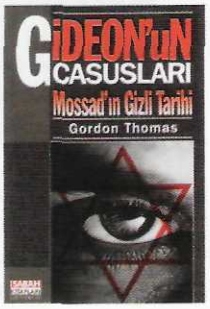
KLEOPATRA
JEAN-MİCHEL THİBAUX
ÇEVİREN: SEVGİ TAMGÜÇ
DOĞAN KİTAP

Tarihçi, Eski Mısır uzmanı ve aynı zamanda roman yazarı Jean-Michel Thibaux'nun romanı, son yıllarda yayımlanan Mısır tarihiyle ilgili kitaplar arasındaki yerini aldı. Mısır'ın görkemli ve heyecan dolu tarihinden bir kesit sunan Thibaux'nun romanı, 16 yaşında Mısır Kraliçesi olan Kleopatra'nın öyküsünü anlatıyor. Önce Sezar'ın sonra Antonius'un sevgilisi olan Mısır'ın son kraliçesi, İskenderiye'deki sarayında İran ve Hindistan'ı fethetmeyi hedefler. Bu hayaline Sezar ve Antonius'u da ortak eder. Ancak bu fikir öylesine çılgıncadır ki, dünyanın kargaşaya sürüklenmesine ve Mısır'ın çökmesine neden olur.

GİDEON'UN CASUSLARI (MOSSAD'IN GİZLİ TARİHİ)
GORDON THOMAS
ÇEVİREN: DURUL SALMAN
SABAH KİTAPLARI

Kitap, dünyanın en güçlü ve en esrarengiz istihbarat örgütlerinden biri olan Mossad'ın gizli tarihini bir polisiye romanı tadında gözler önüne seriyor. Kitabın Türkler için en ilgi çekici yanı, Mossad'ın Papa suikastinde Ağca'yı kullanan güçlerin kimliğini ortaya çıkarması ve böylelikle CIA'nın Papalık nezdindeki itibarını sarsmasıydı. İstihbarat dünyasına yakınlığıyla bilinen yazar Gordon Thomas, bu kitapta ilk kez, kapalı kapılar ardında ajanlarla yaptığı söyleşilerden ve çok gizli kaynaklarla belgelerden yararlanarak Mossad hakkındaki gerçekleri olabildiğince açığa çıkarıyor.

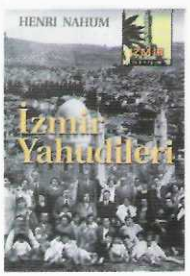

21. YÜZYIL VE TÜRKİYE
EROL MÜTERCİMLER
GÜNCEL YAYINCILIK

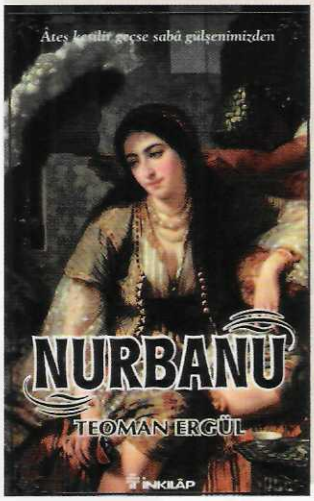
Strateji kavramını tartışmaya açan Erol Mütercimler'in kitabı, Türkiye'nin 2030'lu yıllara kadar karşılaşacağı iç ve dış sorunlar konusunda öngörülerde bulunarak strateji üreten ve stratejinin gerekliliğini ortaya koyan bir çalışma olarak karşımıza çıkıyor. Kitap, Strateji Nedir, Tarih ve Strateji, Strateji-Tarih-Coğrafya İlişkileri, Devletlerin Dış Politika Stratejileri ve 21. Yüzyılda Türkiye'ye Çözüm Önerileri gibi bölümlerden oluşuyor.

İZMİR YAHUDİLERİ
HENRI NAHUM
ÇEVİREN: ESTERYA SEVAL VALİ
İLETİŞİM YAYINLARI

İzmir'de doğan, baba tarafından Manisalı olan ve halen Paris Tıp Fakültesi'nde ders veren Prof. Dr. Henri Nahum kitabında, İzmir'de uzun süre içe kapanık yaşadıktan sonra dünyaya açı-

merakediyorum@googlegroups.com

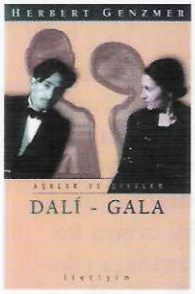
NURBANU
TEOMAN ERGÜL
İNKILAP YAYINEVİ

Nurbanu, tarihe ilişkin çok sayıda inceleme ve araştırması olan Teoman Ergül'ün ilk romanı olarak yayımlandı. Roman, çok güzel bir cariye olan Nurbanu'nun, hiç beklemediği bir anda imparatorluğu yönetecek olan Sultan Selim'le yaşadığı başdöndürücü aşkın hikayesini anlatıyor. 16. yüzyılın "şehzadeler şehri" Manisa'da geçen öyküde Nurbanu ve Selim'inaşkı dışında kardeşleri Mustafa ve Bayezid'in öldürülmeleriyle Kanuni'nin tek varisi haline gelen II.Selim'in sultanlığa giden süreci de aktarılıyor.

lan bir cemaatin serüven ve mücadelesini anlatıyor. Kitap ayrıca döneme ait pek çok fotoğraf, gazete haberi ve belgeyle de zenginleştirilmiş.

DALI VE GALA
HERBERT GENZMER
ÇEVİREN: ATİLLA DİRİM
İLETİŞİM YAYINLARI

İletişim yayınları, 'Aşklar ve Çiftler' dizisini sürdürüyor: Bu kez Herbert Genzmer'in kaleminden, ismi sürrealizmle özdeşleşen ünlü ressam Dali ile sevgilisi, ilham perisi ve hamisi olan Gala'nın ilginç ve garip hikayesi anlatılıyor. Dali ve Gala'nın öyküsü, Katolonya taşrasından, sürrealist çevrelere, İspanya İç Savaşı'nın kaosundan, İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerikan tarzı 'kitle kültürü'nün oluşumuna kadar uzanıyor.

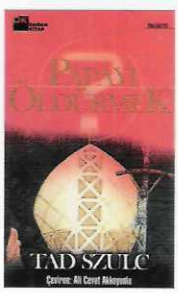
VINCENT VAN GOGH
DAVID SPENCE
YAYINA HAZIRLAYAN: KEREM KESKİNER
ÇEVİREN: SEMİH AYDIN
ALKIM YAYINEVİ

Alkım Yayınevi ünlü ressamların yaşamlarını anlatan, 'Büyük Ressamlar' dizisinde, Vincent Van Gogh kitabını da yayımladı. Kitap, Van Gogh'un yaşamı, ailesi, dostları, mektupları ve resimleriyle sanatçı hakkında eleştirmenlerin yaptıkları değerlendirmeleri de sunuyor okura. Kitapta ayrıca Van Gogh'un tablolarının bol sayıdaki illüstrasyonlarını da bulmak mümkün.

PAPAYI ÖLDÜRMEK
TAD SZULC
ÇEVİREN: ALİ CEVAT AKKOYUNLU
DOĞAN KİTAP

ABD'li gazeteci Tad Szulc'un Papa II. Johannes Paulus'un biyografisini yazmak için yaptığı araştırmalar sırasında topladığı bilgiler onu 1981 yılında Papa'ya düzenlenen suikast girişiminin ardındaki gerçeklere ve 'Papayı Öldürmek' adını taşıyan bir roman yazmaya yönlendirir. CIA'nın ABD Senatosu komitelerine verdiği raporlar ve iç yazışmalar, İtalyan mahkemelerinin ve İnterpol'ün bulguları, Fransız gizli servisinin suikastla bağlantısı, yakın tarihin bu önemli olayına ışık tutma iddiasını taşıyan romanın temelini oluşturuyor.

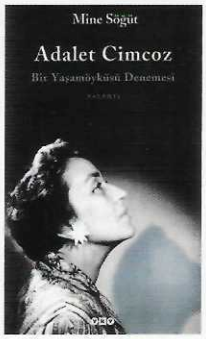
İSTANBUL'UN ÖYKÜLERDEKİ YÜZÜ
SEMİH GÜMÜŞ
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

29 ünlü yazarın İstanbul'la ilgili 45 öyküsünü kapsayan kitap, Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Buket Uzuner'e, farklı kuşaklara ait yazarların İstanbul öykülerinin derlenmesinden oluşuyor. Kitabı yayına hazırlayan Semih Gümüş, "Ömer Seyfettin'den Refik Halit Karay'a, bir İstanbul öykücüsü olan Oktay Akbal'a, günümüzün genç yazarlarına kadar, pek çok öykü yazarı İstanbul'u öykü için benzersiz bir yazınsal dünya olarak da almaya çalışmışlar belli ki" diyor. Kitapta, yukarıda adı geçen yazarların yanı sıra Sait Faik, Yakup Kadri, Nahid Sırrı Örik, Orhan Kemal, Bilge Karasu, Cihat Burak, Demir Özlü, Füruzan, Onat Kutlar, Tezer Özlü, Işıl Özgentürk, Nedim Gürsel gibi pek çok ünlü yazarın öyküsü bulunuyor.

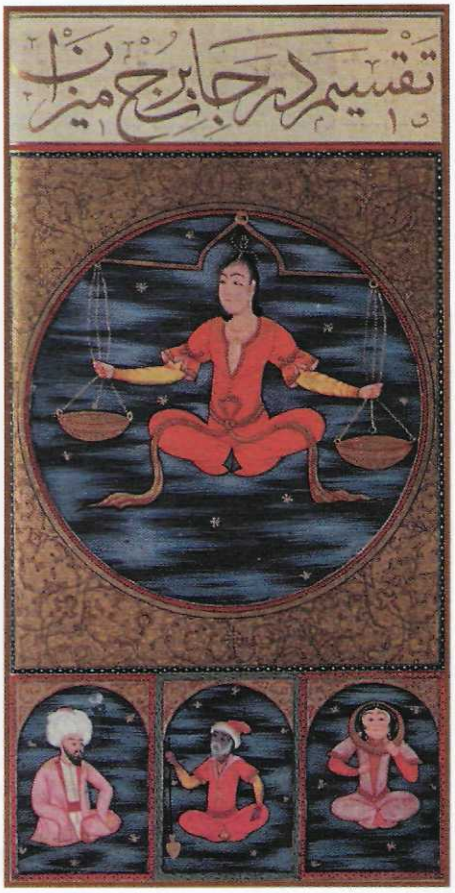
ADALET CİMCOZ
(BİR YAŞAM ÖYKÜSÜ DENEMESİ)
MİNE SÖĞÜT
YAPI KREDİ YAYINLARI

Adalet Cimcoz'u, Türk filmlerini seyreden hemen herkes bazen Türkan Şoray'ın, bazen Filiz Akın'ın sesi olarak hatırlar. Oyuncu değildi; ama yıllarca Türk Sineması'nın ünlü isimlerini seslendirdi. Sanat çevreleri onu, 5 yıl boyunca Türkiye'nin yaşamayı başarmış ilk özel sanat galerisi olan Maya'nın kurucusu ve sahibi olarak tanıdılar. Sanatçı değildi; ama bir dönemin plastik sanatları içinde adı sık sık geçti. Kafka'nın Milena'ya Mektuplar'ını dilimize çevirdi ve bu çevirisiyle 'en iyi çevirmen' ödülünü aldı. Aynı zamanda Türkiye'nin ilk dedikodu yazarları arasındaydı. Hafta, Salon, Aydede gibi dergilerde yazdı. Dönemin okurları onu 'Fitne Fücur' adlı köşesinden hatırlarlar. Mine Söğüt bu kitapta, 60 yaşında kanserden ölen bu renkli ismi, Adalet Cimcoz'u anlatmış, daha doğrusu onun hayatı üzerine bir 'deneme' yazmış. Kitapta, Cimcoz'a ait pek çok fotoğraf da bulunuyor.

Osmanlı'da Terazi: Mizân

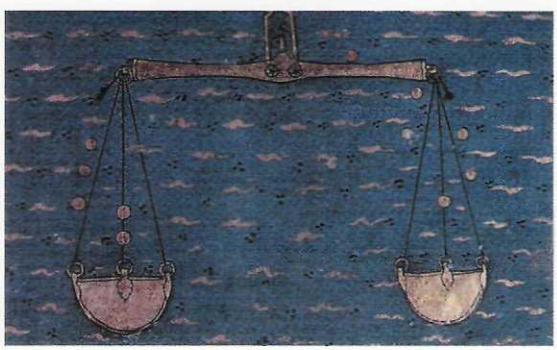
Bu burcun insanları genellikle uzun boylu, ince, zarif ve gözleri 'çekici' kişilerdir. Hak ve adaleti savunan Mizan insanı, müziğe ve genel olarak sanata düşkündür.

METİN AND

Zühre gezegeninin beyti olduğundan birlikte anılırlar. İçinde sekiz, dışında da dokuz yıldız bulunur. Kamer (Ay), Mizân burcuna geldiğinde yeni giyinmek, mektup yazmak, sefere gitmek, kadınlarla yiyip içmek, çocuğunu okula vermek, düğün yapmak ve elçi göndermek olumlu yorumlanmıştır. Ancak savaşmak ve satın almak iyi değildir.

Minyatürlerde 'terazi' olarak gösterilen Mizan burcu insanları, hak ve adaletin savunucularıdır. Zevk düşkünü, haris, yüce gönüllü, vicdanlı, güzel sanatlara eğilimli olurlar. Sanatçı, ressam, kitapçılık, katiplik, çalgıcılık ve şarkıcılık gibi meslek ve sanatlara olan yatkınlıkları, bu burç insanlarının güzel sanatlar konusundaki eğilimlerini ortaya koyar.

Bu burcun insanları genellikle uzun boylu, ince, zarif, kumral, kimi siyah saçlı, pembe-beyaz tenli, mavi ve çekici gözlü olurlar. Zühre gezegeninin etkisinde olan ve sevimli, güler yüzlü, hoş davranışlı, yaltaklanan bir portre çizen Mizân insanı, kendisini iyi korur ve hastalığa tutulmaz.

Zühre yıldızının etkisi eğlenceye, neşeye, sevgiye yöneliktir. Zühre'nin etkisi altındaki Mizan burcunda doğanlar, müzik gibi sanatlara ve hayali işlere yatkındırlar. Yaşamlarına ince istekler, derin tutkular, şehvetli duygular egemendir.

Bu burca bağlı kadınlar da çok çekici ve sevgi doludur. Bu burçtaki kişiler tombul, gelişkin, orta boylu, ince, duyarlı tenlidir. Gözleri koyu parlak ve anlamlıdır. Gönül çekici, güleç, tatlı, ruh okşayıcıdırlar. Mizan burcunda, eylülün son on gününde doğanlar iyi yaşayan, zarif, sevimli, hoş kimselerdir. Ekimin ilk on gününde doğanlar, hak ve adaleti savunurlar, açık fikirli, ilişkilerinde sadıktırlar. Ekim ayının 10.-20. günleri arasında doğanlar, maddiyatçı ve akıllıdırlar, ama uyumlu değillerdir.

Osmanlı'da burç adları

Koç	Hamel
Boğa	Sevr
İkizler	Cevzâ
Yengeç	Seretân
Aslan	Esed
Başak	Sümbüle
Terazi	Mizan
Akrep	Akreb
Yay	Kavs
Oğlak	Cedi
Kova	Devl
Balık	Hut

Bu sayfada kullanılan minyatürler, iki kaynaktan sağlanmıştır: Londra British Library ve Topkapı Sarayı Müzesi arşivleri. Üstteki minyatür Metaliül Saade, turc 242, soldaki minyatür ise Acaibü-l Mahlukat Add 7894 dipnotuyla kayıtlıdır.

merakediyorum@googlegroups.com

◆ HAZIRLAYAN: OKŞAN ÖZFERENDECİ

Milliyet'in yıldönümü

Babası Ali Naci'nin ölümüyle Milliyet'i devralan Anglo-Sakson eğitimi almış Ercüment Karacan ile Fransız eğitimi almış (Galatasaray Lisesi'ndeki adı 'Küçük Abdi' olan) Abdi İpekçi gazeteyi yeniden yarattılar. Canlı manşetleri, atılgan haberciliği ve bol fotoğraf kullanımıyla atılım yapan gazete, önemli bir medya gücü haline geldi. 70'li yılların ortalarında Milliyet'in kuruluş yıldönümü kutlamalarından birinde çekilmiş bu fotoğrafta soldan sağa, CHP'li belediye başkanı Aytekin Kotil, Bülent Ecevit, Ercüment Karacan, Abdi İpekçi ve Nurettin Demirkol yer alıyorlar.

ORHAN DURU ARŞİVİNDEN

Erozyon Dede oyun oynuyor

Hayrettin Karaca, Türkiye'de 1930'lardan beri dikkat çekilmeye çalışılan, -ama başarılamayan- toprağın çölleşmesi konusunu gündeme getiren insan; TEMA'nın kurucularından. Çocukların 'Erozyon Dede'si Karaca, Türkiye'nin beş kıtaya sanayi ürünü ihraç eden ilk firmasının da sahibiydi... Bir sanayici olmasına karşın son yıllarda tüketim toplumuna ciddi eleştiriler de getiren Karaca, torunlarına doğum günlerinde Karaca Arboretum'undan ağaçlar hediye ediyor. Fotoğraf, Alev-Halil Karaca'nın oğlu Togay'la dedesi Hayrettin Karaca oyun oynarlarken çekilmiş.

ALEV KARACA ARŞİVİNDEN

Müsamere

Acıbadem'deki Özdemiroğlu İlkokulu öğrencilerinden bir grup 4. sınıf öğrencisi 'Ben Çalmadım' adlı yerli oyunu sergilemiş ve bir hatıra fotoğrafı çektirmişler. O yıllarda henüz kolej sınavı kâbusunu yaşamayan öğrenciler, zamanlarının bir kısmını bu tür sosyal faaliyetlerle değerlendiriyorlar. Söz konusu tarih; 50'lerin sonu... Tülay Basmacı, İstanbul Şehir Tiyatrosu yönetmenlerinden Ferit Egemen'in yönettiği oyunda rol alanlardan biri; "Okul müdürümüz Tevfik Bey, sınıf öğretmenimiz Mehpare Anal'dı ve çok aydınlık bir okuldu" diyor o günler için. En önde aşçıbaşı kılığındaki, daha sonra Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi dekanı olacak (okulun kurucularından) Ateş Vuran. Tülay Basmacı ise aşçının hemen arkasında.

TÜLAY ÇALGA BASMACI ARŞİVİNDEN

Şıklık ve zarafet zamanları

Artık sadece siyah-beyaz filmlerden bildiğimiz; eğlenmeye kadınların çok şık, erkeklerin çok zarif giyinip gittiği dönemlerde çekilmiş bir fotoğraf... Sol başta Alman Hastanesi Başhekimi Ziya Üstün'ün kızları Gülden ve Özden. Yanında Özden Hanım'ın eşi, Taşkışla'da ilk TV yayınını yapan Profesör Adnan Ataman ve Raşid-Melike Bayburd çifti.

GÜLÇİN-ERTUĞRUL İNCEKARA ARŞİVİNDEN

Rauf Denktaş'la, savaştan sonra...

1973 yılında görevli olarak Kıbrıs'a gitmiş Atilla Bora. Kara Kuvvetleri'nde helikopter pilotu olan Bora, altı yıl sonra eşi ve kızıyla birlikte bu kez Rauf Denktaş'ın davetlisi olarak turistik bir gezi yapmış "yeşil ada"ya... Rauf Denktaş, fotoğraf çekmekten zevk alan, sergiler de açmış bir fotoğrafçı... Onun isteğiyle çekilen fotoğrafta, sol baştaki kim bilmiyoruz; ama yanında, Kıbrıslı bir mücahidin kızı olan Sibel Arif Felek ve Nilüfer Bora var. Rauf Denktaş'ın sağındaki ise Meral-Atilla Bora çifti...

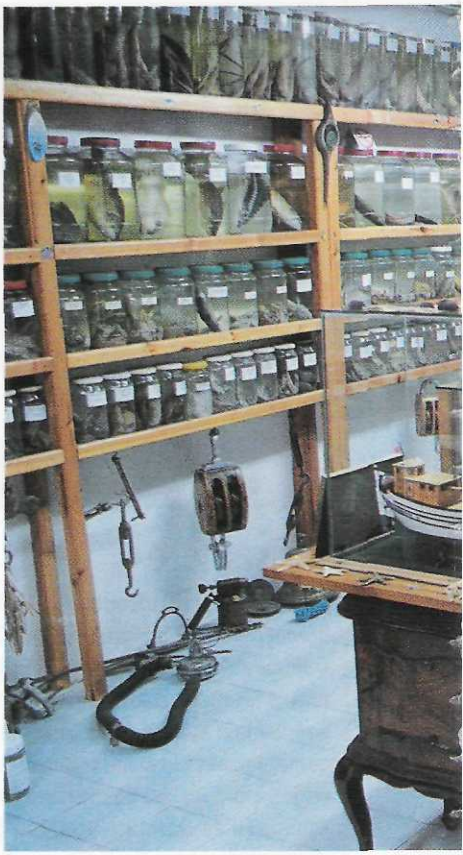
NİLÜFER BORA ARŞİVİNDEN

merakediyorum@googlegroups.com

Kayıp türlerin son örnekleri

Üniversiteyle işbirliği içinde çalışan Haydar Deniz'in Kocamustafapaşa Balıkçı Barınağı'nda oluşturduğu Su Ürünleri Müzesi, daha çok Marmara Denizi'nin bugün artık oldukça ender rastlanan balık türlerini kucaklıyor.

NURAY MESTCİ

Denizlerimizin elden gittiği konusunda medyada pek çok haber çıkıyor. Okuyunca üzülüyor, ancak durumun ne kadar vahim olduğunu tam olarak idrak edemiyoruz. Oysa Samatya sahilinde, Kocamustafapaşa Balıkçı Barınağı'nda bir deniz tutkunu olan Haydar Deniz'in 10 yıllık bir çalışma sonucunda oluşturduğu mütevazı Su Ürünleri Müzesi'ni gezdiğiniz zaman durumun ciddiyetini daha iyi kavrıyorsunuz.

Balıkçı barınağının bir odasını müze haline getiren Haydar Bey, denizlerimizde bulunan 350 ayrı türün örneklerini raflarda sergiliyor. Aslında Türkiye'yi çevreleyen sularda 5.400 çeşit balık bulunması gerekiyor. Ancak şu anda bu tür ve çeşitlerin kaçta kaçının kaldığı, tam olarak bilinmiyor. Haydar Bey bir zamanlar sardalyenin 17, istavritin 16 çeşidinin bulunduğunu, ancak günümüzde bunların 3'e, 5'e indiğini anlatıyor.

Çevredeki balıkçı dostların da katkılarıyla gün geçtikçe zenginleşen müzedeki balıklar, kavanozlarda formal ya da alkol içinde muhafaza ediliyor. Her birinin üzerindeki etiketlerden, isimlerini öğreniyorsunuz. Bu etiketleme işinde İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Hidrobiyoloji Bilim Dalı Başkanlığı'nın katkıları bulunuyor.

Müzeye yeni bir balık geldiğinde, özenle kavanozlandıktan sonra üniversiteye götürülüyor ve burada türü belirlenip adı etiketlenerek müzeye iade ediliyor. Eğer bu balıklardan elde iki tane olursa bir tanesi üniversiteye bağışlanıyor. Haydar bey ile İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Hidrobiyoloji Bilim Dalı Başkanlığı'nın işbirliği, müzenin üniversite ve Türkiye Biyologlar Derneği İstanbul Şube Başkanlığı tarafından incelenerek "bilimsel değerde ve ender rastlanır derecede başarılı bir çalışma" olarak kabul edilmesinden sonra başlamış.

Kocamustafapaşa Balıkçı Barınağı'ndaki Su Ürünleri Müzesi'ni Haydar Deniz, 10 yıllık bir çalışma sonucunda oluşturmuş.

Bu mütevazı müzeye girdiğinizde, sağ tarafta tepsiler içine özenle yerleştirilmiş çeşitli kurutulmuş balıklar görüyorsunuz. Bunların hemen yanında ise çeşit çeşit deniz kabuğu yer alıyor. Bu bölümde bulunan kurutulmuş balık ve kabukların hepsi Marmara Denizi'ne ait. Zaten Ege ve Karadeniz arasında bir geçit olan Marmara'da, bu iki denizde bulunan balıklardan karma bir yapı oluşmuş. Bu tepsilerin üst taraflarındaki raflarda, kavanozlarda muhafaza edilen balık

FOTOĞRAFLAR: COŞKUN AŞAR

örneklerinin yanında, denizciliğe ait çeşitli eşyalar da yer alıyor.

Su Ürünleri Müzesi'nin bir duvarı ise balıkçı düğümlerine ayrılmış.

Başınızı kaldırıp tavana baktığınızda ise ağlarla kaplanmış bir yüzey ve bunun üzerine serpiştirilmiş nadide kabuklarla karşılaşıyorsunuz. Bir diğer duvar ise tamamıyla kavanozlar içindeki balıklara ayrılmış. Dil balığı, iskorpit, mezgit, kurdele, kayış balığı, palamut, pisi balığı, uskumru, fener balığı, dülger, öksüz, kırlangıç balığı, kirpi balığı... daha niceleri bu kavanozlar içinde yer alıyor, onları balıkçı tezgahlarında ya da Marmara'nın sularında görebilmek ise artık olanaksız, bunlar ancak güzel bir hayal olarak düşlerimizi süsleyebilir. 5.400 çeşit balık içinde 540 tanesini köpek balıkları oluşturuyormuş. Ancak bu müzede köpek balıklarına ait birkaç örnek bulunuyor. Köpek balıkları ve diğer büyük balıkların bu müzede sergilenmeleri şimdilik mümkün değil, yeterli yer bulunmadığından bunlar gerekli sıvılar içine yerleştirilerek müzenin örnekleri arasına giremiyor. Haydar Bey'in en büyük arzusu, elinde bulunan ve henüz sergileyemediği örnekler yok olup gitmeden bu müzeyi daha büyük bir mekana kavuşturabilmek.

Haydar Bey ayrıca eğer müzesini daha büyük bir yere taşıyabilirse, ürün yelpazesini genişletmek ve sualtı eserlerini, geçmişle günümüz arasındaki farkı gösterecek olan fotoğrafları, trol-gırgır-algarna gibi sudaki hayatı yok eden araçları da sergilemek istiyor. Haydar Bey, bu yeni binada kütüphane, bilimsel araştırmalara referans olabilecek arşiv, maket gemiler, su taşıtları ve içinde canlı balıkların bulunduğu akvaryumların da olmasını arzu ediyor.

Eğer bir zamanlar denizlerimizde var olan balık türlerini görmek ve de bu arada sakin bir ortamda temiz hava almak istiyorsanız Samatya sahilinde Kacamustafapaşa Balıkçı Barınağı'nda bulunan Su Ürünleri Müzesi'ni gezmekten büyük zevk alacaksınız demektir. Haftanın her günü saat 19.00'a kadar bu müzeyi ziyaret edebilirsiniz.

Tel: *(0 212) 587 73 57* ■

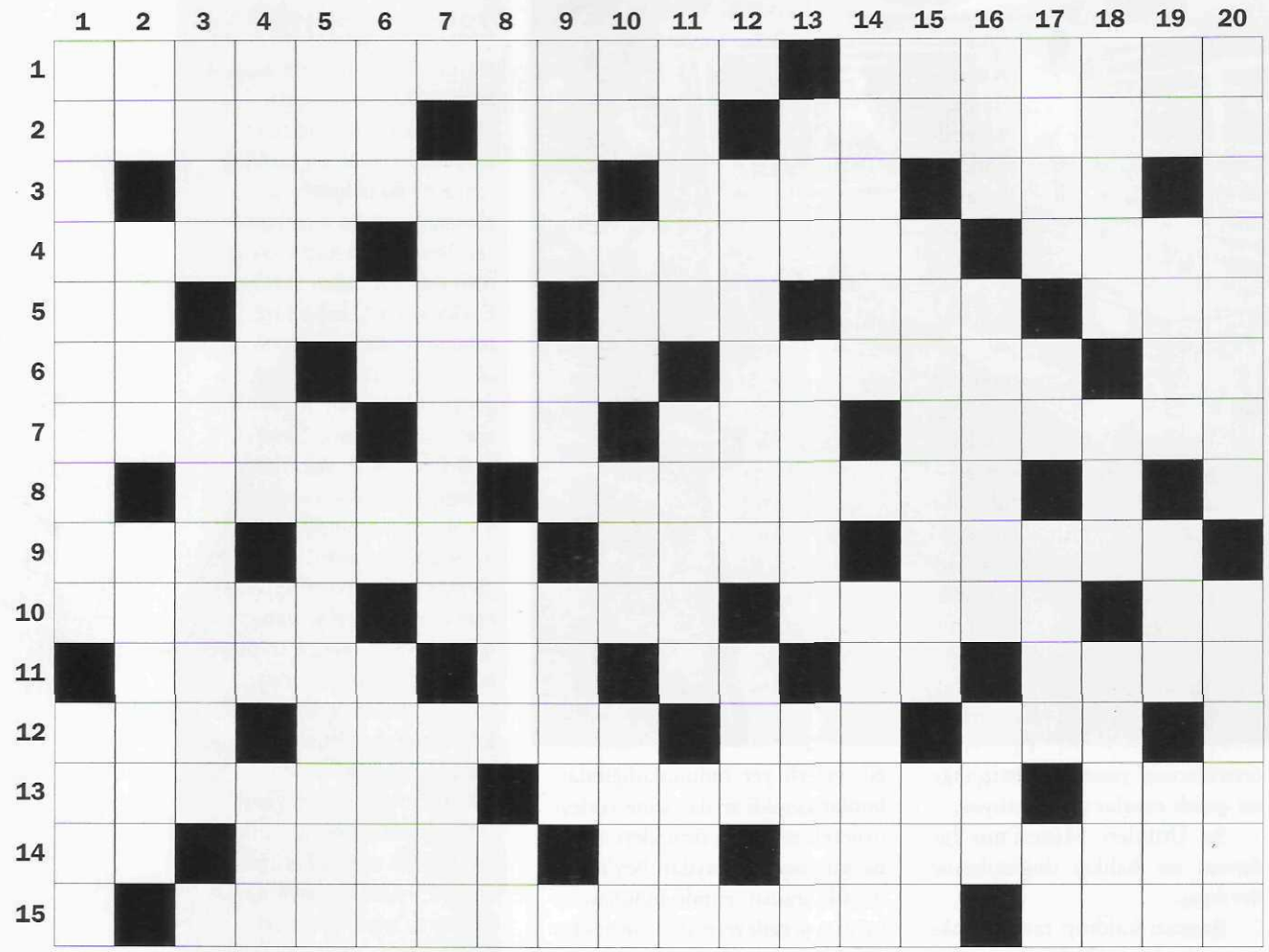
Hangi balık ne zaman gelirdi?

Haydar Deniz, en iyi olasılıkla ancak 2005 yılına kadar Marmara Denizi'nde canlı bulunabileceğini, bu tarihten sonra ise bu bölgenin bir zamanlar zengin olan balık çeşitlerinden en küçük bir iz dahi kalmayacağını söylüyor. Eskiden hangi balık türü avlanmak isteniyorsa ona uygun ağlar kullanıldığını ancak gelişen balık avcılığı teknolojisinin balık türlerini azalttığını belirtiyor. Yakın geçmişte İstanbul sularında şubat ayında levrek; mart ayında lüfer, hamsi, gümüşbalığı, uskumru; nisan ayında ilarya, kefal, vatus; mayıs ayında kalkan, sardalye, kırlangıç; haziran ayında kalkan, barbunya, levrek, tekir; temmuz ayında istavrit, mercan; ağustos ayında dilbalığı, hani, pisi, fokone; eylül ayında palamut, torik, kefal; ekim ayında karagöz, izmarit, istavrit; kasım ayında uskumru, istavrit, izmarit; aralık ayında uskumru, kefal, ilarya çıkarmış. Şimdi ise bu çeşitlerin bazıları sadece birkaç günlüğüne Marmara'ya uğruyorlar.

merakediyorum@googlegroups.com

SEDAT YAŞAYAN

SOLDAN SAĞA

1. 1913-1973 yılları arasında yaşamış, Osmanlı toplumunun iktisadi ve toplumsal yaşamına ilişkin araştırmalar yapan ilk tarihçilerden biri olup **'Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi'**, **'Türk Halkının Dirlik ve Düzen Kavgası'** gibi yapıtlarıyla tanınmış tarihçimiz - Anadolu'nun en eski halkı. 2. **Yakup Kadri Koraosmanoğlu**'nun, Cumhuriyet'in ilk yıllarını konu alan romanı – Kır koşusu – Japonlara özgü intihar biçimi. 3. II. Dünya Savaşı'nın önemli çarpışmalarına sahne olmuş bir Japon adası – Maden eşya üzerine vurulan bir cins cila – Şöhret. 4. Çılgın davranışlarıyla ünlü Roma İmparatoru – Osmanlılarda zaman olaylarını saptamakta görevli devlet tarihçisi – Sivas'ın bir ilçesi. 5. Satrançta bir taş – "..... Baykurt": Yazarımız – Tanrı – İslam kültürlerinde, belirli kurallara uyarak güzel yazı yazma sanatı – Eski dilde ekmek. 6. Ticari senetlerin ya da çeklerin arka yüzüne imza atılmak suretiyle devredilmesi – "..... Ocağı": Osmanlı kapıkulu sınıfına asker yetiştiren ocak – Ağrı Dağı'na verilen bir başka ad – Boru sesi. 7. Kızıldeniz'de bir körfez – Bir göz rengi – Kaz Dağı'nın mitolojik dönemlerdeki adı – Ayvalık'taki Cunda Adası'nın bir başka adı. 8. 300'den fazla yapıtıyla Osmanlı mimarlığına damgasını vurmuş ünlü mimarımız – Balkan Savaşı sırasındaki başarılı deniz çarpışmalarıyla ünlenen Osmanlı savaş gemisi. 9. İlgi çekici ve değişik kimse – Avrupa'nın ikinci uzun ırmağı – Babanın kız kardeşi – Bir anlatım oluşturan sözcük ya da tümcelerin topu. 10. "Ölüm ..... bahar ülkesidir bir rinde" (Yahya Kemal) – İşaretler, belirtiler – Meyveleri şekerle kaynatarak hazırlanan tatlı – Uzaklık işareti. 11. Bilgisayar için düzenlenmiş bir oyun türü – İlaç – Rütbesiz asker – Nikel elementinin simgesi – Bileşimindeki hidrojen yerine maden alarak tuz oluşturan hidrojenli bileşik. 12. Asya'da bir ırmak – Seyrek dokunmuş bir tür kumaş – Yunan rakısı – İstenilen nitelikleri taşıyan. 13. Soykırım – Kulak, burun,

boğaz, deri ve göz enfeksiyonlarının tedavisinde kullanılan antibiyotik – Eski Mısır İmparatorluğu'nun başkenti. 14. Bir zaman birimi – Bayağı, sıradan – "O" gösterme sıfatının eski biçimi Kolaylıkla paraya çevrilebilme özelliği fazla olan varlıklar. 15. İstanbul'da güzel sanatlar dallarında öğretim yapmak üzere 1883'te açılan eğitim kurumu – Önemli tarihsel olgu.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. XIII. yüzyılda İngiltere'de despot kralların yetkilerini büyük oranda daraltan siyasal bir anlaşma ve belgeye verilen ad – Tanrı. 2. Öğütülmüş tahıl – Bir kimsenin davranışlarına temel olan ahlak ilkelerinin tümü – İzmir'in Selçuk ilçesinde, Aydınoğulları döneminde yapılan ünlü cami. 3. Bir maçın sayısal sonucu – Kendisine aziz süsü vererek yerleştiği sarayda türlü entrikalar çevirmesiyle ünlü Rus papazı. 4. Sürat korkusu – Rusça'da 'evet' – En küçük izci kuruluşu. 5. Temizlik işlerinde kullanılan bir cins toprak – İlginç. 6. Hava ve gaz akımları oluşturmakta kullanılan aygıt – Eski Mısır'da insanoğlunun yaşamsal dayanağı sayılan üretici güç – Altının simgesi – Özen. 7. **İbni Sina**'nın Batı dillerindeki adı – "Oğuz .....": Yazarımız. 8. Suluboya resim – "İnsan .....'nde hayal ettiği müddetçe yaşar" (Yahya Kemal) – Adları sıfat yapan bir yapım eki. 9. Bir işletmenin ani batışı – Eski dilde ay – Duaların sonunda kullanılan sözcük. 10. Bir nota – Nazilerin politikasında Germen ırkından kimselere yakıştırılan ad – Fütüvvet şeyhi – Havadan elde edilerek aydınlatma araçlarında kullanılan gaz. 11. Ergenekon'dan çıkışlarında Göktürklere yol gösterdiğine inanılan dişi kurt – Din adamlarının simgesi sayılan başlık – İspanyolların sevinç ünlemi. 12. Türkiye'deki Rumlarla değiştirilerek Yunanistan'dan getirilen Türklere verilen ad – Müslüman ülkelerde oturan Yunan asıllı kimse. 13. Kadife, çuha, yün gibi şeylerin yüzündeki ince tüy – Radyo dalgalarının yankısını alarak cisimlerin yerini ve uzaklığını saptayan aygıt – Kilime benzer, renkli ve motifli uzun yolluk. 14. Tasarı – Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi dileğini belirtmekte kullanılan siyasal terim. 15. Mezopotamya'da kurulmuş en büyük sitelerden biri – Geleneksel Kırkpınar güreşlerinin düzenlendiği yöre – ABD Başkanı **Eisenhower**'ın lakabı. 16. Bir ilimiz – Öğrenci – Küçük erkek kardeş. 17. Uyarı – Titan elementinin simgesi – Biriyle eğlenme ve onu küçümseme – Bir nota. 18. "..... von Sanders": I. Dünya Savaşı sırasında Çanakkale, Filistin ve Suriye cephelerinde Osmanlı ordularını yöneten ünlü Alman komutan – Danslı ve içkili eğlence yeri – Büyük bakraç. 19. Koca – Türlü nedenlerle başarılı olamayan kimse – Anadolu'da kurulmuş eski uygarlık – İspanya'nın Bask bölgesinin bağımsızlığı için savaşım veren gizli örgüt. 20. 1517'de yapılan ve Mısır'ın Osmanlı topraklarına katılmasını sağlayan savaş – Selçuklularda şehzadeleri eğitmekle görevli kişilere verilen san.

TEST: BİLGİNİZİ TAZELEYİ

1. Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda Fransa'yı kim temsil etti?
   a- General Pelle
   b- Franklin Bouillon
   c- General Charp
2. Osmanlı devletinde Fetret Devri hangi padişahtan sonra yaşandı?
   a- Yıldırım Bayezid
   b- Fatih Sultan Mehmet
   c- Çelebi Mehmet
3. Türkiye'de ilk çok partili seçim hangi yılda yapıldı?
   a- 1950
   b- 1946
   c- 1954

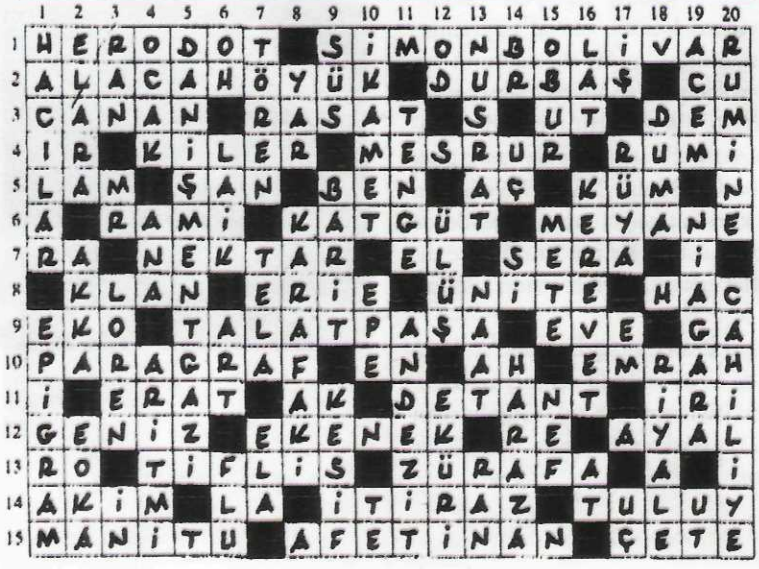

4- Tanzimat Fermanı'nı hangi Sadrazam okudu?
   a- Alemdar Mustafa Paşa
   b- Mustafa Reşit Paşa
   c- Midhat Paşa
5- Atlantik okyanusunu geçen ilk kadın pilot kimdir?
   a- Daniela Corway
   b- Anna Chernikovsky
   c- Amelia Earhart

Yanıtlar

1-c 2-a 3-b 4-b 5-c

Geçen sayının çözümü

merakediyorum@googlegroups.com

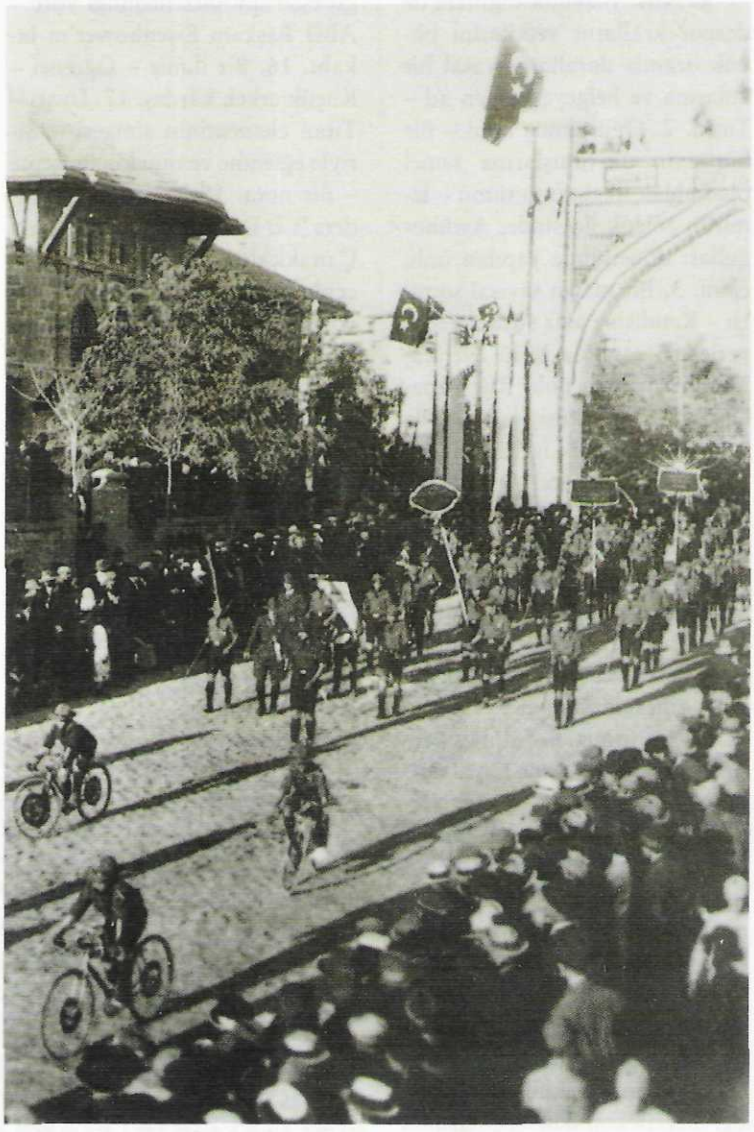
İlk 29 Ekim'ler, birer halk şenliği idi

Ankara'da ilk ulusal bayramların ve özellikle de 29 Ekim'lerin kutlanması, bir halk şenliği havasında olurdu. Ancak bu hava, yurdun diğer kentlerinde de kendini hissettirirdi. Askeri birliklerden çok, gençliğin, okullarının flamaları altında ya da 1927'lerden 1940'lara kadar oldukça benimsenen izci oymaklarının geçit töreni, daha çok ön plana çıkardı...

29 Ekim 1927 tarihli fotoğraf, böyle bir görüntüyü yansıtıyor: Ankara'da, Ulus Meydanı'nda, yol boyunca halkın yoğun katılımı içinde, izci gençler, flamaları ve bisikletleriyle 'resmi-geçit' yapıyorlar.

Ankara'da Hipodrom ve Stadyum inşa edilene kadar, İstasyon Caddesi'nin yukarı kesimi, ulusal bayramların kutlandığı, geçit törenlerinin ve şenliklerin yapıldığı bir yer olarak göze çarpıyordu. Bu gururlu günlerde, caddede birçok atlı seğmene de rastlamak mümkündü. Büyük Millet Meclisi'nin önüne kurulan geçici tahta tribünlerde ise Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve diğer devlet erkanı, geçit törenini izlerlerdi.

Ankara'nın ilk çağdaş oteli 'Ankara Palas' da 1927 yılında açılmış ve o dönemden itibaren, her yıl, Cumhuriyet Balosu bu görkemli binada düzenlenir olmuştu.

29 Ekim 1927; Ankara'da, Ulus Meydanı.

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum